

BEN KARSON

SESIL MARFI

ZLATNE RUKE

Uvod

Kenedi Karson

„Još krvi! Odmah!”

Tišinu u sali za operacije prekinuo je neobično tih nalog. Blizanci su primili 50 jedinica krvi, a krvarenje nije prestajalo.

„Nema više ove krvne grupe,” glasio je odgovor, „sve smo potrošili!”

Ova izjava izazvala je tihu paniku u prostoriji. Iz zaliha krvi bolnice Džon Hopkins potrošena je poslednja kap krvne grupe AB.¹ Međutim, sedmogodišnjim blizancima, koji su od rođenja bili spojeni zadnjim delom lobanje, trebalo je još krvi ili ih je čekala smrt bez prilike za oporavak. Ovo je bila njihova jedina prilika, jedina mogućnost za normalan život.

Njihova majka, Tereza Binder, obišla je sve svetske stručnjake na tom polju i našla samo jedan tim lekara koji je hteo da pokuša da odvoji sijamske blizance i obojici sačuva život. Drugi hirurzi su joj rekli da je to nemoguće, i da jednog od njih treba žrtvovati. *Da dozvoli da jedan njen sin umre?* Tereza tako nešto nije mogla ni da čuje. Iako su im od rođenja glave bile spojene, već u dobu od samo sedam meseci, svaki je imao svoju ličnost – dok se jedan igrao, drugi bi spavao ili jeo. Ne, na to nije mogla da pristane! Posle višemesečnog truda, pronašla je nadu u bolnici Džon Hopkins.

1 Krvna grupa je promenjena zbog zaštite privatnosti pacijenata.

Mnogi članovi ekipe od sedamdesetoro ljudi ponudili su svoju krv, svesni ozbiljnosti situacije.

Kada se sve uzme u obzir, naporna i složena operacija na tako malim pacijentima dobro je napredovala punih sedamnaest sati.

Anestezija je uspjela posle samo nekoliko sati, što je bilo dobro, s obzirom na složenost postupka, jer su deca imala zajedničke krvne sudove. Priprema za početak samog razdvajanja blizanaca nije trajala duže od očekivanog (pet meseci planiranja i brojnih vežbi se isplatilo). Za mlade, ali iskusne neurohirurge nije bilo naročito teško da dođu do mesta gde su blizanci bili spojeni. Međutim, zbog neophodne pripreme krvi je izgubila sposobnost zgrušavanja. Zato je svako mesto na glavama dece koje je moglo da krvari – krvarilo.

Srećom, gradska banka krvi za vrlo kratko vreme uspjela je da obezbedi upravo onoliko krvi koliko je bilo potrebno za nastavak operacije. Služeći se svim veštinama, trikovima i pomoćnim sredstvima poznatim u njihovoj oblasti, hirurzi su posle nekoliko sati uspjeli da zaustave krvarenje. Operacija je nastavljena. Na kraju zašiven je poslednji hirurški rez, zatvorena posljednja rana i 22 sata hirurških napora bilo je završeno. Sijamski blizanci Patrik i Bendžamin prvi put u životu bili su razdvojeni.

Iscrpljeni glavni neurohirurg koji je osmislio plan ove operacije, bio je dečak iz geta sa detroitskih ulica.

1

„Zbogom, tata!”

„Tvoj tata više neće živeti sa nama.”

„Zašto?” upitao sam pokušavajući da zadržim suze. Jednostavno nisam mogao da prihvatim čudnu odlučnost u majčinim rečima. „Ja volim tatu!”

„I on voli tebe, Beni... ali mora da ode. Zauvek.”

„Ali zašto? Ja neću da on ide. Hoću da ostane sa nama.”

„Mora da ode.”

„Da li sam ja učinio nešto što ga je nateralo da nas napusti?”

„O, ne, Beni. Nisi! Tata te voli.”

Briznuo sam u plač. „Onda učini da se vrati!”

„Ne mogu.” Nežno me je zagrlila svojim snažnim rukama pokušavajući da me uteši. Jecaji su se postepeno proradili i na kraju sam se smirio. Ali čim me je pustila, ponovno sam počeo sa pitanjima.

„Tvoj tata je...”, majka je zastala, i iako sam bio mlad, znao sam da pokušava da nađe prave reči da mi objasni ono što nisam želeo da shvatim. „Beni, tvoj tata je učinio nešto ružno.” Rukom sam obrisao suze. „Onda mu oprosti. Nemoj da dopustiš da ode.”

„Reč je o nečemu za šta nije dovoljan samo oproštaj, Beni...”

„Ali ja želim da ostane sa nama.” Majka je još jednom pokušala da mi objasni zašto tata odlazi, ali njena objašnjenja nisu bila dovoljna osmogodišnjem dečaku. Danas, kada razmišljam, nisam siguran koliko sam razumeo razloge zbog kojih nas je otac napustio. Čak i

ono što sam razumeo, želeo sam da odbacim. Srce mi se kidalo jer je majka rekla da se otac nikada više neće vratiti kući. A ja sam ga voleo.

Tata je bio vrlo emotivan. Često je odsustvovao, ali kada bi bio kod kuće, uzeo bi me u krilo, srećan što može da se igra sa svojim sinom. Bio je vrlo strpljiv sa mnom. Posebno sam voleo da se igram sa venama na njegovim snažnim rukama, jer su bile tako velike. Pritisnuo bih ih i gledao kako ponovno iskaču. „Vidi! Evo ih opet”, smejaio bih se pokušavajući da ih svojim malim rukama držim pritisnutima. Tata bi mirno sedeo puštajući me da se igram koliko god sam želeo.

Ponekad bi primetio: „Možda nisi dovoljno jak”, a ja bih onda još jače pritiskao. Naravno, nisam uspevao, pa bih uskoro izgubio zanimanje za to i počeo igru sa nečim drugim.

Iako je mama rekla da je tata učinio nešto ružno, nisam mogao da zamislim svog oca kao „lošeg”, jer je uvek bio dobar prema mom bratu i meni. Ponekad bi nam doneo neki poklon bez posebnog razloga. „Mislio sam da bi ovo moglo da ti se sviđi”, rekao bi veselo, sa iskrom u tamnim očima.

Često bih dosađivao majci ili gledao na sat dok ne bi došlo vreme da se tata vrati sa posla. Onda bih istrčao da ga dočekam. Čekao bih dok ga ne ugledam kako ide našom ulicom. „Tata! Tata”, viknuo bih i potrčao mu u susret. On bi me podigao u naručje i poneo u kuću.

Sve je to prestalo 1959. godine, kada sam imao osam godina i kada je tata zauvek otišao od kuće. Mom mladom, ranjenom srcu budućnost se činila nepodnošljivom. Nisam mogao da zamislim život bez tate, i nisam znao da li ćemo ga moj desetogodišnji brat i ja ikada više videti.

Ne znam koliko dugo sam plakao i postavljao pitanja onog dana kada je tata otišao; samo znam da mi je to bio najtužniji dan u životu. Moja pitanja nisu prestala sa suzama. Još dugo sam pronalazio

svaki mogući dokaz koji je moj um mogao da smisli, pokušavajući da nađem način da majka pristane na očev povratak.

„Kako ćemo sada bez tate?”

„Zašto ne želiš da ostane s nama?”

„On će biti dobar. Ja znam da hoće. Pitaj ga. Neće učiniti više ništa loše.”

Moje molbe nisu vredele. Roditelji su se dogovorili o svemu pre nego što su obavestili brata i mene.

„Mame i tate bi trebalo da ostanu zajedno”, bio sam uporan. „Trebalo bi da budu uz svoju decu.”

„Da, Beni, ali stvari ponekad jednostavno ne teku kako treba.”

„Ipak ne vidim razlog”, rekao sam. Setio sam se svega što je tata činio za nas. Na primer, nedeljom bi brata i mene vozio automobilom. Obično smo odlazili u razne posete, ali smo se često zaustavljali kod jedne porodice. Tata bi razgovarao sa odraslima, dok smo se brat i ja igrali sa decom.

Tek kasnije smo saznali istinu – moj otac je imao drugu „ženu” i drugu decu za koje mi nismo znali.

Ne znam kako je moja majka otkrila da otac vodi dvostruki život, jer nas nikada nije opterećivala ovim problemom. Ustvari, sada, kao odrastao čovek zameram joj samo jedno: previše se trudila da nas zaštititi da ne saznamo koliko je situacija bila loša. Nikada nam nije dozvolila da sa njom podelimo bol. Međutim, majka je na taj način želela da nas zaštititi. Bila je uverena da radi ispravno. Mnogo godina kasnije, konačno sam shvatio o čemu je govorila kada je spomenula „izdaju sa ženama i drogom”.

Mnogo pre nego što je majka saznala za drugu porodicu, osećao sam da odnosi mojih roditelja nisu dobri. Oni se nisu svadali; otac bi jednostavno izišao. Sve češće je odlazio od kuće i sve duže bio odsutan. Nikada nisam znao zašto.

Međutim, kada mi je majka rekla: „Tvoj otac se neće vratiti”, te reči su mi slomile srce.

Nisam rekao majci, ali svake večeri kada bih otišao u krevet, molio sam se: „Dragi Bože, pomози da mama i tata opet budu zajedno.” Duboko u srcu znao sam da Bog može da im pomogne, i da opet možemo da budemo srećna porodica. Nisam prihvatao njihov razvod i nisam mogao da zamislim budućnost bez svog oca.

Ali tata se nikada više nije vratio kući.

Kako su prolazili dani i sedmice, shvatio sam da možemo i bez njega. Sada smo bili siromašniji; video sam da je majka zabrinuta, iako bratu i meni nije mnogo govorila. Kako sam rastao, negde oko jedanaeste godine, shvatio sam da smo nas troje ustvari srećniji nego u vreme dok je otac bio kod kuće. Imali smo mir. U kući više nije vladala smrtna tišina. Nije se više dešavalo da se smrznem od straha ili da se sklopčam u svojoj sobi pitajući se zbog čega mama i tata ne razgovaraju.

U to vreme sam prestao da se molim da se roditelji pomire.

„Bolje je za njih da budu odvojeni”, rekao sam bratu. „Zar ne?”

„Da, i meni se čini”, odgovorio je. Kao i majka, ni on nije mnogo govorio o svojim osećanjima. Ali čini mi se da je na kraju shvatio da nam je bolje bez oca.

Danas, kada pokušam da se setim kako sam se osećao u vreme kada nas je otac napustio, ne sećam se da sam prolazio kroz faze besa i odbojnosti. Moja majka kaže da je taj događaj bratu i meni naneo mnogo bola. Ne sumnjam da je njegov odlazak značio veliku promenu za nas dečake, ali ni sada se ne sećam ničega osim samog trenutka kada nas je napustio.

Možda sam tada naučio da zaboravom lečim duboke rane.

„Beni, nemamo novca.”

Mesecima posle tatinog odlaska brat i ja smo verovatno stotinu puta čuli ove reči i, naravno, bile su istinite. Kada bismo, kao mnogo puta do tada, poželeti igračku ili slatkiš, na majčinom licu mogli

„ZBOGOM, TATA!”

smo da pročitamo koliko je duboko boli što ne može da udovolji našoj želji. Posle nekog vremena prestao sam da tražim ono što sam znao da ionako ne mogu da dobijem.

Ponekad bi preko majčinog lica prešla sena ogorčenosti. Tada bi postala veoma tiha i objašnjavala bi nam da nas tata voli, ali da joj ne daje novac za naše izdržavanje. Sećam se, kao kroz maglu, da je majka nekoliko puta išla na sud pokušavajući da se izbori da nas otac izdržava. Posle toga tata bi mesec-dva slao novac – nikada celu svotu – i uvek je imao opravdanje: „Ne mogu da ti dam sve ovaj put,” govorio bi, „ali nadoknadiću ti. Obećavam!”

Nikada nije nadoknadio. Posle nekog vremena majka je prestala sa pokušajima da od njega dobije novčanu pomoć.

Bio sam svestan da ne želi da joj obezbedi novac, što je naš život činilo još težim. U svojoj detinjoj ljubavi prema ljubaznom i saosećajnom tati, nisam se na njega ljutio. Međutim, istovremeno nisam mogao da razumem kako može da nas voli, a ne želi da nam obezbedi novac za hranu.

Jedan od razloga zbog kog nisam osećao odbojnost prema tati bio je taj što ga moja majka nikada nije krivila – barem ne pred nama ili u prilikama kada bi smo mi mogli čuti. Teško da bih se mogao prisetiti trenutka kada je nešto rekla protiv njega.

Međutim, važnija od toga bila je činjenica da je majka uspela da u našu tročlanu porodicu unese osećanje sigurnosti. Iako mi je tata dugo nedostajao, bio sam zadovoljan sa majkom i bratom, jer smo zaista bili srećna porodica.

Moja majka, mlada žena sa minimalnim obrazovanjem, potekla je iz mnogočlane porodice, i puno toga bilo je protiv nje. Međutim, ona je ostvarivala pravo čudo u svom životu i pomogla da se ono ostvari i u našem. Još uvek čujem majčin glas kako, bez obzira na to kako nam je rđavo bilo, govori: „Sve će biti dobro, Beni.” Nisu to bile prazne reči, jer ona je u njih verovala. A pošto je verovala ona, verovali smo i brat i ja; one su za mene značile utešnu sigurnost.

ZLATNE RUKE

Deo majčine snage poticao je iz duboko usađene vere u Boga, a možda isto toliko i iz njene urođene sposobnosti da brata i mene uveri u ono što govori. Znali smo da nismo bogati, ali koliko god da su stvari bile loše, nismo se brinuli da li ćemo imati šta da jedemo ili gde ćemo živeti.

Naše odrastanje bez oca bilo je veoma teško breme za moju majku. Ona se nije žalila – barem ne nama – niti je sažaljevala sebe. Pokušala je da nosi sav teret i ja sam nekako razumeo njen napor. Bez obzira na to koliko je sati morala da provede radeći, znao sam da to čini zbog nas. Njena posvećenost i požrtvovnost duboko su uticali na moj život.

Abraham Linkoln jednom je rekao: „Sve što jesam i što ću ikada biti dugujem svojoj majci.” Ne znam da li bih mogao da ponovim te reči, ali moja majka, Sonja Karson, bila je prva, najjača i najdjelotvornija snaga u mom životu.

Ne bih mogao da govorim o svojim dostignućima, a da ne spomenem uticaj moje majke. Zato priču o svom životu počinjem pričom o njenom.

2

Nošenje tereta

„Neće oni tako postupati sa mojim sinom”, rekla je majka zureći u papir koji joj je dao moj brat. „Ne, neće to tako ići.” Brat je morao da joj pročita neke reči, mada je odlično razumela šta se desilo.

„Mama, šta ćeš da uradiš?” pitao sam iznenađeno. Nikada nisam ni pomislio da bi neko mogao da promeni odluku školske uprave.

„Odmah ujutro idem da to raščistim”, rekla je. Po tonu njenog glasa znao sam da će to i učiniti.

Kertis, moj dve godine stariji brat, bio je u trećem razredu srednje škole, kada je školski savetnik odlučio da ga prebaci na niži nastavni program. Ranije loše, njegove ocene su se već više od godinu dana popravljale. Išao je u školu u kojoj su većina učenika bili belci, pa je majci bilo jasno da je savetnik doneo odluku pod uticajem uobičajenog načina razmišljanja, po kome crnci nisu sposobni za školovanje na koledžu.

Naravno, nisam prisustvovao njihovom sastanku, ali se još uvek jasno sećam šta nam je majka rekla te večeri. „Rekla sam tom savetniku: ‘Moj sin Kertis će ići na koledž. Ne želim da ide ni u jednu drugu školu.’” Onda je stavila ruku na glavu mog brata i rekla: „Kertise, sada si u razredu koji se priprema za koledž.”

Ovaj događaj pokazuje karakter moje majke. Nije bila od onih koji bi dozvolili da neko drugi upravlja njenim životom. Majka je imala jasnu predstavu o tome šta njeni sinovi mogu da postanu.

Moja majka je uvek bila privlačna žena. Danas pati od artritisa i ima problema sa srcem, ali čini mi se da nije usporila sa svojim načinom života.

Kao osoba Sonja Karson je vredna, pred sobom uvek ima cilj, u svakoj situaciji pokušava da pruži najviše što može i nikada se ne miri sa osrednjim. Vrlo je inteligentna, brzo shvata suštinu i ne bavi se nevažnim. Ima prirodnu sposobnost da proceni šta treba učiniti. To je verovatno njena najistaknutija osobina.

Zahvaljujući toj odlučnoj, možda i nametljivoj ličnosti, koja toliko očekuje od sebe same, ona je deo tog duha prenela i na mene. Ne bih želeo da majku prikazem kao savršenu, jer je i ona samo čovek. Ponekad mi se njeno odbijanje da se pomiri sa nečim osrednjim činilo zamornim, prezahtevnim, pa čak i okrutnim. Kada je u nešto verovala, toga bi se držala i ne bi odustajala. Nije mi uvek bilo drago da čujem: „Beni, ti si rođen da uspeš. Ti to možeš!” Ili jedna od njenih omiljenih rečenica: „Samo traži Gospoda i On će ti pomoći!”

Pošto smo bili deca, nismo se uvek radovali njenim lekcijama i savetima. Pojavila bi se ogorčenost i tvrdoglavost, ali moja majka nije popuštala.

Kako su godine prolazile, uz majčino stalno ohrabrivanje, Kertis i ja počeli smo da verujemo da zaista možemo da učinimo sve što odlučimo. Čvrsto nas je uverila da ćemo biti izuzetno dobri i uspešni u svemu čega se prihvatimo. Još i danas jasno čujem njen glas kako mi govori: „Beni, ti to možeš. Nemoj ni za sekund prestati da veruješ u to.”

Kada se udala, majka je imala samo tri razreda osnovne škole, ali bila je pokretačka snaga u našoj porodici. Ona je hrabrila mog oca da radi mnoge poslove. Zahvaljujući njenom smislu za praktično, uštedeli su toliko novca da su mogli da kupe kuću. Čini mi se da bi na kraju, da je sve bilo po majčinom, finansijski dobro stajali. Siguran sam da nije ni slutila sa kakvim će se siromaštvom i teškoćama suočiti u budućnosti.

Međutim, moj otac je bio potpuno drugačiji. Često bi mi govorio: „Beni, moraš uvek da izgledaš lepo. Oblači se najbolje što možeš.” Isticao je odeću i spoljašnjost; voleo je da bude među ljudima.

„Budi pristojan prema ljudima. Ljudi su važni, i ako si prema njima pristojan, zavoleće te.” Prisećajući se ovih reči, uveren sam da mu je bilo jako važno da ga svi vole. Kada bi neko zatražio da opišem svog oca, morao bih da kažem: „On je privlačan čovek!” Uprkos svim problemima koji su se kasnije javili, i danas tako mislim.

Moj otac je želelo da imamo lepu odeću i da se ponašamo kao zavodnici prema devojkama, u suštini da vodimo život koji bi bio suprotan sticanju većeg obrazovanja. Danas sam iz mnogih razloga zahvalan majci što nas je izvukla iz te sredine.

Tata nije lako shvatao intelektualno složene probleme, jer je bio sklon da se bavi sitnicama, pa nije mogao da sagleda celu sliku. To je verovatno bila najveća razlika među mojim roditeljima.

Oboje su potekli iz mnogočlanih porodica; majka je imala dvadeset troje braće i sestara, a otac je odrastao sa trinaestero braće i sestara. Venčali su se kada je otac imao dvadeset osam, a majka trinaest godina. Mnogo godina kasnije poverila mi je da je na taj način htela da se izvuče iz teške situacije u domu.

Ubrzo posle venčanja, preselili su se iz Čatanuge, u Tenesiju, u Detroitu, u koji su se krajem 1940. i ranih 1950. doseljavali radnici. Ljudi iz seoskih sredina na jugu selili su se u gradove na severu gde su ih, tako su se nadali, čekali dobro plaćeni poslovi. Moj otac se zaposlio u fabrici Kadilak. Koliko znam, bio je to njegov prvi i poslednji posao. Radio je u toj fabrici do kraja sedamdesetih, kada je otišao u penziju.

Moj otac je služio i kao propovednik u maloj baptističkoj crkvi. Nikada nisam saznao da li je bio rukopoložen ili ne. Tata me je samo jednom poveo da slušam njegovu propoved – ili se ja sećam samo te jedne prilike. Nije bio od onih vatrenih govornika kao neki televizijski evanđelisti. Govorio je mirno, nekoliko puta bi podigao

glas, ali uglavnom je propovedao smireno i slušaoci se ne bi uzbudili. Govor mu nije bio tečan, ali trudio se kako je najbolje znao. Još uvek se sećam kako je te nedelje stajao pred nama, visok i zgodan, a sunčevi zraci odbijali su se sa velikog metalnog krsta koji se njihao na njegovim grudima.

„Odlazim na nekoliko dana”, rekla je majka nekoliko meseci pošto što nas je tata napustio. „Idem u posetu nekim rođacima.”

„Idemo li i mi?” upitali smo radoznalo.

„Ne, moram da idem sama.” Glas joj je bio neobično miran. „Osim toga, vi ne možete da izostajete iz škole.”

Pre nego što sam stigao da prigovorim, rekla mi je da možemo ostati kod suseda. „Već sam se dogovorila sa njima. Možete da spavate i jedete kod njih dok se ne vratim.”

Možda je trebalo da mi bude sumnjivo što je otišla, ali nije. Bio sam previše uzbuđen činjenicom da ćemo spavati u tuđoj kući, a to je značilo da ćemo uživati posebne prednosti, jesti bolju hranu i igrati se sa komšijskom decom.

Tako se to dogodilo prvi put i nekoliko puta posle toga.

Majka bi nam objasnila da odlazi na nekoliko dana, a naši susedi su se brinuli za nas. Budući da je pažljivo isplanirala da ostanemo kod prijatelja, nama se to činilo više uzbuđljivim nego zabrinjavajućim. Uveren u njenu ljubav, meni nikada nije palo na pamet da se možda neće vratiti.

Izgleda čudno, ali to je svedočanstvo o sigurnosti koju smo osećali u svom domu. Tek kao odrastao čovek otkrio sam gde je majka odlazila kada je „posećivala rođake”. Kada bi teret postao pretežak, ona bi se sama prijavila u psihijatrijsku ustanovu. Zbog odlaska muža i razvoda braka upala je u strašan period zbunjenosti i depresije, i mislim da se samo zahvaljujući unutrašnjoj snazi volje usudila da potraži stručnu pomoć. Obično bi tada odsustvovala po nekoliko sedmica.

Želela je da mi o tome ne znamo ništa.

S vremenom se majka oporavila od psihičkih pritisaka, ali prijatelji i susedi nikako nisu mogli da je prihvate kao zdravu osobu. Mi to nismo znali, jer majka nije nikada davala do znanja koliko je to boli, ali njeno lečenje u psihijatrijskoj ustanovi dalo je susedima materijal za ogovaranje, a verovatno i to što je bila razvedena. Oba problema, u ono vreme, značila su ozbiljnu ljagu. Ne samo što je morala da se bori da nam obezbedi dom i sredstva za život, već je izgubila i većinu prijatelja kada su joj bili najpotrebniji.

Pošto majka nikada nikome nije govorila o pojedinostima razvođa, ljudi su izmišljali i o njoj širili najgore priče.

„Upravo sam odlučila da radim svoj posao”, rekla mi je jednom, „i da se ne obazirem na ono što ljudi govore.” Tako je i postupila, ali joj nije bilo lako. Boli me kad pomislim koliko je usamljenih, suzama ispunjenih sati patila u tišini.

Najzad, majka je znala da bez novca ne može pokriti životne troškove u našoj kući, koliko god skromna bila. Kuća je bila njena prema dogovoru sa brakorazvodne parnice. Pošto je nekoliko meseci neuspešno pokušavala da sastavi kraj sa krajem, izdali smo našu kuću u najam, spakovali stvari i preselili se. To je bila jedna od retkih prilika kada smo ponovno videli tatu, jer je došao da nas preveze u Boston. Majčina starija sestra Džin Ejveri i njen suprug Vilijam pristali su da živimo kod njih.

Preselili smo se u stan Ejverijevih. Njihova deca su već bila odrasla pa su pokazivali mnogo ljubavi prema dvojici malih dečaka. S vremenom su Kurtisu i meni postali drugi roditelji, i to je bilo predivno, jer nam je u to vreme trebalo mnogo ljubavi i razumevanja.

Godinu dana posle preseljenja u Boston ili nešto kasnije, majka je još uvek odlazila na lečenje. Svaki put bi odsustvovala tri do četiri sedmice. Iako nam je nedostajala, teča Vilijam i tetka Džin posvećivali su nam toliko pažnje, da smo se njenim povremenim odlascima čak i radovali.

ZLATNE RUKE

Ejverijevi su Kurtisu i meni govorili: „Vašoj mami je dobro.”

Kada bi stiglo pismo ili telefonski poziv, rekli bi nam: „Vratiće se za nekoliko dana.” Ponašali su se tako da nikada nismo pomislili kako je našoj majci teško. A to je bilo upravo ono što je Sonja Karson svojom snažnom voljom želela.

3

Osmogodišnjak

„Pacovi!” viknuo sam. „Kert, pogledaj tamo! Video sam pacove.” Rukom sam pokazivao na veliko područje obraslo korovom iza naše stambene zgrade. „Veći su od mačke.”

„Ma nisu baš tako veliki”, uzvratilo je Kurtis pokušavajući da zvuči zrelije. „Ali u svakom slučaju ružno izgledaju.”

Ništa nas u Detroitu nije pripremiло za život u stambenoj zgradi u Bostonu. Vojske buba-švaba prelazile su u povorkama preko sobe; šta god pokušavala, majka nije mogla da ih se reši. Mene su više plašile horde pacova, mada mi se nikada nisu približili. Većinom su živeli napolju u korovu ili u gomilama smeća. Međutim, povremeno bi jurnuli u podrum naše zgrade, posebno za vreme hladnih dana.

„Ne idem sam dole”, izjavljivao sam odlučno više puta. Bojao sam se da idem u podrum, i nisam dozvolio da me iko nagovori na to dok Kurtis ili teča Vilijam ne bi pošli sa mnom.

Ponekad bi se iz korova pojavile zmiје i klizile pločnikom. Jednom prilikom velika zmija ušla je u naš podrum i neko ju je ubio. Danima posle toga sva deca pričala su o zmijama.

„Prošle godine jedna je ušla u zgradu do naše i ubila četvoro dece dok su spavala”, rekao je jedan od mojih školskih drugova.

„Jednostavno te proguta”, tvrdio je drugi.

„Ne”, odvratio je prvi smejući se. „Ona te ugrize i onda umreš.” Zatim je ispričao drugu priču o tome kako je zmija nekog ubila.

Naravno, te priče nisu bile istinite, ali pošto sam ih često slušao, ostale su mi u mislima, pa sam bio oprezan i plašljiv, stalno gledajući da se odnekud ne pojavi zmija.

U našem kraju motalo se mnoštvo pijanaca, pa smo se toliko navikli na razbijeno staklo, građevinske parcele pune smeća, oronule zgrade i policijske automobile kako jure ulicom, da smo se ubrzo prilagodili promeni i novom načinu života. Posle nekoliko sedmica ovo novo okruženje činilo nam se sasvim normalnim i logičnim.

Niko nikada nije rekao: „Ovako ne žive normalni ljudi.“ Ponavljam, mislim da su me osećanje porodičnog zajedništva i podrška Ejverijevih sačuvali od prevelike brige o kvalitetu našeg života u Bostonu.

Majka je, naravno, radila. Neprestano. Retko kad je imala slobodnog vremena, ali kada bi ga imala, posvetila bi ga Kurtisu i meni, što je bila nadoknada za sate njenog odsustva. Radila je u domovima bogataša čuvajući njihovu decu ili obavljajući kućne poslove.

„Izgledaš umorno”, rekao sam joj jedne večeri kada je ušla u naš mali stan. Već je pao mrak, i iza nje je bio dug dan koji je provela na dva posla, a nijedan nije bio dobro plaćen.

Naslonila se na pretpranu stolicu. „I jesam”, rekla je izuvajući cipele. Njen osmeh me je milovao. „Šta si danas učio u školi?” upitala me je.

Koliko god bila umorna, ako smo bili budni kad bi došla kući, nije propuštala da nas upita kako je bilo u školi. Više od svega ostalog na mene je ostavila utisak njena briga za naše obrazovanje, jer sam shvatio da školu smatra važnom.

Iako mi je bilo osam godina kada smo se preselili u Boston, ponekad sam vrlo ozbiljno razmišljao o svim promenama do kojih je došlo u mom životu. Jednog dana rekao sam sebi: „Divno je imati osam godina, zato što nemaš nikakve odgovornosti. Svi vode brigu o tebi, a ti se samo igraš i zabavljaš!” Ali ovome sam dodao: „Naravno neće uvek biti tako. Zato ću sada uživati u životu.”

Uz izuzetak razvoda roditelja, najbolji deo mog detinjstva događao se kada sam imao osam godina. Prvo, doživio sam najbolji Božić u životu. Kurtis i ja predивно smo se zabavljali kupujući poklone, a teća i tetka su nas zatrpali igračkama. I majka nam je, pokušavajući da nam nadoknadi gubitak oca, kupovala više nego ikada ranije.

Jedan od mojih omiljenih poklona bio je model bjuika, mali automobil na navijanje. Međutim, komplet za hemijske eksperimente nadmašio je i automobil. Nikada, ni pre ni posle, nisam imao igračku koja bi me toliko zanimala kao ovaj komplet. Proveo sam sate u spavaćoj sobi igrajući se, proučavajući uputstva i vršeći eksperiment za eksperimentom. Pretvarao bih boju lakmusovog papira u plavu i crvenu. Mešao bih hemikalije u neobične smese i diveći se pomatrao kako se pene ili menjaju boju. Kada bi neka moja tvorevina ceo stan ispunila smradom trulih jaja ili nečim gorim, smejao bih se dok mi se vilica ne bi ukočila.

Drugo, kada sam imao osam godina, stekao sam svoje prvo versko iskustvo. Mi smo bili adventisti i jedne subote pre podne pastor Ford, iz detroitske crkve u Aveniji Burns, svoju je propoved ilustrovao pričom.

Prirodno nadareni pripovedač, pastor Ford je pričao o misionaru lekaru i njegovoj supruzi koje su u nekoj dalekoj zemlji progonili razbojnici. Oni su se sklanjali iza stabala i stena stalno izmičući razbojnicima. Na kraju, jedva hvatajući dah od iscrpljenosti, bračni par se našao pred provalijom. Bili su u klopci. Odjednom su na samoj ivici litice ugledali uski procep u steni – dovoljno veliki da se uvuku i sakriju. Nekoliko sekundi kasnije, kada su razbojnici došli do ivice provalije, lekara i njegove supruge nije bilo. Kao da su u zemlju propali. Uz psovke i viku razbojnici su otišli.

Dok sam slušao, pred mojim očima odvijala se živa slika. Pastor nije preterao sa uzbuđenjem, ali ja sam događaj tako doživio, kao da su razbojnici hteli da uhvate mene. Zamišljao sam kako me progone. Počeo sam ubrzano da dišem osećajući paniku, strah i bezizlaznost

situacije u kojoj se našao bračni par. Kada su se razbojnici konačno udaljili, odahnuo sam sa olakšanjem što sam siguran.

Pastor Ford pogledom je obuhvatio vernike. „Ovi ljudi bili su sklonjeni i zaštićeni”, rekao je. „Sakrili su se u procep stene i Bog ih je sačuvao od zla.”

Kada je propoved bila završena, zapevali smo „pesmu poziva”. Tog jutra pastor je izabrao pesmu „Steno spasa, Bože moj”. Svoj poziv ilustrirao je ovom misionskom pričom i objasnio potrebu da se sklonimo u „procep Stene”, u sigurnost koju možemo naći jedino u Isusu Hristu.

„Ako se pouzdamo u Gospoda,” rekao je prelazeći pogledom preko lica vernika, „uvek ćemo biti sigurni. Sigurni u Isusu Hristu.”

Dok sam ga slušao, u mašti sam video kako se Bog čudesno postarao za ove ljude koji su hteli da Mu služe. Zahvaljujući svojoj mašti i osećanjima, proživio sam taj događaj zajedno sa onim bračnim parom i pomislio: To je upravo ono što i ja treba da učinim – da se sklonim u procep stene.

Iako sam u to vreme imao samo osam godina, moja odluka mi se činila sasvim prirodnom. Druga deca mojih godina krštavala su se i pridruživala Crkvi, pa kada su poruka i muzika ganuli i mene odazvao sam se. Sledeći običaj naše verske zajednice, kada je pastor Ford upitao želi li neko da preda svoj život Isusu Hristu, Kurtis i ja smo izašli ispred propovedaonice. Nekoliko sedmica kasnije obojica smo bili kršteni.

U suštini sam bio dobar dečak i nisam učinio nikakvo posebno zlo, pa ipak sam prvi put u životu saznao da mi je potrebna Božja pomoć. Tokom sledeće četiri godine pokušao sam da sledim nauku koju sam primio u crkvi.

Tog jutra doneo sam još jednu važnu životnu odluku. Odlučio sam da postanem lekar – lekar misionar.

Na bogoslužjenjima i u poukama iz Biblije često se govorilo o događajima iz života lekara misionara. Svaka priča o misionarima, koji kao zdravstveni radnici putuju kroz siromašna afrička ili indij-

ska sela, zaokupljala bi moju pažnju. Slušali smo izveštaje o tome kako lekari ublažavaju zdravstvene patnje i kako pomažu ljudima da žive srećnije i zdravije.

„Želim da budem takav”, rekao sam majci dok smo se vraćali kući. „Želim da budem lekar. Mama, smem li da budem lekar?”

„Beni,” rekla je, „slušaj me.” Zastali smo i majka me je pogledala u oči. Onda mi je položila ruke na mršava ramena i rekla: „Ako nešto moliš Gospoda i veruješ da On to može učiniti, učiniće ti.”

„Verujem da mogu biti lekar.”

„Onda ćeš, Beni, biti lekar”, rekla je čvrstim glasom i tada smo nastavili put.

Posle majčinih ohrabrujućih reči nikada nisam posumnjao u to šta ću postati u životu.

Kao većina dece, nisam znao šta neko treba da učini da bi postao lekar, ali sam pretpostavljao da moram biti dobar učenik. Kada sam napunio trinaest godina, više nisam bio tako siguran da želim da postanem misionar, ali se nikada nisam dvoumio u vezi sa željom da postanem lekar.

U Boston smo se preselili 1959. godine, i tu smo ostali dve godine. Zatim smo se ponovno vratili u Detroit, jer je majka povratila finansijsku sigurnost. Detroit je bio naš dom, a osim toga, majka je na umu imala određeni cilj. Iako to na početku nije bilo moguće, planirala je da se vratimo u kuću u kojoj smo nekada živeli.

Kuća koja nije bila veća od mnogih današnjih garaža, bila je jedna od prvih montažnih kuća izgrađenih posle Drugog svetskog rata. Cela građevina verovatno nije imala više od devedeset kvadratnih metara, ali se nalazila u području u kom su stanari imali svoje travnjake i ponosili se mestom u kom žive.

„Deco,” govorila bi nam dok su prolazile sedmice i meseci, „budite strpljivi. Vratićemo se u svoju kuću. Možda sada ne možemo sebi da priuštimo da u njoj živimo, ali doći će i to vreme. U međuvremenu dobro će nam doći stanarina koju za nju dobijamo.” Nije

prošao dan, a da majka nije govorila o tome kako ćemo se vratiti u kuću. U njenim očima gorela je odlučnost i ja nikada nisam posumnjao da ćemo to i ostvariti.

Uselili smo se u kuću u kojoj je živelo više porodica, odmah preko puta pruge u četvrti Dilrej. Bilo je to industrijsko područje puno smoga, ispresecano železničkim prugama, u kome se nalazilo više neuglednih malih fabrika koje su proizvodile autodelove. To je bila četvrt u kojoj je živio viši sloj siromašnijih društvenih slojeva. Nas troje imali smo stan na poslednjem spratu. Majka je u to vreme radila na dva-tri mesta. Na jednom poslu čuvala je decu, a na drugom je čistila kuću. Kome god je trebala bilo kakva pomoć u kući majka bi rekla: „Ja to mogu. Ako ne znam odmah, naučiću.”

U stvari, da bi zaradila za život, nije mogla da radi ništa drugo, jer nije imala nikakvo obrazovanje. Na tim poslovima mnogo je naučila, jer je bila bistra i pažljiva. Dok je radila, posmatrala je sve što se oko nje događa. Posebno su je zanimali ljudi, jer je veći deo vremena radila za bogataše. Vratila bi se kući i govorila nam: „Evo šta rade bogati. Tako se ponašaju uspešni ljudi. Evo kako razmišljaju.” Neumorno je usadivala u nas ovu vrstu informacija.

„I vi, dečaci, možete postići isto”, rekla bi uz osmeh, dodajući: „A mogli biste i više!”

Čudno je to što je majka stavljala pred mene ove ciljeve u vreme kada nisam bio dobar učenik. U osnovnoj školi bio sam najlošiji učenik u celom petom razredu.

U prve tri godine školovanja u državnoj školi u Detroitu dobio sam dobru osnovu. Kada smo se preselili u Boston, krenuo sam u četvrti razred. Kurtis je bio dva razreda ispred mene. Tada smo se upisali u malu privatnu crkvenu školu, jer je majka smatrala da ćemo dobiti bolje obrazovanje nego u državnim školama. Na nesreću, to se nije dogodilo. Iako smo Kurtis i ja imali dobre ocene, rad nije bio tako zahtevan kao što smo očekivali, pa kada smo ponovo prešli u državnu školu u Detroitu, doživio sam pravi šok.

Osnovnu školu Higinis pohađali su uglavnom belci. Predmeti su bili teški, a učenici petog razreda, u koji sam išao, bili su bolji od mene u svakom pogledu. Na moje iznenađenje, uopšte nisam mogao da pratim nastavu. Nije bilo lošijeg učenika od mene. Da stvar bude gora, bio sam čvrsto uveren da sam u Bostonu bio dobar učenik.

Biti najgori u razredu bilo je dovoljno bolno, a ruganje i izazivanje druge dece činilo je da sam se osećao još gore. Kako to već deca rade, pošto bismo uradili neki test, neizbežno smo nagađali kakve će biti ocene.

Neko bi uvek rekao: „Znam šta će Karson dobiti!” „Da! Veliku nulu!” uzvratio bi drugi.

„Hej, glupane, misliš li da ćeš ovaj put dobiti nešto bolje?”

„Karson je prošli put odgovorio na jedno pitanje. Zna li zašto? Pokušavao je da napiše pogrešan odgovor.”

Ukočen na svom mestu, pravio sam se da ih ne čujem. Međutim, nije mi bilo svejedno. Njihove reči su me bolele; međutim ne bih sebi dozvolio da plačem ili pobegnem. Ponekad bi mi, kada bi zadirkivanje počelo, na licu zaigrao osmeh. Kako su sedmice prolazile, prihvatio sam činjenicu da sam najgori u razredu, jer sam to i zaslužio.

Glup sam. Uopšte u to nisam sumnjao, a to su znali i ostali.

Iako mi niko nije spomenuo da sam crnac, mislim da su loše ocene utvrdile moj opšti utisak da crna deca jednostavno nisu tolika pametna kao bela. Slegao bih ramenima prihvatajući stvarnost. Valjda tako treba da bude.

Kada se posle svih ovih godina u mislima vratim u prošlost, još uvek osetim bol. Najgore što sam doživeo u svojoj školi dogodilo se u petom razredu posle testa iz matematike. Kao i obično naša učiteljica gospođa Vilijamson, čitala bi naglas tačne odgovore, dok bi učenici iz iste ili susedne klupe jedan drugome proveravali odgovore. Posle ocenjivanja test bi se vratio vlasniku. Onda bi nas učiteljica prozivala, a mi bismo glasno pročitali svoju ocenu.

U testu je bilo trideset zadataka. Devojčica koja je ocenjivala moj test bila je predvodnik dece koja su me zadirkivala da sam glup.

Gospođa Vilijamson počela je da proziva imena. Sedeo sam u pretrpanoj učionici dok mi je pogled lutao od šarene oglasne ploče do prozora prekrivenih izrescima papira. Učionica je mirisala na kredu i decu, a ja sam pognuo glavu strepeći od svog imena. Došao je neizbežni trenutak. „Bendžamine”, učiteljica je čekala da kažem svoju ocenu.

Promrmljao sam odgovor.

„Devet!” Gospođa Vilijamson je spustila olovku, nasmešila mi se i sa iskrenim oduševljenjem rekla: „Pa to je divno, Bendžamine!” (Za mene je devet od trideset mogućih tačnih rešenja bio neverovatan uspeh.)

Pre nego što sam shvatio šta se događa, devojčica iza mene je viknula: „Ne devet!” Prigušeno se smejala. „Dobio je nulu.² Nije rešio nijedan zadatak.” Njeno kikotanje propratio je smeh i cerekanje cele učionice.

„Dosta”, oštro je rekla učiteljica, ali bilo je prekasno. Grubost te devojčice pogodila me je u srce. Mislim da se nikada u celom svom životu nisam osećao tako usamljen i glup. Već je bilo dovoljno loše to što sam pogrešno rešio skoro sve zadatke u svim testovima, ali kada se ceo razred – meni se bar tako činilo – smejao mojoj gluposti, hteo sam da propadnem u zemlju.

U očima su me pekle suze, ali nisam hteo da zaplačem. Pre bih umro nego da vide koliko sam povređen. Umesto toga, navukao sam osmeh koji znači „baš me briga” i dalje nastavio da gledam u klupu ispred sebe i veliku nulu na vrhu testa.

Tada sam mogao lako da zaključim da je život okrutan i da biti crn znači da je sve protiv tebe. Bila bi to moja propast da se te školske godine nisu dogodile dve stvari koje su promenile moje shvaćanje celog sveta.

2 Nula i devet na engleskom jeziku slično zvuče (none i nine).

4

Dve dobre stvari

„Ne znam”, rekao sam odmahujući glavom. „Mislim, nisam siguran.” Opet sam se osećao glupim od glave do pete. Dečak ispred mene pročitao je bez teškoće svako slovo na tablici sve do poslednjeg reda. Ja nisam mogao da pročitam ništa ispod prvog reda.

„U redu”, rekla je medicinska sestra i sledeće dete u redu prišlo je tablici za ispitivanje vida. Njen glas bio je čvrst. „Pazi, pokušaj da čitaš bez žmirkanja.”

Negde oko polugodišta škola je izvršila obavezno ispitivanje vida. Žmirkao sam, pokušavao i jedva pročitao prvi red.

Škola mi je besplatno nabavila naočare. Kada sam bio na pregledu, lekar mi je rekao: „Sine, tvoj vid je tako slab da bih mogao da te proglasim hendikepiranim.”

Očigledno mi je vid postepeno slabio, a ja nisam znao da je u tako lošem stanju. Sledećeg dana došao sam u školu sa novim naočarima. Bio sam iznenađen. Prvi put sam iz zadnjih redova učionice dobro video šta je napisano na tabli. Naočare su bile prva dobra stvar koja mi je pomogla da počnem da se penjem sa dna razreda. Čim mi je vid bio sređen, počeo sam da dobijam bolje ocene – nisu bile naročito dobre, ali bar sam se kretao u dobrom smeru.

Kada sam na polugodištu dobio ocene, gospođa Vilijamson me je pozvala u stranu. „Bendžamine,” rekla je, „u svemu ti ide mnogo

bolje.” Njen osmeh odobravanja učinio je da sam osećao kako sada mogu i bolje. Znao sam da želi da me ohrabri da budem još bolji.

U matematici sam imao ocenu D (kod nas dvojka), ali i to je bio uspeh. Bar nisam pao.

Kada sam video prelaznu ocenu, osećao sam se bolje.

Pomislio sam: Ako sam iz matematike dobio D, onda ide na bolje. Ima nade za mene. Nisam najgluplje dete u školi. Kada dečak kao ja, koji je prvo polugodište bio najlošiji učenik u razredu, iznenada dobije bolju ocenu, pa bilo to samo sa F na D (sa jedinice na dvojku), to uliva nadu. Prvi put otkako sam došao u ovu školu, znao sam da mogu bolje od nekih učenika u razredu.

Majka mi nije dozvolila da se zadovoljim tako niskim ciljem. „Da, to je svakako poboljšanje”, rekla je. „I ponosim se što si dobio bolju ocenu. A zašto i ne bi? Ti si pametan dečak, Beni.”

Uprkos mom oduševljenju i osećanju nade, majka nije bila srećna. Kada je čula za bolju ocenu iz matematike i ono što mi je gospođa Vilijamson rekla, naglasila je: „Ne možeš da se pomiriš sa tim da ćeš se jedva provući. Prepametan si za to. Možeš da imaš najbolje ocene u razredu.”

„Ali, mama, ja nisam pao”, jadikovao sam, uveren da ne ceni to što sam se popravio.

„U redu, Beni, krenulo je nabolje”, rekla je, „i samo tako nastavi.”

„Trudim se”, rekao sam. „Dajem sve od sebe.”

„Ali ti možeš još bolje, i ja ću ti pomoći.” Oči su joj svetlucale. Trebalo je da znam da je već počela da pravi plan. Ona se nije zadovoljavala samo rečima: „Budi bolji.” Ona će naći načina da mi pokaže kako to da učinim. Njen plan, koji se ostvario tokom vremena, pokazao se drugom dobrom stvari.

Moja majka nije mnogo govorila o ocenama dok nije došlo polugodište. Verovala je da ocene iz bostonske škole ukazuju na napredak. Međutim, kada je shvatila kako mi ovde ide loše, počela je da vodi računa o meni svakoga dana.

DVE DOBRE STVARI

Nikada mi nije prigovarila: „Zašto se ne ugledaš na one pametne dečake?” Bila je previše mudra da bi tako postupila. Osim toga, nikad nisam imao osećaj da očekuje da se takmičim sa svojim prijateljima iz škole, već da želi da dam sve od sebe.

„Imam dva pametna sina”, govorila bi. „Dva jako pametna dečaka.”

„Učim koliko mogu”, branio sam se. „Dobio sam bolju ocenu iz matematike.”

„Ali moraš biti bolji, Beni”, rekla mi je jedne večeri. „Sada kada si počeo da dobijaš bolje ocene iz matematike, moraš nastaviti, i evo kako ćeš u tome uspeti. Prvo što treba da učiniš jeste da naučiš napamet tablicu množenja.”

„Tablicu množenja?” povikao sam. Nisam mogao da zamislim toliko učenje. „Znaš li koliko toga ima? Pa to bi moglo da traje godinu dana!”

Malo se uspravila. „Ja sam završila samo tri razreda, a znam tablicu množenja.”

„Ali, mama, ne mogu...”

„Možeš, Beni. Samo moraš da se usredsrediš. Potrudi se da je naučiš, i sutra kada se vratim sa posla ispitaću te. Ponavljaćemo je dok je ne budeš znao bolje od svih u razredu.”

Malo sam se bunio, ali poznavajući majku, odmah sam prestao.

„Osim toga”, ovo je bila njena posljednja, „nećeš izaći napolje i nećeš se igrati sutra posle škole dok tu tablicu ne naučiš napamet.”

Skoro sam zaplakao. „Pogledaj sve ovo”, povikao sam pokazujući stupce na poledini udžbenika iz matematike.

Govoriti majci ponekad je bilo kao da govoriš zidu. Vilice su joj bile čvrsto stisnute i govorila je strogim glasom. „Ne možeš izaći dok ne naučiš tablicu množenja.”

Majka, naravno, nije bila kod kuće kada sam se vratio iz škole, ali nije mi palo na pamet da budem neposlušan. Ona je Kertisa i mene dobro vaspitala i mi smo je slušali kada bi nam nešto rekla.

Naučio sam tablicu množenja. Jednostavno sam ponavljao dok mi se nije utisnula u mozak. Kao što je i obećala, majka me je ispitala. Njeno neumorno zanimanje i nepokolebljivo ohrabrivanje bili su mi stalni podsticaj.

Pošto sam naučio tablicu množenja, matematika mi je postala lakša, pa su i ocene postale bolje. U većini slučajeva moje ocene dostigle su ocene ostale dece u razredu. Nikada neću zaboraviti kako sam se osećao posle jednog testa iz matematike, kada sam gospođi Vilijamson odgovorio: „Dvadeset četiri!”

Praktično sam povikao ponavljajući: „Imam dvadeset četiri tačna odgovora.”

Ona mi se osmehnula dajući mi do znanja koliko je zadovoljna što vidi moj napredak. Nisam pričao drugoj deci o tome šta se događalo kod kuće i kako su mi naočare mnogo pomogle. Smatrao sam da većinu njih to ni ne zanima.

Stvari su se odmah promenile nabolje, i odlazak u školu činio mi je sve veće zadovoljstvo. Niko mi se više nije smejao niti me je nazivao glupanom. Međutim, majka mi nije dopustila da stanem posle naučene tablice množenja. Dokazala mi je da mogu uspeti ako želim. Tada je počela sa sledećom fazom dobijanja najboljih ocena iz svih predmeta. Cilj je bio dobar, ali mi se nije sviđao njen metod. „Zaključila sam da vi, dečaci, previše gledate televiziju”, rekla je jedno veče gaseći televizor usred programa.

„Pa, ne gledamo dugo”, rekao sam. Pokušao sam da objasnim kako su neke emisije obrazovne i da sva deca u mom razredu gledaju televiziju, čak i ona najbolja.

Kao da nije čula ni reč od onoga što sam rekao, ona je jednostavno postavila zakon. Pravilo mi se nije sviđalo, ali njena odlučnost da kod nas vidi napredak promenila je smer mog života. „Odsad ne možete gledati više od tri emisije sedmično.”

„Sedmično?” Odmah sam pomislio na sve divne emisije koje ću propustiti.

Uprkos našem protivljenju, znali smo da više nećemo trošiti neograničeno vreme na gledanje televizije ako je majka tako odlučila. Osim toga, pokazalo se da s pravom ima poverenja u nas; obojica smo poštovali kućna pravila, jer smo u suštini bili dobra deca.

Mada nešto buntovnije od mene, Kertis je bolje prolazio u školi. Ali ni njegove ocene nisu bile tako dobre da bi zadovoljile majčina merila. Iz večeri u večer ona bi razgovarala sa Kertisom izgrađujući njegove stavove i podsticala ga da teži postizanju uspeha, moleći ga da ne posustane. Nijedan od nas dvojice nije pred očima imao uzor ni mušku osobu na koju bi se ugledao. Mislim da je Kurtis, kao stariji, bio na to osetljiviji od mene. Ali bez obzira na to koliko je morala da se trudi oko njega, majka nije odustajala. Nekako je, zahvaljujući njenoj ljubavi, odlučnosti i pravilima, Kurtis postao zreliji, pa je počeo da razvija samopouzdanje.

Majka je već odlučila kako ćemo provoditi slobodno vreme kada ne budemo gledali televiziju. „Vi ćete, dečaci, odlaziti u biblioteku i pozajmljivati knjige. Zadatak vam je da svake sedmice pročitate barem dve knjige. Na kraju sedmice obavestićete me o onome što ste pročitali.”

To pravilo nam je izgledalo nemoguće. Dve knjige? Togom ceolog dotadašnjeg života nisam pročitao ni jednu jedinu knjigu, osim onih koje smo morali da čitamo u školi. Nisam mogao da verujem da čitavu jednu knjigu mogu da pročitam za sedam dana.

Međutim, dan ili dva kasnije, Kurtis i ja vukli smo noge sedam blokova od naše kuće do biblioteke. Gundali smo i prigovarali, pa nam se put činio beskrajnim. Ali majka je rekla svoje i nijednom od nas nije palo na pamet da budemo neposlušni. Razlog? Poštovali smo je. Znali smo da se ne šali i da je bolje poslušati. A što je bilo najvažnije, voleli smo je.

„Beni, srce,” stalno bi ponavljala, „ako znaš da čitaš, možeš da naučiš sve što želiš. Vrata sveta otvorena su onima koji znaju da čitaju. Moji sinovi će uspeli u životu, jer će čitati više od svih drugih u školi.”

Kada razmišljam o tome, i danas sam isto tako uveren, kao i u vreme kada sam išao u peti razred, da je majka tako i mislila. Verovala je u Kurtisa i mene. Toliko nam je verovala da se nismo usudili da je razočaramo. Njeno neograničeno poverenje u meni je izazivalo samopouzdanje.

Neke majčine prijateljice kritikovale su njenu strogost.

Čuo sam kako je jedna od njih pita: „Šta radiš sa tom decom, sve vreme ih teraš da uče? Zamržeće te.”

„Mogu me mrzeti,” odgovorila je odbijajući kritiku, „ali uprkos tome steći će dobro obrazovanje.”

Naravno, nikada je nisam mrzeo. Nije mi bio drag njen pritisak, ali ona mi je svaki put dokazala da je sav trud za moje dobro. Skoro svakodnevno bi govorila: „Beni, možeš postići sve što postaviš za cilj.”

Budući da sam uvek voleo životinje, prirodu i prirodne nauke, birao sam knjige takvog sadržaja. I mada sam u petom razredu bio veoma loš učenik u klasičnim predmetima, bio sam izvanredno dobar u prirodnim.

Učitelj biologije uočio je moje zanimanje, pa me je podsticao posebnim zadacima kao što su pomaganje drugim učenicima da prepoznaju kamenje, životinje ili ribe. Imao sam dar uočavanja obeležja na ribama i mogao sam da prepoznam određenu vrstu. Niko u razredu nije imao tu sposobnost, pa sam imao priliku da zablistam.

U početku sam iz biblioteke pozajmljivao knjige o životinjama i drugim pojavama vezanim za prirodu. Postao sam stručnjak petog razreda za sve što je bilo povezano sa prirodom. Na kraju godine mogao sam za bilo koji kamen uz železničku prugu reći kojoj vrsti pripada. Pročitao sam toliko knjiga o ribama i vodozemcima da sam počeo da obilazim potoke i tražim insekte. Učitelj biologije imao je mikroskop i uživao sam da posmatram različite protozoe.

Polako sam shvatao da postajem bolji u svim školskim predmetima. Počeo sam da se radujem odlascima u biblioteku. Osoblje nas

je upoznao, pa su nam predlagali šta da čitamo. Uživao sam u ovom novom načinu života i ubrzo se moje zanimanje proširilo na knjige o putovanjima i naučnim otkrićima.

Moj rečnik se, zahvaljujući tolikom čitanju, automatski povećavao zajedno sa znanjem. Ubrzo sam postao najbolji učenik iz matematike kada se radilo o tekstualnim zadacima.

Sve do nekoliko posljednjih sedmica pri kraju petog razreda, osim testova iz matematike, sedmična takmičenja u pravilnom spelovanju reči bila su za mene najgori deo nastave. Obično bih ispio posle prve reči. Ali danas, tridesetak godina kasnije, još uvek se sećam reči koja me je stvarno podstakla da naučim pravilno spelovanje.

Poslednje sedmice u petom razredu imali smo obimnu vežbu u kojoj je gospođa Vilijamson sa nama ponovila skoro sve reči koje smo trebali da naučimo da spelujemo tokom godine. Kako su svi očekivali, na takmičenju je pobedio Bobi Farmer. Međutim, na moje iznenađenje, posednja reč u kojoj je ispravno izgovorio svako slovo bila je agrikultura.

Iznenađeno sam shvatio da i ja znam ispravno da spelujem ovu reč. Naučio sam je upravo dan ranije iz knjige koju sam pozajmio u biblioteci. Kada je pobednik seo, preplavilo me je uzbuđenje – želja da uspem – snažnije nego ikad ranije. „Znam da spelujem reč agrikultura”, rekao sam u sebi, „i kladim se da spelujem bolje od Bobija.”

Spelovati bolje od Bobija Farmera stvarno je bio izazov. Bobi je bez sumnje bio najbolji učenik u petom razredu. Drugi dečak, Stiv Kormos, uživao je glas najboljeg učenika pre nego što je došao Bobi Farmer. Bobiju Farmeru sam se posebno divio na času istorije kada je učiteljica spomenula reč „lan”, a niko od nas nije znao o čemu ona govori.

Bobi, koji je tek došao u našu školu, podigao je ruku i objasnio nam šta je lan, gde se gaji i kako su žene od njegovih niti tkale platno. Dok sam ga slušao, pomislio sam: Bobi zna mnogo o lanu. Stvarno je pametan. Odjednom mi je tu u učionici, dok su zraci prolećnog

sunca koso padali kroz prozore, nova misao zaokupila um. Čitanjem mogu da naučim sve o lanu kao i o drugim stvarima. Majka je bila u pravu – ako znaš da čitaš, možeš naučiti šta god želiš. Nastavio sam da čitam celo leto i, kada sam krenuo u šesti razred, naučio sam da spelujem mnoge reči. Bobi je i u šestom razredu bio najbolji učenik u razredu, ali počeo sam da ga sustižem.

Kada sam počeo da napredujem u školi, u meni je sve više jačala želja da postanem najbolji. Jednog dana pomislio sam: Mora biti jako zanimljivo kada svi znaju da si najbolji u razredu. Tada sam zaključio: jedini način da to saznam jeste da postanem najbolji.

Kako sam nastavio da čitam, moje spelovanje i rečnik bili su sve bolji, pa mi je i nastava postala zanimljivija. Toliko sam napredovao da sam u trenutku kada sam prešao u sedmi razred, u školi Vilson, bio najbolji u razredu.

Međutim, to nije bio moj pravi cilj. Sa tim više nisam bio zadovoljan. Upravo se tu stalni majčin uticaj potpuno ispoljio. Nisam vredno radio zato da bih se takmičio i bio bolji od druge dece, već sam želeo da budem najbolji koliko god je to bilo moguće – zbog sebe samog.

Većina dece koja su išla sa mnom u školu u petom i šestom razredu takođe je prešla u školu Vilson. Međutim, naši odnosi su se tokom te dve godine drastično promenili. Upravo ona deca koja su me nekada zadirkivala da sam glup, počela su da dolaze kod mene pitajući: „Beni, kako bi ti rešio ovaj zadatak?”

Na meni se, nesumnjivo, videlo koliko sam srećan dok sam odgovarao na pitanje. Sada su se prema meni drukčije ophodili, jer sam stekao njihovo poštovanje. Bilo je zabavno dobijati dobre ocene, više naučiti, znati više nego što se od nas tražilo.

Školu Vilson još uvek su uglavnom pohađali belci, ali Kurtis i ja smo u njoj postali vrlo zapaženi učenici. Upravo sam u Vilsonu prvi put bio bolji od bele dece. Mada toga tada nisam bio svestan, volim da se vratim u to vreme i prisetim da je moj intelektualni rast pomogao brisanju uvreženog mišljenja da su crnci intelektualno slabiji.

DVE DOBRE STVARI

I za ovaj stav moram da zahvalim majci. Tokom svih godina mog odrastanja, ne sećam se da je ikada rekla: „Belci su...” Ova neobrazovana žena, venčana sa trinaest godina, bila je dovoljno pametna da sama proceni stvari i da Kurtisa i mene uveri kako su ljudi samo ljudi. Nikada nije pokazala ni tračak rasnih predrasuda, a i nama to nije dozvoljavala.

Kurtis i ja nailazili smo na predrasude, pa su mogle da se razviju i u nama samima, naročito u to vreme, početkom šezdesetih.

U mom sećanju su se zadržala tri slučaja rasne mržnje uperene protiv nas.

Prvi se dogodio kada sam počeo da pohađam školu Vilson. Kurtis i ja često bismo uskakali u neki voz na putu do škole. Bilo je zabavno, jer je železnička pruga prolazila paralelno uz naš put za školu. Iako smo znali da je zabranjeno uskakati u vozove, umirivao sam savest odlukom da će to biti samo sporiji vozovi.

Moj brat bi uskakao u brze vozove koji su na raskrsnici morali da uspore. Zavideo sam mu gledajući ga kako to radi. Kada bi brzi voz naišao, odmah posle raskrsnice bacio bi svoj klarinet na jedan od ravnih vagona na samom početku kompozicije. Onda bi čekao i uhvatio poslednji ravni vagon. Znao je da bi, kada ne bi uspeo da stigne do prvih vagona, ostao bez klarineta. Kurtis nikada nije ostao bez svog instrumenta.

Odlučili smo se na opasnu avanturu i ja bih svaki put drhtao od uzbuđenja. Ne samo što smo morali da skočimo i uhvatimo se za držač na vagonu, nego smo morali da pazimo da nas ne uhvate službenici iz osiguranja na železnici. Pazili su na decu i skitnice koji bi na skretanjima uskakali u voz. Nikad nas nisu uhvatili.

Prestali smo sa tim zbog sasvim drugog razloga. Jednog dana Kurtis nije bio sa mnom dok sam trčao uz prugu, kada sam primećio kako grupa starijih dečaka – svi belci – ide prema meni. Na licu im se videla mržnja. Jedan od njih u ruci je držao veliki štap.

„Hej ti, crnče!”

Stao sam uplašen i bez reči spustio pogled. Uvek sam bio izrazito mršav i verovatno sam izgledao strašno bespomoćan – kao što sam u stvari i bio. Jedan dečak me je udario štapom po leđima. Zateturao sam; nisam znao šta mi spremaju. On i ostali dečaci stajali su ispred mene i obasuli me svakakvim pogrđnim imenima kojih su se mogli setiti.

Srce mi je udaralo kao ludo, a znoj mi se slivao niz leđa. Oborio sam pogled; bio sam previše uplašen da bih mogao da odgovorim, a kamoli da bežim.

„Znaš da vi, crnci, ne biste smeli da idete u školu Vilson. Ako te još jedanput uhvatimo, ubićemo te.” Njegove blede oči bile su hladne kao smrt. „Shvataš?”

Nisam dizao pogled. „Shvatam”, promrmljao sam.

„Rekao sam: ‘Shvataš li me, crnče?’” ponovio je. Strah me je skoro ugušio. Pokušao sam da govorim glasnije: „Da.” „Onda briši odavde što brže možeš. I vodi računa o tome da smo blizu. Idući put ćemo te ubiti.”

Potrčao sam što sam brže mogao i zaustavio se tek kada sam ušao u školsko dvorište. Prestao sam da idem tim putem i izabrao drugi. Od tog trenutka nikada više nisam uskočio u voz, a ni tu bandu više nisam sreo.

Uveren da bi nas moja majka odmah povukla iz škole, nikada joj nisam ništa rekao o tom događaju.

Drugi, još šokantniji događaj dogodio se kada sam išao u osmi razred. Na kraju svake školske godine direktor i učitelji delili bi pohvalnice najboljem učeniku u sedmom, osmom i devetom razredu. Ja sam pohvalnicu dobio za sedmi razred, a te iste godine Kurtis je dobio za deveti. Krajem osmog razreda ljudi su već uglavnom prihvatili činjenicu da sam pametno dete. Sledeće godine ponovo sam dobio pohvalnicu. Na školskoj svečanosti pohvalnicu mi je predala jedna učiteljica. Posle uručenja ostala je da stoji pred učenicima i pogledom zaokružila skup. „Moram da vam kažem nekoliko reči”,

počela je neobično visokim glasom. A onda se na moje iznenađenje izvicala na belu decu zato što su mi dozvolili da budem prvi. „Vi se ne trudite dovoljno”, prekorila ih je.

Mada to nije rekla, dala im je do znanja da crna osoba ne bi smela da bude prva u razredu u kom su svi ostali belci.

Dok ih dalje grdila, u mojoj glavi rojile su se misli. Naravno, bio sam povređen. Vredno sam radio da budem prvi u razredu – verovatno više nego iko u školi – a ona me ponižava zato što nisam njene boje kože. U jednom trenutku sam pomislio: Kako je ta žena glupa! A onda se u meni javila gnevna odlučnost: Pokazaću i tebi i svima ostalima!

Nisam mogao da razumem zašto ova žena tako govori. Predavala mi je nekoliko predmeta i činilo mi se da sam joj simpatičan; bilo joj je jasno da sam zaslužio svoje ocene i da imam pravo na pohvalnicu. Zašto je izgovorila sve te grube reči? Zar je toliko neuka da ne zna da su ljudi samo ljudi, da ih njihova boja kože ili narodnost ne čini pametnijima ni glupljima? Pomislio sam i to da u određenim prilikama manjina može da bude pametnija. Zašto to ona ne razume?

Uprkos povređenosti i besu, nisam ništa rekao. Sedeo sam bez reči dok je ona nastavila da grdi belce. Nekoliko dece povremeno bi me pogledalo dajući mi očima do znanja da negoduju. Osećao sam da žele da mi kažu: „Kako je glupa!”

Upravo su neki od tih dečaka, koji su me tri godine ranije zadirkivali, postali moji prijatelji. Osećali su se postidiđeni i na licima sam im čitao neodobravanje.

Majci nisam ništa rekao o učiteljici. Mislio sam da to ne bi donelo ništa dobro, samo bi povredilo njena osećanja.

Treći događaj koji mi je ostao u pamćenju vezan je za fudbalski tim. U susedstvu smo imali fudbalsku ligu. Kao jednom sedmaku za mene je da igram fudbal bila velika stvar.

Naravno, i Kurtis i ja hteli smo da igramo. Nijedan od nas nije bio visok. Ustvari, upoređujući nas sa drugim igračima bili smo

niski. Međutim, imali smo jednu prednost. Bili smo brzi – tako brzi da smo mogli da prestignemo svakog igrača. Pošto su se braća Karson pokazala tako brza, naš nastup je očigledno uznemirio nekolicinu belaca.

Jedno poslepodne, dok smo brat i ja posle treninga napuštali igralište, okružila nas je grupa belaca; niko među njima nije bio stariji od trideset godina. Preteća mržnja jasno im se ocrtavala na licima pre nego što su progovorili ijednu reč. Nisam siguran da to nije bio deo bande koja mi je zapretila na železničkoj raskrsnici. Znam samo da sam se uplašio.

Onda je jedan od njih iskoračio. „Ako se vi, momci, vratite, bacićemo vas u reku”, rekao je. Onda se okrenuo i otišao.

Da li bi ostvarili svoju pretnju? Kurtisa i mene to nije toliko brinulo koliko činjenica da nas ne žele u timu.

Dok smo se vraćali kući, rekao sam bratu: „Ko bi želeo da igra fudbal kada su tvoji navijači protiv tebe?”

„Mislim da možemo bolje da iskoristimo vreme”, rekao je Kurtis.

Nikom ništa nismo rekli o našem odustajanju, ali nikada se nismo vratili na trening. Niko u susedstvu nas nije ni pitao za razlog. Majci sam rekao: „Odlučili smo da više ne igramo fudbal.” Kurtis je rekao da nam treba više vremena za učenje.

Odlučili smo da prećutimo pretnju majci, svesni da bi je to strašno zabrinulo. Kada se kao odrastao čovek vratim u prošlost, moram da naglasim tu neobičnu pojavu u našem domu. Dok smo bili mlađi, majka nas je svojim ćutanjem štitila od istine o ocu i svojim emotivnim problemima. Sada je bio red da mi nju zaštitimo od brige. Odabrali smo isti metod.

5

Veliki problem

„Da li znate šta su Indijanci učinili sa iznošenom odećom generala Kastera?” upitao je vođa bande.

„Šta”, sa očiglednim zanimanjem interesovao se neko iz njegovog društva.

„Sačuvali su je i sada je nosi Karson.”

Drugi mladić žustro je kimnuo glavom: „Baš tako!” Osećao sam kako mi se toplina penje uz vrat, a obrazi gore. Dečacima sam opet bio trn u oku.

„Pridi bliže, pa ćeš osetiti,” nasmejao se prvi, „smrdi kao da je stara sto godina!”

Pošto sam bio nov u školi Hanter, za mene je ponižavanje drugih bio bolan i neočekivan običaj. Trebalo je prisetiti se što sarkastičnije primedbe sa zajedljivom poentom koja će delovati što smešnije. To se uvek činilo u blizini žrtve koja je sve to trebala da čuje. Najbolje mete bila su deca čija odeća nije bila u skladu sa najnovijom modom. Najduhovitiji izazivači čekali su dok se oko njih ne okupi dovoljno velika grupa. Tada bi se takmičili ko će smisliti najuvredljiviju i najsmešniju primedbu.

Ja sam bio posebna meta. S jedne strane, odeća mi nije mnogo značila – kao što mi ni danas ne znači. Osim kratkog perioda u svom životu, nisam puno mario za to kako sam obučen, jer mi je majka

uvek govorila: „Beni, najvrednije je ono što je u čoveku. Svako može lepo da se obuče, a da iznutra bude mrtav.”

Bio sam nesrećan što sam polovinom osmog razreda morao da napustim školu Vilson, ali mi je bilo drago što smo se preselili u svoju staru kuću. Rekao sam sebi: „Vraćamo se kući!” I to je bilo najvažnije.

Zahvaljujući tome što je majka znala dobro da štedi, naša finansijska situacija postupeno se poboljšavala. Na kraju uspela je da prikupe dosta novca, pa smo se preselili u kuću u kojoj smo živeli pre razvoda mojih roditelja.

Mada je kuća bila mala, ona je bila moj dom. Danas to gledam realnije – izgledala je kao kutija šibica. Međutim, nama je ličila na vilu, na dvorac iz bajki.

Povratak kući značio je promenu škole. Kurtis je išao u školu Sautvestern, a ja u Hanter, uglavnom crnačku školu sa oko 30% bele dece.

Učenici iz razreda odmah su me prepoznali kao pametno dete. Nisam bio najbolji, jedno ili dvoje su me prestigli sa ocenama. Navikao sam se na uspeh u školi, uživao sam u tome i odlučio da ostanem među najboljima.

Međutim, u tom trenutku bio sam izložen novom pritisku – pritisku sa kojim nisam imao iskustva. Osim ponižavajućih primedbi, bio sam suočen sa stalnim iskušenjem da postanem sličan njima. Nikada ranije nisam činio ništa posebno da bih bio prihvaćen. U drugim školama deca su me poštovala zbog mojih odličnih ocena. Međutim, u Hanteru dobre ocene nisu bile na prvom mestu.

Biti prihvaćen od strane određene grupe značilo je nositi pravu odeću, odlaziti na mesta na kojima su se ti mladi zabavljali, igrati košarku... Ali važnije od toga bilo je izmišljanje što uvredljivijih primedbi na račun drugih.

Nisam mogao očekivati od majke da mi nabavi odeću kako bih se u društvu izjednačio sa njima. Iako nisam shvatao koliko naporno radi, znao sam da pokušava da nas drži podalje od socijalne pomoći.

U vreme kada sam krenuo u deveti razred, majka je uspela da zarađuje toliko da nije morala da traži nikakvu pomoć osim bonova za hranu. Bez te pomoći ne bi mogla da izdržava nas i kuću.

Pošto je htela da učini najviše što je mogla za brata i mene, štedela je na sebi. Njena odeća bila je čista i uredna, ali nije bila moderna. Naravno, kao dete to nisam nikada zapazio, jer se nikada nije žalila.

Prvih nekoliko sedmica nisam majci ni spomenuo da me deca ismevaju. Zbog toga što nisam reagovao, ohrabрили su se i nemilosrdno me ponižavali. Bio sam potpuno odbačen, jer se nisam uklopio. Vraćajući se kući, pitao sam se: „Šta nije u redu sa mnom? Zašto me ne prihvataju?“, Govorio sam sebi: „Oni su samo grupa lakrdijaša. Ako im to pruža zadovoljstvo, mogu nastaviti, ali ja nemam nameru da učestvujem u toj glupoj igri. Uspeću u životu i jednog dana ću svima pokazati ko sam.”

Međutim, uprkos ovakvom obrambenom stavu, još uvek sam se osećao prezrenim i odbačenim. Kao i većina ljudi, želeo sam da budem deo nečega; nisam želeo da budem odbačen. Na nesreću, posle nekog vremena njihovo ponašanje počelo je da ostavlja traga na meni, pa sam se i sâm zarazio tom bolešću. Rekao sam sebi: „U redu, ako vi, momci, želite da ponižavate druge, pokazaću vam kako se to radi.”

Sutradan sam čekao da počne vređanje. Jedan dečak iz devetog razreda rekao je: „Čoveče, ta košulja koju nosiš preživela je prvi svetski rat, drugi svetski rat, treći svetski rat i četvrti svetski rat.”

„Naravno,” odgovorio sam, „i tvoja mama ju je nosila.” Svi su se smejali.

Dečak je zurio u mene jedva verujući onome što je čuo svojim ušima. A onda je i on počeo da se smeje. Lagano me je lupnuo po leđima. „Hej, čoveče, ova ti je bila dobra!”

Od tog trenutka poštovanje prema meni počelo je da raste.

Ubrzo sam se probio na prvo mesto u ponižavanju. Osećao sam se odlično jer su ostali prepoznali da imam oštar jezik.

Od tada kada god bi neko pokušao da me vređa, ja bih mu vratio istom merom – što je u stvari i bio smisao ove igre. Posle nekoliko sedmica prestalo je mučenje. Niko se nije usuđivao da mi uputiti bilo kakvu sarkastičnu primedbu, jer su znali da ću im pošteno uzvratiti.

Događalo se da su se neki učenici sklanjali kada bi primetili da dolazim. Nisam im ostajao dužan. „Hej, Mileru! I ja bih krio lice da sam tako ružan!”

Zlobna primedba? Naravno, ali tešio sam se mislju: „Svi to čine. Pobediti sve u zajedljivosti jedini je način da se preživi.” Ili bih rekao: „On zna da ne mislim tako.”

Nije prošlo dugo i ja sam zaboravio kakav je osećaj kada si predmet ismevanja. Prihvatanjem igre rešio sam veliki problem.

Na nesreću, time se nije rešio problem oblačenja.

Osim što su me prezirali zbog odeće, deca su me smatrala siromašnim. Prema njihovom načinu razmišljanja, ako si siromašan, ne vrediš ništa. Neobično je bilo to što niko od njih nije bio bogat, pa je bilo besmisleno bilo kome govoriti o tome. Međutim, kao mladi tinejdžer nisam razmišljao o tome. Žig siromaštva me je još jače pekao zato što nisam imao oca. Većina dece koju sam poznavao imala je oba roditelja, i to me je uverilo da je njima bolje nego meni.

Za vreme te školske godine jedna stvar me je dovodila u nezgodan položaj više od bilo čega drugog.

Kako sam rekao, dobijali smo bonove za hranu i bez njih ne bismo preživeli. Majka bi me povremeno slala u prodavnicu da sa tim bonovima kupim hleb ili mleko. Išao sam nerado, jer sam se bojavao da bi me neko od mojih prijatelja mogao videti. Ako bi se iko, koga sam poznavao, približio kasi, pravio sam se kao da sam nešto zaboravio, pa bih se odšunjavao niz prolaz između policica dok ta osoba ne bi otišla. Čekao bih dok na kasi više nije bilo kupaca, i onda bih prilazio sa namirnicama koje sam kupio.

Mirio sam se sa tim da sam siromašan, ali hiljadu puta sam „umirao” razmišljajući o mogućnosti da druga deca to saznaju. Da sam

logičnije razmišljao, shvatio bih da dobar deo porodica mojih prijatelja takođe dobija bonove za hranu. Međutim, svaki put kada bih izišao iz kuće noseći u džepu bonove poput žeravice, bojao sam se da me neko ne vidi ili ne čuje, i da onda to priča naokolo. Koliko mi je poznato, niko me nikada nije primetio.

Deveti razred bio je prekretnica u mom životu. Kao učenik sa odličnim ocenama, intelektualno sam se izjednačio sa najboljima. A mogao sam da se upoređujem sa najboljim – ili najgorim – prijateljima u razredu. Bilo je to vreme promena. Izlazio sam iz detinjstva i počeo ozbiljno da razmišljam o budućnosti, a posebno o svojoj želji da postanem lekar.

Međutim, u vreme kada sam krenuo u deseti razred, pritisak vršnjaka postao je nepodnošljiv. Moj najveći problem i dalje je bila odeća. „Ne mogu da nosim ove pantalone”, govorio bih majci. „Svi će mi se smeјati.”

„Samo se glupi smeјu onome što nosiš, Beni”, smirivala me je. Ili: „Nije bitno šta nosiš.”

„Ali, mama”, molio sam. „Svi koje poznajem bolje su obučeni od mene.”

„Možda”, odvrtila bi strpljivo. „Poznajem mnoge koji se oblače bolje od mene, ali to ih ne čini boljim ljudima.”

Svakog dana molio sam i vršio pritisak na majku uporno zahtevajući da dobijem „pravu” odeću. Tačno sam znao kakvu odeću želim: italijanske košulje sa vezom, svilene pantalone i čarape, cipele od krokodilske kože, šešire uskog oboda, kožne jakne i kapute od antilopa. Stalno sam govorio o toj odeći i kao da nisam bio u stanju da mislim ni na šta drugo. Morao sam imati tu odeću. Morao sam da budem kao i drugi.

Majka je bila razočarana i ja sam to znao, ali jedino na šta sam mogao da mislim bila je moja bedna garderoba i potreba da budem prihvaćen. Umesto da posle škole dođem pravo kući i napišem domaći zadatak, igrao sam odboјku. Ponekad bih ostao napolju do

deset sati uveče, a bilo je i slučajeva kada sam ostajao i do jedanaest. U povratku kući, znao sam šta me čeka, pa bih se pripremio da to podnesem.

„Beni, zar ti ne vidiš šta radiš? Ne samo da si me razočarao, nego ćeš upropastiti život tim kasnim dolascima i moljakanjem za pomodnu odeću.”

„Neću upropastiti život”, uporno sam ponavljao, jer nisam hteo da slušam. Nisam bio spreman da čujem ništa drugo budući da je moj nezreli um bio zaokupljen željom da budem kao i svi drugi.

„Bila sam ponosna na tebe, Beni”, rekla bi. „Jako si se trudio. Nemoj sve to da izgubiš.”

„Ja ću i dalje raditi kako treba”, drsko bih uzvratio. „Biće sve u redu. Zar ne donosim stalno dobre ocene?”

O tome nije mogla da raspravlja, ali znao sam da je zabrinutra. „U redu, sine”, rekla bi na kraju.

A onda, više sedmica posle mojih mobi za novu odeću, majka je izgovorila reči koje sam želeo da čujem: „Pokušaću da nabavim nešto od te odeće. Ako je to potrebno da budeš srećan, imaćeš ih.”

„To će me usrećiti”, rekao sam. „Sigurno hoće.”

Skoro da ne mogu da poverujem kako sam u to vreme bio bezosećajan. Ne razmišljajući o majčinim potrebama, dopustio sam da mi kupuje odeću kakvu su nosili drugi. Međutim, sada sam shvatio da mi italijanskih košulja, kožnih jakni ili cipela od krokodilske kože nikada nije bilo dosta, bez obzira na to koliko ih je ona kupovala.

Počeo sam da dobijam sve lošije ocene. Od najboljeg učenika u razredu spustio sam se do prosečnog. Što je bilo još gore, dobijanje prosečnih, osrednjih ocena nije me uznemirivalo, jer sam bio deo izabrane elite. Družio sam se sa popularnim dečacima. Oni su me pozivali na svoje zabave. Zabavljao sam se bolje nego ikada u životu, jer sam pripadao tom društvu.

Ali nisam bio suviše srećan.

VELIKI PROBLEM

Odlutao sam od važnih i temeljnih vrednosti u svom životu. Da bih to objasnio, moram da se vratim svojoj majci i da vam ispričam nešto o poseti Meri Tomas.

* * *

Kada se majka porađala u bolnici, prvi put je došla u dodir sa adventistima. Meri Tomas je posećivala pacijente u bolnici i tako majci počela da govori o Isusu Hristu. Majka ju je sa pristojnošću slušala, ali je malo marila za ono što joj ova žena govori.

Kasnije, kako sam već rekao, majka je doživela takav emocionalni šok da je sama otišla u psihijatrijsku bolnicu. U jednom trenutku ozbiljno je razmišljala o samoubistvu i to tako da sačuva dnevne doze tableta koje je primala i odjednom ih proguta. A onda je jednog poslepodneva majci u posetu došla jedna žena. Poznavala ju je od ranije – bila je to Meri Tomas.

Ova smirena, ali revna žena počela je da joj govori o Bogu. To samo po sebi nije bilo ništa novo. Još kao devojčica u Tenesiju, majka je slušala o Bogu. Međutim, Meri je drukčije pristupala veri. Ona ništa nije pokušala da nametne majci, niti joj je govorila kako je grešna. Umesto toga, jednostavno je govorila o svom verovanju i povremeno bi zastala da pročita nekoliko stihova iz Biblije koji su potvrđivali njenu veru.

Međutim, važnije od onoga što je govorila bilo je to što se iskreno brinula za majku. U tom trenutku majci je bio potreban neko na koga će moći da se osloni.

Čak i pre razvoda majka je bila nesrećna žena sa dvoje dece; nije znala kako da se pobrine za njih ako se dogodi nešto nepredviđeno. Mnogi su je odbacili jer su je smatrali drugačijom. A onda se pojavila Meri Tomas sa poslednjim zrakom nade. „Postoji drugi izvor snage, Sonja”, govorila joj je. „On i tebi stoji na raspolaganju.”

Te su joj reči bile preko potrebne da bi svoj život dovela u red. Konačno, majka je shvatila da u ovom svetu nije prepuštena samoj sebi.

Više sedmica Meri joj je iznosila nauku svoje Crkve, i majka je polako počela da veruje u Boga ljubavi koji svoju ljubav iskazuje preko Isusa Hrista. Dan za danom Meri Tomas strpljivo je razgovarala sa majkom, odgovarala na njena pitanja i pažljivo slušala sve što je želela da kaže.

Majčino oskudno obrazovanje sprečavalo ju je da sama čita većinu biblijskih tekstova, ali Meri se nije dala obeshrabriti. Bila je uporna i sve je tekstove čitala naglas. Zahvaljujući uticaju ove žene, moja majka je sama počela da proučava i čita Bibliju.

Iako je jedva znala da čita, odlučila je da to nauči i posle više sati vežbanja i sama je savladala ovu veštinu. Počela je da čita Bibliju često ponavljajući reči koje ponekad nije razumela, ali je bila istrajna. Tako je bila odlučna i u poslu. Kasnije je mogla da čita i složeniji tekst.

Tetka Džin i teča Vilijam, gde smo se preselili posle razvoda mojih roditelja, postali su adventisti u Bostonu. Uz njihovu podršku nije trebalo dugo da i majka ojača u svojoj veri. Pošto se ni u šta nije upuštala sa pola srca, ona je odmah postala aktivna vernica, a takva je i ostala. Čim se obratila, počela je Kurtisa i mene da vodi u crkvu. Adventistička crkva bila je jedini duhovni dom koji sam ikada upoznao.

Kada sam napunio dvanaest godina i postao zreliji, shvatio sam da ranije ipak nisam razumeo šta znači biti hrišćanin, iako sam sa osam godina bio pokrenut jevanđeljem, pa čak i kršten.

Sada, kad mi je bilo dvanaest godina, odlazili smo u adventističku crkvu u Inksteru. Posle dužeg razmišljanja o ovom predmetu, obratio sam se pastoru Smitu. „Mada sam već kršten,” rekao sam, „nisam razumeo pravo značenje onoga što sam učinio.”

„A sad razumeš?,”

„Da. Sada imam dvanaest godina”, odgovorio sam, „i verujem u Isusa Hrista. Uostalom, Isus je imao dvanaest godina kad su Ga roditelji prvi put doveli u jerusalimski hram. Ja bih se rado ponovno krstio, jer sada stvarno razumem i spreman sam.”

VELIKI PROBLEM

Pastor Smit me je saslušao i pošto moj zahtev nije bio problem, ponovo me je krstio.

Međutim, kad se danas osvrnem na prošlost, nisam siguran da sam se zaista obratio Bogu. Ili se to dogodilo tako postepeno da nisam bio svestan napretka. Znam da sam sa četrnaest godina konačno shvatio kako nas Bog menja.

Imao sam četrnaest godina kada sam se suočio sa najtežim ličnim problemom u svom životu, problemom koji me je zamalo za-
uvek upropastio.

6

Rđava narav

„Stvarno si rekao glupost”, rugao mi se Džeri dok smo zajedno išli hodnikom posle časa engleskog jezika. U hodniku je bilo mnogo učenika, a Džerijev se glas isticao u žamoru.

Slegnuo sam ramenima. „Verovatno jesam.” Moj pogrešan odgovor na času engleskog jezika dovoljno me je osramotio i nije mi bilo potrebno da me neko na to podseća.

„Verovatno,” Džeri se prigušeno nasmejao. „Slušaj, Karstone, to je bila najveća glupost koju sam čuo ove godine.”

Pogledao sam ga. Bio je viši i teži od mene, a osim toga nije pripadao užem krugu mojih prijatelja. „I ti si izvalio dosta gluposti”, rekao sam tiho.

„Ma nemoj?”

„Da. Baš si prošle sedmice...”

Prepirali smo se i moj glas je ostao miran dok je njegov bivao sve glasniji. Na kraju sam se okrenuo prema svom ormariću. Jednostavno ću ga ignorisati, možda će prestati i otići.

Počeo sam da otključavam katanac. U trenutku kada sam ga imao u rukama, Džeri me je gurnuo. Zateturao sam se i izgubio kontrolu nad sobom. Zaboravio sam da je mišićaviji od mene. Nisam video decu i nastavnike koji su prolazili hodnikom. Zamahnuo sam katancom i pogodio ga posred čela; zastenjao je, zateturao unazad, a iz široke posekotine navirala mu je krv.

Ošamućen, Džeri je polako podigao ruku sa čela. Osetio je lepljivu krv i pažljivo spustio ruku do visine očiju. Onda je vrisnuo.

Naravno, direktor me je pozvao na razgovor. Ja sam se već smirio i uveliko se izvinjavao. „Bilo je to slučajno”, rekao sam. „Nikada ga ne bih udario da nisam zaboravio da imam katanac u ruci.” To sam iskreno mislio. Stideo sam se. Hrščani ne gube živce tek tako. Izvinuo sam se Džeriju i nesrećni događaj bio je zaključen.

A moja neukročena narav? Zaboravio sam na nju. Nisam bio od onih dečaka koji bi nekog namerno povredili.

Nekoliko sedmica kasnije majka mi je kupila nove pantalone. Pogledao sam ih i odmahnuo glavom. „Ne dolazi u obzir, mama. Neću ih nositi. Tako nešto nikako.”

„Hoćeš reći da ne valjaju?” odvrtila je. Bila je umorna. Glas joj je bio čvrst. „Potrebne su ti nove pantalone. Zasad nosi ove!”

Bacio sam joj ih nazad. „Neću!” povikao sam. „Nemam nameru da nosim nešto ovako ružno.”

Spakovala ih je preko naslona plastične stolice u kuhinji. „Ne mogu da ih vratim”, glas joj je bio strpljiv, „bile su na rasprodaji.”

„Nije me briga.” Okrenuo sam se prema njoj. „Ružne su i ne bih želeo ni mrtvog da me vide u njima.”

„Dosta sam ih platila.”

„Nisu ono što ja želim.”

Zakoračila je prema meni. „Slušaj, Beni. Ne dobijamo od života uvek ono što bismo želeli.”

Vrućina je obuzela moje telo, lice mi se zapalilo, mišići napeli. „Ja ću dobiti!” povikao sam. „Samo čekaj i videćeš. Ja ću dobiti! Ja ću...”

Zamahnuo sam rukom, ali me je u tom trenutku Kurtis dograbio, uhvativši me oko grudi tako da mi je ruke pritisnuo uz telo i povukao me dalje od majke.

To što sam zamalo udario majku trebalo je da mi pokaže koliko je moja narav opasna. Možda sam to i znao, ali nisam bio spreman da samom sebi priznam istinu. Mogu samo da kažem da sam imao

patološku, bolesnu ćud i ona je vladala nada mnom u toj meri da sam izgubio razum.

U suštini sam bio dobar. Trebalo je da se dogodi nešto prilično ozbiljno da bih se razbesneo. Međutim, kada bih došao do granice, zdrav razum se gubio. Kada bi se u meni probudio bes, bez ikakvog razmišljanja dohvatio bih najbližu ciglu, kamen ili štap i zamahnuo. Izgledalo je kao da u tom trenutku ne vladam svojom voljom.

Prijatelji koji me nisu poznavali kao dete, misle da preterujem kada kažem da sam imao rđavu narav. Ali ne preterujem i, da bi bilo potpuno jasno, navešću još dva primera mog bezumnog ponašanja.

Ne mogu da se setim kako je počelo, ali dečak iz susedstva udario me je kamenom. Nije me bolelo, ali, opet, u tom ludačkom besu, pojurio sam prema ivici puta, zgrabio veliki kamen i bacio mu ga u lice. Kada sam nešto gađao, retko bih promašio. Kamen mu je razbio naočare i nos.

Bio sam u devetom razredu kad se dogodilo nešto nezamislivo. Izgubio sam vlast nad sobom i nasrnuo nožem na prijatelja. Bob i ja slušali smo muziku sa tranzistora, kada je u jednom trenutku Bob promenio stanicu.

„Ti to nazivaš muzikom?“ upitao je.

„Bolje je od onoga što ti slušaš“, povikao sam i zgrabio dugme za biranje radio stanica.

„Daj, Karsone! Ti uvek...“

Iznenada me spopao bes – patološki bes. Dohvatio sam nož za kampovanje koji sam nosio u zadnjem džepu, otvorio ga i zamahnuo prema dečaku koji mi je bio prijatelj. Svom snagom svojih mladih mišića usmerio sam nož prema njegovom stomaku. Nož je udario u veliku kopču na njegovom opasaču takvom snagom da se oštrica slomila i pala na zemlju.

Zurio sam u slomljenu oštricu i osetio kako mi se muti u glavi. Pa ja sam ga zamalo ubio. Zamalo sam ubio svog prijatelja. Da ga nije zaštitila kopča, Bob bi ležao pored mojih nogu umirući ili teš-

ko ranjen. Bob nije rekao ni reč, samo je sa nevericom zurio u mene. „Ža-žao mi je”, mucao sam i ispustio dršku noža. Nisam mogao da ga pogledam u oči. Bez reči sam se okrenuo i otrčao kući.

Na sreću, kuća je bila prazna, jer ne bih mogao podneti da iko-ga sretnem. Potrčao sam u kupatilo i zaključao vrata. Zatim sam se spustio pored kade, dok su mi noge bile pružene preko linoleuma i dodirivale umivaonik.

Pokušao sam da ubijem Boba. Pokušao sam da ubijem svog prijatelja. Koliko god sam pokušavao da zatvorim oči, nisam mogao da izbegnem prizor: ruka, nož, kopča na opasaču, slomljena oštrica. I Bobovo lice.

„Ovo je ludost”, promrmljao sam. „Mora da sam lud. Razumni ljudi ne pokušavaju da ubiju svoje prijatelje.” Ivica kade bila je hladna pod prstima. Stavio sam dlanove na vrelo lice. „Tako mi dobro ide u školi, a onda učinim ovako nešto.”

Od svoje osme godine sanjao sam da postanem lekar. Ali kako da ostvarim svoj san sa tako užasnom ćudi? Kada se naljutim, gubim kontrolu nad sobom i ne znam da se zaustavim. Nikada neću uspeti u životu ako ne budem naučio da gospodarim sobom. Kada bih samo mogao da učinim nešto sa tim besom koji gori u meni!

Prošla su dva sata. Zelene i smeđe zmijolike šare na linoleumu igrale su mi pred očima. Osećao sam mučninu u želucu prezirući sebe, bio sam postuđen. „Ako se ne oslobodim svoje zle ćudi”, rekao sam glasno, „neću uspeti. Da Bob nije imao na sebi opasač sa tom velikom kopčom, verovatno bi bio mrtav, a ja bih bio na putu za zatvor ili popravni dom.”

Zapljusnulo me je osećanje bede. Potkošulja mi se zalepila za leđa. Znoj mi je probijao ispod pazuha i slivao se niz telo. Mrzeo sam samog sebe, ali sebi nisam mogao da pomognem, pa sam još više mrzeo sebe.

Negde duboko u umu pojavila se jedna misao. Moli se! Majka me je učila da se molim. Učitelji veronauke u Bostonu često su nam go-

vorili da će nam Bog pomoći ako Mu se budemo molili. Sedmicama i mesecima pokušavao sam da pokorim svoju ćud, uveren da ću uspeti. Sada sam u tom malom, vrelom kupatilu shvatio istinu. Nisam mogao sam da izađem na kraj sa tim.

Imao sam osećaj da nikada više nikome neću moći da izađem pred oči. Kako da pogledam majci u oči? Hoće li saznati? Kako da ikada više pogledam Boba? Da li će me mrzeti? Kako bi ikada više mogao da mi veruje?

„Gospode Bože”, šapnuo sam, „moraš mi oduzeti ovu zlu ćud. Ako mi ne pomogneš, nikada neću uspeti da je se oslobodim. Učiniću i nešto gore od ovoga.”

Već dobro upoznat sa psihologijom (više godina čitao sam časopis Psihologija danas), znao sam da je ćud uvrežena lična osobina. Bilo je uobičajeno mišljenje da je teško, ako ne i nemoguće, promeniti lične osobine. Čak i danas neki stručnjaci smatraju da je najbolje pomiriti se sa sopstvenim ograničenjima i prilagoditi im se.

Suze su mi tekle kroz prste. „Gospode, uprkos svemu što stručnjaci govore, Ti me možeš promeniti. Možeš me zauvek osloboditi ove razorne karakterne osobine.”

Obrisao sam nos toaletnim papirom i pustio ga da padne na pod. „Obećao si da ćeš, ako dođemo Tebi i sa verom molimo za nešto, to i učiniti. Verujem da me možeš promeniti.” Ustao sam i pogledao kroz uski prozor još uvek moleći Boga za pomoć. Nisam mogao podneti da večno mrzim samoga sebe zbog svih svojih strašnih postupaka.

Ponovo sam se spustio na pod dok su se pred mojim očima javljale jasne slike drugih ispada. Video sam svoj gnev, stisnuo sam šake protiv svog besa. Neću nikome biti ni od kakve koristi ako se ne promenim. Jadna moja majka, pomislio sam. Ona veruje u mene. Čak ni ona ne zna koliko sam zao.

Jad u kome sam se nalazio ogrnuo me je tamom. „Bože, ako to ne učiniš za mene, nemam kome drugom da se obratim.” U jednom trenutku izvukao sam se iz kupatila samo toliko da zgrabim Bibliju.

Otvorio sam je i počeo da čitam Priče Solomonove. Odmah sam primetio niz tekstova o gnevnim ljudima i kako sami sebi stvaraju nevolje. Naj snažniji utisak na mene ostavio je tekst u Pričama 16,32: „Bolji je spor na gnev nego junak, i gospodar od svoga srca bolji je nego onaj koji uzme grad.” Usne su mi se nemo pomerale dok sam čitao dalje. Imao sam osećaj da su ovi stihovi upućeni meni, napisani samo za mene. Reči iz Priča su me osuđivale, ali su mi i davale nadu. Posle nekog vremena moje misli počeo je da ispunjava mir. Ruke su prestale da se tresu. Suze su presahle. Tokom tih par sati koje sam proveo u kupatilu, nešto se dogodilo sa mnom. Bog je čuo moje očajničke molbe. Preplavilo me je osećanje olakšanja i znao sam da je došlo do promene srca. Osećao sam se drugačijim. Bio sam drugačiji.

Konačno sam ustao, stavio Bibliju na ivicu kade i prišao umivaoniku. Umio sam lice i ruke, popravio odeću. Iz kupatila sam izišao kao promenjen mladić. „Moja čud neće više vladati nad mnom”, rekao sam sebi. „Nikada više. Slobodan sam.”

Od tog dana, posle onih dugih časova borbe sa samim sobom i plakanja za Božjom pomoći, nikada više nisam imao problem sa svojom zlom ćudi.

Tog poslepodneva odlučio sam da ću Bibliju čitati svakog dana. To mi je postala navika i posebno sam uživao čitajući Priče Solomonove. I danas, kad god je to moguće, uzimam Bibliju ujutro i čitam.

Kada danas promislim, čudo koje se dogodilo bilo je neverovatno. Neki od mojih prijatelja koji se bave psihologijom tvrde da još uvek u sebi nosim sklonost prema gnevu. Možda su u pravu, ali od tada je prošlo više od dvadeset godina, a ja nikada nisam planuo niti sam imao ozbiljnih problema sa svojom naravi.

Mogu da podnesem neverovatne količine stresa i ismevanja. Božjom milošću još uvek ne moram da uložim nikakav napor da se otremem onoga što je neprijatno ili što razdražuje. Bog mi je pomogao da savladam svoju strašnu prirodu jednom zauvek.

Za vreme onih sati provedenih u kupatilu, shvatio sam da drugi vladaju nadamnom ako uspeju da me razljute. Zašto bih nekome prepustio vlast nad svojim životom?

Već godinama mirno posmatram kako ljudi namerno čine nešto čime bi hteli da me razljute. Nisam bolji od drugih, ali u sebi se smejem kada vidim kako su bezumni pokušavajući da me razljute. Oni nemaju vlasti nadamnom.

Razlog je sledeći. Od onog strašnog dana kada mi je bilo četrnaest godina, moja vera u Boga vrlo je ličan i važan deo mene. Nekako u to vreme počeo sam da pevam pesmu koja mi je postala omiljena: „Isus mi je sav svet.” Kad god me nešto ljuti, ova pesma me oslobađa negativnih osećanja. Mladima to objašnjavam ovako: „U mom srcu sija sunce bez obzira na okolnosti u kojima se nalazim.”

Ne bojim se ničega dok god mislim na Isusa Hrista i svoju zajednicu sa Njim i setim se da Onaj koji je stvorio svemir može sve. Imam i dokaz da Bog može sve – svoje iskustvo – jer me je promenio.

Od četrnaeste godine počeo sam da razmišljam o budućnosti. Pouke moje majke – i nekih mojih učitelja – konačno su počele da donose plod.

7

Napredak na obuci rezervnih oficira

Imao sam deset godina kada sam počeo da se zanimam za bolnicu Džon Hopkins. U to vreme svaka vest vezana za medicinu, bilo na televiziji ili u novinama, kao da je dolazila iz te bolnice. Zato sam rekao: „Kada postanem lekar želim da radim u njoj. Ovi ljudi pronalaze lekove i nove načine kako da pomognu bolesnicima.”

Iako nisam sumnjao u svoju želju da postanem lekar, još nisam jasno odredio koje me područje medicine najviše zanima. Na primer, u trinaestoj godini nisam više želeo da budem lekar opšte prakse i zamišljao sam sebe kao psihijatra. Na mene su poseban utisak ostavile televizijske emisije u kojima su gostovali psihijatri, jer je izgledalo kao da znaju rešenja svačijih problema. U to vreme bio sam sasvim svestan vrednosti novca, pa sam zaključio da sa toliko ludaka u Sjedinjenim Američkim Državama psihijatri mora da dobro zarađuju.

Ako sam se i dvoumio oko izbora zanimanja, sve sumnje su nestale posle mog trinaestog rođendana, kada mi je Kurtis poklonio pretplatu na časopis Psihologija danas. Bio je to savršen poklon. Kurtis je bio ne samo dobar brat, nego i dobar prijatelj i zaista se žrtvovao kada je teško zarađeni novac potrošio na mene. Imao je samo petnaest godina i posao koji je radio u slobodno vreme posle škole u laboratoriji, nije mu donosio veliku zaradu.

Kurtis je prema meni bio darežljiv, ali i pažljiv. Pošto je znao koliko se zanimam za psihologiju i psihijatriju, odlučio je da mi na taj način pomogne. Mada sam ustanovio da je štivo u Psihologiji danas dosta teško za dete mojih godina, moje shvatanje nekih članaka bilo je toliko da sam jedva čekao izlazak novog broja. Čitao sam i knjige iz tog područja. Neko vreme sam se zanosio mišlju da sam neka vrsta lokalnog psihijatra. Ostala deca su dolazila kod mene sa svojim problemima. Znao sam dobro da slušam; naučio sam neke tehnike pomaganja drugima. Postavljao bih im pitanja kao: „Želiš li o tome da razgovaraš?” ili: „Šta te danas muči?”

Deca su se otvarala. Možda su samo želela da dobiju priliku da govore o svojim problemima. Neka od njih bila su spremna da poslušaju moj savet. Bio sam počašćen njihovim poverenjem što su htela da mi ispričaju šta ih tišti.

„Pa, Bendžamine”, rekao sam jednog dana sebi, „našao si područje koje te zanima i sada znaš šta ćeš postati.”

Tek ću za vreme studija medicine još jednom promeniti oblast svog zanimanja.

U drugoj polovini desetog razreda prijavio sam se u jedinicu za obuku rezervnih oficira (ROTC). Moram priznati da sam to ustvari učinio zbog Kurtisa. Iskreno sam se divio svom bratu, iako mu to nikada ne bih priznao. Bio on toga svestan ili ne, bio je moj uzor. On je bio jedan od onih kojima sam želeo da budem sličan. Bio sam ponosan kada bih ga video u vojničkoj uniformi, grudi prekrivenih sa više medalja i odlikovanja nego iko drugi koga sam poznao.

Ulazak u jedinicu za obuku rezervnih oficira doveo je do još jedne promene u mom životu i pomogao mi da se vratim na pravi put. Moj brat stigao je do čina kapetana i bio je komandant jedinice u vreme kada sam ja bio regrutovan.

Kurtis nikada nije popustio pritisku vršnjaka i nošenja pomodne odeće kao ja. Bio je pohvaljivan i ostao dobar učenik tokom cele

srednje škole. Završio je među najboljima i upisao se na Mičigenski univerzitet opredelivši se za fakultet mašinstva.³

Posle stupanja u ROTC, u moj život ušla je druga važna osoba – kadet Šarper. On je dostigao najviši čin koji kadet može da dobije – postao je pukovnik. Šarper je delovao veoma zrelo, bio je samopouzdan, a opet drag. Neverovatan je, pomislio sam dok sam gledao kako vežba svoju jedinicu. A onda mi se javila druga misao. Ako je Šarper mogao da postane pukovnik, zašto ne bih mogao i ja? U tom trenutku sam odlučio da postanem kadet sa pukovničkim činom.

Pošto sam sa obukom počeo kasno (u drugoj polovini desetog razreda umesto na početku godine kao drugi), to je značilo da ću tu provesti pet semestara umesto šest. Od samog početka shvatio sam da su mi mogućnosti da budem najbolji veoma slabe, ali umesto da me to obeshrabri, ta mi je pomisao postala izazov. Odlučio sam da ću pre kraja školovanja napredovati koliko god je to moguće.

Majka je nastavila da mi govori o mom ponašanju i to je počelo da utiče na mene. Nije mi držala lekcije, jer je otkrila mnogo suptilnije načine da me ohrabri. Učila je napamet pesme i poznate izreke i neumorno ih citirala.

Kada danas o tome razmišljam, majka je bila neverovatna; pamtila je duge pesme, kao onu Roberta Frosta „Put kojim se nije pošlo” (The Road Not Taken). Često mi je citirala pesmu „Kriviti možeš samo sebe” (You Have Yourself to Blame) – koju nisam uspeo da

3 Kurtis je završio srednju školu u jeku Vijetnamskog rata. U to vreme Re-grutna služba (Selective Service) koristila se sistemom lutrije pri regrutovanju u vojnu službu. Zbog broja koji je dobio, Kurtis je smatrao da će ga vojska, bude li čekao, ionako regrutovati. Zato se posle godinu i po dana provedenih na koledžu javio u mornaricu. „Moći ću da biram rod koji želim”, rekao je. Bio je ubačen u poseban program obuke za nuklearnog operatera u podmornici. Bio je to 6-godišnji program (iako je posle četvrte godine izašao iz vojske). Dosta dobro je napredovao i da je ostao, danas bi bio najmanje kapetan. Međutim, odlučio je da se vrati na koledž. Danas je Kurtis inženjer mašinstva i ja sam još uvek jako ponosan na njega.

nađem u pisanom obliku. Ona govori o ljudima koji nižu izgovore zato što nisu uspjeli da učine ono što su mogli. Poručuje da za to možemo okriviti samo sebe. Mi sami stvaramo svoju sudbinu. Moramo iskoristiti prilike koje nam se pružaju i snositi odgovornost za svoje postupke.

Majka je bila uporna sve dok nisam potpuno shvatio da sam jedino ja odgovoran za svoj život. Ako želim uspeh, moram uzeti stvari u svoje ruke. Tokom jedanaestog i dvanaestog razreda, bio sam ponovo među najboljim učenicima. Vratio sam se na pravi put.

Druga osoba koja je izvršila snažan uticaj na moj život bila je nastavnica engleskog jezika. Gospođa Miler se posebno zainteresovala za mene u devetom razredu; posle nastave imao sam dodatne časove. Bila je ponosna na mene jer sam bio dobar učenik; učila me je da cenim dobru književnost i poeziju. Ponovili bismo sve što mi za vreme časa nije bilo jasno i ostala bi sa mnom dok ne bih ispravio svaku grešku.

Kada sam u desetom razredu pokvario ocene, bila je razočarana. Iako mi više nije bila nastavnica, ostala je uz mene; bila je svesna da je pad ocena prouzrokovala moja ravnodušnost prema školi, jer sam stalno izlazio umesto da učim. Bilo mi je teško zbog toga što sam je razočarao. U to vreme osećao sam veću krivicu što sam razočarao nju nego majku.

Konačno sam shvatio da mogu da krivim samo sebe. Moje društvo ne bi toliko uticalo na mene da mu to ja nisam dozvolio. Počeo sam da ga izbegavam. Problem odeće rešio se uglavnom sam od sebe, jer sam na obuci tri dana u sedmici morao da nosim uniformu. To je značilo da sam civilnu odeću smeo da nosim samo ostala dva dana, a imao sam dosta te „prave” odeće, tako da drugi nisu komentarisali moje oblačenje.

Pošto je problem odblačenja bio rešen i da se moje ponašanje promenilo, počeo sam da popravljam ocene.

Tokom školovanja u srednjoj školi nekoliko nastavnika odigralo je važnu ulogu u mom životu. Poklanjali su mi pažnju, podsticali me i hrabрили da ne posustanem.

Posebno sam cenio i divio se dvojici nastavnika. Prvi, Frenk Mek Koter, bio je nastavnik biologije. Bio je belac, visok, srednje građe i nosio je naočare. Da sam ga prvi put sreo na ulici, odmah bih rekao: „Ovo je nastavnik biologije.”

Gospodin Mek Koter toliko je verovao u moje sposobnosti da mi je davao veće odgovornosti i posebno mi pomagao u savlađivanju gradiva. Poverio mi je pripremanje eksperimenata za druge učenike, njihovo izvođenje i brigu oko laboratorije.

Drugi nastavnik, Lemjuel Douks vodio je orkestar. Bio je crnac, uglavnom ozbiljan, sa profinjenim smislom za humor. Gospodin Douks zahtevao je savršenstvo. Nije se zadovoljavao dobrim – zahtevao je da sviramo savršeno.

On nije bio samo nastavnik koga jedino zanima muzika. Podsticao je i moje zanimanje za obrazovanje. Video je da sam talentovan za muziku, ali mi je rekao: „Karson, prvo misli na svoje obrazovanje. Uvek stavljalj važne stvari na prvo mesto.” Smatrao sam da je takav stav nastavnika muzike vredan divljenja.

Osim što sam se divio njegovoj muzici, divio sam se i njegovoj hrabrosti. Bio je jedan od nekoliko nastavnika koji su stali na put nasilnicima u školi; nije se bojao. Nije tolerisao nikakve besmislice. Nekoliko učenika mu se usprotivilo, ali su na kraju popustili.

* * *

Dok sam bio na obuci za rezervne oficire osvojio sam niz medalja kao član tima za vežbe sa oružjem. Bio sam nagrađivan na skoro svakom takmičenju. Uz to sam brzo napredovao.

U vreme kada sam postao vodnik, preda mnom se našao veliki izazov. Narednik Bendi, inače instruktor u Američkoj vojsci i komandant jedinica za obuku rezervnih oficira u našoj srednjoj školi, postavio me

je nad jedinicom petog razreda, jer su učenici bili toliko buntovni da ni jedan narednik-kadet nije mogao da izađe na kraj sa njima.

„Karsona, poveriću ti ovaj razred”, rekao je. „Ako uspeš sa njima, unaprediću te u potporučnika.” Upravo mi je bio potreban takav izazov.

Učinio sam dve stvari. Prvo sam pokušao da upoznam dečake iz tog razreda i otkrijem šta ih stvarno zanima. Zatim sam organizovao časove i potrebne vežbe. Ponudio sam dodatne vežbe na kraju svakog uspešnog časa i njima se to dopalo.

Drugo, ranije stečena sposobnost da se rugam drugima sada je došla do izražaja. Ubrzo sam ih doveo u red, jer su znali da ću ih svojim zajedljivim primedbama ismejati ako ne budu činili ono što je planirano. To nije bio najbolji psihološki metod, ali je davao rezultate i oni su postali disciplinovani.

Neposredno uoči leta, kada sam već vredno radio nekoliko sedmica sa tim razredom, narednik Bendi pozvao me je u svoju kancelariju. „Karsona”, rekao je, „jedinica petog razreda je najbolja u školi. Uradio si dobar posao.”

U skladu sa zadatom reči, Bendi me je na kraju godine unapredio u potporučnika – što je bilo nečuveno za našu školu.⁴

Unapređenje mi je omogućilo polaganje terenskih ispita, a to su mogli samo oni koji su uspeli da dobiju čin potporučnika.

Bilo je uobičajeno da se činovi dobijaju redom – potporučnik, poručnik, kapetan pa major. Posle toga bi neki učenici došli do čina potpukovnika, a samo trojica u celom Detroitu uspela su da postanu pukovnici.

Narednik Bendi omogućio mi je da izađem na ispit. Bio sam toliko uspešan da me je prijavio za izlazak pred odbor majora i kapetana prave vojske.

4 Postao sam potporučnik posle samo tri semestra, dok su obično potrebna četiri, a većina kadeta jedinice za obuku rezervnih oficira ne dođe do tog čina ni za šest semestara.

Nekako u to vreme narednik Hant postao je prvi crni narednik zadužen za našu jedinicu obuke za rezervne oficire umesto narednika Bendija. Narednik Hant uočio je moje sposobnosti i pošto sam bio dobar učenik, naročito se zauzeo za mene. Često bi me povukao u stranu i rekao: „Karsone, imam velike planove za tebe.”

Narednik Hant davao mi je mnogo dodatnih saveta i predloga otkrivajući mi ono što će na ispitu tražiti od mene. „Karsone,” rekao bi strogo, „nauči to i to savršeno.”

Učio sam napamet sve što se tražilo. Redovni vojni oficiri koji su nas pripremali za ispite postavljali bi mi sva moguća pitanja iz priručnika – pitanja o terenu, borbenim strategijama, različitom oružju i sistemima naoružanja. Bio sam spreman.

Kada sam izašao na ispit, zajedno sa predstavnicima druge 22 škole u gradu, dobio sam najviše bodova. U stvari, moj rezultat bio je (barem do tog vremena) bolji od rezultata svih učenika koji su ikada izašli na ispit.

Na moje veliko iznenađenje ponovo sam dobio unapređenje – od potporučnika u potpukovnika, što se dotada nikada nije desilo. Naravno, bio sam oduševljen. Još je neobičnije to što se ovo dogodilo u prvom polugodištu dvanaestog razreda. Jedva sam i sâm u to poverovao. Od drugog polugodišta desetog razreda (10A) do početka dvanaestog razreda (12B) prešao sam put od običnog kadeta do potpukovnika. Još mi je ostao jedan ceo semestar u kome sam trebao da položim jedan ispit. To je ustvari značilo da imam priliku da postanem pukovnik. Ako budem uspeo, biću jedan od tri pukovnika jedinice za obuku rezervnih oficira u Detroitu.

Izašao sam na ispit i prošao bolje od ostalih. Postao sam izvršni oficir grada nad svim školama.

Ostvario sam svoj san. Prešao sam ceo put do pukovnika, iako sam se dosta kasno upisao na obuku. Više puta sam pomislio: Dobro, Kurtise, ti si mi dao podsticaj za početak i uspeo si da postaneš kapetan. Nadmašio sam te, ali ne bih ništa uspeo da to ti nisi prvi učinio.

Na kraju dvanaestog razreda predvodio sam paradu 30. maja na Dan sećanja na poginule vojnike. Osećao sam se veoma ponosnim, grudi pokrivenih raznim medaljama i trakama. Da stvar bude još bolja, tog dana imali smo ugledne goste. Bila su tu dva vojnika koji su dobili Kongresnu medalju časti u Vijetnamu. Za mene je bilo još uzbudljivije što je bio prisutan i sam general Vestmorlend (veoma poznat iz rata u Vijetnamu) sa velikom pratnjom. Posle parade, narednik Hant me je predstavio generalu Vestmorlendu. Ručao sam sa njim i dobitnicima kongresnih medalja. Kasnije su mi ponudili punu stipendiju na Vest Pointu.

Nisam je odbio odmah, ali sam im dao do znanja da ne razmišljam o vojnoj karijeri. Mada sam bio veoma radostan zbog ponuđene stipendije, to za mene nije bilo pravo iskušenje. Stipendija bi značila obavezu da posle završene akademije provedem četiri godine u vojnoj službi, što bi mi onemogućilo da studiram medicinu. Znao sam čemu stremim – želeo sam da postanem lekar i ništa me od toga neće odvratiti niti me u tome sprečiti.

Naravno, laskala mi je ponuda pune stipendije. Počeo sam da verujem u svoje sposobnosti – upravo onako kako mi je majka govorila poslednjih deset godina. Na nesreću, malo sam preterao. Nosio sam se mišlju da sam jedan od najvažnijih i najpametnijih ljudi na svetu. Uostalom, zar na obuci nisam pokazao neverovatnan uspeh, a u školi bio najbolji učenik? Veliki koledži pisali su mi i slali svoje predstavnike da me pridobiju za sebe.

Susret sa predstavnicima Harvarda i Jejla učinio je da sam se osećao posebnim i važnim. Malo je onih koji znaju da se nose sa osećanjem posebnosti i važnosti, i ja nisam bio izuzetak. Nisam se snašao sa svom tom pažnjom. Predstavnici škola obletali su oko mene zbog odličnih ocena i izuzetnog uspeha na testu akademskih sklonosti (Scholastic Aptitude Test – SAT), gde sam postigao oko devedeset posto bodova – što je opet bilo neverovatno za učenika iz središta Detroita.

Ponekad se nasmejem kada se setim svoje tajne kako sam uspeo da postignem toliko bodova. U vreme kada nam je majka dopuštala da gledamo samo dve do tri televizijske emisije sedmično i zahtevala da pročitamo dve knjige svake sedmice, ja sam je slušao. Jedna od mojih omiljenih emisija bio je poznati kviz. U toj emisiji – kvizu – studenti koledža iz cele zemlje međusobno su se takmičili. Voditelj je postavljao pitanja i pozivao studente da pokažu znanje.

Cele sedmice iščekivao sam nedelju uveče. U mislima sam se već usmerio na drugi tajni cilj – da se takmičim u tom kvizu. Da bih dobio priliku za učestvovanje, morao sam da poznajem mnoge predmete, pa sam zato proširio područje svog čitalačkog zanimanja. To što sam preuzeo rad u prirodnjačkoj laboratoriji, pošto je Kurtis završio školovanje, bilo mi je od velike pomoći, jer su nastavnici predmeta prirodnih nauka zapazili moju želju za znanjem. Davali su mi vanredne časove i predlagali knjige i članke koje je trebalo pročitati. Iako mi je većina školskih predmeta išla dobro, shvatio sam da ne znam mnogo o umetnosti.

Posle nastave počeo sam da odlazim u grad, u Detroiti institut umetnosti. Šetao sam izložbenim prostorima dok nisam upoznao sve slike u glavnim galerijama. Pozajmio sam iz biblioteke knjige o raznim umetnicima i sve to dobro proučio. Ubrzo sam mogao da prepoznam slike umetnika, znao sam nazive dela, imena umetnika i njihove stilove. Baratao sam takvim informacijama kao, na primer, gde je koji umetnik živeo i gde se obrazovao. Onog trenutka kad bi se u kvizu pojavilo pitanje znao sam odgovor.

Morao sam da savladam i klasičnu muziku ako sam želeo da se takmičim. Kada sam prešao u tu fazu, ljudi su me često čudno gledali. Dok bih, na primer, na travnjaku čupao korov ili šišao travu, sa tranzistora bi se čula klasična muzika. To se smatralo neobičnim ponašanjem za crnog dečaka u gradu motornih vozila. Svi drugi slušali su džez i bibap.

U stvari, nisam bio ljubitelj klasične muzike. Ali i u tome je Kurtis odigrao važnu ulogu u mom životu. U to vreme bio je u mornarici; jednom, kada je došao kući za praznike, doneo mi je nekoliko gramofonskih ploča. Jedna od njih bila je Šubertova Osmo simfonija (nedovršena). On ju je stalno slušao.

„Kurtise,” rekao sam, „zašto to slušaš? Stvarno zvuči smešno.”

„Meni se sviđa”, odgovorio je. Pokušavao je da mi objasni tu vrstu muzike, ali u ono vreme nisam baš bio spreman da ga slušam. Međutim, on je tu ploču puštao tako često tokom dve sedmice, da sam često nalazio sebe kako hodam i zviždim melodiju. Nekako u to vreme shvatio sam da počinjem da uživam u klasiци.

Klasična muzika mi nije bila potpuno strana. Od sedmog razreda išao sam na časove klarineta, jer ga je svirao moj brat. Najzad, to je značilo da majka u početku mora da iznajmi samo jedan instrument i da mogu da se služim Kurtisovim notama. Kasnije sam prešao na tubu, a u devetom razredu na hornu.

Kurtis mi je pomogao da uživam u Šubertu, a onda sam na poklon majci kupio gramofonsku ploču. U stvari kupio sam je za sebe. Na ploči su bile mnoge uvertire iz Rosinijevih opera, a među njima se nalazila poznata uvertira Viljema Tela.

Moj sledeći korak bio je slušanje nemačkih i itlijanskih arija. Čitao sam knjige o operama i upoznao njihov sadržaj. U to vreme već sam znao da kažem: „Ovo je izvanredno dobra muzika.” Više se nisam trudio da upoznam klasičnu muziku zato što sam želeo da se takmičim u kvizu. Zarazio sam se njom.

Do trenutka kada sam krenuo na koledž, čim bih čuo bilo koji komad – od klasike do pop muzike – znao sam ko ga je komponovao. Imao sam dobar sluh za prepoznavanje muzičkih stilova i trudio sam se da ga razvijem.

Tokom školovanja na koledžu imao sam običaj da svake večeri slušam emisiju Sto najboljih. Na programu je bila samo klasična muzika. Slušao sam je svake večeri i posle nekog vremena znao sam

NAPREDAK NA OBUCI REZERVNIH OFICIRA

napamet svih sto kompozicija. Onda sam odlučio da više ne slušam samo klasiku; počeo sam da slušam i učim i druge muzičke stilove.

Učinio sam sve što sam znao da se priprelim za nastup u omiljenom kvizu. Nažalost, nikada mi se nije pružila prilika da se pojavim u toj emisiji.

8

Izbor koledža

Zurio sam u novčanicu od deset dolara na stolu, svestan da moram doneti odluku. Zato što sam imao samo jednu priliku, želeo sam da odluka u svakom slučaju bude ispravna.

Danima sam je ispitivao iz svakog mogućeg ugla. Molio sam Boga da mi pomogne. Ali meni se činilo da se sve svodi na jednu jedinu odluku.

U jesen 1968. godine, našao sam se u neobičnoj situaciji, jer mi je većina vrhunskih koledža poslala ponude i pozive. Međutim, svaki koledž tražio je deset dolara nepovratne članarine koju je trebalo poslati zajedno sa molbom za upis. Imao sam tačno deset dolara, pa sam molbu mogao poslati samo na jedan koledž.

Kada danas razmišljam o tome, mogao sam da pozajmim novac i pošaljem nekoliko molbi, ili sam mogao da razgovaram sa predstavnicima škola, pa bi se možda odrekli članarine. Međutim, moja majka je toliko govorila o oslanjanju na samog sebe, da nisam želeo da se upuštam u dugovanje školi samo zato da bi me primili.

U to vreme Mičigenski univerzitet – odlična škola i uvek među deset najboljih u akademskim i sportskim dostignućima – pozivao je na upis crne studente. Taj univerzitet nije tražilo članarinu za domaće studente koji je nisu mogli uplatiti. Međutim, ja sam želeo da odem na nešto udaljeniji koledž.

IZBOR KOLEDŽA

Ozbiljno sam razmišljao o svojoj budućnosti svestan da se mogu upisati na bilo koji vrhunski koledž, ali nisam znao šta da radim. Završio sam školovanje kao treći u razredu, odlično sam položio test akademskih sklonosti, a i većina koledža davala je prednost obojenim studentima. Posle koledža u kome bi glavni predmeti bili iz medicine i nešto psihologije, bio bih spreman za medicinski fakultet i konačno na putu da postanem lekar.

Dugo vremena me je mučilo to što sam bio treći po uspehu u svom razredu u srednjoj školi. Verovatno je uzrok tome bilo burno razdoblje u razvoju, ali pomoći više nije bilo. Nisam morao biti prvi u svemu, ali sam mogao biti na prvom mestu. Da me nije zavela potreba da budem prihvaćen u društvu, bio bih na čelu razreda. Razmišljajući o koledžu, odlučio sam da se to nikada više neće ponoviti. Odsada ću biti, koliko to bude moguće, najbolji student.

U razmišljanju kom ću koledžu poslati molbu za upis prošlo je nekoliko sedmica i krajem proleća suzio sam izbor na Harvard i Jejla. I jedan i drugi su odlični, što mi je otežalo izbor. Neobično je, ali moja konačna odluka zavisila je od jedne televizijske emisije. Dok sam jedne subotne večeri pratio moj omiljeni kviz, studenti sa Jejla pobedili su studente sa Harvarda fantastičnim rezultatom, nešto kao 510 prema 35. Ta igra pomogla mi je u odluci: otići ću na Jejla.

Za nešto manje od mesec dana ne samo što sam imao potvrdu da me u jesen 1969. godine primaju na fakultet, već su mi ponudili devedeset posto stipendije.

Pretpostavljam da je takva vest trebala da me oduševi. Bio sam srećan, ali ne i iznenađen. U stvari sve sam to primio smireno, možda čak i pomalo oholo podsećajući se da sam već postigao skoro sve što sam sebi postavio za cilj – visoke školske ocene, vrhunski rezultat na testu akademskih sklonosti; dobio sam sva moguća srednjoškolska priznanja, uz dugi spisak dostignuća u programu za obuku rezervnih oficira.

Smeštaj studenata na univerzitetu odgovarao je mom statusu. Stambeni prostor bio je luksuzan; sobe su više ličile na stanove. Tu je bila dnevna soba, kamin i ugrađene police za knjige. Iz dnevne sobe ulazilo se u spavaonice. Svaki stan delila su dva do četiri studenta. Ja sam imao svoju sobu.

Prošetao sam univerzitetom, posmatrao visoke zgrade sagrađene u gotskom stilu i divio se zidovima prekrivenim bršljanom. Bio sam uveren da ću ovo mesto osvojiti na juriš. Zašto i ne bih? Bio sam neverovatno pametan mladić.

Posle manje od sedam dana boravka na univerzitetu zaključio sam da nisam baš toliko pametan. Svi studenti bili su dobri; mnogi od njih bili su izuzetno nadareni i perspektivni. Jejl mi je otvorio oči jer sam sada studirao, radio i živeo sa desetinom vrlo uspešnih studenata i ja se među njima nisam isticao.

Jednog dana sedeo sam za stolom u dnevnoj sobi sa nekoliko studenata sa moje godine. Razgovarali smo o broju bodova iz testa sklonosti. Jedan od njih rekao je: „Uspeo sam na testu i dobio nešto više od 1500 bodova.”

„Nije loše”, dodao je drugi sažaljivo. „Nije ne znam šta, ali nije ni loše.”

„A koliko si ti dobio?” upitao je prvi.

„Pa, 1540 ili 1550. Ne sećam se tačno rezultata iz matematike.”

Svima njima izgledalo je sasvim prirodno da im rezultat bude iznad devedeset posto. Čutao sam, svestan da sam po bodovima bio najslabiji među svim studentima koji su sedeli oko mene. Prvi put postao sam svestan da baš i nisam tako sjajan kako sam mislio; taj događaj malo je umanjio moju samouverenost. To me je istovremeno i malo uplašilo. Pokazaću ja njima. Učiniću ono što sam radio u Sautvesternu; sasvim ću se posvetiti studiranju, učiću što je više moguće. Onda ću, zahvaljujući dobrim ocenama, doći do vrha.

Međutim, brzo sam shvatio da su predavanja na Jejlu teška, sasvim drukčija od nastave na kakvu sam navikao u srednjoj školi

Sautvestern. Profesori su očekivali da uradimo domaći zadatak pre nego što dođemo na predavanje, a informacije koje smo naučili koristili smo kao osnovu za predavanje. To je za mene bilo neobično. U srednjoj školi prelazio sam iz semestra u semestar učeći samo ono što sam želeo, a onda bih, budući da sam brzo učio, proveo poslednje dane pred ispite ludo se trudeći da zapamtim gradivo. U Sautvesternu je to prolazilo. Saznanje da tako neće ići na Jejlju, za mene je bilo razočaravajuće.

Svakim danom sve sam više zaostajao sa gradivom, posebno iz hemije. Zašto se nisam trudio da uhvatim korak, ne znam. Mogao bih da nađem desetak izgovora, ali ne bi vredelo. Ono što je bilo bitno jeste da nisam razumeo o čemu se radi na predavanjima iz hemije.

Sve se nagomilalo krajem prvog semestra kada sam se našao pred ključnim ispitima. Dan pre ispita lutao sam parkom, bolestan od straha. Nisam više mogao da se zavaravam. Pašću na ispitu iz hemije i to će biti težak pad. Žuto lišće koje je prekrilo pločnike, šuštal je pod mojim nogama. Međutim, lepota jesenjeg dana kao da mi se rugala. Nisam uspeo.

Nije bilo ni najmanje nade da položim ispit iz hemije, jer nisam išao ukorak sa gradivom. Svestan svega što me očekuje, kao pame-tan mladić iz Detroita suočio sam se sa još jednom neumoljivom istinom: ako ne položim hemiju, ne mogu ostati u pripremnom programu za medicinu.

Dok su mi se javljale slike iz petog razreda, savladao me je očaj. „Koliko si dobio bodova, Karstone?“ „Hej, glupane, jesi li dobio koji bod?“ Prošle su godine, a ja sam još uvek u mislima mogao da čujem glasove ruganja.

Šta ja uopšte radim na Jejlju? Bilo je to logično pitanje i nisam mogao odagnati tu misao. Šta misliš, ko si ti? Samo glupi, crni dečak iz sirotinjske četvrti Detroita koji ne može da se probije od svih tih inteligentnih, bogatih studenata. Šutnuo sam kamen nogom i gle-

dao kako leti u travu. Prestani, rekao sam sebi. Samo ćeš pogoršati stvari. Setio sam se nastavnika koji su mi govorili: „Bendžamine, ti si pametan. Možeš uspeti.”

I tu, šetajući sâm, utonuo u mračne misli, mogao sam da čujem kako mi majka uporno ponavlja: „Beni, možeš uspeti! Sine, možeš učiniti sve što želiš i to bolje od bilo kog drugog. Verujem u tebe.”

Okrenuo sam se i vratio među visoke, klasične zgrade svog internata. Morao sam da učim. Prestani da razmišljaš o neuspehu, rekao sam sebi. Možeš da ga izbegneš. Možda. Podigao sam glavu i pogledao kroz treperavo lišće u rumeni zalazak sunca. U dubini uma kopkale su me sumnje.

Konačno sam se obratio Bogu za pomoć. „Potrebna mi je pomoć”, vapio sam. „Oduvek sam želeo da postanem lekar, a sada mi se čini da je to nemoguće ostvariti. Gospode, uvek sam imao utisak da je i Tvoja želja da postanem lekar. Trudio sam se i svoj život usmerio u tom pravcu, uveren da će to biti moje zanimanje. Međutim, ako padnem hemiju, moraću da radim nešto drugo. Molim Te, pokaži mi šta da učinim.”

Posle povratka u sobu legao sam na krevet. Sumrak je rano pao i soba je bila mračna. Večernji zvuci spolja remetili su tišinu u sobi – automobili u prolazu, glasovi studenata u parku ispod mog prozora, naleti vetra u krošnjama stabala. Tihi zvuci. Sedeo sam tako, visok i mršav, glave zaronjene u ruke. Nisam uspeo. Konačno sam morao da se suočim sa činjenicom da ne mogu uspeti; jednostavno, bilo je prekasno.

Ustao sam i upalio stonu lampu. „U redu”, rekao sam sebi hodajući po sobi. „Pašću hemiju i neću postati lekar. Šta mi još preostaje?”

Među svim zanimanjima koja sam razmatrao, nisam mogao zamisliti ništa na kugli zemaljskoj šta bih mogao da budem osim lekara. Setio sam se ponude za Vest Point. Karijera nastavnika? Poslovni svet? Nijedno od tih područja nije me naročito privlačilo.

U mislima sam se uzdigao Bogu – očajna težnja, moljenje, hvatanje za Njega. „Pomozi mi da razumem koju vrstu posla treba da radim ili učini neko čudo i pomozi mi da položim ovaj ispit.”

Od tog trenutka osetio sam mir. Nije bilo odgovora. Bog se nije probio kroz moju zamagljenu potištenost i bljesnuo preda mnom. Ali ma šta da se dogodilo, ja sam znao da će sve biti u redu.

Jedan zrak nade – sasvim mali – nazirao se u toj skoro bezizlaznoj situaciji. Iako sam na Jejlu od početka bio među najlošijima na mojoj godini, profesor je mogao da me spasi. Ako su loši studenti dobro odgovarali na poslednjem ispitu, on bi zanemario semestarski rad i prednost dao visokom broju bodova završnog testa. To je za mene bila jedina mogućnost da položim hemiju.

Bilo je skoro deset sati uveče i bio sam umoran. Zatresao sam glavom, svestan da između sadašnjeg trenutka i sutrašnjeg jutra ne mogu izvesti nikakvo čudo.

„Ben, moraš da pokušaš”, rekao sam glasno. „Moraš učiniti sve što možeš.”

Seo sam i sledeća dva sata probdeo nad obimnim udžbenikom iz hemije, učeći napamet formule i definicije za koje sam verovao da mi mogu pomoći. Ma šta da se dogodi na ispitu, izaćiću i pokušaću najbolje što mogu. Pašću, ali, tešio sam se, biće to bar veliki pad.

Dok sam zapisivao na papir formule primoravajući se da upamtim ono što mi nije ništa značilo, duboko u sebi znao sam razlog svog neuspeha. Predmet nije bio tako težak. Istina je bila mnogo jednostavnija. Uprkos mom impresivnom svedočanstvu iz srednje škole, u stvari nisam znao kako se uči. Sve vreme srednje škole oslanjao sam se na iste stare metode – traćenje vremena tokom semestra, a onda bubanje za završne ispite.

Ponoć. Reči na stranicama izgubile su oštrinu i moj um je odbijao informacije. Legao sam na krevet i prošaptao u mraku: „Bože, žao mi je. Molim Te, oprosti mi što sam Te razočarao.” Zatim sam zaspao.

Sanjao sam čudan san i kada sam se ujutro probudio, ostao mi je u tako živom sećanju kao da se radilo o stvarnom događaju. U snu sam sedeo u sali za predavanja sâm samcat. Otvorila su se vrata i neka osoba ušla je u dvoranu, zaustavila se pred tablom i počela da rešava zadatke iz hemije. Hvatao sam beleške svega što je ta osoba pisala.

Kada sam se probudio, setio sam se većine zadataka, pa sam ih brzo zapisao pre nego što mi izblede iz sećanja. Neke sam odgovore zaboravio, ali kako sam se još uvek sećao zadataka, potražio sam ih u svom udžbeniku. Znao sam dosta toga o psihologiji, pa sam pretpostavio da sam u snu još uvek pokušavao da rešim nerešene zadatke.

Obukao sam se i sa osećanjem malodušnosti otišao u salu za hemiju. Nisam bio siguran da li znam dovoljno za polaganje, otupeo od intenzivnog učenja i očaja. Sala je bila velika, ispunjena drvenim stolicama. U njoj je bilo mesta za oko hiljadu studenata. Na uzdignutoj bini postavljene su velike table. Tu je bio i veliki sto sa priborom za hemijske eksperimente. Moji koraci tupo su odzvanjali po drvenom podu.

Profesor je ušao i bez mnogo reči počeo da deli pitanja za ispit. Pratio sam ga pogledom dok je prolazio dvoranom. Trebalo mu je vremena da podeli 600 testova. Dok sam čekao, primetio sam kako sunce sija kroz male staklene pločice na zaobljenim prozorima duž zida. Bilo je to predivno jutro da se padne na ispitu iz hemije.

Konačno sam uz snažno lupanje srca otvorio listove sa pitanjima i pročitao prvi zadatak. U tom trenutku skoro da sam mogao da čujem neskladnu melodiju iz Zone sumraka (*The Twilight Zone*). Činilo mi se kao da sam se našao u nestvarnom svetu. Brzo sam pregledao zadatke tiho se smejući, da potvrdim ono što sam već znao. Ispitni zadaci bili su identični onima koje je rešila nejasna osoba iz mog sna.

Znao sam odgovore na svako pitanje na prvoj stranici. „Sitnica”, mrmrljao sam dok mi je olovka letela ispisujući rešenja. Pošto sam završio prvu stranicu, okrenuo sam drugu i ustanovio da je zada-

tak bio onaj isti koji sam video ispisan na tabli u mom snu. Skoro da nisam verovao.

Nisam zastao da bih analizirao šta se dogodilo. Bio sam toliko uzbuđen što znam ispravne odgovore da sam radio užurbano bojeći se da ne zaboravim ono što sam zapamtio. Pri kraju testa, kada je san počeo da bledi, više nisam mogao da se setim ni jednog jedinog odgovora. Ali bilo je dovoljno. Znao sam da ću položiti.

„Bože, učinio si čudo”, rekao sam Mu dok sam napuštao salu. „Ja Ti obećavam da Te nikada više neću dovesti u takvu situaciju.”

Hodao sam parkom čitav sat, oduševljen, ali željan samoće, trudeći se da razumem šta se dogodilo. Nikada ranije nisam imao sličan san. I ne poznajem nikoga sa takvim iskustvom. Ovaj događaj suprotno se svemu što sam čitao o snovima dok sam proučavao psihologiju.

Jedino objašnjenje oborilo me je s nogu. Odgovor je bio toliko jednostavan da me je učinio poniznim. Iz nekog razloga, Bog svemira, Bog koji u ruci drži sve galaksije, video je potrebu da se sagne do jedne sobe na univerzitetu na planeti Zemlji i pošalje san obehraćenom dečaku iz geta koji želi da postane lekar.

Zaprepastilo me je saznanje o onome što se dogodilo. Osećao sam se malim i poniznim. Konačno sam se glasno nasmejavao prisećajući se da Biblija beleži takve događaje, iako ih je bilo svega nekoliko, kada Bog daje konkretne odgovore i uputstva svom narodu. Bog je to učinio za mene u dvadesetom veku. Uprkos mom propustu, Bog mi je oprostio i učinio čudo za mene.

„Sada mi je jasno da je Tvoja želja da postanem lekar”, rekao sam Bogu. „Učiniću sve što je u mojoj moći da to i postanem. Moram naučiti kako se uči. Obećavam Ti da nikada više neću učiniti ništa slično.”

Tokom četiri godine koje sam proveo na Jejlu ponekad bih popustio, ali nikada toliko da ne budem spreman za ispit. Počeo sam da učim kako se uči; više se nisam površno usmeravao na ono grandivo za koje sam pretpostavljao da će ga profesori pitati na ispitu.

Pokušavao sam da shvatim svaku celinu. U hemiji, na primer, nisam želeo da znam samo odgovore, već i da razumem pozadinu formula. Od tog trenutka ovo načelo primenjivao sam u svim predmetima.

Posle ovog događaja nisam više sumnjao da ću postati lekar. Ujedno sam osećao da Bog želi ne samo da budem lekar, nego da za mene ima i posebne planove. Nisam siguran da li ljudi uvek razumeju kad to kažem, ali ja sam doživeo unutrašnje osvedočenje da se nalazim na pravom putu – putu koji je Bog izabrao za mene. U mom će se životu dogoditi velike stvari i moram učiniti svoj deo pripreme da bih bio spreman.

Kada su se pojavile konačne ocene iz hemije, Bendžamin S. Karson dobio je 97 bodova – čime se našao na samom vrhu.

9

Promena pravila

Dok sam studirao na koledžu, leti sam radio različite poslove nastavivši tako praksu još iz srednje škole, gde sam radio u školskoj laboratoriji. Za vreme praznika, između drugog i trećeg razreda srednje škole, radio sam u jednoj od bioloških laboratorija Državnog univerziteta Vejn.

Posle završenog srednjoškolskog obrazovanja, pre nego što ću se upisati na Jejl, bio mi je hitno potreban posao. Trebao mi je novac za odeću, knjige, prevoz i desetinu drugih izdataka koji su me, znao sam, očekivali na koledžu.

Jedna od savetnica u našoj školi, Alma Vajtli, bila je upoznata sa mojim okolnostima i pokazala razumevanje. Jednog dana sam joj se poverio, i ona me je saslušala sa očiglednom pažnjom. „Imam neke veze u fabrici automobila Ford”, rekla je. Dok sam sedeo za njenim stolom, nazvala je telefonom njihovu glavnu upravu. Posebno se sećam njenih reči: „Imamo ovde jednog mladića koji se zove Ben Karson. Vrlo je pametan i već ima stipendiju za Jejl. Sada mu je potreban posao da uštedi novac za jesen.” Zastala je, slušala i zatim dodala: „Morate mu dati posao.”⁵

5 U leto 1988. godine primio sam pismo od gde Vajtli koje je počinjalo sledećim rečima: „Ne znam da li me se sećate.” Bio sam ganut. Naravno da je se sećam, kao što se sećam i svih drugih koji su mi na ovaj ili onaj način pomogli. Napisala je da me je videla na televiziji i pročitala članak o meni. Sada je u penziji, živi na jugu, pa je htela da mi čestita.

Bio sam oduševljen što me se setila.

Dan posle kraja školske godine, moje ime bilo je na spisku zaposlenih u Fordu u glavnoj administrativnoj zgradi u Dirbornu. Radio sam u kancelariji za plate, na poslu koji sam smatrao prestižnim ili, kako je to moja majka rekla, važnim, jer se zahtevalo da svakog dana nosim belu košulju i kravatu.

Na ovom poslu naučio sam važnu lekciju o zapošljavanju.

Nećiji utjecaj mogao je da mi pomogne da uđem na vrata, ali pravi ispit bili su moja marljivost i kvalitet rada. Znati mnoštvo informacija bilo je korisno, ali nedovoljno. Načelo glasi otprilike ovako: nije važno šta znaš, već kako obavljaš posao. Tog leta sam radio vredno, kao i svaki drugi posao, pa bio on samo privremen. Odlučio sam da budem najbolji radnik koga su ikada primili na posao.

Posle završene prve godine na Jejlu, dobio sam predivan posao preko leta kao nadzornik grupe mladih radnika na autoputu – njihov zadatak bio je da sakupljaju smeće i otpatke duž autoputa. Federalna vlada otvorila je ova radna mesta uglavnom za studente iz siromašnih gradskih četvrti. Radnici su duž puta blizu Detroita i zapadnih predgrađa sakupljali smeće u vreće kako bi autoputevi bili čisti i uredni.

Većina nadzornika mučila se sa disciplinom, a gradska deca nalazila bi stotine izgovora da zabušavaju na radu. „Danas je prevruće za rad”, rekao bi jedan. „Juče sam se previše umorio”, rekao bi drugi. „Zašto to radimo? Sutra će opet sve biti puno smeća. Ko će znati da li smo ga uklonili ili nismo?” „Zašto se ubijati na tom poslu? Za ovakav posao ne plaćaju nas dovoljno.”

Neki nadzornici, saznao sam, zaključili su da je dobro ako svaki mladić u grupi napuni dve plastične vreće dnevno.

Ti momci mogli su za jedan sat da obave taj posao i ja sam to znao. Možda se ubrajam u one koji rade više nego što se od njih očekuje, ali meni se činilo gubljenjem vremena da svojoj grupi dopustim lenčarenje skupljajući do dvanaest vreća dnevno. Od samog počet-

ka moja grupa stalno je punila između sto do dvesta vreća dnevno i pritom smo očistili velike površine uz autoput.

Količina vreća koju smo mi skupljali zaprepastila je glavne nadzornike u Odeljenju za javne radove. „Kako to da vaši momci mogu da obave ovako veliki posao?” pitali su. „Nijedna druga grupa to ne uspeva.”

„O, to je moja mala tajna”, rekao bih i šalio se na račun onoga što sam radio. Ako im otkrijem previše, neko bi se mogao umešati i naterati me da menjam pravila.

Služio sam se jednostavnim metodom, ali to baš i nije spadalo u uobičajen način rada – iznosim ovo da bih ilustrovao još jedno načelo u svom životu. Mogao bih da ga izrazim rečima pesme koja je bila popularna pre nekoliko godina: „Učinio sam to na svoj način.” Ne zato što se protivim pravilima – bilo bi ludo raditi, a ne držati se određenih pravila – već zato što su propisi ponekad kočnica, pa ih moramo prekršiti ili zanemariti.

Na primer, četvrtog dana na poslu rekao sam svojim momcima: „Danas će stvarno biti vruće...”

„Ponovi to!” rekao je jedan od njih i svi su se odmah složili sa njim.

„Evo,” rekao sam, „da se nagodimo. Prvo, od sutra ćemo počinjati u šest ujutro dok je još sveže...” „Čoveče, niko na svetu ne ustaje tako rano.” „Saslušaj ceo plan”, rekao sam mladiću koji me je prekinuo. Od naše grupe se očekivalo da radi od 7,30 do 16,30 sa jednim satom pauze za ručak. „Ako se vi, momci, ali sva šestorica, složite sa tim da počnemo da radimo u šest, kad napunite 150 vreća, za taj dan ste slobodni.” Pre nego što je iko mogao da postavi pitanje, objasnio sam šta mislim.

„Vidite, ako svo to smeće pokupite za dva sata, pustiću vas i vi ste za taj dan slobodni. I još uvek dobijate platu za puno radno vreme. Međutim, morate prikupiti 150 vreća koliko god to trajalo.”

Raspravljali smo o tom predlogu, ali su shvatili šta želim. Trebalo je samo nekoliko dana da ih nagovorim da sakupe sto vreća dnev-

no, a to je značilo težak rad po poslepodnevnoj vrućini. Ali oni su uživali da zadirkuju druge grupe pričajući koliko su uradili. Bili su spremni za nov izazov. Ovi mladići učili su da se ponose svojim radom, bez obzira na to koliko su ga neki među njima smatrali niskim.

Složili su se sa mojim predlogom. Sledećeg jutra sva šestorica bila su spremna za polazak u šest sati. Naučili su da za dva do tri sata očiste velike površine uz autoput, za šta im je ranije trebao ceo dan.

„U redu, momci”, rekao sam čim sam izbrojao poslednju vreću. „Ostatak dana vam je slobodan.”

To im se svidelo, pa su radili kao da se igraju. Najbolji trenuci bili su kada bismo se oko devet sati vraćali u transportni deo, upravo kada su druge grupe izlazile na posao.

„Vi, momci, idete da radite?” viknuo bi jedan od mojih. „Čoveče, danas nema mnogo smeća”, dodao bi drugi. „Supermen i njegovi su ga već počistili.”

„Nadamo se da vas neće udariti sunčanica!” dobacivali bi dok je kamion izlazio.

Moji nadzornici sigurno su znali šta radim, jer su videli kada smo se vraćali, a sigurno su bili obavešteni o našem ranom izlasku. Nikada nisu rekli ni reč. Da su i rekli, sve što bih učinio bilo bi da im pokažem rezultate našeg rada.

Naravno, nije bilo predviđeno da radimo na ovaj način, jer su pravila određivala određeni broj radnih sati. Međutim, nijedan nadzornik nikada nije komentarisao ono što sam radio sa svojom grupom. Mislim da su ćutali zato što je posao bio obavljen i to mnogo brže i bolje od bilo koje druge grupe.

Neki su ljudi rođeni za rad, a neke treba gurati. Moja strategija je da sve treba raditi što je moguće brže i bolje, uključujući i medicinu. Ne moramo se strogo držati pravila ako možemo naći način da posao obavimo bolje, dokle god je to razumno i nikome ne škodi. Neko mi je rekao da biti kreativan znači naučiti raditi nešto na drugi način. Možda je zaista tako.

Sledećeg leta, posle druge godine studija, vratio sam se u Detroit da bih ponovo radio kao nadzornik svoje grupe. Na kraju prošle godine Karl Sufert, glavni čovek transportnog dela, oprostio se od mene rečima: „Vrati se sledećeg leta. Imaćemo mesto za tebe.”

Međutim, tog leta 1971. godine, došlo je do recesije, posebno u automobilskoj industriji. Bilo je vrlo teško dobiti nadzorničko mesto, jer je to bio dobro plaćen posao. Većina studenata koja je dobila ovaj posao imala je lične ili političke veze. Uzeli su ih na posao mesecima unapred, dok sam ja još bio u Nju Hejvenu.

Budući da mi je Karl Sufert obećao posao, nisam smatrao potrebnim da tokom zimskih praznika potvrdim svoju odluku. Kada sam se krajem maja javio, šefica kadrovske službe rekla je: „Žao mi je. Sva su mesta na tom poslu popunjena.”

Objasnila mi je situaciju sa radnim mestima, da je previše onih koji traže posao, ali meni je to već bilo poznato.

Nisam je krivio; znao sam da kod nje neću ništa postići. Trebalo je da, kao i drugi, ranije pošaljem molbu.

Sa samopouzdanjem sam zaključio da, s obzirom na to da sam svako leto radio, neću imati problema sa pronalaženjem drugog posla.

Pogrešio sam. Kao i stotine drugih studenata, i ja sam ustanovio da u stvari nigde nema posla. Tražio sam ga pune dve sedmice. Svako jutro otišao bih na autobus, odvezao se u središte grada i tražio posao u svakom preduzeću na koje bih naišao.

„Žao nam je, nema posla.” Ove ili slične reči čuo sam stotinu puta. Ponekad sam u glasu osobe koja bi me odbila osetio iskreno žaljenje. Na drugim mestima osećao sam se kao osamstoti koji dolazi da traži posao, a osoba kojoj sam se obraćao već se umorila od stalnog ponavljanja iste rečenice; želela je da svi nestanemo.

Usred tog mučnog traženja posla, Vard Randal Mlađi uneo je svetlost u moj život.

Vard, inače belac, advokat u oblasti Detroita, diplomirao je na Jejlu dvadeset godina pre mene. Sreli smo se na lokalnom sastanku

bivših studenata u vreme dok sam još studirao. Nekako sam mu postao simpatičan, jer smo se obojica divili klasičnoj muzici. Tokom leta 1971. godine, dok sam tražio posao u centru Detroita, često bismo se sretali za vreme pauze za ručak i onda odlazili na podnevne koncerte. Većina njih bili su orguljaški koncerti izvođeni u nekoj od crkava.

Pored svega toga Vard bi me često pozivao da sa njegovom porodicom idem na razne koncerte; upoznao me je sa brojnim kulturnim događajima oko Detroita na koje sâm ne bih mogao otići zbog nedostatka novca. Bio je stvarno divan čovek, pravo ohrabrenje za mene. I danas ga visoko cenim.

Pošto sam prošao ceo grad, zaključio sam: Moram da se poslužim drugim sredstvima. Pokušao sam da pronađem posao na sve uobičajene načine i nisam našao ništa. Ništa. Ništa.

Onda sam se setio razgovora na koji sam bio pozvan radi upisa na Jejl i osobe koja je sa mnom razgovarala – simpatičnog gospodina Stendarta. On je pored toga bio potpredsednik velike nacionalne reklamne kompanije (Young and Rubicon Advertising).

Prvo sam pokušao u kadrovskoj službi ove kompanije i čuo poznate reči: „Žao nam je, nemamo odgovarajućih poslova.” Pošto sam odbacio sopstveni ponos i sam sebi uputio reči ohrabrenja, popeo sam se liftom do kancelarije menadžera. Budući da me je gospodin Stendart upoznao na razgovoru, mislio sam da o meni mora imati dobro mišljenje. Međutim, nisam znao kako da prođem pored njegove sekretarice. Setio sam se da niko, apsolutno niko ne može da uđe u njegovu kancelariju bez unapred dogovorenog sastanka. A onda sam pomislio: „Šta mogu da izgubim?”

Kada je sekretarica podigla glavu, rekao sam: „Zovem se Ben Karson. Student sam na Jejlu i želeo bih da porazgovaram sa gospodinom Stendartom, samo minut...”

„Videću da li je slobodan.” Ušla je u njegovu kancelariju i minut kasnije izašao je sam gospodin Stendart. Smešio se i kada mi je pru-

žio ruku, njegov pogled sreo se sa mojim. „Lepo što ste navratili”, rekao je. „Kako vam ide na Jejlu?”

Čim smo završili sa formalnostima, rekao sam: „Gospodine Stendart, treba mi posao. Teško mi je da ga nađem. Već dve sedmice tražim i ne mogu nigde da se zaposlim.”

„Da li je to istina? Da li ste pokušali u kadrovskoj službi?”

„Ni ovde nema posla”, rekao sam.

„Videću šta mogu da učinim.” Gospodin Stendart je podigao slušalicu i okrenuo nekoliko brojeva dok sam ja kružio pogledom po njegovoj velikoj kancelariji. Izgledala je baš kao one fantastične menadžerske kancelarije koje sam video na televiziji.

Nisam čuo ime osobe kojoj se obratio, ali sam čuo ostatak njegovih reči: „Šaljem vam jednog mladića. Zove se Ben Karson. Nađite posao za njega.”

Samo to. Nikakve oštre zapovesti, već jednostavan nalog od strane čoveka koji je imao vlast da izda takvu naredbu.

Pošto sam se zahvalio gospodinu Stendartu, vratio sam se u kadrovsku službu. Ovaj put mi se obratio direktor lično. „Niko nam nije potreban, ali vas možemo staviti u kancelariju za primanje i slanje pošte.”

„Bilo šta, samo da imam posao do kraja leta.”

Ispostavilo se da je posao zanimljiv, jer sam morao da obilazim grad i isporučujem ili uzimam pisma i pakete.

Međutim, postojao je jedan problem. Posao jednostavno nije bio plaćen toliko da bih išta mogao da uštedim za školovanje. Posle tri sedmice preduzeo sam novi korak. Odlučio sam da dam otkaz na ovom poslu i nađem bolje plaćeno mesto. „Uostalom,” rekao sam utvrđujući svoju odluku, „radio sam za gospodina Stendarta.” Otišao sam u transportni deo na razgovor sa Karlom Saufertom.

Približavao se kraj juna; svako radno mesto bilo je zauzeto i sam pokušaj se činio smelim, ali ipak sam pokušao.

Otišao sam pravo u kancelariju gospodina Sauferta; imao je vremena za razgovor sa mnom. Pošto je saslušao moju priču, rekao je:

„Ben, za momka kakav si ti uvek ima posla.” On je, inače, bio glavni nadzornik ekipa za gradnju, čišćenje i održavanje autoputeva. „Budući da više nema nadzorničkog mesta”, rekao je, „napravićemo novo mesto.” Zastao je, nekoliko sekundi razmišljao i rekao: „Jednostavno ćemo organizovati novu ekipu i dobićeš posao.”

Tako je i učinio. Uz nešto kreativnosti i malo smelosti dobio sam svoj stari posao. Upotrebio sam istu taktiku kod moje nove šestočlane grupe i funkcionisala je isto tako uspešno kao i prošlog leta.

Često sam viđao Karla Sauferta prilikom odlaska na posao ili kada bi nas posetio na radnom mestu. Uvek je imao vremena za razgovor sa mnom. „Ben,” govorio bi mi često, „dobar si čovek. Drago nam je što te imamo.”

Jednom mi je stavio ruku na rame i rekao: „Svoj si čovek. Možeš uspeti u svemu što poželiš.” Slušajući ga, činilo mi se kao da čujem majku; bilo mi je drago da čujem njegove reči: „Ben, imaš dara i možeš postići sve što želiš. Verujem da ćeš u životu učiniti velike stvari. Želim da budeš svestan toga.”

I danas se sećam njegovih reči.

Sledećeg leta, 1972. godine, radio sam na pokretnoj traci u Krajsleru (Crysler Motor Company) sastavljajući delove branika. Svaki dan odlazio sam na posao i radio kako sam najbolje znao. Neki će u to teško poverovati, ali posle samo tri meseca dobio sam priznanje i unapređenje. Krajem leta odredili su da obavljam inspekciju nekih delova koji se montiraju na sportske modele. Neke automobile trebalo je odvesti sa završne trake do mesta gde smo ih parkirali za prevoz do izložbenih prostora. Sviđao mi se posao koji sam obavljao u Krajsleru. Svaki dan na tom poslu potvrđivao je ono u šta sam već verovao.

I tog leta naučio sam važnu lekciju – lekciju koju nikada neću zaboraviti. Majčini saveti bili su mudri, ali kao i mnoga druga deca, na njih sam obraćao malo pažnje. Sada iz ličnog iskustva znam koliko je bila u pravu. Nije važna vrsta posla. Nije važno ni vreme koje

provodimo na poslu, a to važi i za privremeni posao preko leta. Ako se trudite i činite najbolje što možete, ljudi će to primetiti i vi ćete napredovati.

Iako je to majka izgovorila malo drukčije, dala mi je isti savet. „Beni, uopšte nije važno kakve si boje. Ako si dobar i vredan, ljudi će to prepoznati. Jer ljudi, čak ako i imaju predrasude, žele da dobiju najbolje. Tvoj cilj u životu jednostavno mora biti postizanje najboljeg.”

Znao sam da je bila u pravu.

* * *

Tokom čitavog školovanja moj večiti problem bio je nedostatak novca. Međutim, dva iskustva koja sam doživeo za vreme studija na Jejlju podsetila su me da se Bog brine i da će uvek voditi računa o mojim potrebama.

Dok sam bio na drugoj godini studija, imao sam vrlo malo novca. A onda sam iznenada ostao bez ijednog dinara – nisam imao ni za autobusku kartu do crkve i nazad. S koje god strane razmatrao svoju situaciju, nije bilo mogućnosti da išta dobijem u sledećih nekoliko sedmica.

Tog dana šetao sam univerzitetskim parkom oplakujući svoju situaciju, umoran od činjenice da nikada nemam dovoljno novca ni za svakidašnje potrebe – sitnice kao što su zubna pasta ili poštanske marke. „Gospode”, molio sam, „pomozi mi! Daj mi barem toliko da mogu da kupim autobusku kartu za odlazak u crkvu!”

Mada sam hodao bez cilja, kada sam podigao pogled, ustanovio sam da se nalazim ispred Batelove kapele u starom delu univerzitetskog kompleksa. Prišao sam držačima za bicikle i pogledao na zemlju. Samo metar od mene ležala je zgužvana novčanica od deset dolara.

„Hvala Ti, Bože!” rekao sam dok sam je podizao, jedva verujući da u ruci imam novac.

Iduće godine ponovo sam došao u isti položaj – nisam imao ni dinara, a nije bilo nikakvih izgleda da ću nešto dobiti. Naravno, prošetao sam parkom do kapele tražeći na tlu novčanicu od deset dolara. Nisam je našao.

Međutim, nedostatak novca tog dana nije bio moja jedina briga. Dan pre obavestili su me da su papiri završnog testa iz psihologije (Percepcija 301) „zabunom spaljeni”. Polagao sam taj ispit pre dva dana, a sada ću ga, zajedno sa drugima, ponovo polagati.

Tako sam sa oko sto pedeset drugih studenata došao u određenu učionicu da ponovim ispit.

Čim smo dobili testove, profesorka je napustila prostoriju. Pre nego što sam uspeo da pročitam prvo pitanje, začuo sam iza sebe glasno mrmljanje.

„Da li je ovo šala?” neko je glasno prošaputao.

Dok sam zurio u pitanja, nisam mogao da verujem svojim očima. Bila su neverovatno teška, ustvari nerešiva. Svako pitanje imalo je nešto iz gradiva koje nam je bilo poznato iz predavanja, ali su bila toliko komplikovana da sam zaključio da bi i briljantni psihijatar sa nekima od njih imao problema.

„Nema veze”, čuo sam kako jedna devojka govori drugoj. „Hajde da naučimo ta pitanja. Možemo da kažemo da nismo videle obaveštenje. Kada ponove ispit, bićemo spremne.” Prijateljica se složila sa njom i obe su tiho napustile učionicu.

Odmah zatim troje studenata složilo je svoje papire i izišlo. I drugi su krenuli za njima. Deset minuta posle početka ispita ostalo nas je oko stotinak. Ubrzo je otišla još polovina, a izlaženje nije prestajalo. Pre izlaska niko nije predao ispitne listove.

Nastavio sam da radim sve vreme razmišljajući: Kako mogu da očekuju od nas da to znamo? Nabrojao sam sedam studenata koji su još uvek rešavali test.

Posle pola sata ostao sam jedini student u prostoriji. Kao i drugi i ja sam bio u iskušenju da izađem, ali sam pročitao obaveštenje

i nisam mogao da lažem da ga nisam video. Sve vreme dok sam pisao odgovore, molio sam Boga da mi pomogne da smislim šta da napišem. Više nisam obraćao pažnju na korake onih koji su izlazili.

Odjednom su se vrata učionice bučno otvorila, remeteći moj tok misli. Kada sam se okrenuo, pogled mi se sreo sa profesorkinim. U isto vreme shvatio sam da se niko osim mene više ne muči sa pitanjima. Profesorka mi je prišla, a s njom je bio fotograf Jejlovog časopisa (Daily News) koji je zastao i podigao fotoaparat.

„O čemu je reč”, upitao sam.

„Mala prevara”, rekla je profesorka. „Hteli smo da vidimo ko je najpošteniji student na godini.” Ponovo se nasmešila: „To ste vi.”

Posle toga profesorka je učinila nešto još bolje. Pružila mi je novčanicu od deset dolara.

10

Ozbiljan korak

„Oduvek me zovu Kendi,” rekla je, „ali pravo ime mi je Lasina Rastin.”

Zurio sam trenutak u nju, opčinjen njenim osmehom. „Drago mi je što smo se upoznali”, odgovorio sam.

Bila je jedan od novih studenata koje sam tog dana sreo u Gros Point kantri klubu. Mnogi vrlo bogati mičigenski građani žive u Gros Pointu, pa turisti često dolaze i dive se kućama Fordovih i Krajslerovih. Jejl je priredio prijem za nove studente i ja sam, zajedno sa nekim starijim studentima došao da poželim dobrodošlicu studentima iz Mičigena. Kada sam prvi put došao na univerzitet, puno mi je značilo svako poznanstvo. Zato sam se rado upoznao sa novim studentima i pomagao im kada god bi mi se pružila prilika.

Kendi je bila privlačna devojka. Sećam se da sam pomislio: Ona dobro izgleda. Sviđalo mi se na njoj to što je zračila radošću i oduševljenjem. Bila je prepuna života, mogli ste je videti kako razgovara čas sa ovim, čas sa onim. Često se smejala i za tih nekoliko minuta našeg razgovora osećao sam se prijatno.

Kendi je bila dosta niža od mene. Kosa joj je lepršala oko lica u popularnom afrotilu. Ali više od svega privukla me je njena živahna narav. Divio sam joj se od samog početka. Možda zato što sam ja bio tih i povučen, a ona tako otvorena i prijateljski raspoložena.

Na Jejlu su mi naši zajednički prijatelji često govorili: „Ben, trebalo bi da izlaziš sa Kendi.” Kasnije sam ustanovio da su i njoj znali da kažu: „Kendi, ti i Ben treba da budete zajedno. Kao da ste stvoreni jedno za drugo.”

Iako sam upisao treću godinu studija kada smo se sreli, još uvek nisam bio spreman za ljubav. Sobzirom na nedostatak novca, zatim cilja da postanem lekar i duge godine studiranja i stažiranja koje su me čekale, zaljubiti se bilo je poslednje o čemu sam razmišljao. Prošao sam dugačak put, pa mi nije bilo ni na kraj pameti da dopustim da me ljubav skrene sa njega. A bilo je tu i još nečeg. Prilično sam stidljiv i nisam mnogo izlazio sa devojka. Izlazio bih povremeno u malim grupama, ali nikada nisam uspostavio neku ozbiljniju vezu. A nisam ni nameravao.

Kada su počela predavanja, povremeno bih se viđao sa Kendi, jer smo oboje bili u pripremnom programu za medicinu. „Zdravo”, rekao bih. „Kako ti ide studiranje?”

„Fantastično”, obično bi odgovorila.

„Znači, prilagođavaš se?” pitao sam prvi put.

„Mislim da će mi sve ocene biti odlične.”

Za vreme razgovora pomislio sam: Ova devojka mora da je veoma pametna. I bila je.

Još sam se više iznenadio kada sam saznao da svira violinu u Jejlovom simfonijskom orkestru i Bahovom društvu – gde nije bilo mesta baš za svakoga ko zna da svira neki instrument. Ti ljudi bili su vrhunski muzičari. Kako su sedmice i meseci prolazili, saznavao sam sve više zanimljivih pojedinosti o Kendi Rastin. Činjenica da je bila talentovana i poznavala klasiku, pružala nam je temu o kojoj smo mogli da razgovaramo kada bismo se povremeno sretali na univerzitetu.

Međutim, Kendi je bila samo jedna od studenata, simpatična osoba i nisam prema njoj gajio nikakva posebna osećanja. Ili, možda, sa glavom zagnjurenom u knjige i pogledom uprtim u studije me-

dicine, nisam dopustio sebi da razmislim šta stvarno osećam prema pametnoj i talentovanoj Kendi Rastin.

Nekako u vreme kada smo Kendi i ja počeli češće i duže da razgovaramo, crkvi u Nju Hejvenu, u koju sam odlazio, bio je potreban orguljaš.

Dirigentu našeg hora, Obriju Tompkinsu, koji je bio važna osoba u mom životu, nekoliko puta sam spomenuo Kendi. Pošto sam se pridružio crkvenom horu, Obri bi u petak uveče usput navraćao i vozio me na probu. Na drugoj godini studija moj cimer, Leri Haris, takođe adventista, takođe se pridružio horu. Često bi subotom uveče Obri pozvao Leri i mene kod sebe, pa smo tako dobro upoznali njegovu porodicu. Budući da je bio zaljubljenik u operu, Obri me je više puta pozivao da subotom uveče idem sa njim u Njujork u Metropolitanu operu.

„Slušaj, Kendi,” rekao sam joj jednog dana, „upravo sam se setio nečega. Ti si muzičar. Našoj crkvi potreban je orguljaš. Da li bi ti htela da sviraš? Oni plaćaju, ali ne znam koliko.”

Uopšte nije oklevala. „Pristajem”, rekla je. „Rado bih pokušala.”

A onda sam zastao; iznenada sam se nečega setio. „Misliš da bi mogla da sviraš te stvari? Obri nam daje dosta teške komade.”

„Mislim da uz malo vežbe mogu da odsviram bilo šta.”

Tako sam Obriju Tompkinsu ispričao o Kendi. „Fantastično!” rekao je. „Neka dođe na audiciju.”

Kendi je došla na sledeću probu hora i sela za velike električne orgulje. Svirala je dobro i meni je bilo drago što sam je video tamo gore, ali njen instrument bila je violina. Mogla je da svira sve što je bilo komponovano za violinu. Iako je Kendi svirala orgulje na dodeli diploma u srednjoj školi, nije imala mnogo prilike da vežba. Nije znala da je Obri Tompkins voleo da nam zada teške kompozicije, posebno Mocarta, a njemu nije bila dorusla na orguljama.

Obri ju je pustio da svira nekoliko minuta, a onda je ljubazno rekao: „Zašto ne probaš da pevaš u horu?”

Kendi je mogla da se uvredi, ali je imala dovoljno samopouzdanja, tako da je olako prešla preko toga. Bila je majstor na violini i orgulje nisu bile njen glavni instrument. „U redu”, rekla je. „Čini mi se da baš i nisam neki stručnjak za orgulje.” Tako se Kendi pridružila horu. Imala je predivan alt i ja sam bio oduševljen što će pevati sa nama. Bila je pravo pojačanje za hor. Svi su je već te prve večeri zavoleli pa, budući da je volela da peva sa nama, crkva Mount Zion je postala i njena crkva.

Nije bila previše pobožna, nije mnogo govorila o duhovnim ili verskim stvarima niti je imala neko temeljnije predznanje iz Biblije. Međutim, bila je otvorena i spremna da uči.

Pošto je počela da dolazi u našu crkvu, Kendi se pridružila posebnim biblijskim proučavanjima koja su trajala od jeseni do proleća. Imao sam običaj da je pratim jedanput ili dvaput sedmično, pa sam pritom i sam mnogo toga naučio iz Biblije i istovremeno uživao u njenom društvu.

Kada danas razmišlja o svom duhovnom putu, Kendi kaže da je uvek osećala čežnju za Bogom. A šta je to bilo drukčije za nju u Adventističkoj crkvi? „Ljudi”, kaže. „Ljubavlju su me pridobili za veru.”

Njenoj porodici bilo je čudno što je odlučila da se pridruži hrišćanima koji odlaze u crkvu subotom. Ipak na kraju su prihvatili njenu odluku, i njena majka je i sama postala adventista.

Ubrzo smo Kendi i ja stvorili naviku da se nalazimo posle predavanja. Šetali bismo univerzitetom, a ponekad bi otišli u Nju Hejven.

Kendi mi se sviđala sve više.

Uoči Dana zahvalnosti 1972. godine, kada sam bio na poslednjoj, a Kendi na drugoj godini studija, kancelarija za kontakte sa novim studentima platila nam je put da obiđemo srednje škole na području Detroita. Dali su nam određenu svotu za troškove pa sam unajmio

mali automobil, a sa ostatkom smo mogli da se hranimo u boljim restoranima. Bili smo sami i bilo nam je zaista lepo.

Provodili smo mnogo vremena zajedno i polako sam shvatio da mi se Kendi jako sviđa. Više nego što sam toga bio svestan; više nego što mi se ikada sviđala neka devojka.

Jejl je zaposlio Kendi i mene da obavimo razgovore sa srednjoškolicima koji su na testu akademskih sklonosti dobili najmanje 1200 bodova. Posle obilaska svih škola u Detroitu, ustanovili smo da nema nijednog učenika čiji bi broj bodova dostigao taj nivo. Da bismo obavili razgovor bar sa nekim učenicima, morali smo da posetimo mesta u bogatijim gradskim sredinama, kao što su Blumfield Hills i Gros Point. Imali smo priliku da posetimo mnoge dobrostojeće učenike koji su želeli da porazgovaraju o odlasku na Jejl, ali nismo našli nijednog pripadnika nacionalnih manjina.

Na tom putovanju Kendi se upoznala sa mojom majkom i nekim mojim prijateljima. Zbog toga smo u Detroitu ostali nešto duže nego što sam planirao. Morao sam da vratim iznajmljeni auto agenciji do osam sati sledećeg dana, što je značilo da ćemo voziti bez zaustavljanja.

Vreme je bilo hladno. Dan pre palo je malo snega koji se već skoro potpuno otopio. Otkako sam pre deset dana otišao iz Jejla, nijednu noć nisam dovoljno spavao zbog našeg posla i želje da provedem vreme sa prijateljima.

„Ne znam da li ću moći da ostanem budan”, rekao sam Kendi zevajući. Veći deo puta vozili smo se međunarodnim autoputevima, što vožnju čini monotonom.

Kasnije, Kendi i ja, nismo mogli da se složimo oko toga šta je ustvari ona odgovorila. Meni se čini da je rekla: „Ne brini se, Ben, trudiću se da ostanesh budan.” Ni ona nije spavala više od mene. Kendi kaže da je rekla: „Ne brini se, Ben, ostaćeš budan.”

Krenuli smo nazad u Konektikat. U ono vreme brzina je bila ograničena na sto kilometara na sat, ali sam ja sigurno vozio oko sto

trideset. A šta je te mračne noći bez mesečine moglo biti dosadnije za moj organizam koji je vadio za snom nego posmatrati beskrajn niz belih pruga po sredini puta?

U vreme kada sam prešao granicu i ušao u Ohajo, Kendi je zadržala i ja nisam imao srca da je budim. Iako nam je bilo lepo, dani koje smo proveli van škole ostavili su traga na nama i ja sam računao da će ona možda odspavati nekoliko sati, pa će odmorna preuzeti upravljanje automobilom.

Bilo je oko jedan sat posle ponoći. Jurio sam putem broj 80. Sećam se da sam video tablu koja je pokazivala da se približavamo Jangstaunu u Ohaju. Sa opuštenim rukama na volanu auto je jurio brzinom većom od 130 km na sat. Grejač, stavljen na najniži stepen, održavao je prijatnu toplinu. Prošlo je pola sata ili nešto više, a da nisam video drugo vozilo. Osećao sam se opušteno, računajući da je sve pod kontrolom.

A onda sam i ja utonuo u prijatan san.

Udarci auta o metalne svetiljke koje su delile jednu kolovoznu traku od druge, trgli su me i razbudili. Oči su mi skoro iskočile kada su prednji točkovi naišli na šljunak na bankini. Auto je skrenuo sa puta, a svetla su ponirala u tamu dubokog klanca. Skinuo sam nogu sa gasa, zgrabio volan i naglo ga okrenuo ulevo.

U tim napetim sekundama pred očima mi se pojavio ceo život. Čuo sam kako ljudi govore da ti pre smrti pred očima prođe ceo život. To je uvod u smrt, pomislio sam. Poginuću. Pred očima mi se odvijala panorama doživljaja od detinjstva do sadašnjeg trenutka. To je to. To je kraj. Ove reči su mi bez prestanka prolazile mislima.

Sobzirom na brzinu kojom sam vozio, auto je trebalo da se prevrne, ali se dogodilo nešto neobično. Zbog naglog pokreta volanom, auto je počeo ludački da se vrti. Pustio sam volan, potpuno koncentrisan na pripremu za smrt.

Odjednom se auto zaustavio – na sredini vozne trake uz ivičnjak. Jedva svestan onoga što radim, drhtavim rukama polako sam

okrenuo volan i odvezao auto na sugurno. Samo trenutak kasnije grdosija sa osamnaest točkova projurila je istom trakom.

Ugasio sam motor i sedeo bez reči pokušavajući da smirim disanje. Osećao sam da mi srce kuca brzinom od 200 otkucaja u minuti. „Živ sam”, ponavljao sam bez prestanka. „Hvala Bogu. Ne mogu da verujem, ali živ sam. Hvala Ti, Bože! Znam da si nam sačuvao živote.”

Kendi je sigurno bila jako umorna, jer je sve to vreme spavala. Tek je moj glas prodro kroz njen san, pa je otvorila oči. „Zašto stojimo? Nešto nije u redu sa autom?”

„Ne, sve je u redu”, rekao sam. „Spavaj!”

Mora da se u mom glasu osećala napetost jer je rekla: „Nemoj da si takav, Ben. Žao mi je što sam zaspala... nisam htela...”

Duboko sam udahnuo. „Sve je u redu”, rekao sam i nasmešio joj se u mraku.

„Ne može sve biti u redu kada se ne krećemo. Šta se dogodilo? Zašto smo stali?”

Nagnuo sam se napred i okrenuo ključ. „To je bio samo kratak odmor”, rekao sam mirno i spustio auto na put.

„Ben, molim te...”

Sa mešavinom straha i olakšanja zaustavio sam auto uz ivicu i isključio motor. „U redu”, uzdahnuo sam. „Zaspao sam...” Srce mi je još uvek lupalo, a mišići bili napeti dok sam joj pričao šta se dogodilo. „Mislio sam da ćemo poginuti”, zaključio sam. Poslednje reči izgovorio sam šapatom.

Kendi je pružila ruku i stavila je u moju. „Gospod nam je poštedeo živote. On ima plan za nas.”

„Znam”, rekao sam osećajući istu sigurnost kao i ona.

Ni ona ni ja nismo zaspali ostatak puta. Sve vreme smo razgovarali; reči su spontano tekle.

U jednom trenutku Kendi je rekla: „Ben, zašto si uvek tako dobar prema meni? Kao noćas. Zaspala sam, a trebala sam da budem budna i razgovaram sa tobom.”

„Pa, ja sam dobar dečko.”

„To je više od dobrote, Ben.”

„O, volim da budem dobar prema studentkinjama na drugoj godini.”

„Ben, budi ozbiljan.”

Prvi zrak svetla obojio je vidik. Gledao sam pravo ispred sebe držeći obe ruke na volanu. Nešto nepoznato trepnulo mi je u grudima dok me je Kendi ispitivala.

„Zašto?” Bilo je teško prestati sa šalom, dopustiti da maska padne i izgovoriti prave reči. „Mislim”, rekao sam, „da je to zato što mi se sviđaš. Mislim da mi se jako sviđaš.”

„I ti se meni sviđaš, Ben. Više od ikoga koga sam ikad srela.”

Nisam odgovorio. Usporio sam, skrenuo sa puta i stao. Trebao je samo trenutak da je zagrlim i poljubim. Bio je to naš prvi poljubac.

Bili smo dvoje naivnih mladih ljudi i nijedno od nas nije znalo mnogo o ljubavi. Međutim, jedno smo znali – da se volimo.

Od tog trenutka Kendi i ja bili smo nerazdvojni provodeći svaki mogući trenutak zajedno. Začudo, naša veza nije me odvojila od studija. Budući da je Kendi bila uz mene neprestano me hrabreći, postao sam još odlučniji u marljivom radu.

Ni Kendi nije zanemarila svoje obveze. Imala je tri glavne oblasti: muziku, psihologiju i pretkliničke medicinske predmete. S vremenom je napustila ovo poslednje da bi se više posvetila muzici. Kendi je jedna od najpametnijih osoba koje poznajem, dobra u svemu čega se prihvati.

Problem koji je brinuo sve u pripremnom programu za medicinu bio je upis na medicinski fakultet posle diplomiranja. Studije medicine zahtevale su da studenti provedu četiri godine na koledžu, a

6 Nisam se iznenadio kad je Kendi tokom poslednje godine studija nastupila sa Jejlvim Simfonijskim Orkestrom na premijeri savremene opere Mass Leonarda Bernštajna u Evropi. Tom prilikom ga je i upoznala u Beču.

onda, ako budu primljeni na medicinski fakultet, moraju da prođu još četiri godine intenzivnog obrazovanja.

„Ako ne uspem da se upišem na medicinski fakultet”, više puta je znao da kaže jedan od svojih kolega, „ovde samo gubim vreme.”

„Ne znam da li ću uspeti da se upišem na Stenford”, rekao mi je jedan kolega pošto je poslao molbu za upis. „Ili bilo gde drugde”, dodao je.

Jedan je spomenuo drugi univerzitet, ali zabrinutost studenata svodila se na isto. Retko kada bi me svladalo obeshrabrenje, ali takvi su se razgovori često vodili, posebno među starijim studentima.

Jednom za vreme takvog razgovora u kome nisam učestvovao, jedan od mojih prijatelja mi se obratio: „Karson, zar ti nisi zabrinut?”

„Nisam”, rekao sam. „Ići ću na Medicinski fakultet Mičigenskog univerziteta.”

„Kako možeš da budeš tako siguran?”

„To je zaista jednostavno. Moj Otac je vlasnik univerziteta.” „Da li si čuo ovo?” povikao je drugome u društvu. „Karsonov otac je vlasnik Mičigenskog univerziteta.”

Na neke je to stvarno ostavilo utisak. Bilo je i razumljivo sobzirom na to da su dolazili iz izuzetno bogatih porodica. Njihovi roditelji bili su vlasnici velikih industrijskih preduzeća. Ja sam se, ustvari, šalio, a možda to i nije bila čista šala. Kao hrišćanin verujem da je Bog – moj nebeski Otac – ne samo Stvoritelj svemira, nego i da njime vlada. Prema tome, Bog je vlasnik Mičigenskog univerziteta i svega što postoji.

Nikada nisam imao priliku da objasnim šta sam rekao.

Posle diplomiranja na Jejlu 1973. ustanovio sam da imam prosekn ocena vredan poštovanja, iako je bio daleko od najboljih na godini. Međutim, znao sam da sam se trudio koliko sam najviše mogao i da sam dao sve od sebe; bio sam zadovoljan.

Ne računajući moju šalu, zaista nisam sumnjao da ću biti primljen na Medicinski fakultet Univerziteta Mičigen u En Arboru. Poslao

sam molbu i, budući da sam tako snažno verovao da Bog želi da postanem lekar, uopšte nisam sumnjao da ću se upisati. Nekoliko mojih prijatelja prijavilo se na više univerziteta u nadi da će ih na neki primiti. Iz dva razloga prijavio sam se samo na ovaj i još nekoliko drugih. Prvo, Mičigenski univerzitet nalazi se u mom zavičaju, što je značilo manje školskih troškova u sledeće četiri godine. Drugo, ovaj univerzitet bio je na glasu kao jedan od vrhunskih u zemlji.

Molbu sam poslao i na Univerzitet Džon Hopkins, na Jejlov medicinski fakultet, na Mičigenski državni univerzitet i na Vejnov državni univerzitet. Budući da su me vrlo rano primili na Mičigenski univerzitet, odmah sam povukao ostale molbe. Kendi je ostalo još dve godine školovanja na Jejlju kada sam ja počeo da studiram na medicinskom fakultetu, ali smo nalazili načina da premostimo vreme i prostor. Pisali smo jedno drugom svakog dana. Čak i danas imamo kutije pune ljubavnih pisama koja smo sačuvali.

Razgovarali smo telefonom kada smo sebi to mogli da priuštimo. Jednom sam nazvao Jejl, i ne znam šta se tačno dogodilo, ali kao da nijedno od nas nije moglo da prestane da priča. Možda smo oboje osećali veliku usamljenost. Možda nam je oboma bilo teško. Možda smo jednostavno osećali potrebu da budemo zajedno, da sačuvamo kontakt s obzirom na to da smo bili tako daleko jedno od drugog. Kako bilo da bilo, razgovarali smo šest sati. U onom trenutku nisam o tome razmišljao. Voleo sam Kendi i svaka sekunda na telefonu bila je dragocena.

Već sledećeg dana počeo sam da se brinem zbog telefonskog računa. U jednom pismu našalio sam se kako ću račun otplaćivati čitavu medicinsku karijeru. Pitao sam se šta telefonska kompanija može da učini siromašnom studentu medicine koji ima zdravog razuma koliko i novca.

Čekao sam i strepeo od dana kada ću ugledati račun.

Čudno, ali taj razgovor od šest sati nikada nije naplaćen. Ionako ne bih mogao da ga platim – svakako ne celu svotu – pa priznajem

da se nisam ni raspitivao za razlog. Kada smo Kendi i ja o tome kasnije razgovarali, zaključili smo da je telefonska kompanija videla potrošene impulse, pa je neki službenik zaključio da niko ne bi mogao tako dugo da razgovara.

Leto između diplomiranja na koledžu i početka studija medicinske proveo sam kao i pre, u potrazi za poslom. Ovaj put posao sam počeo da tražim još u proleće, tri meseca pre diplomiranja I kao što sam to već doživeo, nisam mogao nigde da ga nađem. Detroit se našao usred ekonomske krize i mnogi poslodavci su govorili: „Da vas zaposlimo? Pa upravo otpuštamo ljude.”

U to vreme moja majka čuvala je decu porodice Senet – gospodin Senet bio je predsednik gvozdare (Sennet Steel Company). Pošto je čula moja loša iskustva, majka se obratila svom poslodavcu. „Stvarno mu je potreban posao”, rekla je. „Možete li mu pomoći na neki način?”

„Svakako”, rekao je. „Biće mi zadovoljstvo da zaposlim vašeg sina. Pošaljite mi ga.”

Zaposlio me je. Bio sam jedini u gvozdari koji je imao posao na određeno vreme preko leta. Na moje iznenađenje, poslovođa me je naučio da upravljam dizalicom, što je bio vrlo odgovoran posao, jer je trebalo dizati gomilu gvožđa koja je težila nekoliko tona. Razumeo to ili ne, onaj ko je radio na dizalici morao je da poznaje fiziku da bi imao predstavu o tome šta se događa dok pokreće krak dizalice i spušta teret. Trebalo je dići gomilu gvozdenih ploča tako da se ne zaljuljaju. Zatim bi se teret spuštao u kamione koji su bili parkirani na vrlo malom prostoru.

Tog leta postao sam svestan jedne svoje neobične sposobnosti – božanskog dara – izvanredne koordinacije očiju i ruku. Uveren sam da nam Bog daje sve, a posebno sposobnosti koje možemo razviti da bismo služili Njemu i čovečanstvu. A dar koordinacije očiju i ruku izuzetno je korisna veština u hirurgiji. Ovaj dar uključuje i više od koordinacije očiju i ruku, jer zahteva razumevanje fizičkih odnosa,

spособnost razmišljanja u tri dimenzije. Dobri hirurzi moraju razumeti posledice svakog svog postupka, jer često ne mogu da vide šta se događa sa druge strane područja na kom rade.

Neki ljudi imaju dar koordinacije pokreta. To su osobe koje postaju olimpijski asovi. Drugi divno pevaju. Neki imaju sluh za jezike ili su posebno nadareni za matematiku. Poznajem osobe koje kao da privlače prijatelje, koje imaju jedinstvenu sposobnost da se drugi u njihovoj blizini osećaju dobrodošlima i delom porodice.

Iz nekog razloga ja mogu da „vidim” u tri dimenzije. To, ustvari, izgleda neverovatno lako. To je nešto što sam jednostavno sposoban da činim. Međutim, mnogi lekari nemaju ovu prirodnu sposobnost i neki je, uključujući i hirurge, nikada neće steći. Oni koji se u tome ne izvežbaju, jednostavno ne mogu da postanu vrhunski hirurzi; stalno se susreću sa problemima i bore sa komplikacijama.

Prvi put sam postao svestan ove sposobnosti kada mi je na nju ukazao jedan kolega na Jejl. Zajedno smo igrali stoni fudbal i mada ga nikada ranije nisam igrao, od početka sam igrao brzo i lako. Tada nisam shvatao da je to zbog moje sposobnosti. Kada sam početkom 1988. godine posetio Jejl, porazgovarao sam sa jednim bivšim kolegom iz studentskih dana, koji danas tamo predaje. On mi je smejući se ispričao kako sam bio toliko spretan u igri da su kasnije nekoliko poteza nazvali „Karsonovi udarci”.

Za vreme mog studiranja na medicinskom fakultetu i u godina-
ma koje su sledile, shvatio sam vrednost ove sposobnosti. Za mene je to najznačajniji dar koji mi je Bog dao i razlog zbog kog ljudi ponekad kažu da imam zlatne ruke.

* * *

Posle prve godine studija na medicinskom fakultetu, za vreme leta, dobio sam posao rendgenskog tehničara. Bilo je to jedino slobodno leto koje sam od tada imao. Voleo sam ovaj posao, jer sam puno naučio o rendgenskim zracima, kako deluju i kako treba upo-

trebljavati uređaje. Kasnije će se to pokazati vrlo korisnim za moj istraživački rad, iako toga tada nisam bio svestan.

Uprava koledža na kom sam se pripremao za medicinu pružala je studentima zadnje godine priliku da budu demonstratori. Bio sam vrlo uspешan, dobijao sam akademska priznanja kao i preporuke odseka na kojima sam bio. Jedno vreme vežbao sam sa studentima prve i druge godine kako se obavlja klinički pregled. Uveče bi došli kod mene, pa bismo vežbali jedan na drugome. Na primer, naučili smo kako se slušaju otkucaji srca i disanje, kako se ispituju refleksi. Bilo je to veoma korisno iskustvo i taj posao terao me je da vredno radim kako bih bio spreman da uspešno demonstriram pred studentima.

U početku nisam bio među najboljima na svojoj godini. Na prvoj godini medicinskog fakulteta moj uspeh bio je prosečan. Tada sam naučio koliko je važno temeljno učiti. Znao sam da dolazim na predavanja, a da od njih nisam imao velike koristi, posebno ako je predavač bio dosadan. Ali ni inače nisam puno naučio.

Meni se više isplatilo da temeljno proučim udžbenike za svaki predmet. Na drugoj godini išao sam samo na neka predavanja. U normalnim prilikama ustajao bih u šest sati i više puta prešao određenu lekciju, dok ne bih znao svaku pojedinost. Spretni pojedinci hvatali su izvanredno dobre beleške na predavanjima i onda bi ih za malo novca prodavali. Ja sam bio jedan od kupaca; beleške sam isto tako temeljno proučavao kao i udžbenike.

Za vreme cele druge godine nisam radio skoro ništa drugo već samo učio; od kada bih se probudio do jedanaest sati uveče. Kada sam prešao u treću godinu, mogao sam da radim na odsecima, jer sam savršeno vladao znanjem.

11

Još jedan korak napred

Mora da postoji lakši način, pomislio sam posmatrajući asistenta. Kao vešt neurohirurg, znao je šta radi, ali je imao teškoća sa pronalaženjem otvora na lobanji (foramena ovale). Žena koju je operisao imala je problem koji je uzrokovao bol na području lica (neuralgiju nervusa trigeminusa). „Ovo je najteži deo”, rekao je tražeći otvor dugom tankom iglom. „Treba pronaći otvor (foramen ovale).”

Počeo sam da prebacujem sebi: Ti si nov u neurohirurgiji, a već misliš da sve znaš, zar ne? Ben, zapamti, ovi ljudi ovakve operacije vrše godinama.

U redu, javio se drugi unutrašnji glas, ali to ne znači da znaju sve.

Okani se toga. Jednog dana dobićeš priliku da promeniš svet.

Prestao bih da se bunim u sebi da sam mogao da se oslobodim pomisli da mora postojati lakši način. Tražiti otvor bilo je gubljenje dragocenog vremena, a ni pacijentu nije koristilo.

U redu, pametnjakoviću. Nađi ga onda!

I odlučio sam da to učinim.

Bio sam na klinici za neurohirurgiju Medicinskog fakulteta pri Mičigenskom univerzitetu. Na svakoj klinici bio sam po mesec dana i upravo za vreme boravka na neurohirurgiji lekar je govorio o poteškoćama koje se javljaju pri pronalaženju malog otvora na lobanji.

Pošto sam neko vreme raspravljao sam sa sobom, iskoristio sam prednost koju su mi omogućili ljudi sa kojima sam se prijatelji

prethodnog leta, dok sam radio kao rendgenski tehničar. Otišao sam kod njih i objasnio šta me zabrinjava. Pokazali su zanimanje i dopustili mi da dođem na njihov odsek i koristim njihovu opremu.

Posle nekoliko dana razmišljanja i eksperimentiranja setio sam se jednostavnog postupka: trebalo je staviti dva mala metalna prstena na prednju i zadnju stranu lobanje i onda ih tako podesiti da se otvor nađe tačno između njih. Korišćenjem ove metode lekari bi mogli da uštede puno vremena i snage umesto da pretražuju lobanju.

Razmišljao sam ovako: budući da dve tačke određuju pravac, jedan prsten staviću na spoljnu površinu lobanje iza područja u kom se nalazi otvor, a drugi na prednju stranu lobanje. Pustiću snop rendgenskih zraka kroz lobanju i pomerati glavu dok se oba prstena ne poklope. U tom trenutku otvor će se naći tačno između dva prstena.

Ceo postupak izgledao je jednostavno i očigledno – kada sam ga osmislio – ali po svemu sudeći niko o tome nije razmišljao. Činjenica je da nisam nikome govorio o tome. Razmišljao sam kako da još poboljšam postupak i nije mi bilo do hvalisanja; ni svojim asistentima nisam pokazao novu tehniku.

Neko vreme mučila su me pitanja: Ulazim li u novo područje koje drugi još nisu otkrili? Ili samo mislim da sam izumeo tehniku koju niko ranije nije razmatrao? Na kraju sam zaključio da sam razvio metodu koja će meni biti korisna i to je bilo jedino važno.

Primenio sam ovaj postupak u toku operacije i dokazao da je takav način rada puno lakši. Posle dve operacije rekao sam svojim profesorima neurohirurgije kako to radim i onda im demonstrirao postupak. Glavni profesor je posmatrao, polako klimnuo glavom i nasmešio se: „To je neverovatno, Karsone!”

Na sreću, profesori neurohirurgije se nisu protivili mojoj ideji.⁷

7 I danas se koristim osnovnim načelom ove metode, iako sam dosada obavio mnogo sličnih operacija i stekao toliko iskustva u lociranju tog otvora, da mi nije potrebno da koristim opisani postupak. Tačno znam gde je.

Posle sasvim prosečnog zanimanja za neurohirurgiju, to područje sada me je toliko privuklo da me je sasvim zaokupilo.

Primitili ste da mi se to i ranije događalo. Moram da znam više od drugih. Sve što je o tom predmetu bilo dostupno, postalo je materijal koji sam morao da pročitam. Zbog moje silne želje da saznam više, počeo sam – nenamerno – da zasenjujem ostale stažiste.

Na četvrtoj godini medicinskog fakulteta postao sam svestan da o neurohirurgiji znam više od stažista i onih koji su na specijalizaciji. Dok smo bili u viziti, profesori su nas, kao što je to uobičajeno za nastavu, ispitivali za vreme pregleda pacijenata. Ako niko od lekara na specijalizaciji nije znao odgovor, profesor bi se obavezno obratio meni: „Karsona, možda biste vi mogli da im kažete.”

Na sreću, uvek sam imao odgovor, iako sam još uvek bio student medicine. I sasvim prirodno, svest da sam na tom području stručnjak učinila je da sam se emotivno odlično osećao. Vredno sam radio i pri učenju pokušavao da prodrem u dubinu problema; sada je to počelo da bude korisno. A zašto i ne bi? Ako postanem lekar, postaću najbolji, najupućeniji lekar.

U to vreme nekoliko stažista i specijalizanata počelo je da mi prepušta neke svoje poslove. Mislim da nikada neću zaboraviti trenutak kada mi je jedan od njih rekao: „Karsona, vi toliko znate. Zašto ne biste nosili pejdžer i odgovarali na pozive? Ako naidete na nešto što ne možete da svladate, samo zovite. Biću u sobi za odmor.”

Naravno, to nije smeo da učini, ali bio je iscrpljen, a ja toliko oduševljen prilikom da radim i učim, da sam odmah pristao. Ubrzo su mi i ostali davali svoje pejdžere ili mi prepuštali neke svoje slučajeve.

Možda su me iskorišćavali – sigurno je bilo i toga – jer je dodatna odgovornost za mene značila duže radno vreme i više posla. Međutim, ja sam uživao u neurohirurgiji i bio toliko uzbuđen što učestvujem u pravim operacijama, da bih preuzeo i veći teret da su me zamolili.

Siguran sam da su profesori znali šta se događa, ali to nijednom nisu spomenuli, a ja nisam imao nameru da pričam o tome. Uživao

sam što sam student medicine. Bio sam prvi kada je trebalo rešiti neki problem i tome sam se radovao više nego ikada u svom životu. Nikada nije bilo problema sa mojim radnim obvezama i imao sam dobre odnose sa stažistima i specijalizantima. Zahvaljujući ovim dodatnim prilikama, postao sam siguran da u ovom području uživam više nego u bilo kom drugom u kom sam se oprobao.

Prolazeći odeljenjima, često bih pomislio: Ako je ovo tako uzbudljivo dok sam još student, kako će tek biti kada završim specijalizaciju. Svaki dan išao sam u vizite, na predavanja ili u operacionu salu. Bio sam ispunjen uzbuđenjem i zadovoljstvom jer sam znao da stičem iskustva i informacije, dok istovremeno jačam svoje sposobnosti – sve ono što će me osposobiti da postanem vrhunski neurohirurg.

Tako sam dospao do četvrte godine studija, spreman za godinu dana stažiranja, posle čega bi sledila specijalizacija.

Profesionalno gledano, išao sam u dobrom pravcu; u to nije bilo sumnje. Kao dete želeo sam da postanem lekar misionar, a onda sam se obreo u psihijatriji. Ponekad bi studenti medicine u sklopu vežbi gledali prezentaciju kliničkog rada i specijalista bi pričao o području kojim se bavi. Ja sam se najviše divio neurohirurzima. Kada bi oni govorili i pokazivali slike stanja pre i posle operacije, pleni li bi moju pažnju kao niko drugi. „Neverovatni su”, rekao bih sam sebi. „Ovi ljudi mogu sve.”

Od onog trenutka kada sam pred sobom video ljudski mozak i kako ljudske ruke rade u središtu misli, emocija i pokreta sa namerom da leče, bio sam osvojen. A kada sam shvatio da su mi ruke mirne i da intuitivno vidim delo svojih ruku na nečijem mozgu, znao sam da sam našao svoj poziv. I tako sam se odlučio za ono što će postati moje zanimanje i moj život.

Tada su se složile sve kockice moje karijere. Prvo, moje zanimanje za neurohirurgiju; drugo, sve veće zanimanje za proučavanje mozga; i treće, moj od Boga dobijen dar koordinacije očiju i

ruku – mojih zlatnih ruku – što me je osposobilo za rad na tom području. Moja odluka za neurohirurgiju bila je najprirodnija stvar na svetu.

Na trećoj godini medicinskog fakulteta svaka dva meseca menjali smo odeljenje i tako dobijali priliku za sticanje iskustva u svakom području. Prijavio sam se i dobio odobrenje za četiri meseca na neurohirurgiji. Oba puta dobio sam priznanje za svoj rad.

Mičigen je imao odličan neurohirurški program i da nije bilo jednog incidenta, ostao bih tu da stažiram i završim specijalizaciju. Mislim da je bolje specijalizovati se na mestu gde ste već ranije radili.

Jednog dana slučajno sam bio svedok razgovora koji je promenio moje planove. Jedan asistent, nesvestan moje blizine, govorio je o načelniku našeg neurohirurškog odeljenja. „On odlazi”, rekao je. „Ozbiljno?” upitao je drugi.

„Nema sumnje. Sam mi je to rekao. Previše političkih sukoba.”

Ovaj slučajni razgovor naterao me je da ponovo razmislim o svojoj budućnosti na Mičigenskom univerzitetu. Promena zaposlenih ozbiljno će naštetiti specijalističkom programu. Kada se pojavi novi načelnik, on je nesiguran i ne zna koliko dugo će ostati. Osim toga, među specijalizantima dolazi do haosa i nesigurnosti, često se menja naklonost, a dolazi i do promene zaposlenih. Nisam želeo da budem upleten u tako nešto, jer sam bio uveren da bi to imalo negativne posledice na moj rad i budućnost.

Kombinacija ove male informacije i činjenice da sam već dugo razmišljao o univerzitetskom kompleksu Džon Hopkins, pomogli su mi da se odlučim za tu ustanovu.

Nisam se bojao da pošaljem molbu za stažiranje u Hopkins u jesen 1976. godine, jer sam smatrao da sam u svom obrazovanju dobar koliko i drugi. Imao sam odlične ocene i postigao sam visok rezultat na državnom ispitu. Preda mnom je bio samo jedan problem: Hopkins je primao samo dva studenta godišnje na specijalizaciju iz neurohirurgije, iako je u proseku bilo 125 molbi.

Poslao sam molbu i posle nekoliko sedmica dobio sam divnu vest da dođem na razgovor u Džon Hopkins. To nije značilo da sam primljen, ali mi je otvorilo vrata. Znao sam da su zbog tako jake konkurencije pozvali na razgovor samo nekoliko nas.

Zahvaljujući ponašanju doktora Džordža Advarhelija, vođe neurohirurškog specijalističkog programa, odmah sam se opustio. Njegova kancelarija bila je prostrana, ukusno ukrašena antikvitetima. Govorio je mekim mađarskim naglaskom. Dim iz njegove lule širio je u prostoriji slatkasti miris. Počeo je da postavlja pitanja, a ja sam osećao da iskreno želi da čuje moje odgovore. Istovremeno sam osećao da će biti pošten u svojoj proceni i preporuci.

„Recite mi nešto o sebi”, počeo je posmatrajući me preko stola.

Bio je otvoren, zainteresovan i opušten. Duboko sam udahnuo i pogledao ga u oči. Imam li samopouzdanja? Pomozi mi, Gospode, molio sam. Ako je to Tvoja volja za mene, ako je ovo mesto na kom treba da budem, pomoz mi da dam odgovore koji će mi otvoriti vrata ovog univerziteta.

„Džon Hopkins je moj glavni cilj”, počeo sam. „A ujedno i jedini. Želim da dođem ove jeseni.”

Da li sam to rekao previše odlučno, pitao sam se. Da li sam previše otvoreno rekao šta želim? Nisam znao odgovor, ali sam pre odlaska na razgovor u Baltimor odlučio da budem ono što jesam, pa neka budem primljen ili odbijen zahvaljujući onome što jesam, a ne zato što sam dao određenu sliku o sebi zahvaljujući uspešnoj samoreklami.

Pošto je saznao nešto o meni, pitanja doktora Advarhelija bila su usmerena na medicinu. „Zašto ste odlučili da postanete lekar?” upitao je. Njegove ruke mirno su počivale na velikom stolu.

„Kakve su vaše težnje? Koje vas područje najviše zanima?”

Trudio sam se da svaki put odgovorim jasno i sažeto. Međutim, u jednom trenutku razgovora, doktor Advarheli je usput spomenuo koncert na kom je bio prethodne večeri.

„Da, gospodine”, rekao sam. „I ja sam bio tamo.”

„Bili ste?” upitao je sa izrazom iznenađenja na licu. „Da li ste uživali?”

„Naravno”, rekao sam dodavši da solista na violini nije bio tako dobar kako sam očekivao.

Nagnuo se napred; na licu mu se ocrtavalo zanimanje. „I ja tako mislim. Bio je dobar, tehnički u redu, ali...”

Ne sećam se ostatka razgovora, osim da se doktor Advarheli zastavio kod klasike, pa smo dugo razgovarali, možda čitav sat, o raznim kompozitorima i muzičkim stilovima. Mislim da ga je iznenadila činjenica da ovaj crni dečko iz Detroita toliko zna o klasičnoj muzici.

Posle završenog razgovora, kada sam izašao iz kancelarije, pitao sam se da nisam doktora Advarhelija skrenuo sa puta, pa će mi se to osvetiti. Težio sam se mišlju da je on započeo tu temu.

Godinama kasnije, doktor Advarheli mi je rekao da se zauzeo za mene kod doktora Longa, koji je bio šef. „Ben”, rekao je, „vaše ocene su otavile utisak na mene, vaša priznanja i preporuke kao i izvanredan način na koji ste se ponašali tokom razgovora.” Iako to nije rekao, siguran sam da je moje zanimanje za klasičnu muziku bilo odlučujuće.

A ja sam se sa zadovoljstvom setio sati koje sam u srednjoj školi proveo učeći da bih mogao da se takmičim u kvizu. Zanimljivo je spomenuti da je one godine kada sam upisao koledž ukinuta ta emisija. Više puta sam sâm sebi prigovorio zbog tog izgubljenog vremena koje sam proveo učeći o umetnosti, kada se tim znanjem nikada neću koristiti niti će mi biti potrebno.

Nešto sam naučio iz tog događaja. Nijedno znanje nije uzaludno. Citiram reči apostola Pavla: „A znamo da onima koji ljube Boga sve

ide na dobro...” (Rimljanima 8,28) Ljubav prema klasičnoj muzici zblížila je Kendi i mene, a takođe mi je pomogla da uđem u jedan od najboljih neurohirurških programa u Sjedinjenim Američkim Državama. Kada se ozbiljno trudimo da u nekom području steknemo stručnost ili znanje, to će se isplatiti. U ovom slučaju svakako je dalo rezultate. Isto tako verujem da Bog ima plan za svačiji život, i da se pojedinci rešavaju usput, iako obično nismo svesni onoga što se događa.

Bio sam oduševljen kada sam saznao da sam primljen na neurohirurgiju u Džon Hopkins. Sada sam imao priliku za školovanje u ustanovi koju sam smatrao najuglednijom obrazovnom ustanovom na svetu.

Više nije bilo sumnje šta treba da specijalizujem. Sa pouzdanjem koje sam nasledio od svoje dobre majke, vredan rad i poverenje u Boga, bio sam svestan da sam dobar lekar. Ono što još nisam znao, naučiću.

„Mogu da naučim sve što može i bilo ko drugi”, često sam govorio Kendi.

Možda sam imao previše samopouzdanja. Međutim, ne verujem da sam se osećao važnim, a nikako superiornim. Priznavao sam sposobnosti drugih. U svakom zanimanju, bilo da se radi o majstoru za popravak televizora, muzičaru, sekretarici – ili hirurgu – čovek mora da veruje u sebe i svoje sposobnosti. Da bi mogao da postigne maksimum, mora verovati u sledeće: „Mogu učiniti sve, a ako ne mogu, znam kako ću dobiti pomoć.”

* * *

U to vreme u životu mi je sve išlo od ruke. Dobio sam čitav niz priznanja za svoj klinički rad na Mičigenskom univerzitetu, a sada sam došao do poslednje, i možda najvažnije faze obrazovanja.

U privatnom životu išlo mi je još bolje. Kendi je diplomirala na Jejlju u proleće 1975. godine, a 6. juna smo se venčali. Bilo je to iz-

među druge i treće godine mojih studija na medicinskom fakultetu. Do venčanja stanovao sam sa Kurtisom. U to vreme još nije bio oženjen. Posle četiri godine službe u mornarici napustio je vojsku i upisao se na Mičigenski univerzitet da završi studije.

Kendi i ja iznajmili smo stan u En Arboru i ona se lako zaposlila u državnom birou za nezaposlene. Sledeće dve godine, uz svoj posao, održavala je i naš dom, dok sam ja završavao fakultet.

Bilo je uzbudljivo preseliti se iz malog grada u Baltimor. Za vreme našeg boravka u Baltimoru, Kendi je radila za osiguravajuće društvo (Connecticut General Insurance). Zbog privremenog boravka našla je kancelarijski posao. Kratko vreme prodavala je usisivače, a onda je dobila posao na Džon Hopkinsu kao pomoćnica urednika jednog profesora hemije.

Pune dve godine Kendi je kucala tekstove za nekoliko različitih publikacija na Džon Hopkinsu i neko vreme obavljala posao urednika. Za vreme te dve godine iskoristila je priliku što smo na Hopkinsu, pa je nastavila školovanje.

Budući da je bila zaposlena na univerzitetu i udata za lekara na specijalizaciji, Kendi je mogla besplatno da se školuje. Nastavila je studije i stekla titulu magistra ekonomije. Zatim je prešla u banku Mercantile Bank and Trust i počela da radi u administraciji tog trgovačkog giganta.

Vredno sam radio dok sam bio na specijalizaciji u Džon Hopkinsu. Jedan od mojih ciljeva bio je da održim dobre odnose sa svima, jer ne verujem da čovek može da radi sam. Svaka osoba u timu je važna i mora biti svesna da je nezamenljiva. Međutim, neki lekari ponašali su se snobovski i to mi je smetalo.

Bilo im je "ispod nivoa" da razgovaraju sa „običnim ljudima" kao što su službenici po kancelarijama ili pomoćnici. Takvo ponašanje mi je smetalo, i bilo mi je teško da gledam kako se postupa sa ovim predanim radnicima. Mi lekari nismo mogli da budemo uspešni bez podrške kancelarijskog i pomoćnog osoblja. Od samog počet-

ka odlučio sam da komuniciram sa takozvanim običnim ljudima i pokušam da ih upoznam. Uostalom, odakle sam ja potekao? Imao sam dobru učiteljicu, moju majku, koja me je naučila da su svi ljudi samo ljudi. Njihov prihod ili položaj u društvu ne čini ih boljima ili lošijima od drugih.

Kada bih imao slobodnog vremena, prelistavao sam spiskove zaposlenih na odeljenjima da bih upoznao ljude koji rade sa nama. To se kasnije pokazalo kao prednost, iako to tada nisam znao. Za vreme moje specijalizacije saznao sam da neke medicinske sestre i službenici imaju iza sebe radni staž od 25 ili 30 godina. Oni su me zahvaljujući svom praktičnom iskustvu sa pacijentima mnogo čemu naučili.

Takođe sam shvatio da su oni upoznati sa pojedinostima vezanim za pacijente koje su meni bile nedostupne. Radeći sa određenim pacijentima, osetili bi promene na njima i njihove potrebe pre nego što bi se one videle. Kada su me jednom prihvatili, ovi često zapostavljeni radnici, diskretno bi mi davali do znanja, na primer, u koga mogu imati poverenja, a u koga ne. Informisali bi me kada bi stvari na odeljenju krenule u pogrešnom pravcu. Često bi neka službenica posle svoje smene pri odlasku kući zastala i rekla: "Usput da vam kažem..." Osoblje nije imalo obvezu da se ikome poverava, ali mnogi od njih razvili su neobičnu osobinu predosećanja problema, posebno kada se radilo o posledicama i komplikacijama posle operacije. Znali su da ću ih saslušati i postupiti prema njihovim saznanjima.

Možda sam takav odnos sa osobljem počeo da razvijam zato što sam na neki način želeo da ispravim ponašanje nekih svojih kolega prema njima. Nisam siguran. Znam da mi je strašno smetalo kada bi neko sa specijalizacije prezreo savet medicinske sestre. Kada je jedan od njih izgrdio kancelarijsku službenicu zbog neke sitnice, osećao sam se neprijatno i pomalo zaštitnički prema žrtvi. U svakom slučaju, zahvaljujući pomoći ovih radnika, postizao sam dobre rezultate i odlično obavljao posao.

JOŠ JEDAN KORAK NAPRED

Danas pokušavam da istaknem ovu misao kada se obraćam mladim ljudima. „U svetu ne postoje bezvredni, kako neki misle”, kažem. „Ako vi budete ljubazni prema takvima, i oni će biti ljubazni prema vama. Ljudi koje srećete na svom putu ka vrhu, isti su kao oni koje srećete na silasku. Osim toga, svaka osoba koju srećete, Božje je dete.”

Iskreno verujem da biti uspešan neurohirurg ne znači biti bolji od drugih. To znači da imam sreću što mi je Bog dao sposobnost da dobro obavljam taj posao. Takođe verujem da talente koje imam treba da upotrebim za dobro drugih.

12

Konačno samostalan

Kada sam prišao medicinskoj sestri na šalteru, nezainteresovano me je pogledala. „Da?“ upitala je, zastajući sa olovkom u ruci. „Po koga ste došli?“ Po tonu njenog glasa odmah sam znao da misli da sam bolničar. Bio sam obučen u zelenu odeću, pa ništa nije ukazivalo na to da sam lekar.

„Ne dolazim po pacijenta.“ Pogledao sam je osmehujući se, svestan da su jedini crnci koje je videla u bolnici bili bolničari. Zašto bi i pomislila nešto drugo? „Ja sam novi stažista.“

„Novi stažista? Ali vi ne možete – mislim – nisam htela...“ mucala je, pokušavajući da se izvini, a da pritom ne izgleda kao da ima predrasude.

„U redu je“, rekao sam ne praveći od toga problem. Radilo se o uobičajenoj greški. „Nov sam ovde, pa niste ni mogli da znate ko sam.“

Kada sam prvi put došao na odeljenje intenzivne nege, obučen u belo (cirkusko odelo, kako smo ga mi stažisti nazivali), jedna sestra obratila mi se rečima: „Vi ste došli po gospodina Džordana?“

„Ne, gospođo, nisam.“

„Da li ste sigurni?“ upitala je i odmah se namrštila. „On je ovde jedini koji je danas predviđen za respiratornu terapiju.“ Kada sam se približio, na mojoj kartici mogla je pročitati moje ime i ispod njega reč „stažista“.

„Oh, jako mi je žao“, rekla je i mogu reći da joj je zaista bilo žao.

Iako to nisam učinio, želeo sam da joj kažem: „Sve je u redu, jer razumem da većina postupa prema ranije stečenom iskustvu. Nikada niste sreli crnog stažistu, pa ste pretpostavili da mogu da budem samo ona vrsta muškaraca koje ste videli obučene u belo, a to su respiratorni terapeuti.” Samo sam se nasmešio i izišao.

Bilo je neizbežno da neki pacijenti belci nisu želeli crnog lekara, pa su se žalili doktoru Longu. Jedna žena je rekla: „Oprostite, ali ne želim da lekar crnac preuzme moj slučaj.” Doktor Long imao je standardni odgovor koji je izgovorio mirno i odlučno. „Tamo su vrata. Možete otći ako želite. Međutim, ako ostanete, vaš slučaj će preuzeti doktor Karson.”

U to vreme nisam znao da pojedini ljudi imaju takve zahteve. Doktor Long mi je tek mnogo kasnije, smejući se, ispričao o predrasudama nekih pacijenata. Međutim, u njegovom glasu nije bilo humora kada je iznosio svoje mišljenje. Bio je odlučan u stavu da ne popusti predrasudama zbog boje kože ili etničkog porekla.

Naravno, znao sam kako su se neki osećali. Bio bih prilično neosetljiv kada to ne bih znao. Način na koji su se ponašali, njihova hladnoća, čak i ako ništa nisu govorili, otkrivali su njihova osećanja. Međutim, bio sam svestan da su to pojedinci koji govore u svoje ime, i da ne predstavljaju sve belce. Bez obzira na to kakva su bila osećanja nekog bolesnika, čim bi rekao svoje mišljenje, znao je da će ga doktor Long odmah otpustiti ako još nešto prokomentariše. Koliko mi je poznato, niko od pacijenata nikada nije otišao.

Iskreno kažem da nisam osećao neki poseban pritisak. Kada bih naišao na predrasude, činilo mi se da čujem majčin glas kako mi govori: „Neki ljudi su neuki, pa bi trebalo da ih poučiš.” Jedini pritisak koji sam osećao za vreme stažiranja i u godinama koje su sledile, bila je obveza, koju sam sam sebi zadao, da budem uzor crnačkoj omladini. Ovi mladi ljudi treba da znaju da je način na koji mogu izbeći neprijatne situacije u kojima se nađu, u njihovim rukama. Ne mogu da očekuju da će to za njih učiniti neko drugi. Možda ja

ne mogu učiniti puno, ali živi sam primer čoveka koji je uspeo, a potekao je, kako to danas kažemo, iz nepovoljne sredine. U suštini nisam drukčiji od većine njih.

Kada razmišljam o crnačkoj omladini, takođe želim da kažem kako verujem da će se mnogi ozbiljni rasni problemi rešiti kada mi, koji pripadamo manjinama, stanemo na sopstvene noge i ne budemo tražili da nas neko drugi spasava iz situacije u kojoj se nalazimo. Kultura u kojoj živimo ističe da je važno biti broj jedan. Ako ne prihvatimo ovakav vrednosni sistem po kome je pojedinac usmeren sam na sebe, možemo težiti najboljem i ispružiti ruku da pomognemo drugima.

Vidim zrak nade. Na primer, primetio sam da su Vijetnamci, kada su došli u Sjedinjene Američke Države, često nailazili na predrasude svih ostalih: belaca, crnaca i latinoamerikanaca. Međutim, Vijetnamci nisu tražili milostinju; često su prihvatili najteže i najgore ponuđene poslove. Čak se ni visokoobrazovani ljudi među njima nisu ustručavali da čiste podove, ako se plaćalo.

Danas su mnogi od njih vlasnici nekretnina i preduzetnici. To je vest koju pokušavam da prenesem toj omladini. Ovde su iste prilike, ali ne možemo početi kao potpredsednici neke kompanije. Čak i kada bismo dobili takvo mesto, to nam ne bi koristilo, jer ne bismo znali kako da obavimo posao. Bolje je početi tamo gde možemo da se uklopimo i onda se polako penjati.

* * *

Moja priča ne bi bila potpuna kada ne bih dodao da sam tokom te godine stažiranja, za vreme rada na opštoj hirurgiji, došao u sukob sa jednim od glavnih lekara na specijalizaciji, Tomijem iz Džordžije. Čini mi se da nije mogao da podnese da na Džon Hopkinsu stažira crni lekar. Nikada mi ništa u vezi sa tim nije rekao, ali je stalno dobacivao zajedljive primedbe na moj račun prekidajući me u govoru i ignorišući me; ponekad je bio otvoreno grub.

Jednom prilikom tinjajući sukob se rasplamsao kada sam upitao: „Zašto treba da vadimo krv ovom pacijentu? Već imamo...”

„Zato jer sam ja tako rekao”, zagrmio je.

Učinio sam šta je tražio.

Nekoliko puta tog dana, kada bih nešto pitao, posebno ako bih počeo sa „zašto”, on bi odbrusio istim rečima.

Kasno poslepodne dogodilo se nešto što nije imalo nikakve veze sa mnom, ali on je bio ljut i ja sam iz iskustva znao da će takav biti dosta dugo. Okrenuo se prema meni i, kako je to često činio, počeo da govori: „Ja sam inače simpatičan momak, ali...” Nije trebalo dugo da shvatim da se te reči suprote slici simpatičnog momka.

Ovaj put se otvoreno okomio na mene. „Stvarno misliš da si neko samo zato što si tako rano primljen na neurološko odeljenje? Svi govore da si neverovatan, ali ja mislim da ne vrediš ništa. Ustvari, mislim da si grozan. I hoću da znaš, Karzone, da mogu da te izbacim sa neurohirurgije kad god mi to padne na pamet.” Tako se istresao nekoliko minuta.

Ja sam samo gledao u njega i ćutao. Kada je konačno zastao, upitao sam najhladnije što sam mogao: „Da li ste završili?”

„Jesam!”

„Dobro”, mirno sam odgovorio.

I to je sve što sam rekao, sve što je bilo potrebno i on je prestao. Nikada mi nije naudio, a njegov me uticaj uopšte nije zabrinjavao. Iako je bio jedan od glavnih, znao sam da odluke donose vođe odeljenja. Čvrsto sam odlučio ne dopustim da me izazove, jer bih mu tada pružio priliku da mi se osveti. Umesto toga obavljao sam svoje dužnosti temeljno i savesno. Niko drugi nikada se nije požalio na mene, pa nisam bio preterano zabrinut zbog onoga što je rekao.

Na odeljenju opšte hirurgije sreo sam nekoliko uobraženih hirurga. To mi je smetalo i zato sam želeo što pre da odem sa tog odeljenja.

Kada sam prešao na neurohirurgiju, bilo je sasvim drukčije. Doktor Donlin Long, načelnik neurohirurškog odeljenja na Hopkinsu od

1973. godine, bio je najsimpatičniji čovek na svetu. Ako iko ima pravo da se pravi važan, to bi trebalo da bude on, koji zna sve i poznaje svakoga, a u tehničkom smislu jedan je od najboljih (ako ne i najbolji) na svetu. A ipak, uvek je imao vremena za ljude i prema svima se ponašao ljubazno. Od samog početka, iako sam bio stažista, znao sam da od njega mogu dobiti odgovore na svoja pitanja.

Bio je visok i srednje građe. U vreme kada sam počeo da stažiram bio je prosed. Danas je skoro sasvim sed. Glas mu je dubok i ljudi ga ovde na Hopkinsu uvek imitiraju. Njemu je to poznato, pa se šali na svoj račun, jer je sklon šali. Taj čovek postao je moj mentor.

Divio sam mu se od trenutka kada smo se upoznali. Uostalom, 1977. godine, kada sam došao na Hopkins, bilo je samo nekoliko crnaca i nijedan redovni profesor. Jedan od glavnih lekara na specijalizaciji na kardiohirurgiji bio je crnac Livaj Watkins, a ja sam bio jedan od dvojice stažista crnaca na opštoj hirurgiji; drugi je bio Martin Goins, koji je takođe studirao na Jexlu.⁸

Mnogi stažiraju na opštoj hirurgiji, a malo njih na neurohirurgiji. Prođe i nekoliko godina, a da niko iz programa opšte hirurgije na Hopkinsu ne pređe na neurohirurgiju. Pred kraj staža, petorica od tridesetorice iz naše grupe pokazali su zanimanje da pređu na neurohirurgiju. Naravno, bilo je još 125 ljudi iz drugih gradova koji su konkurisali za to mesto. Te godine Hopkins je imao samo jedno slobodno mesto na neurohirurgiji.

* * *

Posle jedne godine staža preda mnom je bilo još šest godina specijalizacije – jedna godina opšte hirurgije i pet godina neurohirurgije. Od mene se očekivalo da provedem dve godine na opštoj hirurgiji, jer sam se prijavio za neurohirurgiju, ali ja to nisam želeo. Nisam voleo opštu hirurgiju, a i želeo sam da odem sa tog odeljenja. Opšta

8 Danas je Martin Goins otorinolaringolog i šef odeljenja u bolnici Sinaj u Baltimoru.

hirurgija mi se nije sviđala, pa sam bio spreman da se odrekнем mesta na neurohirurškom odeljenju Hopkinsa, i da odem bilo gde ako me prime posle te jedne godine.

Imao sam izuzetno dobre preporuke sa svih odeljenja koje sam prošao kao stažista. Završavao sam svoj jednomesečni staž na neurohirurgiji i upravo sam se spremao da pišem drugim fakultetima.

U međuvremenu doktor Long me je pozvao u svoju kancelariju. „Ben,” počeo je, „kao stažista obavili ste izuzetno dobar posao.” „Hvala vam”, odgovorio sam. Bilo mi je drago da čujem ove reči.

„Dakle, Ben, primetili smo da ste radili izuzetno dobro za vreme staža na našem odeljenju. Svi hirurzi vrlo su se pohvalno izrazili o vašem radu.”

Uprkos tome što sam pokušao da ostanem miran, znam da sam se široko osmehivao.

„Tako je to”, rekao je i malo se nagnuo napred. „Voleli bismo da već sledeće godine pređete na naše neurohirurško odeljenje, umesto da još godinu dana radite na opštoj hirurgiji.”

„Hvala vam”, rekao sam osećajući da mi nedostaju reči. Njegova ponuda bila je jasan odgovor na moje molitve.

* * *

Od 1978. pa sve do 1982. godine, bio sam na specijalizaciji u Džon Hopkinsu. Godine 1981. bio sam u bolnici Baltimor Siti (danas Francis Scott Key Medical Center) u vlasništvu Džon Hopkinsa kao stariji specijalizant.

Jedan događaj koji se desio u Baltimor Sitiju ostaće mi u trajnom sećanju. Hitna pomoć dovezla je čoveka koji je bejzbol palicom dobio više udaraca po glavi. U to vreme u Bostonu se održavao kongres Američkog udruženja neurohirurga (American Association of Neurological Surgeons). Većina profesora bila je na tom kongresu, uključujući i direktora bolnice Baltimor Siti. Član nastavnčkog osoblja sa Džon Hopkinsa trebalo je da vodi računa o svim bolnicama.

Stanje pacijenta koji je bio u komi naglo se pogoršavalo. Naravno, bio sam jako zabrinut, svestan da treba nešto preduzeti, a ja nisam bio dovoljno iskusan. Uprkos brojnim telefonskim pozivima, nisam uspeo da pronađem dežurnog lekara. Sa svakim pozivom moja zabrinutost je rasla. Konačno, shvatio sam da će čovek umreti ako nešto ne učinim – a to nešto značilo je lobektomiju⁹ – zahvat koji nikada ranije nisam obavio.

Šta da radim? Počeo sam da razmišljam o različitim preprekama kao što su medicinsko-pravne komplikacije ako pacijenta prevezem u operacionu salu bez nadzora dežurnog hirurga. (Bilo je protivzakonito izvesti takvu operaciju bez prisutnosti dežurnog hirurga.)

Šta će se dogoditi ako se upustim u to i počne krvarenje koje neću moći da zaustavim, pomislio sam. Ili ako naiđem na neki problem koji neću znati da rešim? Ako nešto krene naopako, drugi će kritikovati moj postupak i pitati: „Zašto ste to učinili?“

A onda sam pomislio: Šta će se dogoditi ako ne počnem odmah? Odgovor je bio očigledan: čovek će umreti.

Asistent lekara, Ed Rozenkvist, koji je bio dežuran, znao je šta proživljavam. Rekao je samo jednu reč: „Počnite.“ „U pravu ste“, odgovorio sam. Kada sam se konačno odlučio, preplavio me je mir. Moraću da obavim operaciju i to ću učiniti najbolje što mogu.

Trudeći se da mi glas odaje samopouzdanje i stručnost, obratio sam se glavnoj sestri: „Prebacite pacijenta u operacionu salu.“

Ed i ja smo se pripremili za operaciju. Kada je operacija počela, bio sam savršeno miran. Otvorio sam glavu tog čoveka i uklonio prednji i slepoočni režanj na desnoj strani, jer su brzo oticali. Bila je to ozbiljna operacija. Možda se pitate kako čovek može da živi bez tih delova mozga. Jednostavno, bez njih se može. Nismo imali problema za vreme operacije. Čovek je nekoliko sati kasnije došao sebi i neurološki se sasvim normalno ponašao, bez ikakvih problema.

9 Lobektomija znači uklanjanje frontalnog režnja, za razliku od lobotomije koja podrazumeva samo presecanje nekih vlakana.

Pa ipak, ovaj događaj izazvao je u meni veliku zabrinutost. Nekoliko dana posle operacije progonila me je misao da li je moglo biti problema. Moglo je doći do niza komplikacija, a mogao sam biti i ukoren zbog toga što sam izveo operaciju. Na kraju je ispalo tako da niko nije rekao ništa loše. Svi su znali da bi čovek umro da ga nisam odmah operisao.

* * *

Posebno lepi trenuci za vreme specijalizacije bila su istraživanja koja sam sprovodio u petoj godini. Dugo vremena kod mene je raslo zanimanje za područje tumora na mozgu i neuroonkologiju. Iako sam želeo da se bavim ovom vrstom istraživanja, nismo imali prave životinje u koje bismo mogli da usadimo moždane tumore. Istraživači su odavno ustanovili da, tek pošto dobiju pouzdane rezultate na malim životinjama, svoje nalaze mogu usmeriti na traženje načina lečenja kako bi na kraju mogli da pomognu ljudima koji pate. To je jedan od najplodnijih oblika istraživanja u svrhu nalaženja leka za naše bolesti.

Istraživači su mnogo postigli koristeći se miševima, majmunima i psima, ali su se suočili i sa problemima. Psi su davali nedosledne rezultate, majmuni su bili previše skupi, glodari (pacovi i miševi) bili su jeftini, ali tako mali da na njima nismo mogli da vršimo operacije. Ni slike na CT¹⁰ i MRI¹¹ uređajima nisu bile dobre.

10 CT (kompjuterizovana tomografija) je metoda rendgenskog snimanja koja omogućava snimanje u slojevima.

11 Magnetna rezonanca (MRI) je tehnika snimanja koja ne koristi rendgenske zrake, već magnetno polje koje budi protone. Otpuštanjem energije stvara se slika na ekranu računara. MRI daje jasnu sliku različitih čestica, jer se njihovi momenti vraćaju različitom brzinom iz pobuđenog stanja u normalno. Postoji razlika u stepenu pobuđenosti protona u vodi od onih u kostima, mišićima ili krvi. Protoni šalju različite signale koje računar pretvara u sliku.

Da bih ostvario željeno istraživanje, morao sam da rešim tri problema:

- (1) moram imati na raspolaganju dovoljno jeftine uzorke,
- (2) moram naći jedana koji bi bio pouzdan, i
- (3) moram naći dovoljno veliki uzorak koji će moći da se snimi

i na kom je moguće operisati.

Moj cilj bio je da radim sa istom vrstom životinja i da to učinim osnovom za naše razvojno istraživanje o moždanim tumorima. Više onkologa i istraživača, koji su ranije ustanovili funkcionalne modele, savetovalo me je: „Ben, ako počneš da istražuješ moždane tumore, očekuj da ćeš najmanje dve godine provesti u laboratoriji.”

Kada sam počeo sa projektom, bio sam spreman da radim i duže. Ali koju životinju da izaberem? Iako sam u prvo vreme radio na pacovima, oni su ustvari bili premali za ono što smo mi želeli. A, pri tome, ja lično mrzim pacove. Možda su potakli previše uspomena na moj život u stambenoj četvrti Bostona. Ubrzo sam shvatio da pacovi nisu kvalitetni za dobro istraživanje, pa sam počeo da tražim neku drugu životinju.

Za vreme sledećih nekoliko sedmica razgovarao sam sa velikim brojem ljudi. Jedna od zadivljujućih činjenica na Džon Hopkinsu jeste to što ima stručnjake koji praktično znaju sve što se tiče njihovog područja. Počeo sam da obilazim istraživače pitajući: „Koju vrstu životinja koristite za eksperimente? Da li ste razmišljali o nekoj drugoj vrsti?”

Posle mnogo ispitivanja i posmatranja došao sam na ideju da bih mogao da pokušam sa belim novozelandskim kunićima. Oni su savršeno ispunjavali sva tri moja uslova.

Na Hopkinsu su me uputili na istraživanje doktora Džima Andersona koji je koristio novozelandskem bele kuniće.

Bio sam oduševljen ušavši u laboratoriju u Bejlok Bildingu. Tu je bila velika prostorija sa rendgenom, hirurškim stolom, frižiderom, inkubatorom i dubokom sudoperom. U jednom manjem delu na-

lazili su se anestetici. Predstavio sam se doktoru Andersonu i rekao: „Čuo sam da radite sa kunićima.”

„Da”, odgovorio je i upoznao me sa rezultatima koje je upravo dobio radeći sa jednom supstancom koju je nazvao V X2, a koja izaziva tumore na jetri i bubrezima. Već duže vreme njegovo istraživanje davalo je dosledne rezultate.

„Džim, tražim modele za istraživanje tumora mozga, pa sam mislio da li bi bilo dobro upotrebiti kuniće. Zna li za neki tumor koji bi mogao da raste na mozgu kunića?”

„Hm”, rekao je glasno razmišljajući. „V X2 bi mogao da raste na mozgu.”

Neko vreme smo razgovarali, a onda sam upitao: „Stvarno mislite da bi V X2 mogao da deluje?”

„Ne vidim razlog zašto ne bi. Ako raste na drugim organima, dosta su veliki izgledi da bi mogao da raste i na mozgu.” Zastao je i dodao: „Ako želite, pokušajte.”

„Pristajem.”

Džim Anderson mi je dosta pomogao u istraživanju. Prvo smo pokušali sa mehaničkim odvajanjem, odnosno uprebili smo male rešetke kojima smo strugali tumor, kao kad rendamo sir. Međutim, tumor se nije razvio. Onda smo deliće tumora usadili u mozak kunića. Ovog puta su rasli.

Da bih napravio takozvani test preživljavanja, posetio sam doktora Majkla Kolvina, biohemičara u onkološkoj laboratoriji, koji me je uputio svom kolegi doktoru Džonu Hiltonu.

Hilton je predložio da upotrebimo enzime da bismo razgradili vezivno tkivo i ostavili nedirnute ćelije tumora. Pošto smo više sedmica pokušavali sa različitim kombinacijama enzima, Hilton je na kraju našao pravu kombinaciju. Uskoro smo imali visok procenat preživljavanja – skoro 100% ćelija je preživelo.

Odatle smo uzimali ćelije u količinama koje su nam bile potrebne. Poboljšavajući izvođenje samog eksperimenta, razvili smo i po-

seban način upotrebe igle za njihovo unošenje u mozak. Ubrzo su počeli da se razvijaju skoro svi tumori koje smo ubacivali u mozak kunića. Svi kunići uginuli su od moždanog tumora u istom vremenskom periodu, negde između dvanaestog i četrnaestog dana, skoro kao satni mehanizam.

Kada istraživači dobiju takav dokaz, mogu da počnu sa istraživanjem rasta moždanih tumora. Mogli smo da napravimo CT-snimke i bili smo oduševljeni kada smo videli tumore. Magnetna rezonanca (MRI), koja je razvijena u Nemačkoj, bila je nova tehnologija koja se upravo u to vreme pojavila, pa nam nije bila dostupna.

Džim Anderson uzeo je nekoliko kunića i odneo ih u Nemačku, snimio ih pomoću magnetne rezonance i na snimcima našao tumor. I ja bih rado otišao sa njim, ali nisam imao novac za put.

Onda smo 1982. godine, dobili PET skener¹². Hopkins je bio jedno od prvih mesta koje ga je imalo. Prve slike koje smo napravili, napravili smo na kunićima koji su болоvali od moždanih tumora. Ovo istraživanje dobilo je veliki publicitet u medicinskim časopisima. Čak i danas mnogi stručnjaci na Džon Hopkinsu i drugim mestima primjenjuju naš model za istraživanje moždanih tumora.

Za ovakvo istraživanje potrebne su godine rada, ali ja sam imao veliku podršku kolega sa Hopkinsa, pa je ovaj model bio gotov za 6 meseci.

Za ovaj istraživački rad dobio sam Nagradu za specijalizaciju godine (Resident of the Year Award). To je takođe značilo da umesto dvogodišnjeg boravka u laboratoriji mogu da nastavim sa specijalizacijom posle samo godinu dana.

Ta godina počela je sa malim uzbuđenjem. Bio je to dug, ponekad težak put. Mnogi sati odvojenosti od Kendi, učenje, pacijenti,

12 PET (Positron Emission Tomography) koristi radioaktivne materije koje ćelije mogu da metabolizuju i šalje signale koji mogu da se detektuju i pretvore u sliku. Dok se kod magnetne rezonance koriste elektronski signali, PET koristi radioaktivne signale i pretvara ih u sliku.

medicinske krize, zatim opet učenje, pacijenti... bio sam spreman da uzmem hirurške instrumente i naučim kako da izvedem osetljive zahvate na brz, delotvoran način. Na primer, naučio sam kako da izvadim moždani tumor i podvežem aneurizmu. Različite aneurizme zahtevaju štipaljke različitih veličina koje često treba postaviti pod čudnim uglom. Vežbao sam ovaj postupak dok mi nije prešao u naviku, dok moje oči i instinkt nisu mogli trenutno da procene koju vrstu štipaljke moram da upotrebim.

Naučio sam da obavljam korekcije deformiteta kostiju i mekih tkiva i operišem karlicu. Naučio sam da držim bušilicu koju pokreće kompresovani vazduh, da je odmerim u ruci, isprobam i režem kost na udaljenosti od samo nekoliko milimetara od živca i moždanog tkiva.

Naučio sam da operišem da bih sprečio epileptične napade. Naučio sam da radim blizu moždanog stabla. Za vreme intenzivnog rada te godine, kao glavni specijalizant stekao sam posebnu spretnost koja je hirurške instrumente u mojim rukama i pod mojom kontrolom pretvorila u isceljenje.

A onda sam završio specijalizaciju. Moglo je da počne novo poglavlje mog života koga, kako to često biva pred događaje koji menjaju život, nisam bio svestan. Ideja koja se pojavila izgledala je u prvi mah neostvariva.

13

Posebna godina

Brajantu Stouksu nisam rekao pravi razlog. Smatrao sam da ga on zna, iako ništa otvoreno nisam rekao. Umesto toga odgovorio sam: „Izgleda da je to dobro mesto.”

Drugom prilikom rekao sam: „Ko zna? Možda jednog dana.”

„To je pravo mesto za tebe”, bio je uporan.

Svaki put kada bi to spomenuo, našao bih još jedan izgovor, iako sam razmišljao o onome što je rekao. Jedna stvar me je posebno privlačila. „Tamo ćeš za godinu dana steći toliko iskustva u neurohirurgiji, koliko bi ga negde drugde stekao za pet godina.”

Bilo mi je neobično što je Brajant Stouks tako uporan sa tim predlogom, ali bio je. Iako je bio stariji neurohirurg, a u Sjedinjene Američke Države je došao iz Perta u Australiji, Brajant i ja smo se od početka dobro slagali. Često bi znao da kaže: „Treba da odeš u Australiju u našu univerzitetsku bolnicu.”

Pokušao sam da ga na razne načine odvratim od te teme. „Hvala, ali mislim da me to ne zanima.” Drugom prilikom bih rekao: „Sigurno se šališ. Australija je na drugoj strani sveta. Počneš da bušiš u Baltimoru, a iziđeš u Australiji.”

On bi se nasmejao i odgovorio: „Ili možeš da poletiš i za dvadeset sati budeš tamo.”

Pokušao sam sa šalom. „Ako si ti tamo, kome bih ja ili bilo ko drugi bio potreban?”

Međutim, jedno me je ozbiljno zabrinjavalo, što, naravno, nisam spomenuo: naime, godinama sam slušao kako je, po pitanju aparthejda, Australija gora od Južne Afrike. Nisam mogao da odem tamo, jer sam bio crnac, a njihova parola je bila „samo belci”. Zar on ne shvata da sam crnac?

Odbacio sam ovu ideju. Osim rasnog problema, iz svoje perspektive nisam video da bi mi godinu dana specijalizacije u Australiji mogla bilo kako pomoći u napredovanju, iako bi boravak u toj zemlji sigurno bio zanimljiv.

Da Brajant nije bio toliko uporan, ne bih više o tome razmišljao. Ustvari svaki put kada bismo razgovarali, on bi kao usput primetio: „Znaš, zavolećeš Australiju.”

Ja sam imao druge planove, jer mi je doktor Long, šef neurohirurgije i moj mentor, već rekao da posle specijalizacije mogu da ostanem na fakultetu u Džon Hopkinsu. To što je dodao: „Bilo bi mi drago da vas imam”, sve mi je to učinilo još privlačnijim. Nisam mogao da zamislim ništa uzbudljivije nego da ostanem na Hopkinsu, gde su se vršila tolika istraživanja. Za mene je Baltimor postao središte svemira.

Međutim, koliko god to čudno izgledalo, iako sam isključio Australiju, ta misao me je stalno kopkala. Činilo mi se kao da sam neko vreme, gde god išao, sretao nekog ko bi sa onim posebnim australijskim naglaskom rekao: „Dobar dan, kolega, kako ste?”

Kada bih upalio televizor, naišao bih na reklame koje su pozivale: „Dođite u Australiju i posetite zemlju koala.” I PBS je reklamirao posebnu emisiju o toj zemlji na drugoj strani sveta.

Konačno sam upitao Kendi: „Šta se to događa? Da li Bog želi nešto da nam kaže?”

„Ne znam,” odgovorila je, „ali možda bi trebalo malo razmisliti o Australiji.”

Odmah sam pomislio na gomilu problema, a glavni je bila parola „samo belci”. Zamolio sam Kendi da ode u biblioteku i pozajmi knjige o Australiji, da bismo je malo bolje upoznali.

Sledećeg dana Kendi me je nazvala: „Našla sam o Australiji nešto što bi trebalo da znaš.” Njen glas otkrivao je neuobičajeno uzbuđenje, pa sam zatražio da mi odmah kaže o čemu se radi. „Politika ‘samo belci’ koja ti je smetala, je prošlost. Taj zakon ukinut je 1968. godine.”

Zastao sam. Šta se to događa? „Možda bi trebalo ozbiljno da razmislimo o tom pozivu”, rekao sam joj. „Možda ipak treba da odemo u Australiju.”

Što smo više čitali, ta ideja nam se više sviđala. Nije trebalo dugo da postanemo potpuno zaokupljeni njome. Zatim smo o tome porazgovarali sa prijateljima. Osim nekoliko izuzetaka, naši dobronamerni prijatelji su pokušali da nas obeshrabre. Jedan je upitao: „Zašto želite da odete na takvo mesto?” Drugi je rekao: „Ne odlučujte se na to. Vratićete se za sedmicu-dve.”

„Pa nećeš valjda sve to da natovariš Kendi?” pitao je treći. „Ni ovde joj nije lako, a tamo dole biće joj još teže.”

Nisam mogao, a da se ne nasmejem tim rečima. Njegova briga nas je veselila – i pomalo brinula. Kendi je bila u drugom stanju i bilo je nerazumno da u to vreme leti na drugi kraj sveta. Problem je bio u tome što je Kendi 1981. godine, dok sam bio glavni specijalizant, zatrudnela i nosila blizance. Na nesreću, u petom mesecu trudnoće je pobacila. A sada je opet bila trudna. Zbog onog prvog iskustva, njen lekar joj je odredio mirovanje od četvrtog meseca trudnoće. Kendi je napustila posao i ozbiljno se posvetila sebi.

Kada bi se postavilo pitanje njenog stanja, Kendi bi svaki put smejući se odlučno rekla: „Znate, i u Australiji imaju sposobne lekare.”

Naši prijatelji to nisu znali, ali mi smo već odlučili da odemo, iako toga ni sami nismo bili svesni. Obavili smo formalnosti i poslali molbu za prijem u najveću obrazovnu ustanovu u zapadnoj Australiji i njihov jedini centar za neurohirurgiju. (medicinski centar Sir Charles Gardiner Hospital of Queen Elizabeth II) Odgovor

je stigao za dve sedmice. Primili su me. „Mislim da nam je ovo odgovor”, rekao sam Kendi. Ona je bila više uzbuđena odlaskom nego ja. Odlučili smo da otputujemo u junu 1983. godine, i tako sprovedemo svoju nameru.

Odlučnost nam je zaista bila potrebna, jer nam je bio potreban svaki dinar za putne karate u jednom smeru. Nećemo moći da se vratimo ni ako nam se ne bude sviđalo. Radiću godinu dana kao senior registrar.¹³

Savetnik se postaje posle smrti prethodnika, jer država ima tačno propisan broj ljudi za taj položaj. Iako u zapadnoj Australiji postoje samo četiri savetnika, oni su izuzetno dobri i spadaju među najtalentovanije hirurge koje sam ikada sreo. Svaki ima svoju užu specijalnost. Puno toga sam naučio od njih i oni su mi pomogli u razvijanju mojih sposobnosti kao neurohirurga.

Bilo je nekoliko razloga koji su ovaj korak činili privlačnim; jedan od njih bio je novac. U Australiji ću biti dobro plaćen – mnogo više nego što sam ikada do tada zarađivao – 65.000 australijskih dolara godišnje.¹⁴

A nama je novac bio i te kako potreban.

Iako je rasni problem bio rešen, Kendi i ja leteli smo sa strepnjom prema Pertu. Nismo znali kako će nas primiti. Naša zabrinu-

13 Senior registrar u Americi ne postoji. Taj položaj je nešto između glavnog specijaliste i mlađeg asistenta na fakultetu. On radi pod nadzorom savetnika. Po uzoru na britanske medicinske fakultete, Australija ima savetnike i oni su glavni. U ovom sistemu lekar dugo ostaje stariji specijalista.

14 Plata je bila vrlo primamljiva jer nisam morao da plaćam osiguranje. U Australiji ono iznosi samo 200 dolara za godinu. Poznajem dosta vrhunskih stručnjaka u Americi koji godišnje plaćaju 100.000 do 200.000 dolara. Takvu razliku uzrokuje činjenica što se u Australiji vodi malo sudskih sporova protiv lekara. Australijski zakon zabranjuje advokatima da preuzmu slučajeve u kojima je do greške došlo sasvim slučajno. Onaj ko želi da podigne tužbu, sam mora da snosi troškove. Zbog toga se sudski sporovi vode samo u slučajevima kada su lekari učinili drastičnu grešku.

tost bila je logična s obzirom na to da kao nepoznati hirurg dolazim u novu bolnicu. Uprkos njenim ohrabrujućim rečima, Kendi je bila u drugom stanju i nismo mogli da se oslobodimo misli da se mogu pojaviti problemi.

Međutim, Australijanci su nas toplo dočekali. S obzirom na to da smo bili povezani sa Adventističkom crkvom, otvorila su nam se mnoga vrata. Naše prve subote u Australiji otišli smo u crkvu i pre početka bogosluženja upoznali smo se sa pastorom i nekolicinom vernika. Za vreme bogosluženja pastor je izjavio: „Sa nama je danas jedna porodica iz Sjedinjenih Američkih Država. Biće kod nas godinu dana.” Zatim je predstavio Kendi i mene i pozvao vernike da nam poželev dobrodošlicu.

Oni su to stvarno i učinili. Kada je bogoslužjenje završeno, svi su nas okružili. Kada su primetili da je moja supruga u drugom stanju, mnoge žene su upitale: „Šta vam je potrebno?” Mi nismo sa sobom poneli ništa za bebu, jer nam je prtljag bio ograničen. Ovi divni ljudi počeli su da donose kadice, pokrivače, dečja kolica i pelene. Stalno su nas pozivali na ručak.

Ljudi u bolnici nisu mogli da shvate kako smo za samo dve sedmice upoznali toliko ljudi i stalno dobijali pozive.

Jedan od mojih kolega, koji je u Australiji bio pet meseci, upitao me je: „Šta radite večeras?”

Objasnio sam da smo pozvani na večeru kod jedne porodice. Kolega je znao da nas je samo nekoliko dana ranije jedna druga porodica povela na izlet van Perta.

„Kako to da poznajete toliko ljudi?” upitao je. „Ovde ste tek dve sedmice. Meni su bili potrebni meseci da upoznam toliko ljudi.”

„Mi pripadamo velikoj porodici”, rekao sam.

„Hoćete da kažete da u Australiji imate rođake?”

„Tako nekako.” Nasmehio sam se i objasnio: „U crkvi se svi smatramo delom Božje porodice. To znači da ljude koje srećemo u crkvi u koju dolazimo na bogoslužjenje smatramo braćom i sestrama

– delom svoje porodice. Ljudi iz crkve ponašaju se prema nama kao prema članovima porodice, što i jesmo.”

Kolega nikada nije čuo za tako nešto.

Onog trenutka kada smo stigli, zavoleo sam Australiju. Ne samo ljude, već zemlju i atmosferu. Budući da su me zaposlili kao specijalistu, to je značilo da ću dobijati najveći broj slučajeva. Ova odgovornost podstakla je u meni još veću zahvalnost za mogućnost da boravim u ovoj zemlji na drugom kraju sveta. Čak se i Kendi uključila u australijski život kao prva violinistkinja u Simfonijskom orkestru Nidlend i kao pevačica u jednoj profesionalnoj grupi.

Posle mesec dana pojavio se zaista težak slučaj i promenio tok mog rada u Pertu. Stariji savetnik pregledao je jednu mladu ženu i dijagnostikovao tumor koji raste na lobanji (neurom nervusa akustikusa). Takav tumor dovodi do gluvoće i lenjosti mišića lica, što na kraju izaziva paralizu. Ta žena je uz sve to trpela česte i strahovite glavobolje.

Tumor je bio toliko veliki da je savetnik rekao ženi da neće moći da sačuva nijedan kranijalni živac ako se odluči na operaciju.

Pošto sam čuo dijagnozu, upitao sam ga: „Da li biste pristali da pokušam da operišem mikroskopskom tehnikom? Ako uspe, možda bih mogao da sačuvam nerve.”

„U svakom slučaju vredi pokušati.”

Mada su njegove reči bile ugladene, osetio sam njihovo pravo značenje. Znao sam da je ustvari rekao: „Samo pokušaj, oholi i nerazumni žutokljunče, pa ćeš videti šta je neuspeh.” Nisam mogao da mu zamerim.

Operacija je trajala punih deset sati bez odmora. Naravno, kada sam završio bio sam potpuno iscrpljen, ali i ponosan. Uklonio sam tumor u celini i sačuvao kranijalne nerve. Stariji savetnik rekao je ženi da će se verovatno potpuno oporaviti.

Ubrzo posle operavka ova žena je zatrudnela. Kada se beba rodila, ona joj je iz zahvalnosti dala ime ovog savetnika misleći da joj je on izvadio tumor i sačuvao nerve. Nije znala da sam ja obavio ovaj osetljivi zahvat. Tako se to, ustvari, radi. U Australiji specijalista radi pod nadzorom savetnika i on, kao glavni čovek, dobija pohvalu za uspešno izvedenu operaciju, bez obzira na to ko je obavlja.

Međutim, zaposleni su znali istinu.

Posle ove operacije drugi lekari iznenada su pokazivali veliko poštovanje prema meni. S vremena na vreme neko od njih bi mi prišao i upitao: „Karson, da li biste mogli obaviti ovu operaciju za mene?”

Željan da učim i steknem što više iskustva, ne sećam se da sam ikad odbio neki slučaj – čime sam poneo zaista veliki teret, daleko veći nego što je to bilo normalno. Posle manje od dva meseca, dva ili čak tri puta dnevno otvarao sam ljudima glave i uklanjao ugruške krvi (kraniotomija) i lečio aneurizme.

Potrebna je velika fizička izdržljivost da se obave tolike operacije. Hirurzi provode sate na nogama za operacionim stolom. Mogao sam da izdržim ove duge operacije zato što sam u školi doktora Longa naučio njegovu filozofiju i tehniku; ona mi je omogućila da radim satima, a da ne klonem. Pažljivo sam pratio sve što je Long radio i zahvalan sam mu što sam učestvovao u uklanjanju mnogih tumora na mozgu.

Australijski neurohirurzi to nisu znali, ali ja sam operacije na mozgu imao u malom prstu. Iskusni hirurzi davali su mi sve češće slobodne ruke, što nije bilo uobičajeno za mladog specijalistu. Međutim, zato što sam dobro radio i bio željan sticanja novih iskustava, ubrzo sam obavljao jednu operaciju za drugom. Doduše, nije to baš kao na industrijskoj traci, jer je svaki pacijent drukčiji, ali ubrzo sam postao lokalni ekspert u toj oblasti.

Posle nekoliko meseci shvatio sam da imam poseban razlog da zahvalim Bogu što nas je doveo u Australiju. U toj jednoj godini stekao sam toliko hirurškog iskustva da sam snažno razvio svoje spo-

sobnosti i osećao se smirenim i sposobnim za rad na mozgu. Nije trebalo dugo da mi postane jasno zašto sam došao u Australiju. Gde bih drugde imao tako jedinstvenu priliku za toliko operacija neposredno posle specijalizacije?

Operisao sam mnoge teške slučajeve; neki su zaista bili spektakularni. Često sam zahvaljivao Bogu za ovo iskustvo i praksu koju mi je omogućio. Na primer, šef vatrogasne službe u Pertu imao je neverovatno veliki tumor koji je zahvatio sve veće krvne sudove u oblasti prednjeg dela mozga. Morao sam tri puta da ga operišem da bih izvadio tumor. Čovek je proživio teške trenutke, ali se na kraju odlično oporavio.

Još jedan lep trenutak: Kendi je 12. septembra 1983. godine rodila našeg prvog sina, Mareja Nidlends Karsona (Nidlends se zove predgrađe u kom smo živeli).

A onda, pre nego što smo toga postali svesni, Kendi i ja počeli smo da se spremamo za povratak kući. Šta ćemo da radimo? Gde ću se zaposliti? Ubrzo posle našeg povratka u Baltimor, posetio me je šef hirurgije bolnice Provident (Provident Hospital) u Baltimoru.

„Ben, nećete valjda da ostanete u Hopkinsu”, rekao je. „Bolje biste prošli ovde kod nas.”

Bolnica Provident nudila je medicinske usluge crncima. „Niko vam na Hopkinsu neće dati pacijenta”, rekao je. „Pa znate da je ta ustanova ogrezla u rasizam. Završićete uzalud trošeći svoje sposobnosti i karijeru u toj rasističkoj ustanovi i nigde nećete stići.”

Klimnuo sam misleći: Možda je u pravu.

Slušao sam sve što je imao da kaže, ali sam odluku želeo da donesem sam.

„Hvala Vam na vašoj brizi”, rekao sam. „Na Hopkinsu nisam bio svestan predrasuda prema meni, ali možda ste u pravu. Ovako ili onako, moram to sam da iskusim.”

„Možda ćete proći mnoge teške trenutke dok to ne ustanovite”, odgovorio je.

„Možda ste u pravu”, ponovio sam. Laskalo mi je što je želeo da dođem u Provident. Međutim, znao sam da želim da budem u Hopkinsu.

Onda je promenio taktiku. „Ben, nama je ovde veoma potreban neko sa vašim sposobnostima. Zamislite koliko biste dobra mogli da učinite za crnce.”

„Cenim vašu ponudu i zanimanje”, rekao sam. I to je bila istina. Nisam želeo da ga razočaram. Ali nisam imao srca da mu kažem kako želim da pomažem ljudima svih rasa – jednostavno ljudima. Rekao sam mu: „Videćemo šta će se dogoditi u toku sledeće godine. Ako stvari ne budu onakve kako mislim da treba da budu, imaću na umu vašu ponudu.”

Nikada više nismo stupili u kontakt.

Ne znam šta sam očekivao od svog povratka u Džon Hopkins, ali nije bilo ni nalik onome što je predviđao ovaj lekar. Posle samo nekoliko sedmica počeo sam da dobijam puno pacijenata. Ubrzo sam ih imao toliko da nisam znao šta bih sa njima.

Posle povratka u Baltimor u leto 1984. godine, brzo je postalo jasno da su me drugi prihvatili kao sposobnog hirurga. Glavni razlog, zbog koga sam često zahvaljivao Bogu, bio je što sam tokom te jedne godine u Australiji bio blagosloven sa više iskustva nego što ih mnogi lekari steknu u svojoj praksi za ceo život.

Nekoliko meseci posle povratka, šef dečje neurohirurgije otišao je na Univerzitet Braun kao šef hirurgije. U to vreme radio sam većinu neurohirurških operacija na pedijatriji. Doktor Long me je predložio odboru za novog šefa dečje neurohirurgije.¹⁵

15 Moja službena titula bila je asistent na neurohirurgiji, odeljenje dečje neurohirurgije, univerzitetska bolnica Džon Hopkins. (Assistant Professor of Neurological Surgery, Direction, Division of Pediatric Neurosurgery, the Johns Hopkins University and Hospital)

Rekao je odboru da uprkos tome što su mi samo trideset tri godine, imam veliko iskustvo i velike sposobnosti. „Potpuno sam uveren da Ben Karson može da obavlja ovaj posao”, spomenuo mi je kasnije šta im je rekao.

Niko se u toj „rasističkoj ustanovi” nije bunio protiv ovog predloga.

Kada mi je doktor Long saopštio odluku o mom imenovanju, bio sam presrećan. Istovremeno sam osećao veliku zahvalnost i poniznost. Danima sam sebi govorio: Ne mogu da verujem da se to događa. Čini mi se da sam se osećao kao dete koje je upravo doživelo ostvarenje svog sna. Pogledajte me! Ja sam glavni dečji neurohirurg na Džon Hopkinsu, sa trideset tri godine. Pa to nije moguće!

Ni drugi to nisu mogli da veruju. Mnogi roditelji dovodili su teško bolesnu decu na naše pedijatrijsko neurohirurško odeljenje, često prevaljujući dug put. Kada bih ušao u prostoriju, više puta se dogodilo da roditelj podigne glavu i upita: „Kada će doći doktor Karson?”

„On je već ovde”, odgovorio bih. „Ja sam doktor Karson.” Bilo je zanimljivo gledati kako pokušavaju da skariju izraz iznenađenja. Ne znam koliko je iznenađenje bilo vezano uz činjenicu da su pred sobom videli crnca, a koliko što sam bio mlad. Verovatno je bilo i jednog i drugog.

Kada bismo završili sa upoznavanjem, seo bih sa njima i počeo razgovor o problemu njihovog deteta. Kada bih završio sa pregledom, shvatili bi da znam o čemu govorim. Niko nikada nije odustao.

Jednom prilikom, kada je jednoj devojčici trebalo napraviti dnažu likvora, njena baka me je upitala: „Doktore, da li ste nekada radili takav zahvat?”

„Ne, baš i nisam,” rekao sam ozbiljnog lica, „ali znam prilično dobro da čitam. Imam mnoštvo medicinskih knjiga i većinu njih nosim sa sobom u operacionu salu.”

Nasmejala se sama sebi, jer je shvatila koliko je njeno pitanje bilo smešno.

„Ustvari,” šalio sam se, „obavio sam ih najmanje hiljadu. Ponekad po tri stotine sedmično.” Rekao sam to sa osmehom, jer nisam želeo da joj bude neprijatno.

Onda se nasmejala, videći po izrazu mog lica i po tonu glasa da se još uvek šalim.

„Pa,” rekla je, „ako ste to što jeste i nalazite se na ovom položaju, onda mislim da ste jako dobri.”

Nije me uvredila. Znao sam da jako voli svoju unuku, pa je htela da bude sigurna da će joj dete biti u dobrim rukama.

„Izgledate kao da još niste ni krenuli na medicinski fakultet.” Posle nekoliko takvih razgovora toliko sam se navikao na reagovanje ljudi da sam radoznalo iščekivao kakva će biti sledeća reakcija.

Na negativne reakcije češće sam nailazio kod crnih pacijenata, posebno starijih. Nisu mogli da veruju da sam šef dečje neurohirurgije. Ili, ako jesam, smatrali su da sam kupio svoj položaj. Na početku bi me sumnjičavo posmatrali pitajući se da li mi je neko dao položaj u znak podupiranja integracije. U tom slučaju, pretpostavljali su, verovatno ne znam svoj posao. Međutim, posle nekoliko minuta razgovora opustili bi se, a njihov osmeh mi je govorio da su me prihvatili.

Za divno čudo, sa belim pacijentima, čak i sa onima kod kojih sam mogao jasno da primetim netrpeljivost, bilo je lakše izaći na kraj. Osećao sam kako im se misli kovitlaju i na kraju zaključuju: Ovaj momak je sigurno neverovatno sposoban kada je na tom položaju.

Danas se više ne suočavam sa ovim problemom, jer većina pacijenata zna ko sam i kako izgledam i pre nego što dođu u bolnicu. Međutim, bilo je mnogo zanimljivih situacija. Sada je problem sasvim drugačiji. Budući da sam poznat u toj oblasti, previše njih kaže: „Ali operaciju mora da obavi doktor Karson. Ne želimo nikog drugog.” Naravno, moj raspored operacija popunjen je mesecima unapred.

Imam pravo da odbijem pacijente i, naravno, to nekada moram da učinim. Potrebno je povremeno reći ne, jer, naravno, ne mogu

da obavim sve operacije. Osim toga, smatram da je potrebno ponuditi drugim lekarima da operšu. Ja ne bih nikada stekao spretnost koju danas imam da drugi hirurzi nisu bili spremni da mi prepuste zanimljive i izazovne slučajeve.

Te godine kada sam na Džon Hopkinsu izabran za šefa dečje hirurgije, suočio sam se sa jednom od najizazovnijih operacija u svom životu. Devojčica se zvala Maranda i nisam bio svestan kakav će uticaj ona imati na moju karijeru. Rezultati njenog slučaja snažno su uticali i na stav medicine prema jednom kontroverznom hirurškom zahvatu.

14

Devojčica Maranda

„Jedino nam je vaša bolnica pružila nadu”, rekla je Teri Francisko. Trudila se da joj glas ostane miran. „Posetili smo mnoge lekare i bolnice, i svuda su nam rekli da za našu ćekru ne mogu da učine ništa. Molimo vas, pomozite nam!”

Bile su to tri duge, strahom ispunjene, godine i kako je vreme prolazilo, strah se pretvorio u očaj. Očajna što joj se ćerka približava smrti, gospođa Francisko nazvala je doktora Džona Frimena sa Hopkinsa.

Kada sam te 1985. godine prvi put upoznao smeđooku Marandu Francisko, nisam ni slutio da bi ona mogla da utiče na tok moje karijere: na Marandi ću izvršiti svoju prvu hemisferektomiju.¹⁶

16 Pre 50 godina hemisferekteomiju pokušao je da izvede doktor Valter Dendi (Walter Dandy), jedan od prvih neurohirurga u Džon Hopkinsu. Tri najveća imena u istoriji neurologije su Harvi Čašing (Harvey Chushing), Valter Dendi (Walter Dandy) i A. Erl Voker (A. Earl Walker) koji su početkom 20. veka bili na čelu neurohirurgije u Hopkinsu.

Dendi je hemisferektomiju izveo na pacijentu koji je imao tumor, ali je pacijent umro. 1930-ih i 40-ih bilo je dosta onih koji su pokušali da izvedu taj zahvat. Međutim, brojne neželjene posledice i velika smrtnost posle takvih operacija potisnuli su hemisferektomiju kao nepoželjnu hiruršku opciju. Kasnih 50-ih ponovno se javlja kao moguće rešenje za pacijente sa dečjom hemiplegijom praćenom napadima. Vešti neurohirurzi ponovno su počeli da izvode taj zahvat uz pomoć EEG. Izgledalo je da kod mnogih

DEVOJČICA MARANDA

* * *

Iako je rođena normalna, Maranda Francisko je sa osamnaest meseci doživela prvi napad, konvulzije karakteristične za epilepsiju koju ponekad nazivamo „električnom olujom” u mozgu. Dve sedmice kasnije Maranda je doživela drugi napad i lekar joj je prepisao antikonvulzive.

Do četvrte godine starosti napadi su postajali sve češći. Došlo je i do promene; odjednom su počeli da zahvataju samo desnu stranu

pacijenata abnormalna električna aktivnost dolazi iz jednog dela mozga. Iako rezultati predašnjih hemisferektomija nisu bili povoljni, hirurzi su smatrali da ona donosi manje neželjenih posledica. I tako su izveli barem 300 takvih zahvata. Međutim, ponovo su morbiditet i mortalitet bili visoki. Mnogi pacijenti iskrvarili su za vreme operacije. Kod drugih se javio hidrocefalus ili su imali teška neurološka oštećenja sa smrtnim ishodom ili su postali fizički nesposobni za život.

Doktor Teodor Rasmusen (Theodore Rasmussen) iz Montreala otkrio je 1940-ih nešto novo u vezi sa retkom bolešću koja je pogodila Marandu. Zaključio je da bolest zahvata samo jednu moždanu hemisferu i da se to odražava na suprotnoj strani tela (desna moždana hemisfera upravlja uglavnom levom stranom tela i obrnuto). Lekare još uvek zbunjuje činjenica da upala zahvata samo jednu hemisferu mozga i ne širi se na drugu. Rasmusen je verovao da je hemisferektomija dobra metoda lečenja, pa je nastavio da je izvodi i kada su svi drugi prestali.

Kada sam se 1985. godine zainteresovao za hemisferektomiju, dr. Rasmusen je taj zahvat sve manje izvodio i objavio je članke o problemima vezanim za taj zahvat. Mislim da su dva razloga prouzrokovala visok stepen neuspeha. Prvo, mislim da su hirurzi operisali dosta pacijenata koji nisu bili određeni za taj zahvat, a drugo, nedostajala im je stručnost i veština. Hemisferektomija je ponovno postala nepoželjan zahvat. Stručnjaci su smatrali da je rezultat zahvata gori od same bolesti, pa su zato prestali sa izvođenjem te operacije.

Ni danas se ne zna uzrok ove bolesti. Smatra se da postoji više uzroka: moždani udar, tumor i prirodne abnormalnosti, a najčešće spominjan uzrok je virus. Doktor Džon Frimen, šef dečje neurologije u Hopkinsu rekao je: „Mi ne znamo čak ni to da li je uzrok virus ili nešto drugo što ostavlja tragove kao virus.”

tela. Devojčica pritom nije gubila svest. Napadi su bili žarišni (parcijalni grandmal) sa odredištem u levoj hemisferi mozga, tako da je bila zahvaćena samo desna strana tela. Svaki napad je za rezultat imao slabost desne strane; ponekad puna dva sata nije mogla normalno da govori. U vreme kada sam čuo za njeno stanje, Maranda je imala čak stotinjak napada dnevno, od kojih su se neki javljali u razmaku od tri minuta, tako da joj je desna strana tela praktično bila neupotrebljiva. Napad bi počeo trzanjem desnog ugla usana. Onda bi počela da se trza desna strana lica, sledilo bi trešenje desne ruke i noge dok se cela desna strana ne bi nekontrolisano trzala, da bi zatim omlitavela.

„Ne može da jede”, rekla nam je njena majka i na kraju odustala od pokušaja da je nahrani. Opasnost od gušenja bila je tolika da su počeli da je hrane preko nosne cevčice. Iako su napadi uticali samo na desnu stranu, Maranda je počela da zaboravlja kako se hoda, govori, jede i uči, a morala je i neprekidno da uzima lekove. Prema članku Dona Kolburna u vašingtonskom Postu, Maranda je „živila u kratkim periodima između napada”. Napadi se nisu pojavljivali samo za vreme spavanja. Budući da su se pogoršali, roditelji su je vodili od specijaliste do specijaliste i dobijali različite dijagnoze. Više lekara pogrešno je dijagnostikovalo da se radi o mentalno retardiranom epileptičaru. Svaki put kada bi roditelji sa nadom otišli kod novog lekara ili u novu kliniku, vratili bi se razočarani. Pokušali su sa lekovima, dijetama i, prema savetu jednog lekara, čak sa šoljicom jake kafe dva puta dnevno.

„Moja ćerka uzimala je povremeno i do trideset pet različitih lekova”, rekla je Teri. „Često bi joj davali toliko lekova da me ne bi ni prepoznala.”

Međutim, Luis i Teri Francisko nisu imali nameru da dignu ruke od svoje jedinice. Raspitivali su se. Čitali su sve do čega su mogli da dođu. Luis Francisko vodio je jedan supermarket, što znači da su bili ljudi osrednjih primanja. Ali to nije moglo da ih obeshrabri.

DEVOJČICA MARANDA

„Ako na zemlji postoji mesto gde možemo da dobijemo pomoć za Marandu, mi ćemo ga naći.”

U zimu 1984. godine, Marandini roditelji konačno su saznali ime bolesti svoje ćerke. Doktor Tomas Rajli iz Centra za epilepsiju u Dečjoj bolnici u Denveru, posle konsultacije sa drugim dečjim neurologom, dao je moguće objašnjenje: Rasmusenov encefalitis, izuzetno retka upala moždanog tkiva. Bolest je napredovala polako ali sigurno.

Ako je dijagnoza ispravna, Rajli je znao da nema puno vremena. Rasmusenova bolest dovodi do potpune paralize jedne strane tela, mentalne retardiranosti i na kraju do smrti. Samo je operacija mozga nudila mogućnost da se Maranda spasi. U Denveru su lekari pomoću barbiturata uveli dete u 17-satnu komu u nadi da bi zaustavljanjem kompletne moždane aktivnosti mogli da zaustave i napade. Kada su Marandi povratili svest, napadi su odmah počeli. Ovo im je bar pokazalo da uzrok njene epilepsije nije bio pogrešno električno pražnjenje mozga, već progresivno propadanje. I to je bio novi dokaz da se radi o Rasmusenovoj bolesti.

Rajli se pobrinuo za Marandino dijagnostikovanje u Medicinskom centru UCLA, najbližoj bolnici sa iskustvom u lečenju Rasmusenove bolesti. Biopsija mozga dala je nove dokaze za potvrdu dijagnoze. A onda je porodica Francisko doživela najteži udarac. „Ta operacija ne dolazi u obzir”, rekli su im lekari. „Ne možemo ništa da učinimo.”

To je mogao biti kraj priče o Marandi da njeni roditelji nisu bili tako uporni. Teri Francisko se raspitivala za sve mogućnosti. Čim bi čula za nekog ko je stručnjak za epileptične napade, uspostavila bi vezu sa njim. Ako joj ta osoba nije mogla pomoći, ona bi upitala: „Znate li nekoga ko bi nam mogao pomoći?” Neko joj je konačno predložio da razgovara sa doktorom Džonom Frimenom u Džon Hopkinsu, jer je bio poznat po svom znanju o epilepsiji. Teri Francisko je telefonom opisala sve pojedinosti šefu dečje neurologi-

je. Kada je završila, čula je najlepše reči u poslednjih nekoliko meseci. „Čini mi se da je Maranda dobar kandidat za hemisferektomiju”, rekao je doktor Frimen.

„Stvarno? Vi mislite... mislite li da biste mogli da joj pomognete?” pitala je bojeći se da posle toliko razočaranja upotrebi reč izlečiti.

„Mislim da postoje dobri izgledi”, rekao je. „Pošaljite mi istoriju bolesti, snimke CT-a i sve što imate.” Doktor Frimen je bio u univerzitetskoj bolnici Stenford pre nego što je hemisferektomija pala u nemilost. Iako je sâm nikada nije obavio, znao je za dve uspele operacije i bio osvedočen da je to opravdana hirurška opcija.

Ne usuđujući se da se nada, Marandina majka kopirala je sve nalaze i istog dana ih poslala poštom. Kada je Džon Frimen dobio pošiljku, sve je pažljivo pregledao i onda došao kod mene. „Ben,” rekao je, „voleo bih da to pogledate.” Pružio mi je dokumentaciju, dao priliku da je temeljno pregledam i onda rekao: „Postoji mogućnost za hemisferektomiju, za koju znam da niste čuli...”

„Čuo sam,” rekao sam, „ali je nisam nikada izveo.” Čuo sam za nju tek skoro, kada sam pregledajući neke spise, naišao na jedan medicinski tekst o hemisferektomiji pa sam ga letimično prelistao. Informacija nije nudila baš puno optimizma u pogledu takve operacije.

„Verujem da bi hemisferektomija mogla da spasi to dete”, rekao mi je.

„Stvarno verujete u taj zahvat?”

„Da.” Gledao me je pravo u oči. „Mislite li da biste mogli da obavite hemisferektomiju na toj devojčici?” upitao je. Dok sam razmišljao kako da odgovorim, Džon je nastavio da objašnjava razloge zbog kojih veruje da bi se takva operacija mogla obaviti bez težih popratnih pojava.

„Čini mi se mogućim”, odgovorio sam dok je u meni raslo uzbuđenje zbog izazova koji se pojavio. Međutim, nisam bio spreman da tek tako obavim novu vrstu operacije bez više informacija, a to nije

želeo ni Džon Frimen. „Dopustite mi da dođem do neke literature, da je pročitam, pa ću vam onda dati precizniji odgovor.”

Od tog dana čitao sam članke i stručne radove koji su se bavili problemima koji uzrokuju visok stepen komplikacija i smrtnosti. Zatim sam puno razmišljao o postupku i ispitivao CT-snimke i medicinsku dokumentaciju. Na kraju sam rekao: „Džone, nisam sasvim siguran, ali mislim da je moguće. Dajte da još malo razmislim!”

Džon i ja razgovarali smo i proučavali dokumentaciju; na kraju smo telefonirali Franciskovima. Obojica smo razgovarali sa gospođom Francisko i objasnili joj da bismo izvršili hemisferektomiju. Nismo joj ništa obećali i ona je to razumela.

„Dovedite nam ćerku da je pregledamo”, rekao sam. „Tek tada ćemo moći da vam damo konačan odgovor.”

Jedva sam čekao da vidim Marandu i bilo mi je drago kada su je posle nekoliko sedmica doveli u Hopkins na dalje preglede. Sećam se da sam pomislio kako je simpatična ta devojčica i osetio kako mi je teško zbog tog deteta. Maranda je tada imala četiri godine, bila je iz Denvera i znala je da kaže: „Ja sam iz Denverada.”

Posle opširnih pregleda, mnogih razgovora sa Džonom Frimenom i konsultacija sa nekoliko drugih lekara, konačno sam bio spreman da iznesem svoju odluku. Marandin otac se vratio avionom kući na posao, pa sam porazgovarao sa majkom. „Spreman sam da izvršim hemisferektomiju”, rekao sam joj. „Međutim, želim da znate da je nikada dosada nisam radio. Važno je da razumijete...”

„Doktore Karstone, učinite šta možete. Svi drugi su digli ruke od nje.”

„To je opasna operacija. Maranda bi mogla umreti u operacionoj sali.” Ove reči sam izgovorio dosta lako, ali znao sam da strašno zvuče majci. Međutim, smatrao sam da treba da je upoznam sa svim opasnostima. „Ona bi posle operacije mogla da ima značajna ograničenja, pa i ozbiljno oštećenje mozga.” Glas mi je bio miran, jer nisam hteo da je plašim, ali isto tako nisam hteo da joj ulivam lažnu nadu.

Oči gospođe Francisko srele su se sa mojima. „A ako ne pristajem na operaciju, šta će se dogoditi sa Marandom?”

„Biće joj sve gore i umreće.”

„Onda baš nemam neki izbor, zar ne? Ako ima izgleda, makar malih...” Ozbiljnost na njenom licu govorila mi je o osećanjima koje je morala da svlada da bi došla do odluke. „Molim vas, operišite je!”

Kada su pristali na operaciju, Teri i Luis seli su pored svoje ćerke. Teri je uzela lutku i pokazala Marandi gde će preseći njenu glavu; čak je na lutki povukla crte reza. „Imaćeš i kratku kosu.”

Maranda se smeškala. To joj se svidelo.

Uverena da je njeno dete razumelo, koliko to može jedna četvoro-godišnjakinja, Teri je rekla: „Srce, ako želiš nešto posebno posle operacije, samo reci.”

Marandine smeđe oči posmatrale su majku. „Da ne bude više napada.”

Sa suzama u očima, Teri je zagrlila ćerku. Držala ju je kao da nema nameru nikada više da je pusti. „To i mi želimo”, rekla je.

Veče pre operacije ušao sam u igraonicu na dečjem odeljenju. Gospodin i gospođa Francisko sedeli su na ivici površine za igru u delu prostorije koji su deca posebno volela. Na drugoj strani stajala je mala žirafa na točkovima. Po podu su bili razbacani kamiončići i autići. Neko je uza zid poređao plišane životinje. Gospođa Francisko me je mirno pozdravila, čak vedro. Iznenadila me je njena smirenost i sjaj u očima. To me je ohrabrilo, jer sam znao da je odvažna i spremna da prihvati šta god da se dogodi. Maranda se u blizini igrala.

Iako sam ih upozorio na moguće komplikacije pri operaciji tada kada su davali svoj pristanak, želeo sam da još jedanput sve čuju. Seo sam na ivicu igraonice pored njih i pažljivo opisao svaku fazu operacije.

„Vi očigledno već znate šta moramo da uradimo”, rekao sam, „i razgovarali ste sa dečjim neurologom. Očekujemo da će operacija trajati oko pet sati. Postoji velika mogućnost da Maranda iskrvari i

umre na stolu. Postoji i mogućnost da ostane paralizovana i da nikada više ne progovori. Postoji još puno opasnosti – od krvarenja, infekcija i drugih neuroloških komplikacija. Sa druge strane, možda dobro podnese operaciju i nikada više ne doživi epileptične napade. Nemamo kristalnu kuglu i ne možemo znati šta će biti.”

„Hvala vam”, rekla je gospođa Francisko. „Razumela sam.”

„Još nešto želim da vam kažem”, dodao sam. „Želim da znate da će se njeno stanje, ako ništa ne učinimo, toliko pogoršati da ćete morati da je smestite u neku ustanovu. A onda će umreti.” Klimnula je glavom, toliko savladana osećanjima da nije mogla da progovori, ali sam znao da potpuno shvata ono što sam rekao. „Rizik kome se Maranda izlaže je veliki”, nastavio sam. „Oštećenje je na levoj strani, na dominantnoj polovini njenog mozga.” (Kod većine dešnjaka leva polovina upravlja govorom, jezikom i pokretima desne strane tela.) „Želim da naglasim”, rekao sam i zastao da bih bio siguran da su me razumeli, „da je najveći rizik, dugoročno gledano, čak i ako preživi operaciju, nemogućnost govora ili potpuna paraliza desne strane. Želim da vam bude potpuno jasan rizik u koji se upuštate.”

„Doktore Karstone, poznat nam je rizik”, rekao je Luis. „Neka bude šta mora biti. To nam je jedini izlaz. Inače, za nju bi bilo bolje da je već danas mrtva.”

Ustao sam i pri odlasku rekao roditeljima: „A sada imam za vas domaći zadatak. Dajem ga svakom pacijentu i članu porodice pre operacije.”

„Slušamo vas”, rekla je Teri.

„Šta god kažete, učinićemo”, dodao je Luis.

„Molite se. Ja iskreno verujem da molitva pomaže.”

„O, da, da”, rekla je Teri i nasmešila se.

Uvek to kažem roditeljima, jer sam u to uveren. Dosada nikada nisam naišao na nekoga ko se ne bi složio sa mnom. Iako se sa pacijentima ne upuštam u verske rasprave, volim da ih podsetim na blizinu Boga koji voli. Mislim da je to malo što kažem dovoljno.

Bio sam malo zabrinut dok sam to veče išao kući razmišljajući o operaciji i mogućnosti neuspaha. Razgovarao sam s doktorom Longom koji je rekao da je jednom izvršio hemisferektomiju. Prošao sam sa njim celu operaciju korak po korak. Tek kasnije sam shvatio da ga nisam pitao da li je ta jedna operacija uspela.

Toliko toga moglo je krenuti naopako sa Marandom, ali ja sam još pre mnogo godina zaključio da me Gospod nikada neće dovesti u položaj iz kog mi ne daje izlaz. Zato nisam imao nameru da vreme provodim brinući se. Prihvatio sam stav da nemamo šta da izgubimo ako pokušamo da spasimo nekoga ko će ionako umreti ukoliko ništa ne preduzmemo. Sa Marandom nismo imali šta da izgubimo. Ako ne izvršimo hemisferektomiju, čeka je sigurna smrt. Ovako smo toj simpatičnoj devojčici barem mogli da pružimo šansu da živi.

Na kraju sam rekao: „Bože, ako Maranda i umre, barem ćemo znati da smo za nju učinili sve što smo mogli.” Ove misli su me smirile i ja sam otišao na spavanje.

15

Slomljeno srce

U određenom smislu upustio sam se u operaciju koja će utrti nov put u oblasti hirurgije – u slučaju da uspem. Hirurzi su zabeležili samo nekoliko slučajeva potpuno funkcionalnog oporavka tako da većina lekara hemisferektomiju nije smatrala opravdanim zahvatom.

Želeo sam da učinim najbolje što mogu. Odlučio sam da izvršim operaciju iz dva jasna razloga. Prvo, ako ne operišem Marandu Francisko, stanje će joj se pogoršavati i ona će umreti. Drugo, učinio sam sve da se pripremim za ovu operaciju i sada rezultat mogu da prepustim Bogu.

Zamolio sam doktora Nevila Nakija, specijalistu sa kojim sam se upoznao za vreme mog boravka u Australiji, da mi asistira. Nevil je došao u Hopkins na dalju specijalizaciju i ja sam ga smatrao izuzetno sposobnim.

Od samog početka operacije imali smo problema pa smo u operacionoj sali, umesto očekivanih pet sati, ostali tačno deset. Stalno smo tražili više krvi. Maranda je imala jaku upalu, pa je mozak, gde god da smo ga dotakli instrumentom, krvario. Osim što je dugo trajao, taj zahvat bio je teži od svih koje sam ikada izvršio.

Dramatična operacija počela je jednostavno, sa rezom kože na lobanji. Asistent je isisavao krv cevčicom koju je držao u ruci, dok sam ja kauterizovao male krvne sudove. Na ivicu reza stavljali smo

štupaljku za štupaljkom da bismo ga držali otvorenim. U maloj operacionoj sali bilo je hladno i tiho.

Onda sam zasekao dublje u drugi sloj kože. Ponovo smo zatvorili male krvne sudove i cevčicom isisali krv.

Na Marandinoj glavi probušio sam šest rupa veličine dugmeta na košulji. Rupe su obrazovale polukrug sa početkom ispred levog uha i spuštale se do donje zadnje strane uha.

Svaku rupu zatvorili smo pročišćenim pčelinjim voskom da bismo ublažili vibraciju testere. Zatim sam pneumatičnom bušilicom povezo rupe i otvorio levu stranu Marandine lobanje da bih došao do spoljne opne mozga.

Mozak joj je bio natečen i neobično tvrd, što je otežavalo operaciju. Anesteziolog je ubrizgao lek da bi smanjio otok mozga. Onda je Nevil uvukao tanki kateter kroz njen mozak do središta glave, omogućivši time drenažu suvišne tečnosti.

Polako i pažljivo, osam napornih sati uklanjao sam milimetar po milimetar leve upaljene polovine Marandinog mozga. Polako sam pomerao male hirurške instrumente, ponekad samo milimetar, razdvajajući tkivo i vitalne krvne sudove pokušavajući da ne dotaknem i oštetim druge osetljive delove mozga. Obilno je krvarilo iz velikih vena u korenu mozga dok sam tražio osetljivu granicu koja razdvaja mozak i krvne sudove. Nije bilo lako raditi na mozgu i zaobići krvne sudove koji su bitni za život njenog malog tela.

Maranda je za vreme operacije izgubila više od četiri litre krvi. Zamenili smo skoro dvostruku količinu njene normalne količine krvi. Za vreme tih dugih sati medicinske sestre redovno su obavestavale roditelje o onome što se događa. Razmišljao sam o njihovom čekanju i brizi. Kada sam se mislima obratio Bogu, zahvalio sam Mu za mudrost i vođenje mojih ruku.

Konačno smo završili sa operacijom. Marandinu lobanju pažljivo smo zašili čvrstim šavovima. Sada smo Nevil i ja najzad mogli da se opustimo. Sestra mi je iz ruke uzela poslednji instrument.

Dopustio sam sebi luksuz istežanja ramena i okretanja glave. Nevil, ja i ostali iz ekipe znali smo da smo uspešno uklonili levu polovinu Marandinog mozga. Učinili smo „nemoguće”. Međutim šta će se događati dalje, pitao sam se.

Nismo znali da li će napadi prestati. Nismo znali da li će Maranda ponovo moći da govori i hoda. Mogli smo samo jedno – da čekamo i vidimo. Nevil i ja povukli smo se kada su medicinske sestre podigle sterilni pokrivač, a anesteziolog isključio i skinuo razne aparate koji su beležili funkcije vitalnih organa. Skinuli su je sa respiratora i Maranda je počela sama da diše.

Pažljivo sam je posmatrao očekujući neki svesni pokret. Nije ga bilo. Malo se pomerila kada su je u operacionoj sali probudili, ali nije reagovala kada ju je medicinska sestra pozvala po imenu. Još je rano, pomislio sam i pogledao Nevila. Probudiće se kasnije. Da li će se zaistra probuditi? Nismo bili sigurni.

Franciskovi su proveli više od deset sati u čekaonici. Nisu prihvatili predlog da izađu i nešto popiju ili se kratko prošetaju; ostali su da se mole i nadaju. Prostorije su bile udobne, koliko to čekaonice mogu biti, obojene nežnim bojama. Bilo je tu časopisa, knjiga, čak i pazli (salgalica) da skrate vreme. Međutim, kako mi je kasnije rekla jedna medicinska sestra, kada su se prepodnevni sati protegli u poslepodnevne, Franciskovi su postali jako tihi. Tragovi brige na njihovim licima govorili su sve.

Pratio sam Marandina kolica dok su je odvozili sa hirurgije. Izgledala je mala i krhka pod bledozelenim prekrivačem, dok ju je bolničar vozio hodnikom prema dečijem odeljenju za intenzivnu negu. Na kolicima je visila boca sa infuzijom. Oči su joj bile natečene posle deset sati provedenih pod anestezijom. Velike promene u količini tečnosti u njenom telu izmenile su rad limfnog sistema i prouzrokovale oticanje.

Činjenica da je bila intubirana deset sati izazvala je jako oticanje usana; lice joj je izgledalo groteskno.

Franciskovi, oprezni na svaki šušanj, čuli su škripu kolica u hodniku, pa su požurili prema nama. „Čekajte”, rekla je Teri tiho. Oči su joj bile crvene, lice bledo. Prišla je kolicima, sagla se i poljubila ćerku.

Marandini kapci su se otvorili na trenutak. „Volim vas, mama i tata”, rekla je.

Teri su oblile suze, a Luis je rukom prešao preko očiju. „Progovorila je!” viknula je medicinska sestra. „Progovorila je!”

Ja sam stajao kao ukopan, zadivljen i uzbuđen, dok sam u tišini razmišljao o ovom neverovatnom trenutku.

Nadali smo se oporavku. Međutim, niko od nas nije ni pomišljao da bi mogla da reaguje tako brzo. U sebi sam zahvaljivao Bogu što je obnovio život ovoj lepoj devojčici. Dah mi je zastao od iznenađenja kada sam postao svestan značenja njihovog razgovora.

Maranda je otvorila oči. Prepoznala je svoje roditelje. Govorila je, čula, razmišljala, reagovala.

Odstranili smo joj levu polovinu mozga, deo koji upravlja govorom, a Maranda je govorila. Bila je malo nemirna, bilo joj je neudobno na uskom ležaju kolica, pružila je desnu nogu, pokrenula desnu ruku – stranu kojom upravlja polovina mozga koju smo odstranili!

Novost se brzo proširila hodnikom i svi zaposleni, uključujući kancelarijske i pomoćne službenike, pohrlili su da se uvere sami.

„Neverovatno!”

„Zar to nije divno?”

Čak sam čuo kada je neka žena rekla: „Slava Bogu!”

* * *

Uspeh operacije bio je izuzetno važan za Marandu i njene roditelje, ali meni nije palo na pamet da je to nešto posebno. Iako je događaj bio izuzetan, ja sam ga smatrao neizbežnim. Da nisam uspeo ja, pre ili kasnije to bi učinio neko drugi. Međutim, svi drugi smatrali su da je to veliki događaj i da treba obavestiti medije. Počeli su da se pojavljuju novinari, telefonirali su, fotografisali i tražili izjave.

Don Kolburn iz Vašington Posta intervjuisao me je i napisao poduži članak koji je bio jako precizan; potanko je opisao operaciju, a razgovarao je i sa porodicom. U televizijskoj emisiji Večernje novosti dva nastavka bila su posvećena hemisferektomiji.

Kod Marande je kasnije došlo do infekcije, ali smo je brzo izlečili antibioticima. Nastavila je da se oporavlja i stvarno je izuzetno dobro napredovala. Posle operacije u avgustu 1985. godine, Marandi Francisko ispunila se njena jedina želja. Više nije imala napade. Međutim, nedostaje joj fina motorička koordinacija prstiju desne ruke, i skoro neprimetno hramlje. Međutim, to se dogđalo i pre operacije. Sada odlazi na časove plesa.

Maranda se pojavila u jednom televizijskom programu (Phil Donahue Show). Producent je želeo da se pojavim i ja, ali sam ponudu odbio iz više razloga.

Prvo, važno mi je kakvu sliku dajem o sebi. Ne želim da postanem estradna zvezda ili da budem poznat kao slavan lekar.

Drugo, svestan sam opasnosti koju kriju divljenje, priznanja i pojavljivanje na televiziji. Opasno je ako stalno slušate da ste izvanredni, jer počnete u to da verujete bez obzira koliko se trudili da se tome oduprete.

Treće, iako sam položio pismeni deo specijalističkog ispita za neurohirurga, još nisam položio usmeni deo. Za taj ispit kandidat se pojavljuje pred komisijom koju čine neurohirurzi. Ceo dan postavljaju sva moguća pitanja. Zdrav razum mi je govorio da baš i ne bi bili previše skloni čoveku koga smatraju „medijskom zvezdom”. Smatrao sam da bih pojavom u toj emisiji više izgubio nego dobio, pa sam ih odbio.

Četvrto, nisam želeo da izazovem zavist kod kolega, da govore: „O, on misli da je najveći lekar na svetu!” To se dogodilo drugim odličnim lekarima koje su isticali mediji.

O ovim nastupima u javnosti razgovarao sam sa Džonom Frimenom budući da je učestvovao u svemu tome. Džon je stariji, profesor je i čovek koga visoko cenim. „Džone,” rekao sam, „vama

niko ništa ne može i nije važno šta bi neki zavidan lekar mogao da misli o vama. Stekli ste dobar glas i visoko vas cene. S obzirom na to, zašto ne biste otišli vi?”

Džon baš nije bio oduševljen mojom odlukom, ali je razumeo moje razloge. „U redu, Ben”, rekao je. Pojavio se u emisiji Fila Donahjua i objasnio kako je izvršena hemisferektomija.

Iako je to bio moj prvi susret sa medijima, i dalje sam se sklanjao od određenih vrsta medijske pažnje. Svaki put kada me pozovu, pažljivo razmotrim ponudu. „Koja je svrha ovog intervjua?” To je glavno pitanje na koje tražim odgovor. Ako je cilj da me javnost upozna ili da posluži za kućnu razonodu, kažem im da sa tim ne želim da imam ništa.

* * *

Maranda živi zdrava bez leve moždane polovine zahvaljujući pojavi koju nazivamo preslika. Danas je poznato da moždane hemisfere nisu tako strogo odvojene, kako se to nekada mislilo. Iako svaka od njih ima različite funkcije, jedna strana ima veću odgovornost za govor, a druga za umetničke sposobnosti. Međutim, kod dece postoji mogućnost preuzimanja uloga moždanih hemisfera. Funkcije kojima je upravljala jedna grupa ćelija preuzima druga. Niko ne zna kako to ustvari funkcioniše.

Moja je teorija, a sa njom se slažu i neki drugi stručnjaci, da dete, kada se rodi, ima nediferentne ćelije koje još nisu potpuno preuzele svoju buduću funkciju. Ili kako to ponekad kažem: „Nisu još odrasle.” Ako dođe do oštećenja diferentnih ćelija, nediferentne ćelije mogu naknadno da se diferentišu i tako zamene uništene ćelije i preuzmu njihovu funkciju. Kada odrastamo, ove multipotentne ćelije se diferentišu tako da ostaje sve manje onih koje mogu da se diferentišu za neku drugu funkciju.

Kada dete napunši deset ili dvanaest godina, većina tih multipotentnih ćelija već je diferentisana tako da više nema sposobnost da preuzme druge funkcije mozga.

Međutim, ja ne gledam samo starost pacijenta. Uzimam u obzir i vreme početka bolesti. Na primer, zbog neprekidnih napada izvršio sam hemisferektomiju na 21-godišnjoj Kristini Hatčins.

U Kristininom slučaju napadi su počeli kada je imala sedam godina i bolest se polako razvijala. Pretpostavio sam, a ispostavilo se tačnim, da su brojne funkcije zahvaćenog područja preuzeli drugi delovi mozga s obzirom na to da je destruktivni proces polako napredovao od sedme godine života. Iako je bila starija od drugih pacijenata, obavili smo hemisferektomiju.

Kristina je nastavila školovanje i ima prosek ocena 3,5. Dvadeset jedan od moja dvadeset dva pacijenta bili su ženskog roda. To ne znam da objasnim. Teoretski, tumori na mozgu nisu učestaliji kod ženskog pola. Mislim da je to slučajnost i da će se s vremenom stopa izjednačiti.

Kerol Džejms, moja asistentkinja i desna ruka, često pravi šalu na moj račun: „To je zato što je ženama dovoljno i pola mozga da razmišljaju tako dobro kao muškarci. Zato možete da izvedete ovu operaciju na toliko žena.”

Prema mojoj proceni 95% dece sa hemisferektomijom više nema napade. Ostalih 5% ima ih samo povremeno. Više od 95% posle operacije intelektualno je napredovalo zato što više nisu bili izloženi stalnim napadima i zato što ne moraju da gutaju gomilu lekova. Rekao bih da je 100% njihovih roditelja oduševljeno. Naravno, kada su roditelji oduševljeni rezultatom, i mi se bolje osećamo.

Danas je hemisferektomija sve prihvaćeniji hirurški zahvat. I druge bolnice počele su da vrše hemisferektomiju. Na primer, znam da su do kraja 1988. godine hirurzi na UCLA-i izvršili najmanje šest takvih operacija. Koliko mi je poznato, ja sam ih izvršio više od bilo kog drugog lekara koji danas radi. (doktor Rasmusen je još uvek živ, ali više ne radi)

Jedan od glavnih razloga visoke stope uspešnosti u Hopkinsu je taj što imamo jedinstvenu okolnost da neurologija i neurohirurgija izuzetno dobro sarađuju. Suprotno onome što sam primetio u Australiji, mi ovde ne moramo da zavisimo od neke superzvezde. Tokoma vremena koje sam proveo u Australiji, primetio sam da neki savetnici nisu želeli da drugi uspeju; zato se oni, koji su bili niži na hijerarhijskoj lestvici nisu, izgleda, uvek trudili da daju sve od sebe.

Takođe moram da pohvalim naše dečije odeljenje za intenzivnu negu. Ova saradnja, ustvari, prožima svaki deo našeg programa uključujući i kancelarijske službenike. Mi smo prijatelji, zajedno radimo, posvetili smo se olakšavanju patnji, a nismo ravnodušni ni prema sopstvenim problemima.

Mi smo ekipa, a Ben Karson je samo deo te ekipe.

* * *

Posle svih hemisferektomija koje sam obavio, samo jedan pacijent je umro. Od tada sam izvršio tridesetak takvih operacija. Najmlađe dete na kom sam izvršio hemisferektomiju bila je tromesečna Keri Džoj. Operacija je bila rutinska, ali je dete posle zahvata krvarilo zbog nedostatka trombocita u krvi. Ovaj nedostatak uticao je na preostalu moždanu polovinu. Čim smo rešili problem, počela je da se oporavlja i više nije imala napade.

Međutim, emotivno najbolniji događaj za mene je bila Dženifer.¹⁷

Prvu operaciju na njoj izvršili smo kada je imala samo pet meseci.

Dženifer je dobijala strahovite napade koji su njenu majku potpuno uništili. Napadi su počeli nekoliko dana posle rođenja.

Posle EEG-a, CT-a, MRI i uobičajenih pregleda, ustanovili smo da najveći broj abnormalnih aktivnosti po svemu sudeći dolazi iz zadnjeg dela desne moždane hemisfere. Posle temeljnog ispitivanja odlučio sam da uklonim samo taj deo.

17 To nije njeno pravo ime.

Izgledalo je da je operacija uspela. Ona se brzo oporavljala i učestalost napada značajno se smanjila. Počela je da reaguje na naše glasove i postajala je sve živahnija. Neko vreme.

A onda su napadi ponovno počeli. Drugog jula 1987. godine, ponovo sam je operisao i uklonio ostatak desne polovine. Operacija je protekla bez problema. Mala Dženifer se posle operacije probudila i bila sposobna da pokreće celo telo.

Operacija je trajala samo osam sati, mnogo manje od mnogih drugih. Međutim, mislim da me je, zbog toga što je devojčica imala samo jedanaest meseci, operacija iscrpela više nego obično. Kada sam izašao iz operacione sale, bio sam potpuno slomljen – a to za mene nije bilo uobičajeno.

Ubrzo posle toga otišao sam kući do koje mi je trebalo 35 minuta vožnje autom. Tri kilometra pre kuće oglasio se pejdžer. Iako je razloga za hitan poziv moglo biti desetak, instinktivno sam znao da se nešto dogodilo Dženifer. „O, ne”, uzdahnuo sam, „ne to dete.”

Požurio sam kući, budući da sam bio već blizu, i nazvao bolnicu. Glavna medicinska sestra rekla mi je: „Ubrzo posle vašeg odlaska Dženifer je stalo srce. Sada pokušavaju sa reanimacijom.” Brzo sam Kendi objasnio situaciju, vratio se do auta i za dvadeset minuta bio u bolnici.

Kada sam stigao, ekipa je još uvek pokušavala sa reanimacijom; i ja sam im se pridružio. Bili smo uporni, pokušavajući sve da je vratimo. Bože, molim Te, ne dopusti da umre. Molim Te!

Posle sat i po pogledao sam u medicinsku sestru, a njene oči govorile su ono što sam već znao. „Ne pomaže”, rekao sam.

Trebalo je mnogo volje da ne briznem u plač zbog gubitka tog deteta. Odmah sam se okrenuo i požurio u prostoriju u kojoj su čekali roditelji. Njihov uplašeni pogled sreo se sa mojim. „Žao mi je...”, rekao sam; dalje nisam mogao. Osećao sam se strašno zbog roditelja i njihovog gubitka. U tih jedanaest meseci života male Dženifer proživeli su toliko brige, vere, očaja, optimizma, nade i tuge.

„Bila je od one dece koja su veliki borci”, čuo sam sebe kako im govorim. „Zašto nije uspela?” Naša ekipa učinila je sve što je mogla, ali ponekad se suočimo sa okolnostima kojima ne možemo da upravljamo.

Gledati bol urezanu na licima njenih roditelja bilo je više nego što sam mogao da podnesem. Dženifer je bila njihova jedinica. Majka je i sama imala velike zdravstvene probleme, i bila je na lečenju u Nacionalnom zdravstvenom institutu u Vitezdi. Gledajući njene nevolje i nesreću njene devojčice, pitao sam se: Zar to nije slično nevoljama starog Jova čiji je život opisan u Bibliji?

Oba roditelja su plakala, a mi smo pokušavali da utešimo jedni druge. Doktor Peti Vining, dečji neurolog, koja je bila sa mnom za vreme operacije, ušla je u prostoriju. I na nju je gubitak deteta emotivno uticao kao i na mene. Oboje smo pokušavali da pružimo utehu roditeljima iako smo i sami bili skrхани bolom.

Ne mogu da se setim da sam se ikada ranije osećao tako nesrećnim zbog gubitka jednog života. Bol je bila tolika da mi se činilo kao da su svi koje sam voleo odjednom umrli.

Roditelji su bili duboko pogođeni, ali treba im zahvaliti za razumevanje. Divio sam se njihovoj hrabrosti koju su pokazali posle Dženiferine smrti. Znali su u kakav se rizik upuštamo; znali su i da je hemisferektomija jedini mogući način da spasimo život njihove ćerkice. Bili su vrlo inteligentni, pa su postavljali mnogo pitanja. Više puta razgovarali su sa anesteziologom. Pošto smo se još nekoliko puta videli, rekli su mi da su zadovoljni, jer smo za njihovo dete učinili sve što je bilo u našoj moći.

Nikada nismo otkrili zašto je Dženifer umrla. Operacija je bila uspešna. Autopsija je pokazala da ništa nije krenulo loše. I kako to ponekad biva, uzrok njene smrti ostaće tajna.

Iako sam nastavio sa poslom, sledećih nekoliko dana živeo sam obavijen oblakom potištenosti i bola. Čak i danas, kada dopustim sebi da razmišljam o njenoj smrti, još uvek mi krenu suze.

Kao hirurgu, najteže mi je da roditeljima saopštim lošu vest o njihovom detetu. Od kada sam postao roditelj, to mi pada još teže, jer znam kako se roditelji osećaju kada im je dete bolesno. Mislim da je to uzrok zbog kog mi to tako teško pada. Kada je vest loša, ne postoji ništa što bih mogao da učinim ili kažem čime bih poboljšao situaciju.

Znam kako bih se osećao kada bi jedan od mojih sinova imao moždani tumor. Osećao bih se kao da se nalazim usred mora i tonem, moleći da mi neko, bilo ko, dobaci pojas za spasavanje. Postoji strah koji se ne može iskazati rečima, koji nadmašuje razum. Mnogi roditelji koje vidim dolaze u Hopkins sa ovom vrstom očaja.

Još ni danas nisam siguran da sam u potpunosti preboleo smrt male Dženifer. Posle smrti svakog pacijenta ostaje emotivni ožiljak, slično kao što ljudi budu emotivno ranjeni kada im umre neko u porodici.

Izvukao sam se iz oblaka potištenosti podsećajući se da ima puno drugih ljudi kojima je potrebna pomoć i da nije pošteno prema njima da se previše zaokupim ovim neuspesima.

Dok razmišljam o svojim reakcijama, uočavam da, kad god se pri operaciji dogodi nešto što pacijentu ne donosi dobro, osećam odgovornost zbog posledica. Tako verovatno reaguju svi lekari kojima je stalo do pacijenata. Nekoliko sam puta sebe mučio razmišljanjem: Da nisam operisao, to se ne bi dogodilo. Ili da je operaciju izvršio neko drugi, možda bi rezultat bio bolji.

Takođe znam da u takvim slučajevima moram da budem logičan. Često se tešim mislju da bi pacijent ionako umro da nismo odlučno pokušali da ga spasimo. Dok se sećam svih svojih operacija i posla koji obavljamo u Hopkinsu, znam da bi hiljade ljudi umrlo da ih nismo operisali.

Neki izlaze lakše na kraj sa svojim neuspesima. S obzirom na ono što sam rekao o svojoj potrebi da budem najbolji što mogu, očigledno je da se baš ne mirim lako sa svojim neuspesima. Više puta rekao sam Kendi: „Mislim da Bog to zna, pa me čuva da to ne doživim prečesto.”

Uprkos tugovanju za Dženifer i danima koji su mi bili potrebni da je prebolim, ne verujem da lekar treba da zadrži emotivnu hladnoću prema pacijentu. Radim sa ljudskim bićima, operišem ljude, Božja stvorenja, izložena bolu, kojima je potrebna pomoć. Ne znam kako bih mogao da radim na mozgu neke devojčice – imati njen život u svojim rukama – a da budem ravnodušan. Osećam da sam posebno vezan za decu koja deluju tako bespomoćno i nemaju priliku da žive punim životom.

16

Mala Bet

Godine 1985. Bet Ušer pala je sa ljuljaške i na glavi joj se pojavila kvržica; ništa zabrinjavajuće. Ubrzo posle toga oteklina je prozrokovala prve slabije napade – barem su Ušerovi tako mislili. Šta bi drugo moglo da bude? Bet je 1979. godine rođena kao savršeno zdravo dete.

Epileptički napad je zastrašujuća pojava, posebno za roditelje koji ga doživljavaju prvi put. Lekari kod kojih su bili, rekli su im da nemaju razloga za brigu. Bet nije izgledala bolesno niti se ponašala tako, pa su lekari umirivali roditelje. „To može da se dogodi posle udarca glavom”, govorili su. „Napadi će prestati.”

Međutim, napadi nisu prestali. Mesec dana kasnije, Bet je doživela drugi napad. To je zabrinulo njene roditelje. Lekar je prepisao lekove koji zaustavljaju napade i time umirio roditelje. Od sada će sve biti u redu. Međutim, nekoliko dana kasnije, Bet je doživela novi napad. Lekovi ih nisu sprečili. Uprkos dobroj zdravstvenoj nezi, napadi su postali sve učestaliji.

Betin otac, Brajan Ušer, bio je pomoćni trener fudbalskog kluba Univerziteta Konektikat. Njena majka, Ketu Ušer, pomagala je u vođenju kluba koji je prikupljao sredstva za univerzitetski atletski odsek. Brajan i Ketu počeli su da traže sve moguće medicinske informacije, raspitali se, razgovarali sa ljudima na univerzitetu i izvan njega odlučni da nađu način kako da zaustave napade kojima

je njihova ćerka bila izložena. Međutim, bez obzira na sve, napadi su bili sve češći.

Mora se priznati da je Keti Ušer neumorni istraživač. Jednog dana je u biblioteci proćitala ćlanak o hemisferektomiji koju radi-mo u Džon Hopkinsu.

Istog dana javila se doktoru Džonu Frimenu. „Volela bih da sa-znam više o hemisferektomiji”, počela je. U nekoliko minuta ispri-ćala je Betinu tužnu priću.

Džon je sa roditeljima ugovorio pregled u julu 1986. godine, pa su Bet doveli u Baltimor. Upoznao sam ih istog dana i dugo smo raz-govarali o Bet. Džon i ja smo je pregledali i proućili istoriju bolesti.

U to vreme Bet je bila prilićno dobro. Napadi su se proradili tako da ih je bilo tek desetak sedmićno. Bet je bila pametna, živah-na i lepa devojćica.

Kao i sa svim drugim roditeljima, i njima sam izneo najgore mo-guće posedice, uveren da ljudi mogu lakše da odluće kada su im po-znate sve ćinjenice.

Pošto je sve ćula, Keti Ušer je upitala: „Šta da radimo? Izgleda da Bet ide nabolje.”

Džon Frimen i ja razumeli smo njihovo oklevanje i nismo nava-ljivali da se odluće. Bila je to strašna odluka da svoje pametno, ve-dro dete podvrgnu tako drastićnom hirurškom zahvatu. Njen život bio je na kocki. Bet je još uvek bila u dobrom stanju, što je njenu situaciju ćinilo neobićnom. Kada se dete nalazi na pragu smrti, ro-diteljima nije teško da donesu odluku. Obićeno završavaju rećima: „Mogla bi da umre. Ako ništa ne ućinimo, sigurno ćemo je izgubiti. Sa operacijom barem ima neke nade.”

Međutim, u ovom slućaju roditelji su zakljućili: „Njoj je sada dobro. Bolje da je ne operiše-mo.”

Nismo ućinili ništa da ih prisilimo na operaciju.

Uskoro su se vratili u Konektikat sa pomešanim osećanjima nade, neodlućnosti i zabrinutosti. Posle nekoliko sedmica Betini napadi

ponovo su su se vratili. Kako su postajali sve češći, počele su da otkazuju funkcije jednog dela tela.

U oktobru 1986. godine, porodica je ponovno došla u Hopkins na dalje ispitivanje. Posle samo tri meseca primetio sam da se Betino stanje ozbiljno pogoršalo. Njen govor postao je nerazumljiv. Želeli smo da saznamo da li su ulogu centra za govor preuzele ćelije zdrave polovine mozga. To smo uradili tako što smo u obolelu polovinu ubrizgali sredstvo za uspavljivanje. Na nesreću, ceo mozak se uspavao tako da nismo mogli da odredimo da li bi Bet operacijom izgubila sposobnost govora.

Od njihove prve posete u julu Džon i ja smo bili osvedočeni da je za Bet jedini izlaz hemisferektomija. Kada su videli da joj se stanje pogoršava, njeni roditelji bili su bliži odluci: „Da, izvršite hemisferektomiju.”

U ovoj situaciji Džon Frimen i ja ne samo što smo ih savetovali da se odluče za operaciju, već je jedan od nas rekao: „Što pre, to bolje za Bet.”

Jadni Ušerovi nisu znali šta da učine – razumeo sam njihovu nedoumicu. Sada im je ćerka barem bila živa, iako je bilo očigledno da joj se stanje pogoršalo. Ako se operacija izvrši, a ne uspe, mogla bi da ostane u komi ili bi bila potpuno ili delimično paralizovana. A mogla bi i umreti.

„Idite kući i razmislite”, predložio sam. „Morate da se odlučite.”

„Uskoro će Dan zahvalnosti”, rekao je Džon. „Provedite to vreme zajedno. Neka Bet provede Božić kod kuće, ali”, blago je dodao, „molim vas, nemojte i posle toga da budete neodlučni.” Bet je trebala da učestvuje u božićnoj predstavi u školi; njena uloga joj je značila sve. I posle marljivog vežbanja, baš dok se nalazila na pozornici, Bet je doživela napad. Bila je duboko nesrećna kao i njeni roditelji.

Tog dana roditelji su se odlučili za hemisferektomiju. Krajem januara 1987. godine, Ušerovi su ponovno doveli Bet u Džon Hopkins. Još uvek su bili pomalo napeti, ali odlučili su se za opera-

ciju. Još jednom sam im objasnio sve rizike – mogućnost smrtnog ishoda ili paraliza. Gledajući njihova lica, shvatio sam da se muče sa prihvatanjem operacije i mogućim gubitkom svoje ćerke. Duboko sam saosećao sa njima.

„Moramo da se odlučimo za operaciju”, konačno je rekao Brajan. „Znamo da joj je to poslednja prilika.”

Tako smo utvrdili dan operacije. Dogovorenog dana Bet je dovezena u operacionu salu i pripremljena je za operaciju. Njeni roditelji ostali su da čekaju, nadaju se i mole.

Operacija je protekla bez komplikacija. Međutim, Bet je posle nje ostala letargična i bilo ju je teško probuditi. Ta reakcija me je uznemirila; te noći zatražio sam da se napravi CT. Pokazalo se da joj je moždano stablo natečeno, što nije neuobičajeno, pa sam roditelje ohrabrio rečima: „Oporaviće se za nekoliko dana, kada otok splasne.”

Dok sam pokušavao da utešim roditelje, na licima sam im video da mi ne veruju. Nisam mogao da ih krivim zato što misle da im samo rutinski pružam utehu. Da su me bolje poznavali, znali bi da se ne služim takvim sredstvima. Iskreno sam očekivao da će se Betino stanje poboljšati.

Međutim, Ket i Brajan Ušer već su počeli da žale što su pristali da podvrgnu dete tako drastičnom hirurškom zahvatu. Došli su u stanje kada su predbacivali sebi: „A da nismo...?”

Mučili su sebe vraćajući se na dan kada je Bet doživela nezgodu i govorili: „Da sam u tom trenutku bio pored nje...”

„Da joj nismo dopustili da ide na ljuljašku...”

„Da nismo pristali na ovu operaciju, možda bi se stanje pogoršalo, možda bi i umrla, ali još uvek bismo godinu-dve bili zajedno. Sada je kasno...”

Satima su stajali pored krevetića na odeljenju za intenzivnu negu, pogleda prikovanog za njeno lice, posmatrajući ritmičko pomeranje malih grudi dok im je u ušima zujao respirator pomoću kog je disala.

ciju. Još jednom sam im objasnio sve rizike – mogućnost smrtnog ishoda ili paraliza. Gledajući njihova lica, shvatio sam da se muče sa prihvatanjem operacije i mogućim gubitkom svoje ćerke. Duboko sam saosećao sa njima.

„Moramo da se odlučimo za operaciju”, konačno je rekao Brajan. „Znamo da joj je to poslednja prilika.”

Tako smo utvrdili dan operacije. Dogovorenog dana Bet je dovezena u operacionu salu i pripremljena je za operaciju. Njeni roditelji ostali su da čekaju, nadaju se i mole.

Operacija je protekla bez komplikacija. Međutim, Bet je posle nje ostala letargična i bilo ju je teško probuditi. Ta reakcija me je uznemirila; te noći zatražio sam da se napravi CT. Pokazalo se da joj je moždano stablo natečeno, što nije neuobičajeno, pa sam roditelje ohrabrio rečima: „Oporaviće se za nekoliko dana, kada otok splasne.”

Dok sam pokušavao da utešim roditelje, na licima sam im video da mi ne veruju. Nisam mogao da ih krivim zato što misle da im samo rutinski pružam utehu. Da su me bolje poznavali, znali bi da se ne služim takvim sredstvima. Iskreno sam očekivao da će se Betino stanje poboljšati.

Međutim, Ket i Brajan Ušer već su počeli da žale što su pristali da podvrgnu dete tako drastičnom hirurškom zahvatu. Došli su u stanje kada su predbacivali sebi: „A da nismo...?”

Mučili su sebe vraćajući se na dan kada je Bet doživela nezgodu i govorili: „Da sam u tom trenutku bio pored nje...”

„Da joj nismo dopustili da ide na ljuljašku...”

„Da nismo pristali na ovu operaciju, možda bi se stanje pogoršalo, možda bi i umrla, ali još uvek bismo godinu-dve bili zajedno. Sada je kasno...”

Satima su stajali pored krevetića na odeljenju za intenzivnu negu, pogleda prikovanog za njeno lice, posmatrajući ritmičko pomeranje malih grudi dok im je u ušima zujao respirator pomoću kog je disala.

„Bet, Bet, srce!”

Konačno su otišli milujući njeno lice tužnim pogledima. Osećao sam se užasno. Nisu mi uputili nikakav prekor, nijednom se nisu požalili niti su optuživali. Međutim, godinama lekari nauče da prepoznajui neizrečena osećanja. A donekle razumemo i patnju kroz koju prolazi rodbina. U sebi sam osećao tugu zbog male Bet, ali ništa više nisam mogao da učinim za nju. Sve što sam mogao bilo je da održavam njene vitalne funkcije – disanje, temperaturu i puls – i da čekam da njen mozak zaraste.

I Džon i ja zadržali smo optimizam, pa smo roditelje pokušali da ohrabrimo rečima: „Probudiće se. Bet je od one dece kojoj, kada dožive ozbiljnu povredu mozga, natekne moždano stablo. Ponekad to traje danima, čak sedmicama i mesecima, ali se probude.”

Želeli su da mi veruju i video sam kako se hvataju za svaku utešnu reč koju smo im doktor Frimen, ja ili medicinske sestre upućivali. Međutim, i danas mislim da nam nisu verovali.

Uprkos tome što smo Džon i ja verovali u ono što smo govorili Betinim roditeljima, nismo bili sigurni da li će se Bet probuditi ili će se na kraju samo tiho ugasiti. Nikada pre nismo bili u takvoj situaciji. Ali Betino stanje nismo mogli drukčije da objasnimo nego traumom njenog moždanog stabla.

Stanje nije bilo tako ozbiljno da se ne bi mogla probuditi.

Dani su prolazili, a Bet se nije budila. Ostala je u komi dve sedmice.

Ja bih svakog dana pregledao Bet i proverio njene vitalne funkcije. Postajalo je sve teže ući u čekaonicu i suočiti se sa njenim roditeljima. Gledali su me očajnim pogledom ne usuđujući se da se nadaju. Uvek sam ponovo morao da govorim: „Još nema promene.”

Svi zaposleni pokazali su duh podrške, stalno ohrabrujući Ušerove. I mene su hrabрили kada sam počeo da se brinem. Prilazili bi mi drugi lekari, čak i medicinske sestre, i govorili: „Sve će biti u redu, Ben.”

Ohrabrujuće je kada drugi pokušavaju da ti pomognu. Poznavali su me i, pored mog ćutanja, zaključili bi šta me muči. Uprkos njihovim optimističkim rečima, bili su to teški trenuci za sve nas koji smo bili uključeni u lečenje Bet Ušer.

A onda se njeno stanje malo poboljšalo, toliko da više nije morala da bude priključena na respirator, ali je i dalje ostala u komi. Otpustili smo je sa intenzivne nege i poslali na odeljenje.

Ušerovi su sa njom provodili koliko su god vremena mogli, redovno joj pričali ili pokazivali neku videokasetu. Bet je imala svoju omiljenu televizijsku emisiju (Mr. Roger's Neighborhood), pa su joj puštali te videokasete. Kada je čuo za Bet, sâm Fred Rodžers (glavni junak emisije) ju je posetio. Stao je pored njenog krevetića, dodirivao joj ruke, govorio joj, ali njeno lice je i dalje bilo bezizražajno; nije se budila.

Jedne noći otac je ležao na pomoćnom ležaju u njenoj sobi; nije mogao da zaspi. Bilo je već blizu dva sata ujutro.

„Tata, svrbi me nos.”

„Šta?” povikao je otac i skočio sa ležaja.

„Svrbi me nos.”

„Bet je progovorila! Bet je progovorila!” Brajan Ušer istrčao je na hodnik, toliko uzbuđen da nije bio svestan da na sebi ima samo donji veš. Sumnjam da se iko na to osvrnuo. „Svrbi je nos”, doviknuo je jednoj medicinskoj sestri.

Medicinsko osoblje potrčalo je za njim u sobu. Bet je mirno ležala sa osmehom na licu. „Svrbi me. Jako.”

Te reči bile su početak Betinog oporavka. Svakog dana bilo joj je bolje.¹⁸

18 1988. godine, Betini roditelji obavestili su me da se njeno stanje i dalje poboljšava. Bila je najbolja u matematici u razredu. Bet malo hramlje i ima ograničen periferni vid na jednom oku, što je svojstveno svim pacijentima sa hemisferektomijom, jer je za vidni korteks karakteristična bilateralna percepcija – desna strana prima signale iz temporalne polovine mrežnja-

Svaka hemisferektomija priča je za sebe. Sećam se, na primer, tri-naestogodišnje Denis Baka iz Novog Meksika. Denis nam je došla sa epileptičkim statusom, što znači da je stalno imala napade. Budući da je u takvom stanju bila dva meseca, priključili smo je na respirator. Kako zbog stalnih konvulzija nije mogla da diše, lekari su morali da joj urade traheotomiju. Jedna strana tela bila joj je paralizovana, pa nije govorila već nekoliko meseci.

Nekoliko godina ranije, Denis je bila savršeno normalno dete. Roditelji su je vodili na ispitivanja u sve medicinske centre u Novom Meksiku, a onda i u druge delove zemlje. Svi stručnjaci složili su se da se primarno središte napada nalazi u centru za govor (Brochin girus) i u moždanoj kori, a to su dva najvažnija dela njene dominantne polovine.

Na kraju je jedan lekar rekao roditeljima: „Za nju se više ništa ne može učiniti.”

To je mogao biti kraj da jedna prijateljica porodice nije pročitala članak o Marandi Francisko. Odmah je nazvala Denisine roditelje. Majka je posle toga nazvala Džon Hopkins. „Dovedite Denis, pa ćemo proceniti njenu situaciju”, rekli smo.

Prevesti Denis iz Novog Meksika u Baltimor nije bilo lako, zato što je bila priključena na respirator, a to je zahtevalo poseban način prevoza. Ali, uspeali su.

Pošto smo pregledali Denis, ovde u Hopkinsu, izbila je prava bura oko toga da li treba izvršiti hemisferektomiju ili ne. Nekoliko neurologa iskreno je mislilo da smo ludi ako pokušamo da izvedemo taj zahvat.

Imali su dobre razloge za svoje mišljenje. Prvo, Denis je bila prestara. Drugo, napadi su dolazili iz područja koje je operaciju činilo

če desnog oka i nazalne polovine mrežnjače levog oka, i obrnuto. Zbog nekog razloga kontrola vida ne prenosi se na suprotnu moždanu polovinu. Hramljanje je prisutno u svim slučajevima.

rizičnom, ako ne i neizvodljivom. Treće, zbog stalnih napada bila je u vrlo lošem zdravstvenom stanju. Denis je živela priključena na aparat za disanje, što znači da je imala i problem sa plućima.

Jedan kritičar je prorekao: „Ona će verovatno umreti na stolu zbog opštih zdravstvenih problema, a ne zbog hemisferektomije.” Nije nameravao da stvara poteškoće, ali je svoje mišljenje izneo sa dubokom i iskrenom zabrinutošću.

Lekari Frimen, Vining i ja nismo se složili sa tim. Kao tri osobe direktno uključene u hemisferektomiju u Hopkinsu, imali smo dosta iskustva i bili smo uvereni da o hemisferektomijama znamo više od bilo kog drugog. Smatrali smo da bolje od ikoga u Hopkinsu znamo kakvi su njeni izgledi. Bilo je jasno da će bez operacije uskoro umreti. Osim toga, uprkos zdravstvenim problemima, ona je još uvek bila dobar kandidat za hemisferektomiju. I na kraju, smatrali smo da nas trojica treba da odlučimo ko može da bude operisan.

Razgovarali smo sa našim kritičarima na više sastanaka podupirući svoje dokaze podacima i iskustvom stečenim u ranijim slučajevima. Imamo kancelariju za sastanke u koju pozivamo i druge ljude. Za nekoliko dana izneli smo sve dokaze koje smo imali i u razgovor uključili svakog sa Hopkinsa za koga smo smatrali da je zainteresovan za Denisino stanje.

Zbog rasprave smo odložili operaciju. U normalnim okolnostima izvršili bismo operaciju bez oklevanja, ali sada smo naišli na toliko protivljenje da smo slučaju pristupili polako i oprezno. Naši protivnici zaslužili su da ih pošteno saslušamo, iako smo istrajali u tome da mi imamo poslednju reč.

Posebno kritički raspoložen neurolog išao je tako daleko da je napisao pismo šefu neurohirurgije, a kopije poslao šefu hirurgije, direktoru bolnice i nekolicini drugih lekara. Tvrdio je da prema njegovom stručnom mišljenju Džon Hopkins ni pod kojim okolnostima ne sme dozvoliti ovu operaciju. Zatim je potanko naveo razloge.

Možda je bilo neizbežno da se zbog Denisinog slučaja poremete odnosi. Kada se pojave takvi problemi, teško je isključiti lična osećanja. Budući da sam bio uveren u iskrenost kritičara i njegovu brigu da Hopkins ne bude uključen ni u kakve herojske poduhvate, njegove argumente nikada nisam smatrao optužbom protiv sebe. Iako sam uspeo da se uzdržim od svakog ličnog sukoba, nekoliko članova naše ekipe i prijatelja koji su nas podržavali vatreno se uključilo.

Uprkos svim argumentima koje je izneo, nas trojica smo ostali uvereni da je za Denis jedini izlaz operacija. Nisu nam zabranili da operišemo niti je iko na višem položaju preduzeo bilo kakve korake da nas spreči u tome, pa smo tako mogli sami da odlučimo. Međutim, oklevali smo sa operacijom, jer nismo hteli da ovo pretraste u lični problem, osećajući da bi, ako obavimo zahvat, mogao naglo da izbije sukob i počne da utiče na moral kompletnog bolničkog osoblja.

Danima sam molio Boga da nam pomogne u rešavanju ovog problema. Razmišljao sam o njemu dok sam se vozio na posao i sa posla. Molio sam se dok sam obilazio bolesnike i uveče dok sam klečao pored svog kreveta. Međutim, nisam video kako je problem mogao da se reši.

A onda se rešio sam od sebe. Naš kritičar otputovao je na petodnevnu konferenciju u Evropu. Tada smo se odlučili za operaciju. Prilika nam se činila zlatnom.

Objasnio sam gospođi Baka sve, kao što sam to činio i sa ostalima. „Ako ništa ne učinimo, dete će umreti. Ako učinimo, ono može umreti, ali barem smo pokušali.”

„Operacija će joj dati priliku da se bori”, rekla je majka.

Roditelji su sve vreme dobro saradivali. Potpuno su razumeli problem. Denis je bila izložena takvim napadima i tako je naglo propadala, da je operacija postala u trka sa vremenom.

Posle hemisferektomije Denis je ostala u komi nekoliko dana, posle čega se probudila. Napadi su prestali. U vreme kada je trebala

da bude otpuštena, počela je da govori. Sedmicu dana kasnije Denis se vratila u školu i od tada lepo napreduje.

* * *

Ne osećam nikakvo neprijateljstvo prema čoveku koji je izazvao takvo protivljenje, jer je čvrsto verovao da se takav zahvat ne sme izvršiti. Imao je pravo da iznese primedbe. Smatrao je da njima zastupa interese pacijenta i ustanove.

Situacija sa Denis naučila me je dvema stvarima. Prvo, stvorila je u meni osećaj da dobri Bog neće dopustiti da upadnem u situaciju iz koje ne može da me izbavi. Drugo, potvrdila je da nije važno ko vam je protivnik kada ste svesni svojih sposobnosti i znate svoj posao. Bez obzira na ugled kritičara, njihovu popularnost, moć ili znanje, njihovo mišljenje postaje nevažno. Ni u jednom trenutku nisam imao nikakvih sumnji u vezi sa Denisinom operacijom.

U narednim mesecima, iako to tada nisam znao, obaviću i druge dosta kontroverznije operacije. Kada se osvrnem unazad, verujem da je Bog iskoristio sukob oko Denis da me pripremi za buduće korake.

17

Tri posebna deteta

Specijalizant je ugasio bateriju i ispravio leđa pored kreveta Bo-Bo Valentine. „Mislite li da još ima nade za nju?” upitao je i glavom pokazao na četvorogodišnje dete.

Bio je ponedeljak, rano jutro, i obilazio sam odeljenje. Kada sam stigao do Bo-Bo, dežurni lekar objasnio mi je njenu situaciju. „Jedino još zenica reaguje na svetlo”, rekao je. Svetlo koje je uperio u njene oči govorilo mu je da joj je porastao pritisak u glavi. Lekari su Bo-Bo pomoću barbiturata doveli u komu i primenili hiper ventilaciju, ali još uvek nisu mogli da spuste pritisak.

Mala Bo-Bo bila je jedno od mnoge dece koja istrče na ulicu i udari ih automobil. Bo-Bo je udario kamion jedne kompanije (Good Humor). Preko vikenda ležala je na odeljenju intenzivne nege u komi, priključena na monitor za merenje intrakranijalnog pritiska. Krvni pritisak postupno se pogoršavao i ona je gubila ono malo funkcija, pokreta i reakcija koje je još imala.

Pre nego što ću odgovoriti, nagnuo sam se nad Bo-Bo i podigao joj očne kapke. Njene se zenice nisu pomerale i bile su raširene. „Zar niste rekli da joj zenice još funkcionišu?” pitao sam iznenađen.

„Jesam”, odgovorio je. „Funkcionisale su pre nego što ste ušli.”

„Kažete da se to dogodilo sada? Da su joj se zenice baš sada raširile?”

„Sigurno!”

„Hitno na posao”, rekao sam glasno ali mirno. „Moramo odmah nešto da poduzmemo!” Okrenuo sam se medicinskoj sestri koja je stajala iza mene. „Nazovite operacionu salu. Javite da dolazimo.”

„Slučaj visoke hitnosti”, rekla je još glasnije i požurila hodnikom.

Iako se retko koristi – samo za najhitnije slučajeve – slučaj visoke hitnosti diže sve na noge. Osoblje u operacionoj sali sprema prostoriju i počinje da priprema instrumente. Svi rade u tišini, efikasno i brzo. Niko ne postavlja pitanja i niko nema vremena za objašnjavanje.

Dva lekara na specijalizaciji zgrabila su krevet Bo-Bo i polutrčecim korakom požurila hodnikom. Na sreću, predviđena operacija još nije počela, pa smo slučaj tog pacijenta odložili. Na putu prema operacionoj sali naišao sam na neurohirurga poznatog po svom radu na slučajevima trauma. Dok se osoblje pripremalo, objasnio sam mu šta se dogodilo i šta nameravam da učinim.

„Nemojte to da radite”, rekao je i nastavio put. „Samo gubite vreme.”

Njegovo ponašanje me je iznenadilo, ali nisam o tome mnogo razmišljao. Bo-Bo Valentina još uvek je bila živa. Imali smo šansu – izuzetno malu – da joj spasimo život. Odlučio sam da je operišem po svaku cenu.

Nežno smo je položili na mekanu podlogu na operacionom stolu i pokrili je bledozelenim pokrivačem. Posle nekoliko minuta, medicinske sestre i anesteziolog pripremili su sve za početak operacije.

Uradio sam kraniektomiju. Prvo sam joj otvorio glavu i uklonio prednji deo lobanje. Kost lobanje stavili smo u sterilan rastvor. Zatim sam otvorio duru (opnu koja prekriva mozak). Između moždanih hemisfera nalazi se deo koji nazivamo falks. Presekao sam falks omogućivši time komunikaciju leve i desne strane i izjednačavanje pritiska. Duru sa umrle osobe zašio sam preko njenog mozga. To je stvorilo prostor za otok, posle čega će uslediti zarastanje mozga, a sve ostalo je na svom mestu u unutrašnjosti lobanje. Kada

sam to područje pokrio, zatvorio sam ga kožom. Operacija je trajala oko dva sata.

Bo-Bo je sledećih nekoliko dana ostala u komi. Čoveku se srce slama kada gleda kako roditelji sede pored deteta u komi. Duboko sam saosećao sa njima. Nisam mogao da obećam da će se Bo-Bo oporaviti, jedino sam mogao da im pružim nadu. Jednog jutra za-
stao sam pored njenog kreveta i primetio kako zenice počinju slabo da reaguju. Sećam se kako sam pomislio: Nešto se najzad događa.

Posle dva dana Bo-Bo je počela malo da se pomera. Ponekad bi ispružila noge ili pomakla telo kao da pokušava udobnije da se smesti. U roku od sedam dana počela je da reaguje na nadražaje. Kada je postalo jasno da će se oporaviti, ponovo smo je operisali i nadoknadili deo lobanje koji smo uklonili. Posle šest sedmica Bo-Bo je ponovo bila normalna četvorogodišnjakinja – živahna, vedra i simpatična.

To je još jedan slučaj kada mi je bilo drago što nisam poslušao suprotno mišljenje.

* * *

Od tada sam samo još jednom izveo kraniektomiju i ponovo se suočio sa protivljenjem.

U leto 1988. godine, imali smo sličnu situaciju, samo što je desetogodišnji Čarls,¹⁹ bio u još gorem stanju. Udario ga je automobil.

Kada mi je glavna sestra rekla da su se Čarlsove zenice ukočile i raširile, to je bio znak da nešto moramo da preduzmemo. Tog dana na klinici bilo je puno posla, pa sam poslao starijeg specijalizanta da objasni Čarlsovoj majci da dečaka, prema mojoj proceni, moramo odmah da prebacimo u operacionu salu. Otklonićemo deo mozga kao poslednji pokušaj da mu spasemo život. „Možda neće uspeti,” rekao joj je, „ali doktor Karson misli da treba pokušati.”

19 Ime je promenjeno zbog zaštite privatnosti.

Jadna majka bila je zbunjena i zaprepašćena. „Ne dolazi u obzir”, povikala je. „To ne mogu da dopustim. To se mom sinu neće dogoditi! Pustite ga da umre u miru. Ne dam da se poigravate sa mojim detetom.”

„Ali ovako barem imamo priliku...”

„Priliku? Želim više od prilike.” Nastavila je da odmahuje glavom. „Pustite ga da umre.” Njena reakcija bila je očekivana. Čarls više ni na šta nije reagovao.

Samo tri dana pre sa žaljenjem smo joj rekli da je Čarlsovo stanje tako teško da se verovatno neće oporaviti i da bi trebala da se suoči sa neizbežnim krajem. A onda se pred njom iznenada pojavio čovek koji ju je nagovarao da pristane na radikalni zahvat. Specijalizant nije mogao da joj obeća da će se Čarls oporaviti ili da će mu biti bolje.

Pošto se vratio i ispričao mi kako je teкао razgovor, sâm sam otišao do Čarlsove majke. Proveo sam dugo vremena objašnjavajući joj do pojedinosti da dečaka nećemo raseći na komade. Još uvek je oklevala.

„Ispričaću vam sličnu situaciju koju smo imali ovde”, rekao sam. „Bila je to slatka devojčica Bo-Bo.” Kada sam završio, dodao sam: „Ne znam šta ćemo da postignemo operacijom. Možda neće uspeti, ali mislim da ne smemo da odustanemo kada još postoji nada. Možda je šansa vrlo mala, ali ne možemo tek tako da je odbacimo. Zar ne? Najgore što se može dogoditi jeste da Čarls umre ovako ili onako.”

Kada joj je postalo jasno šta ćemo da učinimo, rekla je: „Da li stvarno mislite da postoji šansa? Mogućnost da Čarls ostane živ?”

„Samo ako ga operišemo. Bez operacije nema nikakvih izgleda.”

„U tom slučaju”, rekla je, „pokušajte. Jednostavno nisam htela da ga sećete ako to ionako ne bi pomoglo...”

Ponovo sam naglasio, ne da bih odbranio sebe, da je to jedino što još možemo da pokušamo. Odmah je potpisala odobrenje. Dečaka smo brzo prebacili u operacionu salu.

Kao i kod Bo-Bo, uklonili smo deo lobanje, napravili rez između moždanih hemisfera, prekrili otekli mozak durom (opna koja obavija mozak) i zašili kožu na njeno mesto.

Kao što smo i očekivali, Čarls je posle toga pao u komu; sedam dana nije bilo promena. Nekoloko zaposlenih reklo mi je nešto kao: „Igra je završena. Samo gubimo vreme.”

Neko je Čarlsov slučaj izneo na sastanku neurohirurgije. To je nedeljni sastanak svih neurohirurga i specijalizanata na kome raspravljaju o zanimljivim slučajevima. S obzirom na to da sam imao unapred zakazanu važnu operaciju, nisam mogao da prisustvujem sastanku, ali mi je nekoliko kolega ispričalo o čemu se govorilo.

„Šta mislite?” upitao je dežurni lekar stažista. „Da možda ovo ne prelazi granice dužnosti?”

Drugi je prilično sigurno dodao: „Mislim da je to bilo bezumno.”

Ostali su se složili.

Jedan od prisutnih neurohirurga, upoznat sa dečakovim stanjem, potvrdio je: „Ovakve situacije nikada ne donose ništa dobro.”

Drugi je rekao: „Pacijent još nije došao sebi, a ne verujem i da hoće. Po mom mišljenju, kraniektomija nije smela da se izvede.”

Da li bi bili tako glasni da sam bio prisutan? Nisam siguran, ali uveren sam da su govorili na osnovu svog iskustva. A budući da je prošlo sedam dana bez promena, njihova sumnjičavost bila je razumljiva.

Možda sam samo tvrdoglav ili sam možda u sebi znao da za dečaka još uvek ima nade, u svakom slučaju, nisam bio spreman da odustanem.

Osmog dana jedna medicinska sestra primetila je da Čarlšu trepere kapci. Ponovila se priča sa Bo-Bo. Ubrzo Čarls je počeo da govori i za manje od mesec dana poslali smo ga na rehabilitaciju. Od tada brzo napreduje. Dugoročno gledano, verujemo da će mu biti dobro.

Bo-Bo neće imati epileptičke napade, ali Čarls bi mogao da ih ima. Njegovo stanje bilo je teže, bio je stariji i nije se oporavio tako brzo kao Bo-Bo. Šest meseci posle operacije (kada sam poslednji

put kontaktirao sa porodicom) Čarls se još nije potpuno oporavio, iako je aktivan, hoda, govori i razvija se u energičnog dečaka. A što je najvažnije, Čarlsova majka je zaista zahvalna što joj je sin živ.

* * *

Još jedan slučaj za koji mislim da nikada neću zaboraviti tiče se Danijeje, devojčice iz Detroita. Kada sam je prvi put video, imala je pet meseci; rodila se sa tumorom na glavi koji je rastao. Kada sam je video, tumor je prodro unutar lobanje i bio veličine njene glave. Probio je i kožu, pa je došlo do drenaže gnoja.

Prijatelji su savetovali majci: „Ostavi dete u ustanovu za takve slučajeve i pusti ga da umre.”

„Ne,” rekla je. „To je moje dete; moje telo i moja krv.”

Majka je preduzimala nadljudske napore brinući se za nju. Dva do tri puta dnevno menjala je zavoje pokušavajući da rana ostane čista.

Pošto je pročitala članak o meni u jednom časopisu (Ladies Home Journal) u kom je bilo rečeno da često vršim operacije koje niko ne želi, nazvala je moju kancelariju. Razgovarala je sa mojom asistentkinjom Kerol Džejms.

„Ben,” rekla mi je Kerol kasnije tog dana, „mislim da ovo treba pogledati.”

Saznavši pojedinosti, složio sam se. „Neka mi majka pošalje svu medicinsku dokumentaciju i snimke.”

Za manje od sedam dana sve sam proučio. Odmah sam primećio da je stanje teško. Mozak nije bio normalne veličine, tumor se proširio svuda i nismo znali kako da zatvorimo kožu.

Nazvao sam svog prijatelja Krejga Dufresnija, odličnog plastičnog hirurga i zajedno smo pokušali da smislimo način kako da uklonimo tumor i ponovo zatvorimo lobanju. Takođe smo razgovarali sa doktorom Piterom Filipsonom, našim dečjim neuroonkologom, koji se specijalizovao za lečenje dece obolele od moždanog tumora.

Konačno smo zajedno pronašli način na koji bismo mogli da uklonimo tumor. Posle toga doktor Dufresni trebalo je da skinе mišićno-kožni režanj sa leđa, i da sa njim pokuša da prekrije glavu. Pošto rana bude zarasla, doktor Piter Filips i Luis Štraus počće sa hemoterapijom da bi uništili preostale maligne ćelije.

Pretpostavljali smo da će slučaj biti težak i da će zahtevati puno vremena. Bili smo u pravu. Operacija kojom smo uklonili tumor i zašili mišićno-kožni režanj, trajala je devetnaest sati. Nismo marili za vreme, bio nam je bitan rezultat.

Operaciju smo vodili doktor Dufresni i ja. Trebalo mi je skoro polovinu vremena od cele operacije da uklonim tumor. Zatim je doktor Dufresni sledećih devet sati zatvarao lobanju mišićno-kožnim reznjevima. Uspeo je u tome.

Negde na pola operacije rekao sam doktoru Dufresniju: „Nadam se da će operacija uspeti.”

Potvrdio je; osećao sam da je, kao i ja, bio uveren da ćemo uspeti.

Operacija je uspela. Kako smo očekivali, u sedmicama koje su sledile Danijela je morala ponovo na operaciju da bismo pomerili delove transplantiranih reznjeva i otklonili napetost na određenim područjima, i poboljšali krvotok u operisanom području.

Danijela je na početku počela dobro da se oporavlja i reaguje kao normalno dete. Video sam kako roditelji uživaju u svakidašnjoj nezi deteta, koju većina roditelja smatra samu po sebi razumljivom. Devojčica je svojim prstićima doticala njihove prste. Smešila se. A onda se sve preokrenulo. Danijela je krenula u pogrešnom smeru. Prvo je nastao mali problem sa disanjem, a zatim su sledili problemi sa probavnim traktom. Kada smo to rešili, javio se problem sa bubrezima. Nismo znali da li su problemi vezani za tumor.

Lekari i medicinsko osoblje na dečjem odeljenju intenzivne nege radili su neprestano pokušavajući da održe rad Danijelinih pluća i bubrega. I njima je bilo stalo do nje kao i nama.

Na kraju, kada smo učinili sve što smo mogli, dete je umrlo. Izvršili smo autopsiju i pronašli da je tumor zahvatio cela pluća, bubrege i probavni sistem. Naša operacija bila je prekasno izvedana. Da smo je dobili mesec dana ranije, pre nego što su se razvile metastaze, mogli bismo da je spasemo.

Danijelini roditelji, deka i baka došli su iz Mičigena i ostali u Baltimoru da bi bili pored nje. U sedmicama čekanja i nadanja u njen oporavak pokazali su izuzetnu strpljivost i razumevanje, hrabreći nas u svemu što smo pokušali. Kada je umrla, divio sam se njihovoj zrelosti.

„Želimo jasno da kažemo da nemamo nikakvih zamerki u vezi sa onim što su vaši ljudi učinili ovde u Hopkinsu”, rekli su njeni roditelji.

„Veoma smo vam zahvalni”, rekla je baka, „što ste bili voljni da preuzmete slučaj koji su svi smatrali nemogućim.”

U sećanju su mi ostale reči Danijeline majke. Jedva čujnim glasom, zagušenim tugom, rekla je: „Znamo da ste Božji čovek i da Bog sve drži u svojim rukama. Takođe verujemo da smo učinili sve što je u ljudskoj moći da spasemo svoju ćerku. Uprkos ovakvom kraju, bićemo vam zauvek zahvalni za sve što ste učinili.”

Iznosim Danijelinu priču zato što svi naši slučajevi nisu uspešni. Na prste mogu nabrojati one neuspešne.

18

Krejš i Sjuzan

Kada sam ušao u bolničku sobu Krejša Varnika u koju je čudom stalo 25 do 30 ljudi, naišao sam na molitveni sastanak. Svi oni su naizmenično molili Boga za čudo kada Krejš ode na operaciju. Nije bilo neobično samo to što se toliko ljudi okupilo u sobi, već je bilo još neobičnije što su svi došli da se mole za Krejša.

Ostao sam nekoliko minuta; i sâm sam se pomolio. Kada sam izlazio, Krejšova supruga Sjuzan ispratila me je do vrata. Toplo mi se osmehnula. „Setite se šta vam je rekla majka.”

„Neću zaboraviti”, odgovorio sam i te kako svestan majčinih reči, jer sam ih jednom ponovio Sjuzan: „Beni, ako tražiš nešto od Boga verujući da će On to učiniti, onda će to i učiniti.”

„Ni vi to nemojte zaboraviti”, rekao sam.

„Ja verujem”, odgovorila je. „Stvarno verujem.”

I da nije to rekla, primetio bih njeno poverenje u uspeh operacije.

Koračajući hodnikom, mislio sam na Sjuzan i Krejša, i sve što se dogodilo u njihovom životu. Već su toliko toga pretrpeli. A još se nije nazirao kraj.

Sjuzan Varnik je medicinska sestra – i to odlična – na našem neurohirurškom odeljenju. Njen suprug bolovao je od Von Hipel-Lindauove bolesti (VHL). Kod osoba sa ovom retkom bolesti javljaju se višestruki tumori mozga i tumor mrežnjače oka. To je na-

sledna bolest. Tokom niza godina i kod Krejgovog oca javila su se četiri moždana tumora.

Krejgove nevolje počele su 1974. godine, kada je bio u višim razredima srednje škole. Tada je saznao da se kod njega razvio tumor. Malo ljudi znalo je za VHL i zbog toga niko od lekara koji su pregledali Krejga nije pomišljao na druge tumore. U to vreme mi se još nismo upoznali. Operisao ga je drugi neurohirurg i izvađio tumor.

Koračajući hodnikom, pomislio sam na sve patnje koje je prošao u proteklih 13 godina. Zatim su mi se misli vratile Sjuzan. Na svoj način trpela je isto koliko i Krejg i ja sam joj se divio kako ga predano neguje i koliko se trudi da za njega učini sve. Bog mu je poslao savršenog bračnog druga.

Sjuzan je jednom rekla kako i ona i Krejg od početka znaju da ih veže posebna, sa Neba data ljubav. Upoznali su se u srednjoj školi kada je ona imala četrnaest godina, a on bio dve godine stariji. Nijedno od njih nije nikada pomislilo na drugu osobu kao životnog druga. Zahvaljujući delovanju organizacije Mladi život (Young Life), oboje su u srednjoj školi postali hršćani. Od tada rastu u veri i aktivni su članovi svoje crkve.

Kada je Krejg napunio 22 godine, konačno su saznali ime njegove retke bolesti – uključujući i verovatnoću pojave novih tumora. Od tada je prošao operaciju na plućima, adrenalektomiju, dve resekcije moždanog tumora i tumora mrežnjače oka. Uprkos svim fizičkim preprekama sa kojima se suočio, Krejg je između hospitalizacija poahađao koledž. Posle prve operacije imao je teškoća sa ravnotežom i gutanjem, što je bila posledica tumora. Ova dva simptoma nisu nikada potpuno nestala.

A onda je Krejg 1978. godine, počeo da povraća i dobija glavobolje. Oba simptoma javljala su se sa upozoravajućom redovnošću. Pre nego što je ponovo prošao ispitivanja, oboje, i on i Sjuzan, bili su svesni da se razvio još jedan tumor. Međutim, Krejgov prvi le-

kar nije shvatio da se radi o još jednom tumoru pa je, kako su mi to Varnikovi ispričali, umirio njihov strah.

Međutim, ispitivanja su potvrdila da su Varnikovi bili u pravu. Lekar je odredio drugu operaciju. Veče pred operaciju, baltimorski neurohirurg rekao je Krejgovoj majci: „Mislim da ne mogu da uklonim tumor, a da Krejg ne ostane bogalj.” Iako su želeli da znaju istinu, osećali su se uništeno, svesni da im nije ostavio skoro nikakvu nadu.

Poslednje što je ovaj lekar rekao Sjuzan, uveče 19. avgusta 1978. godine, dan uoči druge operacije, bile su reči: „Sutra posle operacije on će biti na odeljenju intenzivne nege.” Okrenuo se da ode, a onda se vratio i dodao: „Nadamo se da će uspeti.” To nije bilo prvi put da se Sjuzan bori sa sumnjom u Krejgov oporavak.

Krejg je operaciju podneo dobro, ali je imao čitav niz komplikacija uključujući dupli vid i teškoće sa gutanjem. Nedostatak ravnoteže bio je toliko veliki da nije mogao ni da sedi. Krejg se fizički bedno osećao; emotivno je bio u depresiji i očajan. Ali Sjuzan nije odustajala niti je njemu dopuštala da se preda. „Ozdravićeš,, stalno je govorila.

Nekoliko meseci kasnije Krejga su primili u rehabilitacionu bolnicu Dobri Samarjanin (Good Samaritan). Zbog niza činilaca bilo je čudo što su ga uopšte primili. Sledeće dve godine Krejg je imao najbolju moguću fizikalnu terapiju. I stanje mu se bitno poboljšalo.

„Hvala Ti, Bože”, zahvaljivali su Sjuzan, Krejg i njihove porodice zahvaljujući dobrom Bogu za svaki znak napretka. Međutim, za njih dvoje poboljšanje nije bilo dovoljno. „Nebeski Oče,” molili su svakodnevno, „izleči Krejga.”

Krejg je prošao teške trenutke i doživeo niz poraza. To više nije bio snažan mladi čovek – izgubio je 37 kg – i od njega je ostao 180 cm visoki kostur.

Nastavio je da se oporavlja, ali pred njim je bio još dug put. Naučio je da sâm jede. Zbog poteškoća sa gutanjem, trebalo mu je sat i po za jedan obrok. Nije mogao da hoda, pa je bio prisiljen da

sedi u invalidskim kolicima. Ipak, za vreme oporavka, pokazujući izuzetnu odlučnost, nastavio je sa školovanjem.

Ovaj bračni par imao je naročitu veru, pogotovo Sjuzan. „On će prohodati”, govorila je ljudima. „Krejg će opet hodati.”

Posle dve godine fizikalne terapije, Krejg je uz pomoć štapa prošao crkvom zajedno sa Sjuzan i 7. juna 1980. godine, oni su se venčali. Baltimorski časopis Sunce (Sun) objavio je podužu priču o njihovoj ljubavi i kako je zahvaljujući njoj Krejg istrgnut iz kandži smrti.

Krejg se posvetio učenju i na kraju završio školovanje.

Diplomirao je 1981. godine, i dobio posao u vladinom kabinetu koji ima propisanu kvotu zapošljavanja osoba sa telesnim nedostacima.

Ali nije sve bilo tako dobro. Krajem 1981. godine, kod Krejga su se razvili tumori u nadbubrežnim žlezdama. Operacijom su žlezde uklonjene i od tada je do kraja života bio zavisn od lekova.

Ubrzo posle toga Sjuzan se upoznala sa doktorom Nilom Milerom, oftalmologom sa Džon Hopkinsa. On joj je rekao: „Sada barem znate dijagnozu bolesti. Zove se Von Hipel-Lindauova bolest ili VHL.” Nasmehio se. „Nazvana je po čoveku koji ju je otkrio.” Posle toga pružio je Sjuzan članak o bolesti.

Kada je počela da čita, doktor Miler joj je rekao da Von Hipel-Lindauova bolest napada jednu od pedeset hiljada osoba. Karakteristično je da VHL uzrokuje tumore na plućima, bubrezima, srcu, slezeni, jetri, nadbubrežnim žlezdama i pankreasu.

U tom trenutku Sjuzan je shvatila kako će se ova bolest odraziti na ostatak Krejgovog života. Prestala je da čita i njen pogled se susreo sa pogledom doktora Milera. Oboma su oči bile pune suza.

Kasnije je rekla: „Njegove su me suze utešile više nego bilo koja izgovorena reč. Bila sam iznenađena kada sam shvatila da i među medicinskim osobljem ima ljudi koji duboko saosećaju sa svojim pacijentima. Njegove neskrivene suze dale su mi do znanja da saoseća. I da mu nije svejedno.”

Sjuzan je sada znala ime i karakteristike te bolesti. To saznanje otkrilo joj je šta može da očekuje u budućnosti – nove tumore. „Ova bolest neće nestati. Sledeća operacija neće biti kraj bolesti”, rekla je više sebi nego doktoru Mileru. „Moraćemo da živimo sa tim do kraja života, zar ne?”

Njegove oči ponovno su se ispunile suzama. Klimnuo je i hrapavim glasom rekao: „Sada barem znate sa čim imate posla.” Sjuzan je odlučila da ništa ne kaže Krejgu. On je po naravi bio tiha osoba, a u to je vreme bio je dosta depresivan. Smatrala je da bi saznanje o mračnoj budućnosti samo još više opteretilo njegovo srce.

Zadržala je informaciju za sebe, ali se njome nije zadovoljila. Morala je da sazna više. Sledećih osamnaest meseci Sjuzan je čitala i pisala svakome za koga je mislila da bi joj mogao dati neku korisnu informaciju.

Sjuzan tvrdi da ima jednu od najvećih biblioteka o toj bolesti na svetu. Ja joj verujem! Obratila se mnogim stručnjacima u Sjedinjenim Američkim Državama nalazeći mesta gde su vršena istraživanja. Za vreme Krejgove bolesti Sjuzan je postala stručnjak o VHL-u i bila je upoznata sa najnovijim kretanjima na tom području.

VHL je odgovoran za vrstu slepila koja se može sprečiti. Budući da se radi o dominantno naslednoj bolesti, to znači da će 50% potomaka osoba sa tom bolešću verovatno oboleti od iste bolesti. Krejgova sestra, koja sada ima četrdeset godina, imala je tumor dok joj je bilo dvadeset godina. Izgleda da ih više neće imati.

Kada je konačno rekla Krejgu za VHL, on je jednostavno odvratio: „Znao sam da se radi o nečemu ozbiljnom.” Tumori su se i dalje javljali.

U to vreme Sjuzan se setila kako joj je saosećanje doktora Milera pomoglo da bude istrajna. Dok je o tome razmišljala, zaključila je da bi medicinske sestre mogle da pomognu pacijentima pokazivanjem brige za njihovo dobro. Upravo tada odlučila je da se školuje za medicinsku sestru. Pošto je diplomirala 1984. godine, Sjuzan je dobila posao na

dečjem neurološkom odeljenju u Džon Hopkinsu, gde je i ostala sve do danas. Nikoga ne iznenađuje što je Sjuzan odlična medicinska sestra.

U septembru 1986. godine, Sjuzan je shvatila da Krejg pokazuje simptome još jednog moždanog tumora. U to vreme ušao sam u njihov život. Sjuzan me je zamolila da preuzmem Krejga.

Posle mog pristanka, uradili smo CT-snimke i morao sam da im kažem kako mi se čini da Krejg ustvari ima tri tumora. Posle pripreme uklonio sam tumore i na sreću Krejg nije imao postoperativnih komplikacija. Međutim, imao je endokrinoloških problema i trebalo je nekoliko sedmica da bi se sve regulisalo. Nešto kasnije Krejgu se u središtu mozga pojavio još jedan cistični tumor.

Pri operaciji asistirao mi je talentovani specijalizant Art Vong. Operacija je bila teška jer smo morali da presečemo corpus callosum koji povezuje moždane hemisfere i dođemo do samog središta da bismo izvadili tumor.

Operacija je prošla bez problema. Postoperativni oporavak tekao je uredno. Krejg i Sjuzan molili su se da to bude poslednja operacija, svesni da su statistike protiv njih. Krejg je nastavljao da se oporavlja – polako, ali sigurno.

A onda je 1988. godine, došla vest koje su se toliko bojali: Krejgu se pojavio još jedan tumor, ovog puta na moždanom stablu. Bio je u ponsu – u području za koje se smatralo da se ne može operisati. Međutim, neko je morao da pokuša. Krejg i Sjuzan su me zamolili da ja izvršim operaciju.

„Žao mi je,” rekao sam, „ali jednostavno ne mogu da ga ubacim u svoj raspored operacija.” Sjuzan je dobro znala da sam pretrpan pacijentima. Iako sam verovao da sam ispravno odlučio, osećao sam se užasno zbog toga što sam ih odbio.

„Bilo bi dobro da odete kod nekog drugog neurohirurga, ovde na Hopkinsu, koji se specijalizovao za vaskularne probleme,” rekao sam, „jer ovi tumori su vaskularne prirode.”

„Želeli bismo da me vi operišete,” rekao je Krejg na svoj miran način.

„Ako bude ikako moguće”, rekla je Sjuzan. „Znamo da ste pre-zaposleni i razumemo...”

Posle podužeg razgovora i pošto sam upotrebio svo svoje umeće uveravanja, Krejg je pristao da se prepusti brizi drugog hirurga. Ovaj stručnjak isprobavao je primenu nove metode, takozvanog „gama noža”. Međutim, posle razgovora sa Švedaninom koji je izumeo ovaj zahvat, zaključio je da on ne bi bio primenljiv kod vrste tumora koju je imao Krejg. Trebalo je razmotriti druga rešenja.

U međuvremenu Krejg je počeo naglo da propada. Više nije mogao da guta zbog slabosti lica koje je postalo neosetljivo, a počele su i nesnosne glavobolje. Krejg je 19. juna 1988. godine, morao da bude primljen na bolničko odeljenje hitne službe.

Nazvala me je Sjuzan. Dok sam je slušao, znao sam da ne mogu da stojim po strani i dok mu se stanje pogoršava. Morao sam nešto da učinim. Zastao sam da pokušam da odvojim svoja osećanja od profesije. Čuo sam sebe kako govorim: „U redu, nekoga ću izbaciti iz rasporeda. Uzeću Krejga.”

Dogovorili smo se za sledeći dan, 20. juna u osamnaest sati. Oboje su se obradovali. Ne sećam se da sam ikada video dvoje sretnijih ljudi. Činilo mi se da im je već samo saznanje da ću ga ja operisati dala osećaj mira.

„Sve je u Božjoj ruci”, rekao sam.

„Ali mi verujemo da ćete dopustiti Bogu da upotrebi vaše ruke”, rekao je Krejg.

Iako sam pristao da uradim operaciju, morao sam da im objasnim da se ovaj tumor i cista verovatno nalaze u moždanom stablu. „Ne mogu reći sa sigurnošću, dok ne uđem i ispitam stanje”, rekao sam. „A ako je u moždanom stablu...” zastao sam ne želeći da im kažem da onda neću moći ništa da uradim. „Razumemo”, rekao je Krejg. Sjuzan je potvrdila glavom. Shvatili su u šta se upuštaju.

„Međutim”, dodao sam, „izvadiću svaki delić tumora koji nije u moždanom stablu.”

„Sve će biti u redu”, rekla je Sjuzan. Tako je i mislila.

Osećao sam se neobično zbog toga što me hrabri žena mog pacijenta, što sam ja taj kome treba moralna potpora.

Iako sam pristao da operišem, još uvek nisam znao koji bi pristup bio najbolji. Prikupio sam neke predloge i konsultovao se sa drugim neurohirurzima. Niko nije znao šta bi trebalo učiniti sa takvim tumorom.

„Ući ću i pogledaću”, rekao sam konačno. Varnikovima nisam obećao ništa – kako bih i mogao? Izgledalo je da im nije bilo potrebno neko posebno uveravanje – bili su smireniji od mene.

Bilo je kasno poslepodne kada sam u Krejgovoj sobi našao sve te ljude koji su se molili.

Operacija je bila teška. Tumor je bio prokrvljen sa toliko krvnih sudova koji su ulazili i izlazili iz njega da sam morao da upotrebim mikroskop da vidim gde ustvari počinje tumor kako bih mogao da ga uklonim. Gledao sam gore-dole po celom moždanom stablu iz svakog mogućeg ugla, ali nisam mogao da nađem ništa, osim što je moždano stablo bilo jako natečeno.

Pomislio sam: Tumor je verovatno u samom moždanom stablu. Zato sam zabo igle u moždano stablo. Inače, smatra se da se moždano stablo ne sme dirati, jer ima toliko važnih tkiva i vlakana da i najmanji nadražaj može izazvati velike komplikacije. Već sam slutio da tumor možda ima cistu. Kada bih mogao da dođem do ciste i izvučem nešto tečnosti, smanjio bih pritisak na Krejgov mozak.

Nisam našao cistu, ali sam umesto toga izazvao jako krvarenje na mestima uboda igli. Nisam mogao ništa izvući. Posle osam sati, negde oko 2,30 ujutro, zatvorili smo Krejga i poslali ga nazad na odeljenje intenzivne nege. Puno je pretrpeo i ja sam pretpostavljao da će biti potpuno iscrpljen.

Bio sam iznenađen kada sam sledećeg jutra ušao u sobu. Krejg se ponašao kao da operacija tek sledi. Iako je ležao, smešio se, pokretao se, čak je i zbijao šale.

KREJG I SJUZAN

Kada sam nekako došao sebi, objasnio sam Sjuzan i njemu da smatram da se tumor nalazi u sredini ponsa – dela moždanog stabla.

„Spreman sam da otvorim pons,” rekao sam, „ali prošle noći to nisam mogao, jer sam već operisao osam sati, i bio sam umoran. Zbog toga verovatno ne bih mogao pravilno da rasuđujem. Želim da budem siguran da sve moje sposobnosti funkcionišu kada stupam u nepoznato područje, a to nisam želeo da pokušam usred noći.”

„Uradite tako,” rekao je Krejg.

„Nema puno izbora, zar ne?” dodala je Sjuzan. „Verovatnoća da će Krejg umreti na stolu je 50:50”, rekao sam im. Nije to bilo lako izgovoriti, ali sam im ipak morao izneti sve činjenice, ma koliko bile neprijatne. „Ako ne umre, mogao bi da ostane paralizovan ili neurološki upropašćen.”

„Jasno nam je”, rekla je Sjuzan. „Ipak želimo da idete do kraja. Mi se molimo za čudo. Verujemo da će ga Bog učiniti preko vas.”

„Šta možemo da izgubimo,” dodao je Krejg, „ionako me čeka samo smrt.”

Određio sam operaciju za nekoliko dana kasnije.

Iako sam znao da su Krejg i Sjuzan jaki hrišćani, sada sam to video jače nego ikada pre. Stalno su govorili: „Želimo čudo i verujemo da ćemo ga doživeti. Molimo Boga da nam pokloni čudo.”

Bolničar je dovezao Krejga u operacionu salu i počela je priprema. Krejg je ležao licem prema dole na operacionom stolu; glavu mu je čvrsto držao okvir tako da se nije mogla pomaći. Lekari su mu ponovo obrijali glavu i dobro je oprali. Jedna medicinska sestra pokrila ga je sterilnim pokrivačem sa plastičnim prozorčićem na mestu operacije. A onda je operacija počela.

I ovaj put je bila teška. Konačno sam uspeo da dođem do moždanog stabla. „Otvoriću na njemu malu rupu”, promrmljao sam svojoj ekipi. Uzeo sam bipolarni instrument (malu električnu koagulaciju spravu) i otvorio moždano stablo. Počelo je jako krvarenje. Svaki put kada bih dotakao moždano stablo, ono je krvarilo.

Moj asistent stalno je isisavao krv da bi mesto ostalo čisto, dok sam se ja pitao: Šta sada? Molio sam se tiho i usrdno: Bože, pomози mi da znam šta treba da radim.

Pre operacije, dok se pripremam stojeći pored operacionog stola, uvek se molim. Ovaj put svesno sam se molio za vreme cele operacije: Gospode, sve zavisi od Tebe. Molim te da se ovde umešaš. Nisam znao kako dalje.

Zastao sam i zurio pred sebe dok sam govorio Bogu: Krejg će umreti ako mi ne pokažeš šta da učinim. Posle nekoliko sekundi znao sam – neka vrsta intuicije ispunila mi je um. „Dajte mi laser”, rekao sam sestri.

Zatražio sam laser jednostavno zato što je to izgledalo kao najlogičniji izbor. Pomoću lasera pokušao sam da pažljivo napravim mali otvor u moždanom stablu. Dok sam ulazio, laser mi je poslužio za koagulaciju nekih sudova koji su krvarili. Konačno sam uspeo da napravim mali otvor uz minimalno krvarenje i ušao. Naišao sam na nešto čudno, i izvukao komadić te materije. To je verovatno bila tumorska masa, ali se zaglavila. Blago sam povukao, ali ništa nije izlazilo. Ponovo sam oklevao jer nisam želeo da budem previše agresivan. Nisam smeo da proširim otvor, jer sam radio na moždanom stablu.

Anesteziolozi su na monitorima proveravali akcijske potencijale koji su pokazivali električnu aktivnost mozga.

„Više nema akcijskih potencijala”, rekao je neko od njih.

Akcijski potencijal je nestao, slično kao što EKG pokaže ravnu crtu kada srce prestane da kuca. Ova ravna crta pokazivala je da na jednoj strani njegovog mozga nema moždanih talasa ni aktivnosti, što je znak ozbiljnog oštećenja. Mozak deluje zahvaljujući električnoj aktivnosti, a aktivnost koja je dolazila iz moždanog stabla sa te strane je nestala, iako je druga strana ostala neoštećena.

„Tu smo. Nastavićemo”, rekao sam ne dopuštajući sebi da razmišljam koliko bi oštećenje moglo da bude ozbiljno. Bože, sada ne mogu da odustanem. Molim Te, upravljaj mojim rukama. Držao

sam se tog otvora na stablu; moje ruke su popuštale, molile i blago povlačile. Na kraju je tkivo tumora počelo da izlazi. Polako sam povukao i iznenada je izašlo sve, kao velika grudva.

Moždano stablo odmah je postalo skoro normalne veličine. Iako mi je bilo drago što sam izvukao izraslinu, kod Krejga je došlo do oštećenja. Pokušavao sam da ne razmišljam o tome šta će se dogoditi, a vrlo dobro sam znao istinu. Ako Krejg i preživi (što je bilo teško verovati), biće prava ruina. Sigurno će ostati u komi i verovatno će biti paralizovan. Međutim, nastavio sam sa radom, svestan da je tako najbolje.

Operacija je trajala još četiri sata. Kada smo završili, osećao sam se strašno. Glasno sam rekao: „Učinili smo šta smo mogli.” Znao sam da sam učinio sve, ali me to nije utešilo.

* * *

Nastavak priče ispričaće Sjuzan; ona je kasnije celu priču o Krejgu snimila na kasetu, uključujući i ono što je doživela za vreme prve operacije 1988. godine, koju sam upravo opisao.

SJUZHAN VARNIK:

Mnogo prijatelja i članova porodice došlo je da bi te noći bili uz mene za vreme operacije i ja sam im bila zahvalna za njihovu prisutnost. Kada mi se ljudi nisu obraćali, većinu vremena provela sam čitajući Bibliju. Želela sam da verujem Bogu i odagnam sve svoje sumnje. Međutim, one su bile tu i mučile me. Nisam mogla da razumem šta se događa, ni da shvatim zašto se moj svet raspada. Tako sam dugo održavala istinsko pouzdanje u Boga. Bila sam sigurna da ćemo doživeti čudo. Godinama, kada god bi Krejg pokazivao znake obeshrabrenja, bila sam tu da ga podstičem, da mu dam do znanja da sam sa njim i da zajedno možemo da se suočimo sa svim, zato što Bog vodi naš život. Bila sam tako jaka, a sada se to raspalo.

Te noći ništa nije moglo da me istrgne iz potištenosti. Sećam se da sam nekima u prostoriji rekla: „Nikada se ranije nisam tako osećala, ali u ovom trenutku osećam se potpuno poraženom. Možda Bog želi da razumem da tražim previše. Možda Krejg i ja to više ne možemo podneti. Možda... možda je najbolje da se sve ovo završi.”

Naravno, pokušali su da me uteše, ali ja nisam mogla ništa drugo nego da čekam i brinm se.

Negde usred noći podigla sam pogled i videla doktora Karsona kako ulazi u čekaonicu u kojoj sam sedela sa svojom porodicom. Objasnio mi je gde se tumor nalazio, kakvo je oštećenje mozga i dodao: „Kako sam već rekao, to se moglo očekivati. U najboljem slučaju Krejg će živeti još nekoliko meseci, a onda će umreti.”

Za doktora Karsona kažu da ne paniči i ne pokazuje osećanja kada se obraća porodicama pacijenata. Glas mu je mekan, ljubazan i tako tih da ljudi ponekad moraju da se napregnu da bi ga čuli. Pored svega on je uvek tako smiren.

Osetila sam da se kočim dok sam slušala reči koje su praktično bile Krejgova smrtna presuda. Što je doktor Karson više govorio, to sam bila sve uznemirenija. Nisam plakala, ali sam počela da drhtim celim telom. Bila sam toga svesna, ali što sam više pokušavala da sprečim drhtanje, ono je bivalo sve jače. Krejg će umreti... Ova mi se rečenica stalno vrtela u mislima.

Doktor Karson je zaista rekao da će pokušati da ukloni tumor ako Krejg i ja na to pristanemo. A isto tako mi je rekao da će Krejgu sigurno biti paralizovana jedna strana tela „i da postoji opasnost da umre”.

Nekoliko minuta nisam primećivala ni Bena Karsona niti sam išta čula. Krejg će umreti – posle ovoga ništa više nije dopiralo do mog uma. Doktor Karson je stajao preda mnom pokušavajući da me uteši, a ja sam znala da ne može naći reči

koje bi me smirile. Posle četrnaest godina istraživanja VHL-a i saznanja da će Krejg, ako dobije tumor u ponsu, umreti, znala sam šta se događa. Moj Krejg. Izgubiću svog Krejga. On će umreti.

„Tumor je bio u sredini ponsa”, ponovio je doktor Karson. U tom trenutku podigla sam pogled i videla doktora Bendžamina Karsona, ljudsko biće. Naravno da je bio umoran, videla sam umor u njegovim očima. Međutim, bilo je tu i više od toga.

On inače ne izgleda ovako, pomislila sam. Nešto sa njim nije u redu. I onda sam shvatila. Doktor Karson je obeshra-bren. Porazen.

Shvatila sam da sam bila toliko zaokupljena sopstvenom zbunjenošću i boli da sam mislila samo na Krejga i sebe, a nisam ni pomislila šta bi moglo da se događa u doktoru Karsonu.

On je čovek koji dobro krije svoja osećanja, ali u ovom trenutku to mu nije uspevalo. Pomislila sam: Ovaj čovek uklanja ljudima pola mozga. Vršiti operacije koje niko drugi ne može. Pa ipak, na njegovom sam licu pročitala tugu, očaj.

Tada sam zaboravila na Krejga i sebe i osetila saosećanje prema ovom lekaru. Ozbiljno se trudio i sada je bio obeshra-bren i duboko potišten.

Prestao je da govori, okrenuo se i pošao hodnikom. Dok sam gledala za njim, rekla sam u sebi: „Tako mi ga je žao.”

Potrčala sam niz hodnik i sustigla ga. Zagrlila sam ga i rekla: „Nemojte to toliko uzeti k srcu, Ben.”

Vratila sam se u sobu. Jedan pacijent tog dana je otišao kući, pa su mi medicinske sestre dopustile da provedem noć u praznoj sobi. Dok sam ležala na krevetu, gledajući u plafon, preplavio me je bes, strahoviti bes.

Nisam mogla da se setim da sam ikada ranije bila preplavljena tolikim emocijama.

„Bože,” šaputala sam u polumraku, „toliko smo toga pretrpeli. Toliko smo se nadali da će se sve ovo dobro završiti.

Iako je bilo trenutaka kada mi je bilo teško, posebno u prvim godinama našeg braka, ovo je najgore. Ljuta sam na Tebe, Bože. Pustićeš da Krejg umre, a nećeš ništa da preduzmeš. Ako si mislio da ga uzmeš, zašto to nisi učinio 1981. godine? Ili kada je imao prvi tumor? Ako si pun ljubavi, kako možeš da dopustiš da čovek kao Krejg toliko trpi da bi na kraju završio smrću?

Za mene život više nema smisla. Napravićeš od mene udovicu sa trideset godina. Krejg i ja nikada nećemo imati dete.” Setila sam se drugih žena koje su izgubile muževe i koje su mi rekle kako su im posle muževljeve smrti deca dala snagu i razlog za život. „One barem imaju decu. Ja nemam ništa!”

Toliko mi je bilo teško da sam želela da umrem.

Nekoliko minuta kasnije otišla sam u toalet i pogledala se u ogledalo. Nisam prepoznala lice koje mi je uzvraćalo pogled. Bio je to jako neobičan doživljaj, gledala sam stranca pred sobom.

Vratila sam se do kreveta osećajući se još jasnije. Osećala sam kako je ceo moj život greška. „Beskorisna sam. To sam ja. Sav napor, sva nega – nizašta. Kako da živim bez Krejga? Kako možeš da očekuješ da nastavim bez njega?”

Bes je izbijao iz mene. Krivila sam Boga što me stavio u položaj da Krejg postane sav moj svet. A sada će mi ga oduzeti. Plakala sam i izbacivala gnev.

Iscrpljena, konačno sam prestala da govorim. U trenutku tišine Bog mi je nešto rekao. Nije to bio glas, a ipak sam čula reči. Krejg ne pripada tebi i nemaš prava da ga zadržiš za sebe. On ne pripada tebi, Sjuzan. On pripada Meni.

Kad je ova istina doprla do mog uma, shvatila sam koliko sam bila nerazumna. Krejg i ja još smo u srednjoj školi predali

svoj život Isusu Hristu. Oboje pripadamo Bogu i ja nemam pravo da sada posustanem.

Samo nekoliko dana pre slušala sam hrišćansku radio emisiju. Propovednik je govorio o Avramu koji je poveo Isaka na goru i o njegovoj spremnosti da ga žrtvuje, da žrtvuje osobu koju je najviše voleo.²⁰

Pomislila sam na taj događaj i rekla: „Dobro, Bože. Krejg je moj Isak. I ja sam spremna da ga žrtvujem Tebi.”

Dok sam ležala na urednom bolničkom krevetu, preplavio me je talas mira i ja sam zaspala.

* * *

To poslepodne, posle druge operacije na moždanom stablu, pošao sam u obilazak odeljenja i otišao da vidim Krejga. Nisam mogao da verujem – sedeo je u krevetu. Zurio sam u njega nekoliko sekundi, a onda, prikrivajući iznenađenje, rekao: „Pokrenite desnu ruku.”

Pokrenuo ju je. „A sada levu.”

I ponovo sasvim normalna reakcija.

Zatražio sam da pokrene noge i druge delove tela koji su mi pali na pamet. Sve je bilo normalno. Nisam mogao da objasnim kako može biti normalan, ali bio je. Krejg je još uvek imao problem sa gutanjem, ali sve drugo izgledalo je u redu.

„Mislim da je tu Bog nešto učinio”, rekao sam.

„Mislim da je tu Bog sve učinio”, odgovorio je. Sledećeg jutra uklonili smo cev za disanje.

„Želite potpuno da me ispraznite?” smeja se Krejg. Zbijao je šale na svoj račun.

„Krejg, dobili ste čudo koje ste tražili”, rekao sam.

„Znam.” Njegovo lice je sijalo.

20 Vidi 1. Mojsijevu 22. poglavlje.

Šest sedmica kasnije, jedne večeri kada sam bio kod kuće sa svojom porodicom, zazvonio je telefon. Čim je prepoznala moj glas, Sjuzan je, ne pokušavajući da se predstavi, povikala: „Doktore, nećete verovati šta se upravo dogodilo. Krejg je pojeo ceo tanjir špageta. Sve je pojeo. I sve progutao. To se dogodilo pre više od pola sata i odlično se oseća.”

Razgovarali smo neko vreme i meni je bilo drago što sam bio deo njihovog života u tim posebnim trenucima. To me je podstaklo da pomislim kako uzimamo zdravo za gotovo jednostavne stvari kao što je sposobnost gutanja. Samo ljudi kao Krejg i Sjuzan razumeju kako je to predivno.²¹

21 Šta će dalje biti sa Krejgom? Nadamo se da će se on vratiti u stanje u kom je bio pre operacije, što znači da će povratiti većinu funkcija. Od kada ga poznajem, imao je neurološki narušeno zdravlje. Ima tremor i probleme sa gutanjem, što je posledica neuroloških oštećenja posle druge operacije tokom koje je skoro preminuo. Nažalost, kod Krejga će se verovatno i dalje pojavljivati tumori, ali mislim da je mala verovatnoća da se ponovno pojave u moždanom stablu. On trenutno radi magistarski rad iz pastoralnog savetovanja.

19

Razdvajanje blizanaca

„Želela sam da ubijem i sebe i njih”, rekla je Tereza Binder. U januaru 1987. godine, u osmom mesecu trudnoće, dvadesetogodišnjoj ženi saopštena je strašna vest – rodiće sijamske blizance.²²

„O, moj Bože!” zaplakala je. „Nemoguće. Ne želim da rodim blizance. Imaću bolesno, grozno čudovište.” Sledeća tri dana neprestano je plakala. U svojoj mucu, ova buduća majka razmišljala je o svakom mogućem načinu da izbegne rađanje blizanaca.

22 Sijamski blizanci rađaju se u odnosu 1:70.000 do 1:100.000. Blizanci spojeni glavom rađaju se u odnosu 1:2 milona do 1:2,5 milona. Ime su dobili po Sijamu mestu rođenja Čanga i Enga (1811–1874) koje je P. T. Barnum pokazivao duž Evrope i Amerike.

Najveći broj sijamskih blizanaca povezanih glavom umire pri rođenju ili kratko posle toga. Koliko je nama poznato, pre našeg zahvata nije izvedeno više od 50 pokušaja razdvajanja blizanaca spojenih glavom. Od tog broja u manje od deset slučajeva sačuvana su oba potpuno normalna deteta. Osim veštine hirurga, rezultat uveliko zavisi od toga koja tkiva blizanci dele i u kojoj meri. Sijamski blizanci spojeni u području okcipitalne kosti (takvi su bili Binderovi blizanci) nikada do tada nisu bili razdvojeni tako da prežive oba.

Sijamski blizanci spojeni u području kuka ili grudi već su i pre bili uspešno razdvajani. Pa ipak, kad god se rode dva deteta kojima su tela povezana, postupak razdvajanja veoma je delikatan zahvat posle kog izgledi za preživljavanje nisu veći od 50%. Blizanci dele jedinstven biosastav, i ako se on ošteti, posledica je smrt oba deteta.

Tereza je prvo pomislila da uzme prekomernu količinu tableta za spavanje i tako ubije nerođene blizance i sebe. „Jednostavno nisam mogla da se pomirim sa stvarnošću i neko vreme to mi se činilo jednim rešenjem za mene i njih.” Međutim, kada se suočila sa tim, nije mogla da se prisili da proguta tablete. Neke njene misli bile su bizarne, razmišljala je o bilo čemu, samo da zadobije mir i izade iz ovog košmara. Pomišljala je da pobegne i skoči sa neke visoke zgrade. O čemu god razmišljala, čula je sebe kako ponavlja: „Želim da umrem.”

Četvrtog dana Tereza je odjednom shvatila da bi mogla da ubije sebe – i to bi samo po sebi bilo dovoljno veliko zlo – ali svojim samoubistvom ubila bi još dva ljudska bića koja imaju pravo na život.

Tereza Binder prihvatila je činjenicu da mora da se suoči sa svim što će se dogoditi. Sada je mogla da pređe preko tragedije i živi sa posledicama. Bilo je i drugih roditelja koji su morali da se pomire sa tim.

Samo nekoliko meseci pre Tereza i njen tridesetšestogodišnji suprug Jozef bili su neizmerno srećni saznajući da će dobiti dete. Za vreme rane trudnoće njen lekar ju je obavestio da će roditi blizance. „Bila sam presrećna”, priseća se Tereza, „i zahvaljivala sam Bogu za ovaj dvostruki dar.”

U očekivanju porođaja, ovaj bračni par iz Ulma u Nemačkoj kupio je istu odeću za bebe, dvostruki krevetac i kolica za blizance.

Blizanci Patrik i Bendžamin rođeni su 2. februara 1987. godine, carskim rezom. Zajedno su bili teški 4 kg i 25 g. Bili su spojeni zadnjim delom glave.

Neposredno posle porođaja blizanci su bili prebačeni u dečju bolnicu i Tereza ih je videla tek tri dana kasnije. Kada je konačno smela da ih vidi, Jozef je stajao pored nje, spreman da je pridrži i iznese ako bude potrebno.

Zurila je u spojene bebe ispred sebe. Reči poput čudovišta nestale su iz njenih misli i Tereza je videla samo dva dečaka – njene bebe – i

srce joj se rastopilo. Niz lice su joj potekle suze. Suprug ju je zagrljio, a onda su zajedno uzeli u naručje svoje sinove. „Vi ste naši”, rekla je dečacima, „i već vas volim.”

Majčinska ljubav ni za trenutak nije napuštala Terezu Binder, iako su dani koji su usledili bili teški – ponekad takvi da bi slamali srce. Njena zaštitnička briga bila je sve jača.

Roditelji su morali da naučite da drže bebe tako da obe budu sigurne. Budući da su im glave bile okrenute jedna od druge, Tereza je morala da ih stavi na jastuk i drži dve bočice odjednom da bi ih nahranila. Iako blizanci nisu imali nijedan zajednički vitalni organ, bili su vezani delom lobanje i kože kao i glavnom venom koja je odvodila krv iz mozga prema srcu.

Pet sedmica posle prorođaja, Binderovi su svoje sinove odneli kući. „Nije bilo trenutka da ih nismo voleli”, rekao je Jozef. „Bili su naši sinovi.”

Iako su dečaci bili povezani glavom, pa nisu mogli da se pokreću kao ostala deca, ipak su se od samog početka ponašali kao dve osobe. Događalo se da jedan spava dok drugi plače.

Binderovi su živeli u nadi da će njihovi buc masti, svetlokosi sinovi jednog dana biti razdvojeni. Razmišljajući o budućnosti Patrika i Bendžamina, shvatili su da dečaci, ukoliko ostanu povezani, nikada neće moći da sede, puze, okreću se, hodaju... Dva lepa deteta ostaće prikovana za krevet i biće prisiljena da leže dok god budu živa. Budućnost nije izgledala sjajna.

„Imala sam san koji mi je davao snage da istrajem”, rekla mi je Tereza kada smo se prvi put sreli. „San da ćemo pronaći lekara koji će moći da učini čudo.”

Dok je iz večeri u večer odlazila na spavanje, Terezine poslednje misli bile su kako grli i drži svakog sina posebno, kako se igra sa jednim pa sa drugim, i kako ih stavlja u odvojene krevetiće. Noćima bi ležala u krevetu očiju mokrih od suza, pitajući se hoće li se ikada dogoditi čudo sa njenim sinovima. Niko još nije uspeš-

no razdvojio sijamske blizance spojene zadnjim delom lobanje, a da oba prežive.²³

„Nisam prestajala da se nadam. Nisam mogla. To su bili moji sinovi i oni su mi bili najvažniji”, rekla je. „Znala sam da ću se boriti za njih dok god budem živa.”

Lekari iz Nemačke kontaktirali su nas u Džon Hopkinsu pitajući da li bi naša hirurška ekipa sa pedijatrije mogla da smisli plan kako da se razdvoje Binderovi blizanci i da im se omogući normalan život.

U tom trenutku u celu priču ulazim ja.

Posle proučavanja dostupnih podataka, pristao sam da obavim operaciju, svestan da će to biti najrizičnija i najzahtevnija operacija koju sam ikada uradio. Međutim, isto tako znao sam da bi njome dečaci dobili šansu – jedinu šansu – da žive normalnim životom. Doneti takvu odluku bio je samo prvi korak, jer to neće biti zahvat koji će obaviti samo jedan lekar. Doktor Mark Rodžers, direktor dečjeg odeljenja intenzivne nege u Hopkinsu, koordinisao je ovim velikim poduhvatom. Okupili smo sedam dečjih anesteziologa, pet neurohirurga, dva kardiohirurga, pet plastičnih hirurga i, ne manje važno, nekoliko desetina medicinskih sestara i tehničara – ukupno nas sedamdeset. Mi ćemo pet meseci intenzivno da učimo i vežbamo da bismo bili spremni za ovu jedinstvenu operaciju.

Krejj Dufresni, Mark Rodžers, Dejvid Ničols i ja planirali smo da u maju 1987. godine, odemo u Nemačku. Za vreme četvorodnevno boravka Dufresni će ispod kože dečaka da umetne silikonske balone koji mogu da se naduvaju. To će postupno da rasteže kožu

23 6. marta 1982. godine, Aleks Heler (Alex Haller) sa Hopkinsa, sa ekipom od dvadeset jednog člana za vreme operacije koja je trajala 10 sati, uspešno je izveo razdvajanje dve ćerke Karole i Čarlsa Selvađa iz Salsburija. Emili i Frančeska Selvađo bile su spojene u području grudi i gornjeg dela trbuha deleći pupčanu vrpcu, kožu, mišiće i rebrenu hrskavicu. Glavni problem Helerovog tima bila je opstrukcija creva.

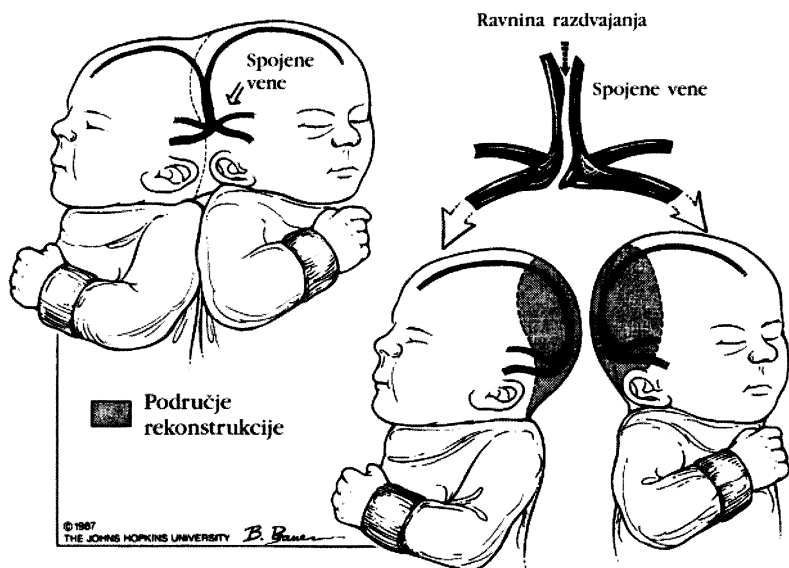
RAZDVAJANJE BLIZANACA

da bi dobili dovoljno tkiva za zatvaranje velikih rana koje će nastati posle razdvajanja.

Kada dođe do operacije, ja ću izvršiti razdvajanje, a zatim će Donlin Long operisati jednog, a ja drugog dečaka. Da bismo povećali izgledе za uspeh, imaćemo uz sebe najkvalifikovaniju medicinsku ekipu, svi sa Džon Hopkinsa, među kojima će biti Brus Ric – direktor kardiohirurgije, Krejg Dufresni – profesor plastične hirurgije – Dejvid Ničols, dečiji anesteziolog i Donlin Long – šef neurohirurgije, dok će Mark Rodžers biti koordinator i portparol.

Budući da sam video samo rendgenske snimke dece, trebalo je da lično procenim njihovo neurološko stanje i zato sam bio deo ekipe koja će otići u Nemačku da bi odlučila da li je operacija još uvek izvodljiva.

A onda, dve sedmice pre nego što smo nas četvorica trebali da otputujemo, naša kuća je opljačkana. Osim što su ukrali elektronske uređaje, odneli su i sef koji nisu mogli da otvore. U malom sefu,

ne većem od kutije za cipele, nalazili su se svi naši važni dokumenti, uključujući i pasoše.

Iako sam bio svestan da će biti teško za dve sedmice dobiti nov pasoš, nisam mislio da će biti nemoguće. Kada sam nazvao ministarstvo spoljnih poslova, ljubazan ali odrešit glas rekao mi je: „Žao mi je, doktore Karsone, ništa se ne može učiniti za tako kratko vreme.”

Posle toga nazvao sam policijskog inspektora: „Kakvi su izgledi da dobijem nazad svoje dokumente, posebno pasoš?”

„Nikakvi”, odgovorio je. „Takve stvari se nikada ne vraćaju. Lopovi ih bacaju u smeće.”

Pošto sam spustio slušalicu, pomolio sam se: „Bože, moraš nešto da učiniš da dobijem nazad svoj pasoš ako želiš da učestvujem u ovoj operaciji.” Pokušavao sam da ne mislim više na pasoš. Zbog niza ranije zakazanih operacija, bio sam zaokupljen drugim mislima tako da sam ceo problem jednostavno smetnuo s uma.

Dva dana kasnije isti policajac nazvao me je u kancelariju. „Nećete verovati, ali imamo vaše dokumente. I vaš pasoš.”

„O, verujem vam”, rekao sam.

Sa prizvukom čuđenja ispričao mi je kako je jedan detektiv pregledao smeće. U jednoj plastičnoj kesi našao je papir sa mojim imenom i nastavio dalje da pretražuje. Onda je našao i sve ostalo, sve važne dokumente koji su ukradeni. Zahvaljujući ovom otkriću, policija je mogla da razbije veliku kriminalističku organizaciju u području Baltimora i Vašingtona i vrati sve naše stvari kao i predmete ukradene drugim porodicama.

Naša ekipa provela je sedećih pet meseci u planiranju i uvežbavanju svih mogućnosti koje smo mogli da predvidimo. Deo priprema zahtevao je zamenu električnih instalacija velike operacione sale i instaliranje rezervnog agregata u slučaju nestanka struje. U operacionoj sali imali smo sve dvostruko – monitore za anesteziju, aparate srce-pluća i spojene operacione stolove koji mogu da se odvoje posle razdvajanja blizanaca.

RAZDVAJANJE BLIZANACA

Na kraju tih pet meseci sve je bilo tako organizovano da je ponekad izgledalo kao da planiramo neku vojnu operaciju. Čak smo odredili gde će stajati svaki član ekipe u operacionoj sali. Švedska od deset stranica imala je do pojedinosti opise svakog koraka operacije. Beskrajno smo pretresali pet trosatnih proba koje smo izveli koristeći se lutkama spojenim čičkom, veličine beba koje smo trebali da operišemo.

Od trenutka kada smo počeli da razgovaramo o operaciji, znali smo da nećemo pristupiti zahvatu dok ne budemo uvereni da imamo dobre izgleda za razdvajanje dečaka bez oštećenja neurološke funkcije oba deteta.

Ni Donlin Long ni ja nismo mogli da budemo sigurni da su pojedini kritični delovi moždanog tkiva, kao što je centar za vid, potpuno odvojeni. Na sreću, kako smo i očekivali, dečaci su imali samo zajednički drenažni sistem (sinus sagitalis superior). To je vrlo važna vena.

* * *

Operacija na blizancima starosti od 7 meseci počela je na Dan rada, u subotu 5. septembra 1987. godine, u 7,15 časova. Izabrali smo taj dan zato što je u bolnici bilo manje posla, a dovoljno osoblja. (Inače vikendima ne vršimo redovne operacije.)

Mark Rodžers savetovao je roditeljima da za vreme operacije ostanu u hotelu kako bi se odmorili. Kako sam i očekivao, odmarali su se jako malo. Sve vreme su naizmenično sedeli pored telefona. Tokom sledeća 22 sata jedan od lekara nazvao bi Binderove i obavestio ih o svakoj fazi teške operacije.

Kardiohirurzi Ric i Kameron, posle anestezije blizanaca, u glavne vene i arterije umetnuli su kao vlasi tanke katetere da bi za vreme operacije pratili stanje dečaka. Kada smo decu postavili tako da im glave posle razdvajanja ne klonu i ne prouzrokuju preveliki pritisak na lobanju, zasekli smo kožu i uklonili koštano tkivo koje je

vezivalo lobanje pažljivo ga čuvajući kako bismo kasnije mogli da ga upotrebimo za rekonstrukciju lobanja.

Zatim smo otvorili duru – opnu koja obavija mozak. To je bilo prilično složeno zbog niza nabora i vijuga, dela dure između mozgov, kao i velike, abnormalne arterije koju je trebalo preseći.

Morali smo da razdvojimo sva područja koja su bila spojena, pre nego što pokušamo da razdvojimo velike venske sinuse. Izolovali smo gornji deo sinusa i donji deo ispod torkile (mesto gde se spajaju svi sinusi). Normalna veličina je četvrtina do polovina novčića. Na nesreću, ova je bila mnogo veća.

Kada smo zasekli ispod područja gde se torkila završavala, došlo je do jakog krvarenja. Krvarenje smo usporili tako što smo ušili delove mišića u to područje, međutim ono je i dalje bilo zastrašujuće. Spustili smo se niže i sećam se da sam glasno rekao: „Torkila se ne može protezati niže.” Međutim, svaki put naišli smo na istu sliku. Na kraju smo stigli do baze lobanje gde se sastaju karlica i moždano stablo, i još uvek smo imali isti problem.

Zaključili smo da torkila, umesto veličine pola dolara, pokriva ceo zadnji deo obe glave i pravi veliko vensko jezero pod visokim pritiskom.

Ova situacija primorala nas je da ranije pređemo na hipotermiju. Na sastancima na kojima smo planirali operaciju, pažljivo smo izračunali da će biti potrebno tri do pet minuta za razdvajanje vaskularnih struktura, a ostalo vreme imaćemo za istovremenu rekonstrukciju oba deteta.

I jedno i drugo dete priključili smo na aparat srce-pluća i omogućili cirkulaciju njihove krvi kroz aparat da bismo ih ohladili sa 37 °C na 20 °C.

Polako smo uklonili krv iz dečjih tela. Ovaj stepen hipotermije skoro zaustavlja metabolizam, što nam je omogućilo da zaustavimo srce i krvotok na otprilike jedan sat, a da ne izazovemo oštećenje mozga. Morali smo da zaustavimo krvotok dovoljno dugo da mo-

žemo da konstruiramo odvojene vene. Za to vreme blizanci su bili u stanju sličnom obamrlosti.

Smatrali smo da bi vreme duže od jednog sata prouzrokovalo nepopravljivo oštećenje tkiva zbog potrebe za hranom i kiseonikom koji se transportuju putem krvi. To je značilo da od trenutka spuštanja njihove temperature moramo da radimo brzo. (Zanimljivo je da se ova tehnika može primeniti samo na deci mlađoj od 18 meseci, dok se mozak još razvija, pa je dovoljno prilagodljiv da se oporavi od takvog šoka.)

Upravo pre 11.30 uveče, dvadeset minuta posle snižavanja telesne temperature, nastupio je kritični trenutak. Sa već otvorenim lobanjama pripremio sam se da na zadnjem delu njihovih glava presečem tanku plavu venu koja je odvodila krv iz mozga. Bila je to poslednja preostala veza između dečaka. Kada smo to obavili, razdvojili smo do tada povezane operacione stolove. Long je imao jednog dečaka, a ja drugog. Prvi put u svom mladom životu Patrik i Bendžamin živeli su odvojeni jedan od drugog.

Iako razdvojeni, blizanci su se odmah suočili sa smrtnom opasnošću. Pre nego što smo ponovno mogli da pokrenemo krvotok, radeći odvojeno, Long i ja trebali smo da oblikujemo novu sagitalnu venu iz dela perikarda koju smo ranije uklonili.

Neko je uključio štopericu na zidu. Imali smo jedan sat da završimo posao i ponovo pustimo krvotok. Iako smo se trkali sa vremenom, ja sam medicinskom osoblju rekao: „Nemojte govoriti koliko je sati i koliko nam je vremena ostalo.“ Nisam hteo to da znam; nije nam bio potreban dodatni pritisak ako neko kaže: „Ostalo nam je još samo 17 minuta.“ Radili smo najbrže što možemo.

Dao sam im uputstvo: „Kada prođe jedan sat, jednostavno uključite pumpe. Ako iskrvare nasmrt, iskrvariće, ali ćemo barem znati da smo učinili sve što smo mogli.“ Nisam bezdušan, ali nisam hteo da izložim dečake opasnosti oštećenja mozga. Na sreću, Long i ja navikli smo da radimo pod pritiskom, pa smo nastavili sa radom ne dopuštajući sebi gubitak koncentracije.

Bilo je sablasno otpočeti operaciju na telima koja su bila tako hladna da nam se činilo kao da radimo na lešu. U određenom smislu blizanci i jesu bili mrtvi. U tom trenutku pitao sam se da li će ikada oživeti.

* * *

Za vreme sastanaka na kojima smo planirali operaciju, pretpostavio sam da će za razdvajanje sinusa biti potrebno tri do pet minuta. Sledećih 50 do 55 minuta bilo je predviđeno smo za rekonstrukciju sinusa posle čega smo trebali ponovo da pokrenemo krvotok.

„O, ne”, prošaputo sam ispod glasa. Naišao sam na neočekivanu prepreku. Trebaće mi više vremena nego što je planirano da bih rekonstruisao veliku torkilu na svom blizancu. Inače, neurohirurzi se najviše boje područja torkile, jer krv tuda prolazi pod takvim pritiskom da bi rupa veličine milimetra prouzrokovala da dete za manje od jednog minuta izgubi svu krv.

Posle hipotermičkog napada trebalo nam je 20 minuta za razdvajanje svih krvnih sudova, što znači da smo potrošili barem tri puta više vremena od planiranog.

Tu situaciju nismo mogli da predvidimo, jer je pritisak u području ovog vaskularnog jezera bio toliko visok da je izbledeo kontrast za vreme angiografije.

S obzirom na to da smo za razdvajanje krvnih sudova potrošili dvadeset minuta, ostalo nam je samo četrdeset minuta da završimo posao. Na sreću, kardiovaskularni hirurzi pratili su sve i videli izgled sinusa dok sam ga presecao. Iz perikardijuma su izrezali delove odgovarajuće veličine i oblika.

Iako su radili odoka, ova dvojica su bila toliko spretna da su se delovi perikardijuma koje su dali Longu i meni savršeno uklapali. Mogli smo da ih sašijemo duž operisanog područja.

U jednom trenutku, možda četrdeset petog minuta tog sata, znao sam da se približava završnica. Ne osvrćući se, osetio sam kako na-

petost oko mene raste, skoro kao da pojedinci šapuću jedan drugome: „Da li ćemo završiti na vreme?”

Long je prvi završio sa svojim detetom. Ja sam završio nekoliko sekundi pre nego što je krv ponovo potekla dečjim žilama. Uspeli smo.

U tom trenutku u prostoriji je zavladala tišina. Bio sam jedino svestan ritmičnog brujanja aparata srce-pluća. „Gotovo je”, rekao je neko iza mene.

Klimnuo sam glavom i duboko izdahnuo vazduh, odjednom postavši svestan da sam zadržavao dah u tim poslednjim kritičnim trenucima. Napor je ostavio vidljive tragove na nama, ali nismo se predavali.

Kada smo ponovo pokrenuli dečja srca, naišli smo na drugu veliku prepreku: snažno krvarenje iz svih sićušnih krvnih sudova u mozgu koje smo presekli za vreme operacije.

Krvarilo je sve što je moglo da krvari. Sledeća tri sata činili smo sve što ljudski um može da smisli da zaustavimo krvarenje. U jednom trenutku bili smo uvereni da gubimo bitku. Jedna jedinica krvi za drugom prolazila je njihovim telima dok nismo potrošili sve zalihe.

Očekivali smo krvarenje jer smo im dali antikoagulanse da bismo mogli da koristimo aparat srce-pluća. Kada smo ponovo pokrenuli njihova srca, antikoagulansi su još uvek delovali, pa smo se u području rane suočili sa jakim krvarenjem.

Njihovi traumatizovani mozgovi počeli su jako da otiču – što je ustvari doprinelo zatvaranju nekih sudova koji su krvarili, ali nismo želeli da se zbog toga prekine snabdevanje krvlju.

Najmučniji trenutak nastupio je kada smo saznali da bismo mogli da ostanemo bez zaliha krvi. Rodžers je nazvao bolničku banku krvi.

„Žao nam je, ali nemamo pri ruci dovoljno krvi”, rekao je glas sa druge strane linije. „Proverili smo, nema je više nigde u Baltimoru.”

„Ja ću dati svoju krv ako je potrebno”, rekao je neko čim nas je Mark Rodžers obavestio o razgovoru.

Odmah se šestoro ili osmoro ljudi u operacionoj dvorani ponudilo da na licu mesta dâ krv, što je bio plemenit, ali nepraktičan gest.

Najzad je Hopkinsova banka krvi nazvala američki Crveni krst i oni su nam poslali deset jedinica – upravo koliko nam je bilo potrebno.

Do trenutka kada je operacija bila završena, blizanci su potrošili 60 jedinica krvi – 10 puta više od svog normalnog volumena krvi. Velike rane na glavi bile su veličine 8 centimetara.

Dok se to događalo, neko iz ekipe bio je u vezi sa roditeljima koji su izašli iz hotela i sada su bili u čekaonici. Uz nas je bilo i osoblje koje je vodilo računa o tome da imamo šta da pojedemo za vreme retkih prekida.

Planirali smo da blizancima odmah ugradimo Dufresnijeve mrežice od titana, pomešane sa pastom od zdrobljenih kostiju zajedničkih delova lobanje. Kada bi mrežica bila postavljena, kosti lobanje bi urasle u mrežicu i oko nje, pa ne bi trebalo da se skida.

Međutim, morali smo da im zašijemo kožu pre nego što natečeni mozgovi izađu iz lobanje. Pomoću barbiturata stavili smo dečake u komu s namerom da usporimo metabolizam mozga. Onda smo se Long i ja povukli, a u akciju su stupili Dufresni i njegova ekipa za plastičnu hirurgiju grozničavo radeći i pokušavajući da ponovo sašiju kožu. Na kraju su sasvim dobro uspeali na jednom detetu, dok je na drugom ostalo nekoliko praznina.

Dufresni će sačekati neku drugu priliku da stavi titanske mrežice.²⁴

Takođe smo se suočili sa problemom nedostatka kože da bismo pokrili glave oba blizanca. Bendžaminovu glavu privremeno smo zatvorili hirurškom mrežicom. Dufresni će isplanirati drugu operaciju da bi lobanju učinio estetski prihvatljivom ako blizanci nastave sa oporavkom.

Ako blizanci nastave sa oporavkom.

24 Bendžamin i Patrik biće još 22 puta podvrgnuti operacijama da bi se koža njihove glave u celini zatvorila. Neke od njih napravio sam ja, dok je većinu izveo Dufresni uključujući i pokrivanje zadnjeg dela Bendžaminove glave posebnim režnjivima.

20

Ostatak priče

Ako se oporave. U svakoj fazi operacije ovo je bilo osnovno pitanje. O, Bože, tiho sam se molio, daj da žive. Daj da uspeju.

Čak i ako prežive operaciju, proći će sedmice pre nego što budemo mogli u potpunosti da odredimo njihovo stanje. To će biti vreme neprekidne napetosti, jer ćemo stalno očekivati prve znakove oporavka i bojati se da ne otkrijemo znakove oštećenja mozga.

Da bismo njihovim jako traumatizovanim mozgovima stvorili priliku za oporavak bez trajnih nepoželjnih posledica, upotreбили smo fenobarbitol da ih dovedemo u stanje kome. Fenobarbitol je drastično usporio metaboličku aktivnost njihovih mozгова. Priključili smo ih na sistem za održavanje života koji je upravljao njihovim krvotokom i disanjem. Mozak im je bio jako edematozan, ali ne više nego što smo očekivali. Posredno smo pratili oteklinu me-reći promene otkucaja srca i krvni pritisak, i radili CT-snimke koji su nam dali trodimenzionalnu rendgensku sliku mozga.

Operacija se završila u 5,15 u nedelju ujutro. Trajala je dvadeset dva sata. Međutim, bitka još nije bila završena.

Kada je naša ekipa izišla iz operacione sale praćena aplauzom ostalog bolničkog osoblja, Rodžers je prišao Terezi Binder i sa osmehom na licu upitao: „Koje dete želite prvo da vidite?”

Otvorila je usta da odgovori, a oči su joj se ispunile suzama.

Kada smo počeli planiranje razdvajanja Binderovih blizanaca, kancelarija za odnose sa javnošću Bolnice Džon Hopkins obavestio je medije šta radimo. To je bila istorijska operacija. Iako to nismo znali, čekaonica i hodnici bili su puni novinara. Naravno, niko od njih nije uspeo da uđe u operacionu salu. Dobro osiguranje koje smo imali u bolnici sprečilo bi ih da su pokušali. Nekoliko radio stanica svaki sat je emitovalo informacije o toku operacije. Naravno, sada su preko medija hiljade ljudi iznenada bile uključene u ovaj operacioni poduhvat. Kasnije sam saznao da su mnogi, koji su pratili izvještaje o operaciji, tokom dana zastajali i molili se da uspemo.

Kada smo izišli iz operacione sale, savladao nas je umor i činilo nam se da ćemo izgubiti svest. Neposredno posle operacije nisam bio sposoban da odgovorim ni na čije pitanje, niti sam mogao da govorim o onome što smo učinili. Rodžers je odložio konferenciju za štampu za kasno poslepodne; time nam je dao mogućnost da se malo odmorimo i dovedemo u red. U 16 sati, kada sam ušao u prostoriju za konferenciju za štampu, odjednom sam postao svestan veličine ove operacije. Prostorija je bila puna novinara sa kamerama i mikrofonima. Možda izgleda čudno, ali kada čovek radi neki posao – bez obzira o čemu se radilo – teško mu je da shvati njegovu važnost.

To poslepodne, samo nekoliko sati posle operacije, moje su misli bile usredsređene na Patrika i Bendžamina Bindera. Pažnja koju su mediji posvetili ovoj istorijskoj operaciji bila je poslednja stvar u mojim mislima. Štaviše, sumnjam da je iko od nas bio spreman na odaziv novinara i bezbrojna pitanja koja su postavljali. Mora da smo izgledali neobično dok smo stajali ispred svih tih ljudi u izgužvanoj odeći, sa licima na kojima se ocrtavao umor. Bili smo umorni, ali presrećni. Taj prvi korak bio je džinovski i mi smo ga napravili. Međutim, to je bio samo prvi korak na dugom putu.

„Uspeh ove operacije nije samo u razdvajanju blizanaca”, rekao je Mark Rodžers na početku. „Uspeh je što smo spasili oba deteta.”

Dok je Rodžers odgovarao na pitanja, ja sam osećao duboku zahvalnost što sam deo ove sjajne ekipe. Pet meseci bili smo kao jedan, svi specijalisti, rešavajući zajedno isti problem. Osoblje na dečjem odeljenju intenzivne nege i savetnici u dečjem centru predivno su saradivali. Podupirali su nas bezbrojne sate bez nadoknade pokušavajući da operacija uspe.

Slušao sam Rodžersa kako je dodao objašnjavajući pojedine faze operacije: „Srećan sam što smo uspeli da radimo kao ekipa u tako složenom poduhvatu. Sposobni smo da učinimo i više nego što mislimo ako pomažemo jedni drugima.”

Iako su i drugi odgovarali na pitanja, Mark Rodžers, kao portparol, i ja odgovarali smo na većinu. Kada su me novinari upitali kolika je verovatnoća da dečaci prežive, rekao sam: „Verovatnoća je 50%. Dobro smo zamislili ceo postupak. Logično, trebalo bi da uspe, ali isto tako znam da može doći do nepredviđenih situacija kada radite nešto što još niko nije.”

Jedan novinar postavio je pitanje o njihovom vidu: „Da li će moći da vide? Obojica?”

„U ovom trenutku to jednostavno ne znamo.”

„Zašto?”

„Prvo”, rekao sam, „blizanci su premali da bi nam to sami rekli.” Na to su se neki od prisutnih nasmejali. „Drugo”, nastavio sam, „njihov neurološki sistem bio je narušen i to će odložiti mogućnost da procenimo njihov vid. Dečaci dosada još nisu mogli da gledaju predmete i prate ih pogledom.”

(Sledećeg dana su se po celom svetu u novinama mogli videti veliki naslovi BLIZANCI SLEPI POSLE OPERACIJE. Nikada tako nešto nismo rekli niti nagovestili u svojim izjavama. Rekli smo da to za sada ne znamo.)

„Da li će preživeti?” upitao je drugi.

„Mogu li da žive normalnim životom?” javio se treći.

„Sve je u Božjoj ruci”, rekao sam. Osim što sam u to zaista vero-
vao, nisam znao šta bih drugo rekao. Kada sam izašao iz pretrpane
prostorije, shvatio sam da sam rekao sve što je trebalo da kažem.

Iako sam bio pesimista u pogledu ishoda operacije, još uvek sam
se osećao ponosnim što sam u medicinskoj oblasti radio rame uz
rame sa najboljim stručnjacima. Uostalom, kraj operacije nije bio
kraj našeg timskog rada. Postoperativna nega bila je isto tako spek-
takularna kao i operacija. U sedmicama koje su sledili sve je utvr-
đivalo naše zajedništvo.

Izgledalo je kao da su svi, od kancelarijskih službenika na ode-
ljenju do bolničara i medicinskih sestara, bili uključeni u ovaj isto-
rijski trenutak. Bili smo tim – predivan, čudesan tim.

Patrik i Bendžamin Binder ostali su u komi deset dana. To zna-
či da za to vreme niko nije znao ništa određeno. Da li će ostati u
komi? Da li će imati smetnji? Da li će se probuditi i otpočeti nor-
malan život? Svi smo čekali, i pitali se. Verovatno se većina nas bri-
nula i puno molila.

Nije bilo ništa neobično što smo ih doveli u stanje kome. I ranije
smo primenjivali taj postupak. Na primer, decu sa ozbiljnim traumama
glave uvedemo u komu da bismo održali niski intrakranijalni pritisak.
Stalno smo proveravali vitalne funkcije blizanaca, pipali režnjeve koje
smo ugradili da vidimo koliko su napeti. Na početku su bili jako na-
peti, a onda su počeli da mekšaju. To je bio dobar znak koji je govorio
da se otekлина smanjuje. Povremeno, kada bi se smanjila koncentraci-
ja barbiturata, primetili bismo neki pokret i rekli: „Dobro je, mogu
da se kreću.” U ovim trenucima bio nam je potreban svaki znak nade.

”Sve je u Božjim rukama”, govorio sam i hrabrio se: „Tako je
uvek i bilo.”

Međutim, još najmanje sedam dana, kada god bih odlazio sa po-
sla, očekivao sam da će me neko nazvati i reći: „Doktore Karsone,
jednom blizancu stalo je srce. Upravo ga reanimiramo.” Ni kod kuće

nisam mogao da se opustim, jer sam znao da telefon može svakog časa da zazvoni i da ću čuti strašnu vest koje sam se pribojavao. Ne mogu reći da nisam imao poverenja u Boga ili u našu medicinsku ekipu. Stvar je bila u tome što smo bili na nepoznatom terenu i kao lekari znali smo da su moguće bezbrojne komplikacije. Stalno sam očekivao loše vesti. Na sreću, nije ih bilo.

Sredinom druge sedmice odlučili smo da malo ublažimo komu.

„Pokreću se”, rekao sam nekoliko sati kasnije, zastavši da ih pogledam. „Gledajte! Pokrenuo je levo stopalo! Pogledajte!”

Bili smo van sebe od radosti, skoro kao novopečeni roditelji koji istražuju svaki centimetar svojih malih beba. Svaki trenutak, od zevanja do pomeranja prstića na nogama, bio je razlog slavlja u celoj bolnici.

A onda je došao trenutak koji je mnogima od nas naterao suze na oči.

Tog dana, čim je prestalo delovanje barbiturata, oba dečaka otvorila su oči i počela da posmatraju okolo. „On vidi! Obojica vide!” „Gleda u mene! Pogledajte – gledajte šta se događa kad mašem rukom!” Zvučali bismo ludo svakome ko nije znao za petomesečnu pripremu, rad i brigu. Bili smo van sebe od radosti. U danima koji su sledili, zatekao bih sebe kako se pitam: Da li je ovo stvarno? Da li se ovo stvarno događa? Nisam očekivao ni da će preživeti prva 24 časa, a oni su svakog dana lepo napredovali. „Bože, Hvala Ti, hvala Ti”, stalno sam ponavljao. „Znam da je Tvoja ruka u svemu ovome.”

Imali smo neke postoperativne probleme, ali ništa što ne bismo mogli brzo da rešimo. Dečiji anesteziolozi vodili su odeljenje intenzivne nege. Ljudi koji su uložili neverovatno puno vremena u ovu operaciju, i posle operacije vodili su brigu o njima, pa su tako stvarno bili upućeni u sve.

A onda su se pojavila pitanja u vezi sa njihovim neurološkim sposobnostima. Šta će moći da rade? Da li mogu da nauče da puze? Hodaju? Vrš normalne aktivnosti?

Patrik i Bendžamin iz sedmice u sedmicu pravili su sve složeni-je pokrete i reagovali na nadražaje. Patrik je došao do tačke kada se igrao sa igračkama okrećući se sa jedne strane na drugu, dobro se služeći nogama. Međutim, jednog dana, otprilike tri sedmice pre odlaska u Nemačku, Patrik je, na nesreću, udahnuo hranu u pluća. Medicinska sestra pronašla ga je u respiratornom napadu. Njena brza reakcija omogućila je ekipi hitne službe da ga spase, ali niko nije znao koliko dugo nije disao. Već je bio plav. Posle toga više nije bio isti. Znali smo, nažalost, da to ukazuje na neki oblik oštećenja mozga, ali nismo znali u kojoj meri. Mozak ne sme ostati bez kiseonika više od nekoliko sekundi. U vreme kada su blizanci napustili Džon Hopkins, Patrik je, uprkos nezgodi sa gušenjem, dobro napredovao. I Bendžamin je sasvim dobro napredovao, iako su njegove reakcije na početku bile sporije. Ubrzo je i on radio isto što i Patrik pre nezgode sa gušenjem, kao što je prevrtanje sa boka na leđa.

Nažalost, budući da su roditelji napravili ugovor sa časopisom Bunte, ne mogu ništa da kažem o razvoju blizanaca posle njihovog odlaska sa Džon Hopkinsa. Znam da su 2. februara 1989. godine, dva razdvojena i veoma voljena blizanca proslavila drugi rođendan.

21

Porodične stvari

Kendin glas sa prizvukom hitnosti probudio me je iz dubokog sna u dva sata ujutro. „Ben! Ben! Probudi se!”

Zaronio sam još dublje u jastuk. Prethodni dan bio je zamoran. Proveo sam taj dan – 26. maj 1985. – u našoj crkvi jer sam bio uključen u organizovanje takmičenja u trčanju koje smo nazvali Zdrav izbor. Pozvali smo učesnike da pretrče jedan, pet ili deset kilometara. Drugi lekari i ja izvršili smo jednostavan pregled i utvrdili zdravstveno stanje takmičara, dok su stručnjaci govorili o zdravom načinu života i prednostima trčanja.

Kendi, koja je bila u poslednjem mesecu trudnoće, prepešaćila je jedan kilometar. Sada me je gurkala i govorila: „Počeli su trudovi.”

Prisilio sam se da otvorim oči. „U kojim razmacima?” „Svaka dva minuta.” Trebao je samo trenutak da mi ova informacija dopre do mozga. „Obuci se”, naredio sam iskačući iz kreveta. Imali smo pola sata vožnje automobilom do Hopkinsa. Naš prvi sin, rođen u Australiji, rodio se posle osam sati trudova. Računali smo da će se drugi roditi malo brže.

„Bolovi su počeli pre nekoliko minuta”, rekla je, spustila je noge na pod i izvukla se iz kreveta. Na pola puta iz sobe Kendi je zastala. „Ben, trudovi su sve češći.” Glas joj je bio tako smiren kao da komentariše vreme.

Ne sećam se šta sam odgovorio. Bio sam prilično smiren; još uvek sam se oblačio.

„Mislim da se porađam”, rekla je Kendi. „Upravo sada.”

„Da li si sigurna?” Skočio sam, zgrabio je za ramena i pomogao joj da se vrati u krevet. Već sam video detetovu glavu. Ležala je mirno. Osećao sam se odlično i nisam bio posebno uzbuđen. Ona se ponašala kao da rađa svaki drugi mesec. Sećam se da sam bio zahvalan za iskustvo u porađanju dece, svestan da su ona došla na svet u boljim okolnostima.

Posle nekoliko minuta uhvatio sam bebu. „Dečak”, rekao sam. „Još jedan dečak.”

Kendi je pokušala da se nasmeši, ali trudovi su se nastavili.

Čekao sam da iziđe posteljica. Moja majka je stanovala kod nas, pa sam joj doviknuo: „Majko, donesi peškire! Nazovi hitnu!” Posle toga sam se pitao da li je moj glas zvučao kao da se radi o hitnoj stvari.

Kada je posteljica izišla, rekao sam: „Trebalo mi nešto čime ću stisnuti pupčanu vrpцу. Čime to da učinim?” Glavna briga bila mi je kako da stegnem pupčanu vrpцу, a nisam znao šta da upotrebim.

Ne odgovarajući na moje pitanje, Kendi se izvukla iz kreveta i prilično sigurno otišla u toalet da bi se odmah vratila sa velikom ukosnicom. Stavio sam je na pupčanu vrpцу. U tom sam trenutku čuo kako stiže hitna pomoć. Zbrinuli su Kendi i naše novorođenče, kome smo dali ime Bendžamin Karson Mlađi, i odvezli ih u bolnicu.

Kasnije su me prijatelji pitali: „Da li si naplatio porođaj?”

„Previše sam zaposlen”, rekao sam sebi po stoti put. „Nešto moram da promenim.” Bilo je to kao jeka, slična onoj koja se odbija od zida, rečenica koju sam već ponovio toliko puta. Ovaj put sam znao da moram nešto da promenim.

Kao i drugi u Hopkinsu, i ja sam se našao pred ozbiljnom dilemom u vezi sa aktivnom neurohirurškom karijerom. Raditi u kli-

ničkoj bolnici zahtevalo je više vremena i posvećenosti pacijentima, nego da sam imao privatnu praksu. „Kako da nađem dovoljno vremena za svoju porodicu?“ pitao sam se.

Na nesreću, neurohirurgija je vrlo nepredvidljivo područje. Nikada ne znamo kada će se pojaviti problemi, a mnogi od njih su izuzetno složeni i zahtevaju puno vremena. Čak iako bih se potpuno posvetio kliničkoj praksi, još uvek bih imao previše radnih sati. Kada tome dodam potrebu za stalnim laboratorijskim istraživanjima, pisanjem stručnih radova, pripremanjem predavanja i daljem uključivanju u akademske projekte, a u novije vreme i motivisanju omladine, za sve to nemam dovoljno vremena ni da radim ceo dan. To je značilo da će svako područje mog života trpeti ako nešto ne preduzmem.

Danima sam razmišljao o svom dnevnom rasporedu, obvezama, vrednostima i o onome što bih mogao da izostavim. Uživao sam u svemu što sam radio, ali bio sam svestan da ne mogu da radim sve. Prvo, zaključio sam da prednost ima moja porodica. Najvažnije mi je da budem dobar suprug i otac. Vikende ću rezervisati za svoju porodicu.

Drugo, ne smem da zapustim ni svoje poslove na klinici. Odlučio sam da učinim sve da budem što bolji neurohirurg i da doprinesem najviše što mogu zdravlju svojih pacijenata. Treće, želeo sam da poslužim kao primer mladima.

Iako verujem da su odluke bile ispravne, nije ih bilo lako sprovesti. Morao sam za sve da odredim vreme, da se odreknem onoga što sam sa veseljem radio, čak i onoga što će mi pomoći u napredovanju. Na primer, voleo bih više da objavljujem iz oblasti medicine, iznosim ono što sam naučio i da se intenzivnije bavim istraživanjem. Sviđali su mi se javni nastupi i bilo je sve više prilika da govorim na nacionalnim skupovima. Naravno, to će mi pomoći da brže napredujem u akademskom smislu. Na sreću, i ovako se dosta toga događalo, ali ne tako brzo kako bi išlo da sam tome posvetio više vremena.

Takođe mi je bilo važno da provedem više vremena u crkvi. Sada sam starešina adventističke crkve u Spenservilu. Pored toga sam i direktor Odeljenja za zdravlje i umerenost, što znači da sam zadužen za posebne programe i koordinisanje rada drugih zdravstvenih radnika u našoj crkvi. Ako smo, na primer, pokrovitelji maratona, ja pomažem u organizaciji takvog događaja i organizaciji zdravstvenih pregleda. Naša Crkva naglašava važnost zdravog načina života, pa vernicima delim časopise sa zdravstvenom tematikom kao što je Vibrant Life i Health.

Takođe sam i vođa jednog razreda subotnje škole u kom raspravljamo o hrišćanskim temama i njihovom uticaju na naš svakodnevni život.

Prvi korak prema rasterećenju radnog vremena dogodio se 1985. godine, imali smo toliko posla u bolnici da smo morali da uzme-mo još jednog dečjeg neurohirurga. On je preuzeo deo tereta koji je bio na meni. Uzeti drugog čoveka za Hopkins je bio veliki korak, jer od osnivanja ove ustanove u prošlom veku dečje odeljenje uvek je imao samo jednog neurohirurga. Čak je i danas malo ustanova koje među zaposlenim imaju dva takva stručnjaka. U Hopkinsu imamo tri neurohirurga zbog velikog obima posla, a ne vidimo znakove smanjivanja.

Dodatno osoblje nije rešilo moju dilemu. Početkom 1988. godine, shvatio sam da koliko god marljivo i delotvorno radio, nikada neću završiti posao, čak da u bolnici ostanem i do ponoći. I tada sam doneo odluku – takvu odluku koju ću, uz Božju pomoć, moći da sprovedem. Odlaziću kući svako veče u devetnaest, a najkasnije u dvadeset časova. Tako ću barem videti decu pre nego odu na spavanje.

„Ne mogu sve da završim”, rekao sam Kendi koja me je sve vreme podupirala. „Nemoguće je. Uvek ima još nešto što bi trebalo učiniti. Prema tome, mogu da ostavim nedovršen posao u devetnaest umesto u dvadeset jedan sat.”

Držim se ovog rasporeda. Završavam posao u bolnici u devetnaest i trideset i vraćam se u ordinaciju dvanaest sati kasnije. Još uvek je to dug dan, ali za lekara je razumno da radi jedanaest do dvanaest sati. Međutim, ostati na poslu četrnaest i sedamnaest sati nije razumno.

Kako su dolazile ponude za predavanja, javila se i potreba za putovanjem. Kada idem na duži put, vodim sa sobom i porodicu. Kada deca krenu u školu, i to će se promeniti. Za sada, kada god me pozovu da govorim, pitam da li je moguće osigurati prevoz i smeštaj za moju porodicu.

Nadamo se da će moja majka uskoro doći da živi sa nama za stalno, pa će ona voditi brigu o deci dok Kendi i ja putujemo. Bez obzira na to koliko sam zaposlen i koliko ljudi računa na mene, mislim da će biti dobro za Kendi i mene da budemo zajedno sami. Bez njene potpore moj život ne bi bio uspešan kao što jeste.

Pre venčanja rekao sam Kendi da će često biti sama. „Volim te, ali želim da postanem lekar, a to znači da ću biti jako zaposlen. Ako postanem lekar, biću stalno u pokretu i zbog toga ću puno odsustvovati. Ako se slažeš sa tim, možemo da se venčamo, ali ako ne možeš, činimo grešku.”

„Izdržaću”, rekla je.

Da li sam zvučao sebično? Da li je moj idealizam zamaglio posvećenost ženi koja će postati moja supruga? Možda je odgovor potvrđan na oba pitanja, ali bio sam realan.

Kendi je izuzetno dobro podnosila moju odsutnost. Možda zato što je sigurna u sebe i zna da me može podržati. Zahvaljujući njoj, lakše izlazim na kraj sa zahtevima koji se postavljaju pred mene.

Dok sam još bio stažista i mlađi specijalizant, retko sam bio kod kuće, jer sam radio po sto do sto dvadeset sati sedmično. Naravno, Kendi me je retko viđala. Nazvao bih je, i ako bi imala nekoliko

slobodnih minuta, donela bi mi obrok. Dok bih jeo, mogli smo da provedemo nekoliko minuta zajedno pre nego što bi se vratila kući.

U tom periodu Kendi je odlučila da nastavi školovanje. Rekla je: „Ben, svako veče sam sama, pa mislim da bih i ja mogla nešto da radim.” Kendi je vrlo kreativna i zna to da iskoristi. U jednoj crkvi osnovala je hor, u drugoj instrumentalni sastav. Za vreme našeg jednogodišnjeg boravka u Australiji osnovala je i hor i instrumentalni sastav.

Danas imamo troje dece. Rojs se rodio 21. decembra 1986. godine, pa smo sada petoročlana porodica. Odrastao sam bez oca i ne želim da moji sinovi tako odrastaju. Vrlo je važno da me poznaju, a ne samo da vide moju sliku u albumu, u časopisu ili na televiziji. Moja supruga i moja deca najvažniji su deo mog života.

22

Razmišljaj o velikim stvarima

Kendi i ja imamo san koji dosada još nismo ostvarili. Sanjamo o tome da osnujemo nacionalni fond za stipendiranje mladih studenata koji imaju sposobnosti, ali nemaju novca. Stipendija bi im pomogla da steknu onu vrstu obrazovanja koju žele, u bilo kojoj ustanovi u kojoj bi želeli da se školuju. Većina dobrotvornih fondova suviše je politički orijentisana i zavisi od veza ili potpore uticajnih osoba.

Nas dvoje sanjamo o programu stipendija koji će prepoznati prave talente na bilo kom području. Sanjamo o tome da pronademo mlade darovite ljude koji zaslužuju da im se pruži prilika, a koji inače ne bi mogli da postignu uspeh jer nemaju dovoljno novca.

Voleo bih da mogu da učinim nešto što će ostvariti naš san. U svom svakidašnjem životu primenjujem načelo RAZMIŠLJAJ O VELIKIM STVARIMA. Želeo bih da ubuduće vidim hiljade zaslužnih ljudi, bez obzira na rasu, koji zahvaljujući svojim talentima i posvećenosti dolaze na vodeća mesta. To mogu ostvariti oni koji znaju šta hoće i posvećeni su onome što rade.

„Šta je ključ uspeha?“ upitao me je neki tinejdžer sa afrofrizuroum.

To nije bilo novo pitanje. Čuo sam ga toliko puta da sam odgovor smislio u obliku akrostiha.

„Razmišljaj o velikim stvarima”²⁵, odgovorio sam mu.

25 Na engleskom: THINK BIG.

RAZMIŠLJAJ O VELIKIM STVARIMA

TALENAT

Naučite da prepoznate i prihvatite svoje od Boga date talente (svi ih imamo). Razvijte ih i upotrebite u zvanju koje ste izabrali. Setite se da vam talenat daje veliku prednost u odnosu na druge ako iskoristite ono što vam je Bog dao.

VREME

Naučite da je vreme važno. Ako nikada ne kasnite, ljudi se mogu osloniti na vas. Tako postajete pouzdani. Naučite da ne gubite vreme, jer je vreme novac i vreme je trud. Znati pravilno upotrebiti vreme takođe je dar. Nekim ljudima Bog je dao sposobnost da znaju da upravljaju vremenom. Mi ostali to moramo da naučimo. I možemo!

NADA

Ne budite tužnog lica, kao da očekujete da će se dogoditi neka katastrofa. Očekujte da doživite nešto lepo.

POŠTENJE

Ako učinite nešto što nije pošteno, morate učiniti još nešto nepošteno da biste ono prvo prikrili, pa vam život postaje jako složen. Kao kada lažete. Ako ste poštteni, ne morate da se sećate šta ste rekli poslednji put. Govoriti uvek istinu život čini vrlo jednostavnim.

POKUŠAJTE DA PRONIKNETE U SRŽ STVARI

Slušajte i učite od onih koji su već bili tamo gde vi nameravate da pođete. Učite na njihovim greškama da ih ne biste ponovili. Čitajte dobre knjige kao što je Biblija, budući da one vode do novih saznanja.

BUDITE LJUBAZNI

Budite ljubazni prema ljudima, prema svim ljudima. Ako ste ljubazni prema njima, i oni će biti ljubazni prema vama. Mnogo je manje snage potrebno da biste bili ljubazni, nego neljubazni. Biti ljubazan, prijateljski raspoložen i uslužan zahteva manje snage i smanjuje napetost.

ZNANJE

Znanje je ključ za samostalan život, ključ za sve vaše snove, nade i težnje. Ako na nekom području imate znanje, a posebno ako imate veće znanje od drugih, postaćete neprocenjivi, pa ćete sami moći da određujete svoju cenu.

KNJIGE

Naglašavam da je aktivno učenje čitanjem bolje od pasivnog slušanja predavanja ili gledanja televizije. Dok čitate, vaš um mora da radi da bi prepoznao slova i poveže ih u reči. A reči se oblikuju u misli i pojmove. Osoba sa dobrim čitatelačkim navikama slična je prvaku u dizanju tegova. Prvak nije ušao u gimnastičku salu i odjednom podigao teg od 250 kg. Počeo je da jača mišiće dizanjem lakših tegova stalno vežbajući i pripremajući se za teže terete. Tako je i sa našim umnim sposobnostima. Svoj um razvijamo čitanjem i sopstvenim razmišljanjem.

TEMELJNO UČENJE

Oni koji površno uče, mogu sve da nauče napamet za ispit, ali posle dve sedmice više ništa ne znaju. Oni koji uče temeljno, ustanoviće da stečeno znanje postaje deo njih samih. Oni bolje razumeju sebe i svet oko sebe. Oni nastavljaju da grade na ranije stečenom razumevanju prikupljajući nove podatke.

BOG

Nikad nemojte postati preveliki za Boga. Nemojte Ga ukloniti iz svog života.

Obraćanje mladima obično završavam rečima: „Ako ovo zapamtite, ako naučite da RAZMIŠLJATE O VELIKIM STVARIMA, ništa na zemlji ne može da vas spreči da uspete u onome što ste odlučili.”

Svoje brige za mlade, posebno za one koji nemaju mogućnost za školovanje, postao sam svestan onog leta kada sam regrutovao studente za Jejl. Kada sam video njihove bodove posle provere znanja i primetio kako je malo onih koji su se približili granici od 1200 bodova, ražalostio sam se. Takođe mi je smetalo što sam iz sopstvenog iskustva odrastanja u Detroitu znao da bodovi ne pokazuju uvek koliko mladi znaju. Sreo sam mnogo pametnih mladih ljudi koji su brzo shvatali, pa ipak su zbog niza razloga prošli loše na testu akademskih sklonosti.

„Nešto nije u redu sa društvom”, rekao sam više puta Kendi, „čiji sistem onemogućuje ljude da napreduju. Uz pravu pomoć i podsticaj, mnoga deca u nepovoljnom položaju mogla bi da postgnu vrhunske rezultate.”

Obećao sam sebi da ću u svakoj prilici koja mi se pruži ohrabriti mlade. Kada sam postao poznatiji i počeo da dobijam više poziva za predavanja, odlučio sam da će moja stalna tema biti poučavanje mladih kako da sebi postave ciljeve i ostvare ih. Danas dobijam toliko poziva da ne mogu ni približno sve da prihvatim. Pa ipak pokušavam da učinim koliko mogu za mlade ne zanemarujući svoju porodicu i dužnosti na Džon Hopkinsu.

Smetaju mi neke stvari vezane za američku omladinu. Evo jedne od njih. Smeta mi koliko mediji ističu sport u školama. Previše je mladih koji svu svoju energiju i vreme troše na košarkaškim tereni- ma očekujući da će postati Majkl Džordan. Ili sve svoje snage ulažu

u to da postanu Redži Džekson u bejzbolu, ili O. Dž. Simpson na fudbalskom terenu. Žele da zarade milion dolara godišnje ne shvatajući koliko je malo onih koji uspeju da zarade toliki novac. Ova deca završavaju tako što jednostavno prokockaju život.

Ako mediji ne ističu sport, ističu muziku. Često čujem grupe – a mnoge od njih su odlične – koje daju sve od sebe da se izdignu u velikoj konkurenciji, ne shvatajući da samo jedna od 10.000 grupa uspe da se popne na sam vrh. Umesto da sve svoje vreme i sve svoje snage posvete sportu ili muzici, ova deca – ovi pametni, nadareni mladići i devojke – trebala bi da provode vreme sa knjigama izgrađujući sebe i pripremajući se za zvanje kojim će se baviti kada odrastu.

Krivim medije što podstiču ove grandiozne snove. Dosta sam vremena proveo u razgovoru sa studentima prve godine pokušavajući da im pomognem da shvate kako su obvezani, prema društvenoj zajednici iz koje su potekli, da postanu najbolji što mogu.

Kada idem u škole i govorim mladima, pokušavam da im pokažem čime se sve mogu baviti i da im to može osigurati dobar život. Pozivam ih da se ugledaju na odrasle ljude koji su uspešni u različitim zvanjima.

Uspešnim stručnjacima kažem: „Otvorite mladima svoj dom. Pokažite im automobil koji vozite, pustite da vide da je i vaš život lep. Pomozite im da shvate šta sve treba da učine da bi jednog dana i oni tako dobro živeli. Objasnite im da i bez sporta i muzike postoje brojni načini da ostvare uspeh u životu.” Mnoštvo mladih je naivno. Čuo sam mnoge kako govore: „Biću lekar” ili: „Biću pravnik”, ili možda: „Biću predsednik kompanije.” Međutim, oni ne znaju šta sve treba učiniti da bi postigli takav cilj.

Razgovaram i sa roditeljima, nastavnicima i svima koji su na neki način povezani sa društvenom zajednicom pozivajući ih da svoju pažnju usmere na potrebe ovih tinejdžera. Ova deca moraju da nauče kako da ostvare promenu u svom životu. Njima je potrebna pomoć. Inače stvari nikada neće krenuti nabolje. Samo će postati gore.

Evo primera. U maju 1988. godine, detroitske Novosti objavile su u svom nedeljnom prilogu članak o meni. Pročitavši članak, pisao mi je jedan čovek. Bio je socijalni radnik i imao je trinaestogodišnjeg sina koji je takođe želeo da postane socijalni radnik. Međutim, stvari su krenule loše. Otac je sudskim putem izbačen iz kuće, a onda je izgubio posao. On i sin živeli su od danas do sutra; ceo svet okrenuo mu se naopako. Bio je toliko depresivan da je pomišljao na samoubistvo. A onda su mu u ruke dospele detroitske Novosti i pročitao je članak. Pisao mi je:

„Vaše iskustvo jednostavno je okrenulo moj život i dalo mi nadu. Vaš me je primer podstakao da nastavim, i da u život ponovo uložim sve svoje snage. Sada imam novi posao i stvari počinju da se menjaju. Vaš članak mi je promenio život.”

Takođe sam primio niz pisama od učenika iz raznih škola koji su imali loš uspeh, ali su, zahvaljujući tome što su čitali o meni, gledali me na televiziji ili slušali moja predavanja, odlučili da udvostruče napore. Oni se trude da nauče, a to znači da će sigurno uspeti.

Jedna samohrana majka pisala mi je da ima dva sina; jedan je želeo da postane vatrogasac, a drugi lekar. Rekla je da su svi pročitali moju priču i oduševili se. Kada je saznala kako mi je majka pomogla da promenim život, odlučila je da se vrati u školu. U vreme kada mi je pisala, bila je primljena na Pravni fakultet. Njena deca bitno su poboljšala ocene i dobra su u školi. Veselim se kada primim ovakva pisma.

U jednoj srednjoj školi u predgrađu Baltimora (Old Court Middle School) osnovan je Klub Bena Karsona. U klub mogu da se učlane učenici koji su odlučili da sedmično neće gledati više od tri televizijske emisije i da će pročitati najmanje dve knjige. Kada sam posetio ovu školu, uradili su nešto neobično. Članovi kluba došli su do mojih biografskih podataka i održali takmičenje. Pobedili su učenici koji su pravilno odgovorili na većinu pitanja o meni. Prilikom moje posete šest pobednika izašlo je na binu i odgovaralo na pitanja

RAZMIŠLJAJ O VELIKIM STVARIMA

o meni i mom životu. Slušao sam, iznenađen koliko toga su znali, osećajući poniznost što sam svojim životom dotakao njihov.

Dok posećujem razna mesta, još uvek mi se čini nestvarnim da su ljudi oduševljeni što me vide. Iako to ne razumem u potpunosti, svestan sam da, pogotovo za crnce u ovoj zemlji, predstavljam nešto što mnogi za čitav život neće iskusiti – osobu koja se u tehničkoj i naučnoj oblasti popela na sam vrh. Priznat sam zbog svojih akademskih i medicinskih dostignuća, a ne zato što sam sportska zvezda ili zabavljač.

Iako se ne događa često, ipak se događa i to me podseća da nisam nikakav izuzetak. Na primer, imam prijatelja, Freda Vilsona, koji je inženjer u Detroitu. On je crnac i automobilska kompanija Ford smatra ga jednim od svojih osam najboljih inženjera u svetu.

On je neverovatno pametan i izvanredno obavlja svoj posao, ali malo njih zna za njegova dostignuća. Kada se pojavljujem u javnosti, rado razmišljam o svom sopstvenom životu i životu svih onih koji su pokazali da, iako pripadaju manjini mogu da postignu vrhunska dostignuća.

Mnogim studentima kojima se obraćam često govorim o Fredu Vilsonu i drugim stručnjacima crncima koji ne izazivaju pažnju medija. Bavite li se područjem kojim se ja bavim, i to u Džon Hopkinsu, i ako se trudite koliko najviše možete, teško ćete se sakriti. Kada neko od nas ovde učini nešto posebno, mediji to otkriju i glas se širi. Poznajem mnoge stručnjake u manje poznatim područjima, koji su učinili značajne stvari, a malo ko zna za njih.

Jedan od mojih ciljeva jeste da upoznam tinejdžere sa ovim izuzetno talentovanim pojedincima da bi pred sobom imali razne uzore. Kada mladi imaju dobre uzore, oni mogu da promene svoje planove i pogled usmere prema višim ciljevima.

Drugi cilj mi je da podstaknem tinejdžere da se suoče sa sobom i prepoznaju talente koje im je Bog dao. Svi mi imamo neke sposobnosti. Uspeh u životu sastoji se u prepoznavanju i iskorišćavanju naše „sirovine“.

Ja sam dobar neurohirurg. To nije hvalisanje, već priznavanje urođene sposobnosti koju mi je Bog dao. Počeo sam odlučno i upotrebom svojih zlatnih ruku, a nastavio vežbanjem i oštrenjem sposobnosti.

RAZMIŠLJATI O VELIKIM STVARIMA i koristiti se svojim talentima ne znači da usput nećemo imati poteškoća. Hoćemo – svi ćemo se susretati sa poteškoćama. Od načina na koji im prilazimo zavisi kako ćemo završiti. Ako poteškoće na putu budemo smatrali preprekama, prestaćemo da pokušavamo. „Ne mogu uspeti“, jadicujemo. „Oni nam ne daju da napredujemo.“

Međutim, ako na poteškoće budemo gledali kao na prepone, možemo ih preskočiti. Uspešni ljudi nemaju manje problema. Oni

RAZMIŠLJAJ O VELIKIM STVARIMA

su jednostavno odlučili da ih ništa neće zaustaviti u njihovom napredovanju.

Bez obzira na to koji put izabrali, ako shvatimo da nas svaka prepreka koju preskočimo jača i priprema za sledeću, već smo na putu da uspemo.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.111(73)-94

КАРСОН, Бен, 1951-

Zlatne ruke / Ben Karson i Sesil Marfi ; [prevod Gordana Ardeljan]. - 4. izd. - Beograd : Preporod, 2020 (Nova Pazova : Euro Dream). - 223 str. ; 20 cm

Prevod dela: Gifted Hands / by Ben Carson with Cecil Murphey. - Tiraž 300.

ISBN 978-86-423-0544-8

1. Марфи, Сесил [аутор]

COBISS.SR-ID 18186505

